

PERE AGUILERA

ALCALDE REPUBLICÀ DE RUBÍ

RAMON BATALLA GALIMANY

Coberta

Circa 1930

Pere Aguilera, rabassaire,
en un retrat acolorit a mà a l'època pel propi fotògraf.
MPV

PERE AGUILERA

ALCALDE REPUBLICÀ DE RUBÍ

PERE AGUILERA

ALCALDE REPUBLICÀ DE RUBÍ

RAMON BATALLA GALIMANY

FUNDACIÓ **JOSEP IRLA**

BARCELONA, NOVEMBRE DE 2021

A l'Àngela, que sempre hi és

*«Els perdedors ho acostumen a ser per doble partida:
perquè han perdut i perquè han estat oblidats.
El càstig de la desmemòria s'afegeix a una derrota prèvia.
Fer memòria, refer la història és una qüestió de justícia.
Construir sobre l'oblit és aprofundir en la injustícia. [...]
Segueix pendent el record dels vençuts, sense mitificacions,
amb totes les seves contradiccions. Però cal fer-ho.»¹*

Ignasi Aragay, periodista

1 Ignasi ARAGAY, «Retorn frustrat al Port de la Selva», *Ara*, 26 de setembre de 2020.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

historia@irla.cat

EDITOR

JOSEP VALL

EQUIP EDITORIAL

JOAN ALMACELLAS

CARME PUJOL

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA

SOFIA LOZANO

DISSENY ORIGINAL

JORDI VINYETS

IMPRESSIÓ

GRÀFIQUES CUSCÓ

ISBN

978-84-09-35626-3

DIPÒSIT LEGAL

B 18789-2021

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de la xarxa telemàtica o d'internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP**Batalla i Galimany, Ramon, autor**

Pere Aguilera, alcalde republicà de Rubí

Bibliografia i índex

ISBN 9788409356263

I. Fundació Josep Irla, entitat editora II. Títol

1. Aguilera, Pere, 1901-1991. 2. Alcaldes - Catalunya

- Rubí - Biografia. 3. Republicanisme - Catalunya

- Rubí - Història - S. XX. 4. Rubí (Catalunya) - His-

tòria - S. XX.

929Aguilera, Pere

329.23(460.23 VaOc Rubí)"19"

94(460.23 VaOc Rubí)"19"

Sumari

PRESENTACIÓ. Memòria rescatada	13
ANA MARIA MARTÍNEZ MARTÍNEZ	
PRÒLEG. Memòria compartida.....	15
JOAN MANUEL TRESSERRAS	
 PERE AGUILERA	
ALCALDE REPUBLICÀ DE RUBÍ	
RAMON BATALLA GALIMANY	
 INTRODUCCIÓ. Justícia social i democràcia. Una passió constructiva	17
1. 1901-1917. Infància i formació	23
2. 1918-1929. L'atracció irresistible de la política	31
2.1. Líder rabassaire.....	31
2.2. Contra la primera dictadura	49
3. 1930-1931. La proclamació de la República	65
4. 1931-1933. A l'Ajuntament en temps d'esperança i de tensió	77
4.1. L'adhesió a Esquerra Republicana de Catalunya.	
De la catalanitat al catalanisme	77
4.2. Crisi econòmica i mobilització social	80
4.3. L'obra de govern municipal	89
4.4. La polèmica religiosa: la lluita pel poder simbòlic	95
4.5. La polarització creixent, política i social.....	103
5. 1934. Alcalde en temps convulsos	111
5.1. Les eleccions locals. Gestió i dinàmica municipal	111
5.2. Creix la tensió. Els Fets d'Octubre	117

6. 1934-1935. Destitució de l'alcaldia, presó i Consell de Guerra.....	125
7. 1936. Recuperació de l'alcaldia.....	133
8. 1936-1937. De l'alcaldia al front.....	143
9. 1937-1938. President del Consell Municipal	165
10. 1938-1939. Al front i a l'exili	181
11. 1939-1943. A les presons franquistes	187
12. 1943-1975. Lliure, però reduït a l'ostracisme	203
13. 1976-1979. La reconstrucció d'Esquerra Republicana	213
14. 1979-1983. La tornada a l'Ajuntament	225
15. 1984-1991. La baula democràtica. Reconeixements	241
Fons documentals i gràfics.....	253
Fonts orals.....	255
Bibliografia.....	257
Índex onomàstic.....	261

Rubí, 26 d'abril de 1987

Pere Aguilera rep la insígnia d'or de l'Ajuntament de Rubí, de mans de l'alcalde Miquel Llugany sota l'atenta mirada de l'expresident del Parlament Heribert Barrera.

ARC

PRESENTACIÓ

Memòria rescatada

ANA MARIA MARTÍNEZ MARTÍNEZ

ALCALDESSA DE RUBÍ

Conèixer la nostra història és indispensable per comprendre el nostre present. És una clau que ens dona accés a la construcció de la nostra identitat, a les persones que som i a la col·lectivitat que formem.

Aquest llibre de l'historiador local Ramon Batalla, promogut per la Fundació Josep Irla, és una nova i valuosa aportació de l'autor a la memòria històrica de Rubí, un treball àmpliament documentat i precís sobre la figura d'en Pere Aguilera, home d'esquerres, republicà convençut i gran actiu de la corporació municipal. Trenta anys després de la seva mort, el text de Batalla aconsegueix completar la biografia de qui va ser una figura cabdal de l'activisme i de la política locals, tot copsant les llums i les ombres d'una època realment convulsa.

Poques vegades un sol personatge abasta tants moments històrics. Alcalde durant la Segona República, exiliat i condemnat durant el franquisme, regidor amb la constitució del nou Ajuntament democràtic el 1979, Aguilera sintetitza l'evolució de Rubí durant gairebé un segle. Llegint els episodis de la seva vida, podem resseguir també la transformació d'aquell poble agrícola que, en el principi d'aquest relat, amb prou feines tenia uns milers d'habitants. Un Rubí que avui, des d'una realitat ben diferent, amb prop de vuitanta-mil veïns i veïnes, treballa per no oblidar mai les seves arrels.

En nom de la ciutat, vull agrair al Ramon Batalla tot el coneixement i l'estima que ha bolcat en aquest llibre. Un cop més, és un treball generós, que honra els rubinencs i rubinenques que van lluitar per la llibertat, que rescata la memòria de la nostra ciutat i la posa a l'abast de tothom, per aprendre'n i per conèixer-nos millor.

Rubí, circa 1986

Pere Aguilera
al carrer de Narcís Menard,
on va viure tota la vida,
assegut a la fresca
llegint el diari,
enfrent la casa
on va nèixer i morir.
GRUP FOTOGRÀFIC EL GRA /
MPV

PRÒLEG

Memòria compartida

JOAN MANUEL TRESSERRAS

PRESIDENT DE LA FUNDACIÓ JOSEP IRLA

Han passat trenta anys d'ençà de la mort de Pere Aguilera, figura emblemàtica però no prou coneguda del republicanisme catalanista rubinenc. I fins ara, de la mà i el coneixement expert de l'historiador Ramon Batalla, no hem pogut disposar d'una biografia completa d'aquest activista i dirigent polític; el més rellevant, interessant i significatiu del Rubí contemporani.

Hi ha en aquesta obra dos factors que cal destacar. El primer, sens dubte, l'atractiu itinerari personal d'en Peret Aguilera —sovint, col·loquialment, en «Torrelleta»— que va protagonitzar tot l'ascens republicà a Rubí, estroncat el 1939: fundador de la Unió de Rabassaires amb Lluís Companys, president del Centre Democràtic Republicà i col·laborador de *La Lluita*, alcalde el 1934. I, excepcionalment, quaranta-cinc anys després, cap de llista i regidor per ERC al nou ajuntament democràtic del 1979. Una llarga trajectòria que li va permetre —amb condemna a mort inclosa— obrir i tancar el brutal parèntesi franquista.

El segon factor és la qualitat i idoneïtat de l'autor per abordar el personatge. Ramon Batalla, a banda del coneixement del biografiat —al que ja havia entrevistat als anys vuitanta— i la seva família i entorn, és l'autor d'una obra de referència per a l'estudi del republicanisme popular del segle XX: *Els casinos republicans: política, cultura i esbarjo. El casino de Rubí, 1884-1939*. I compta amb un important bagatge professional que inclou una biografia tan rellevant com *Jaume Miravittles i Navarra. Els anys de joventut (1906-1939)*.

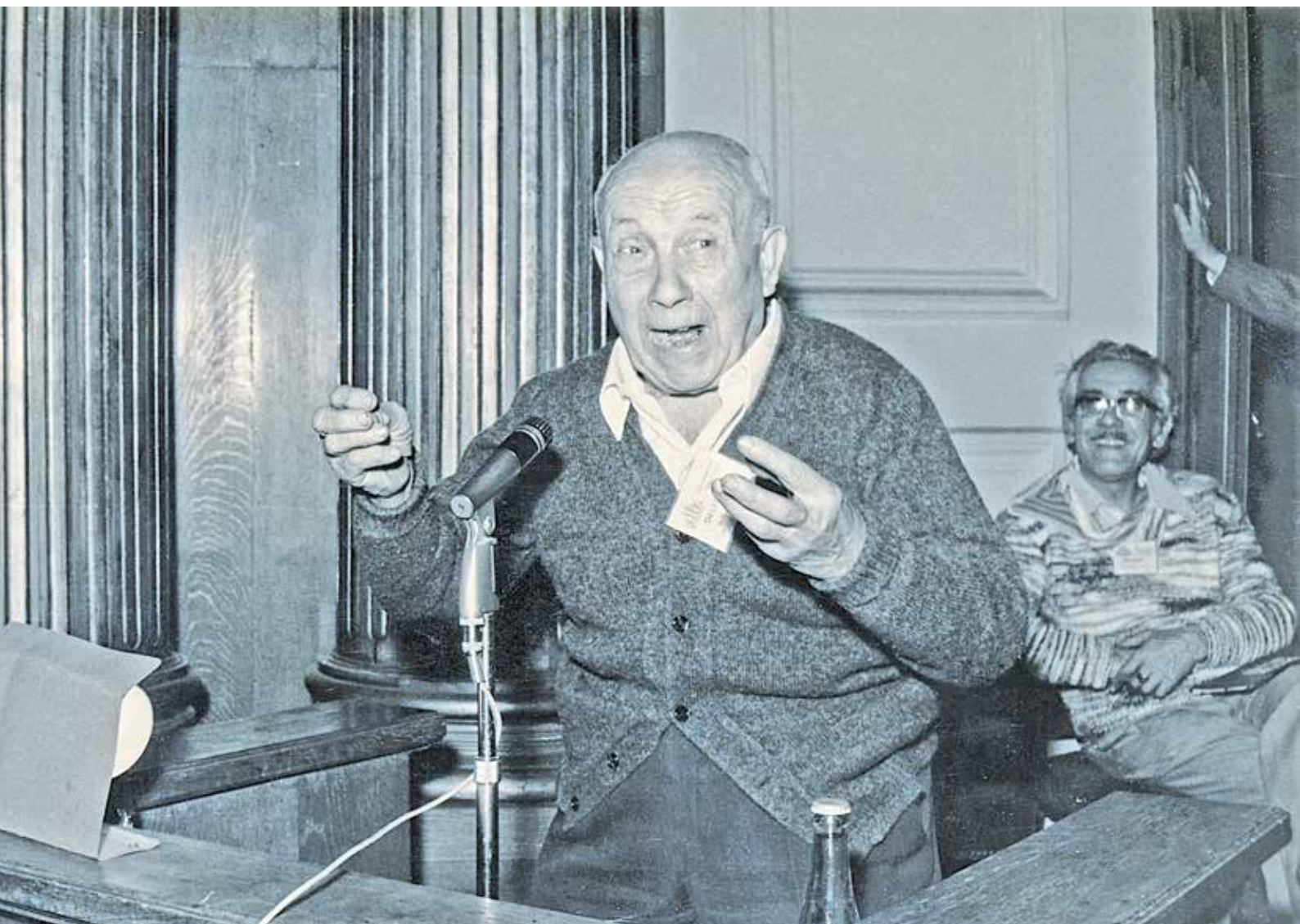
El rescat de la memòria republicana no és gens fàcil enlloc; menys encara en poblacions que han tingut profunds i accelerats processos de canvi demogràfic, econòmic, social i cultural. En el cas de Rubí, el fil de la memòria anterior a la guerra ha quedat entortolligat amb els fils de les memòries de nova incorporació. En les condicions del franquisme i posteriors reverberacions, ha costat suscitar prou interessos compartits i transversals per a reproduir automàticament els eixos locals de memòria anteriors a la Dictadura. Així, lideratges arrellats com el de Pere Aguilera, tot i la seva presència evocadora en l'arrencada de la Transició, han anat quedant difuminats amb el pas del temps.

Des de la Fundació Josep Irla volem amb aquest llibre interessar la població rubinenca en el seu passat republicà, prendre consciència del seu abast i ubicar-hi la seva personalitat més significativa, la de Pere Aguilera.

Barcelona, 2 d'abril de 1977

Pere Aguilera intervenint al 8è Congrés Nacional d'Esquerra Republicana sota la mirada atenta i divertida de Jaume Fortuny.

CIVIL / FJI

INTRODUCCIÓ

Justícia social i democràcia. Una passió constructiva

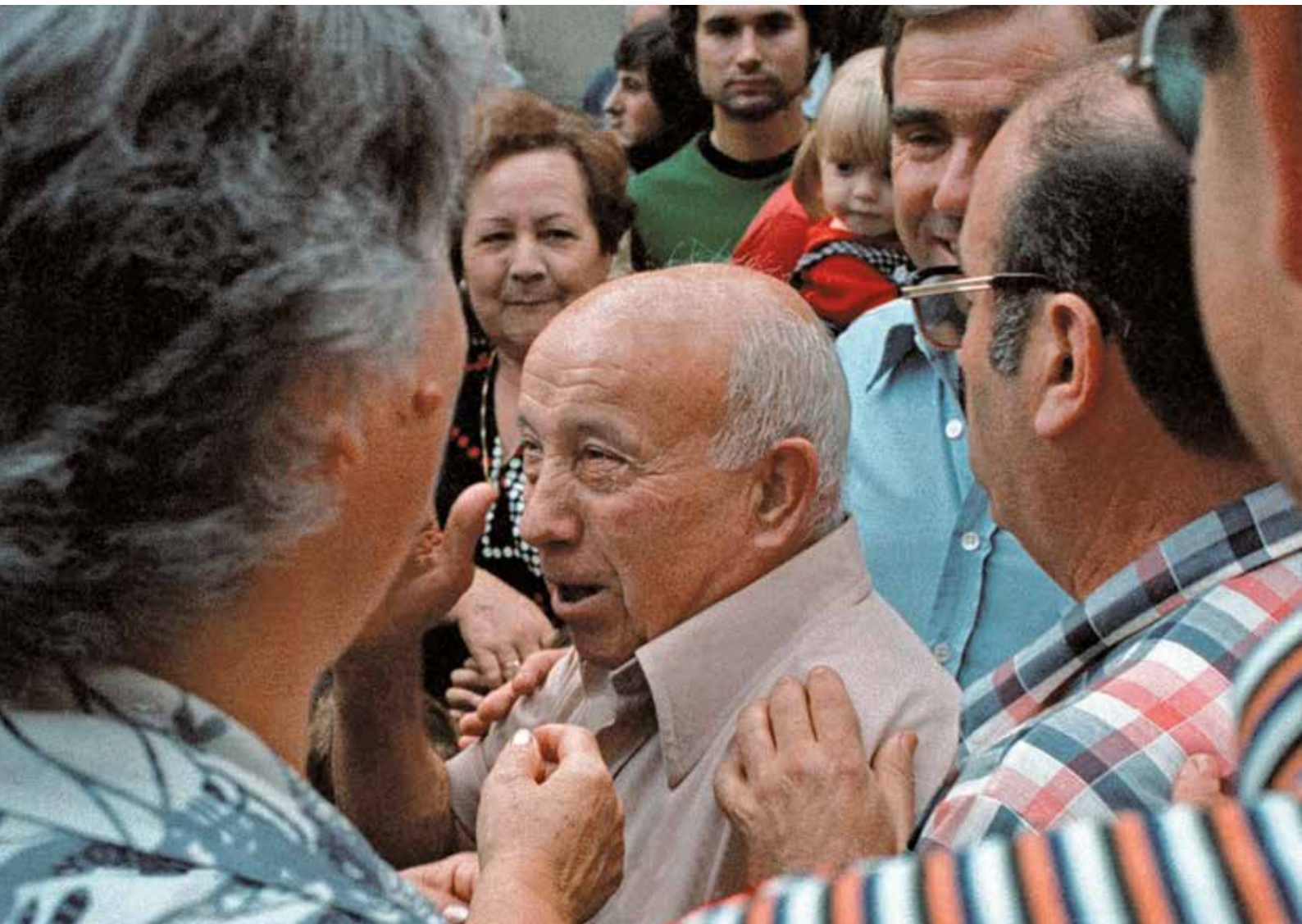
És veritat allò que diuen, que la democràcia és el pitjor sistema polític si exceptuem tots els altres. Per tant, no és perfecta, però sí perfectible. I no és un camí unidireccional, es pot reular, però també avançar, tot i que a la societat hi ha forces molt poderoses que s'oposen a l'avenç democràtic i social. És per això que és tan important recordar aquelles persones i moviments que empenyen a favor de la democratització i de la justícia social. Aquest llibre tracta justament d'això, d'un rubinenc que va destacar en aquests afanys, Pere Aguilera i Garriga, que, després d'anys de lluita, el 1939 va ser un dels vençuts de la Catalunya republicana. En repassa les activitats i vicissituds, intenta que no sigui també un oblidat. No es tracta, però, de fer-ne una exaltació acrítica, sinó d'intentar explicar tant les llums com les ombres de la seva trajectòria i de tota una generació de republicans catalanistes.

El 1901, quan va néixer a Rubí en una família modesta i pagesa no tenia gaires cartes favorables. Va poder anar pocs anys a l'escola —el gran agent d'igualació social. Però va trobar un espai de socialització, el Centre Democràtic Republicà, que proporcionava possibilitats de fer-se una cultura amb una gran diversitat d'activitats. La vida dels obrers i dels pagesos sense terra pròpia —com era el seu cas— era molt dura. Per això, quan rondava la vintena es va implicar exercint d'opinador a la revista republicana local, *La Lluita*, i de sindicalista agrari, sent-ne el líder a Rubí i ocupant càrrecs a nivell nacional a la Unió de Rabassaires de Catalunya fins a esdevenir-ne vicepresident. És així com va conèixer els dirigents de l'esquerra catalana de l'època, de Lluís Companys a Francesc Layret, de Marcel·lí Domingo a Rafael Campalans. L'impuls mobilitzador dels primers vint, però, es va frenar amb el cop d'estat i la Dictadura de 1923. El 1931 van arribar la República i la Generalitat, una mica per sorpresa. Aguilera, al capdavant ja del republicanisme catalanista rubinenc, va entrar a l'Ajuntament amb els companys d'Esquerra Republicana i el 1934 va ser elegit alcalde. Amb mitjans molt modestos i en uns anys de crisi econòmica van impulsar la construcció de centres escolars, la catalanització, la municipalització del cementiri existent i l'edificació d'un de nou. Van ser, però, uns anys convulsos i d'intensa lluita de classes. Els sectors conservadors temien i s'oposaven durament als canvis. Les reformes s'eternitzaven i entre les esquerres la

Rubí, 10 de setembre de 1977

Pere Aguilera en la celebració de la Diada envoltat de veïns que el feliciten per l'acció reivindicativa de retolar la Plaza de Juan Monmany com a Plaça de la Vila.

IGNASI MARROYO / ANC-ARXIU MARROYO

impaciència s'escampava. El fracàs inicial del cop militar de 1936 va portar a la Guerra Civil, que va sorprendre Aguilera a l'alcaldia, des d'on va haver d'encarar situacions molt compromeses. El 1938 va ser mobilitzat i a primers de 1939 va sortir cap a l'exili francès. S'hi va estar poc temps, perquè, segur que no el podien acusar de fets greus, va tornar aviat. L'esperaven, però, els camps de concentració, les presons, els consells de guerra i dues condemnes a mort que, per sort, no es van arribar a executar. El 1943 va sortir en llibertat condicional però amb una ordre de desterrament, primer a Blanes i després a Sabadell. Finalment, el 1947 va poder tornar a Rubí legalment, tot i que la pena encara no estava extingida.

Però el fet més excepcional de la biografia de Pere Aguilera encara havia d'arribar. Un cop mort el dictador, torna a estar actiu en política com si res hagués passat i en les primeres eleccions municipals de 1979 va tornar a ser cap de llista d'Esquerra Republicana i va sortir elegit regidor. I va obtenir, comparant-ho amb els resultats d'ERC a d'altres poblacions, una bona xifra de vots, que respon tant al pes de la seva persona en el context rubinenc com a la del Centre Democràtic en la memòria de molta gent. En aquests anys de la Transició, pel fet d'ésser el darrer alcalde elegit democràticament, va exercir el paper simbòlic de baula d'enllaç amb l'anterior democràcia republicana. Després d'una legislatura a l'Ajuntament es va retirar, sent homenatjat el 1987 per la llarga i rica trajectòria. Va morir el 1991 i, pòstumament, l'Ajuntament va posar el seu nom a la Plaça de la Vila.

Hi ha diversos fets que denoten la passió política que sempre va sentir: l'activisme sindical de la joventut; posar-se al capdavant de l'Ajuntament ens uns anys tensos; mantenir-s'hi durant la guerra, en una situació encara més arriscada; tornar de seguida de l'exili per encarar les responsabilitats, que li podia haver costat la vida; tornar a la política durant la Transició, amb prop de vuitanta anys. Passió i il·lusió pels afers públics fins al final.

Sovint, però, més important que el que fa una persona és com ho fa. Perquè Aguilera va ser un sindicalista exigent amb els propietaris i un polític que defensava les seves idees amb fermesa. Però partint del

fet que les injustícies es resolien amb mètodes legals, guanyant a les urnes i mantenint sempre el respecte pels adversaris. Aquestes paraules seves de 1986 exemplifiquen molt bé el seu tarannà:

«La gent, jo crec, cada dia tindrà més tendència a ser demòcrata, a ser liberal, a defensar idees, que pugui parlar tothom, que tothom tingui dret a explicar les seves qüestions, perquè el que no és això ja... Si a una persona li priven equis coses ja no hi ha llibertat, perquè la llibertat no vol dir anar a prendre els quartos dels altres, la llibertat vol dir respectar cadascú la seva situació i això és el perill més gros que tenim.»²

Aquest esperit pacífic i negociador, que va brillar amb intensitat durant la guerra, explica que fos respectat tant per les dretes com per les esquerres. Els reconeixements que se li van fer en els seus darrers anys van ser sempre presos per unanimitat entre tots els colors polítics.

Aquesta és una biografia política del personatge, del seu vessant social més que no pas del privat. I, per la seva intensa implicació en la vida pública, és també una nova mirada a l'evolució de Rubí durant gairebé un segle, especialment a la vida política i social de les dècades de 1920 i 1930, així com a l'arrencada de la democràcia municipal durant la Transició a finals de la dècada de 1970. El seu propi camí, iniciat com a pagès i finalitzat com a obrer industrial, exemplifica els canvis del poble esdevingut ciutat.

Pel que fa a les fonts utilitzades, en destacaria quatre tipus. D'una banda hi ha la premsa, fonamental per a qualsevol estudi contemporani. Després hi ha les fonts d'arxiu, tant les municipals, que descriuen la vida de la pròpia institució, com les d'altres arxius que recullen la història política i judicial de l'Estat. També m'han fet un gran servei els testimonis escrits autobiogràfics, especialment el del propi Pere Aguilera, així com d'altres de persones situades en l'àmbit republicà. Per conèixer un punt de vista diferent, ha ajudat a donar profunditat al treball la inclusió d'algunes citaci-

2 Entrevista a Pere Aguilera per Ramon Batalla, 31 d'agost de 1986.

Rubí, circa 1981

Pere Aguilera al solar del Centre Democràtic Republicà supervisant la construcció de la tanca.

ALBERT ROMA CABEZA / ERC-R

ons de l'interessant dietari de Pere Xercavins, propietari de la masia d'igual nom, del qual he pogut consultar alguns fragments. I, finalment, hi ha la història oral, les entrevistes, que m'han proporcionat punts de vista més vívids que els papers, especialment sobre les últimes etapes de la seva vida, i m'han estat útils també com a valoracions globals del personatge.

Haig d'agrair a Joan Manuel Tresserras i a Josep Vall, president i director executiu, respectivament, de la Fundació Josep Irla, no només la proposta de la recerca, sinó també la col·laboració en la seva realització. Amb paciència i constància desenterren i difonen la memòria del republicanisme catalanista. També vull donar les gràcies a l'Ajuntament de Rubí —especialment a qui va ser el regidor de Memòria Històrica, Pau Navarro— per la col·laboració en l'edició d'aquesta obra que tracta de molts episodis de la història de la institució i d'una persona que durant un temps la va presidir.

La família de Pere Aguilera m'ha donat totes les facilitats per a la consulta de la informació disponible, el que agraeixo a Rosa Aguilera, Josep Catasús (epd) i Montserrat Planell. En la localització i consulta de documentació m'han estat molt útils les informacions i suggeriments de Jaume Parras, Eduard Puigventós i Enric Escofet —historiadors—, així com de Judit Tapiolas —responsable de l'Arxiu Municipal de Rubí—, i dels seus companys Eduard Brunet i Encarna Rodríguez. També m'han ajudat en l'accés a fonts documentals i gràfiques, Albert Roma, Maurici Sampons, Xavier Arís, Enric Xercavins, Isidre Rubio, Joan Oller, Manuel Miras, Pilar Marroyo, Gemma Roset, Rosa Maria Arís, Jordi Vilalta, Conxita Embuena, Xavier Corbera i tot l'equip d'ERC-Rubí. També vull agrair a totes les persones que he pogut entrevistar que m'hagin donat el seu punt de vista sobre en Pere Aguilera i el seu temps. Gràcies a tothom!

Siglo XX. Año 1901.

Folio

48

Enero.

Acta de nacimiento

Número 48
Aguilera Gariga
Pedro.

Contrajo matrimonio en esta
con Carmen Llo Vidal, el día
27 Julio 1930, el cual se inscri-
bió en el folio 22 del tomo 19

[Signature]

En la villa de Rubí

provincia de Barcelona a las doce
de la mañana del día cinco de Enero

De mil novecientos uno

ante D. Mariano Ferrnandez Juez munici-
pal, y D. José del Hoyo Secretario,

compareció Sabatón Agustín Hugany
natural de Rubí hijo único del sus-
crito

provincia de Barcelona

de edad veinte y tres años

de estado Casado su ejercicio Labrador

Domiciliado en la presente calle de Me-
nar número siete en este pueblo

con objeto de que se inscriba en el Registro civil un niño:

y al efecto, como padre del mismo, declaró:

Que dicho niño nació en la casa del declarante

el día tres del actual mes

a las once de la mañana

Que es hijo legítimo del declarante y

de su esposa de veinte y nueve años

antes de edad llamada Rosa Gariga

y Serra natural de Rubí casado

unido en el año su marido

Que es nieto por línea paterna, de D. Francisco

Aguilera Serra, de D. Mariano

de Hugany y Rubí naturales de

Rubí esta última

5 de gener de 1901

L'acta de naixement

de Pere Aguilera

—inscrit al Registre Civil

dos dies després

de veure la llum—

inaugurava el segle XX

a Rubí.

RCR

1901-1917

Infància i formació

1

«*Siglo XX. 1901*». Aquestes paraules encapçalen el foli 48 del tom 23 dels llibres de naixements del Registre Civil de Rubí, abans de la primera anotació, com si l'escribent de torn ja presentís que el nadó que motivava la inscripció viuria una trajectòria en certa forma representativa del segle que tot just començava. El nom del nen era Pere Aguilera i Garriga i seria conegut com a Peret pels familiars i amics. Va néixer el 3 de gener d'aquell 1901 a Rubí, la casa on sempre tindria el domicili: al carrer Narcís Menard, número 7.³

El seu pare, Salvador Aguilera Llugany, sempre havia viscut en aquella casa. Era un pagès d'una família de llarga presència a Rubí, on havia nascut el 12 de març de 1868. Salvador era el noi primogènit d'una família nombrosa, ja que va tenir cinc germans: Dolors, Maria, Vicenç, Àngela i Llorenç.

El seu avi patern, Francesc Aguilera Serra, també pagès, havia nascut a Rubí el 2 de juny de 1828 i va morir-hi el 10 de juny de 1904. S'havia casat amb Maria Rosa Llugany Ribas, que havia nascut a Rubí el 2 d'octubre de 1840 i que ja havia mort quan el Peret va néixer.

La seva mare, Rosa Garriga Serra, havia nascut també a Rubí el 1872 i en algun dels padrons d'habitants se la classifica com a filadora. Era filla d'Antoni Garriga Coma, teixidor nascut a Igualada el 1838, i de Mariana Serra Majó, nascuda a Rubí el 1847. A més de la Rosa van tenir un altre fill, Ramon. Més tard, segurament per la defunció d'Antoni, Mariana es va tornar a casar amb un altre teixidor, Pere Serraboguñà Archs, nascut a Rubí el 1844, amb qui va tenir una filla, l'Àngela.

En Peret tenia una germana, l'Aurèlia, nascuda tres anys abans que ell, el 2 de desembre de 1897. El 14 de juny de 1922 l'Aurèlia es va casar amb Martí Sala Torres, amb qui va anar a viure a Sabadell, on van crear una fàbrica de corretges industrials.

Així doncs, el seu cercle familiar inicial de la casa del carrer Menard, 7 va estar format per Salvador, el pare, Rosa, la mare, i Aurèlia, la germana, ja que l'avi Francesc va morir quan ell tenia tres anys.

3 RCR. Llibre de naixements. Tom 23. Foli 48. El número de la casa que consta a la documentació de vegades és el 7 i d'altres el 5.

Rubí, circa 1900

Panoràmica del nucli de la població, amb l'aiguabarreig agrícola-industrial característic de molts pobles, viles i ciutats de la Catalunya d'inicis del segle XX.

En primer terme, les vinyes del Castell.

AMR-L'ABANS

I com era aquell Rubí que encetava el segle i va veure néixer en Pere Aguilera? Era una població demogràficament petita, de poc més de 4.000 habitants, amb una economia principalment agrícola i centrada en la viticultura. El paisatge que envoltava el poble estava dominat per aquesta activitat agrària: les vinyes omplien els turons i planes que formen el terme municipal. Un article de 1923 anotava que de 7.694 quarteres de terra treballada 5.750 corresponien a aquest conreu, un 74,7% del total.⁴ Aquí i allà, prop d'una cinquantena de masies, escampades pel terme i dedicades plenament a l'agricultura, humanitzaven el panorama. Una sèrie de camins portaven dels pobles veïns al nucli urbà. Aquest tenia un perímetre que anava del carrer Prim, al sud, al carrer Cadmo, al nord, i de la riera, a l'oest —amb l'afegit de la Plana del Castell— al torrent de l'Alba, a l'est. Nombrosos horts omplien els marges de la riera, amb l'excepció d'alguns trams ocupats per algunes fàbriques, que també tenien certa importància econòmica. Hi havia una vintena d'indústries, generalment petites i del sector tèxtil, amb un miler de treballadors, força més dones que homes.⁵ Però els salaris eren molt esquivits. I, a més, la conjuntura econòmica era negativa. La vila vivia estancada en una crisi permanent, derivada de la crisi de la fil·loxera, de la pèrdua de les darreres colònies i, malgrat la proximitat a Barcelona, d'un relatiu aïllament, ja que no hi havia connexió ferroviària, que no va arribar fins el 1918. Durant uns anys, doncs, la indústria va viure una paràlisi i el creixement demogràfic va ser feble.

Quan va arribar el moment de portar el Peret a l'escola els seus pares van triar les monges teresianes del carrer Justícia, a tocar de casa. Amb nou anys, però, el van expulsar del centre perquè tenia «*massa picardia*». El problema, segons ell mateix, era que hi havia una monja que l'omplia de «*carícies i petons i volia que jo li tornés totes les carícies i els petons*» i que això es

va saber.⁶ Aleshores els pares van inscriure'l a l'escola dels germans Maristes.⁷ És a dir, passava d'una escola parroquial catòlica a una altra de la mateixa tendència. Una cosa sorprenent tenint en compte que el seu pare era «*molt liberal*» i que, en entrar als maristes, el va advertir dient-li «*Cuidado amb aquesta gent!... Són dolents!...*», per justificar després la contradicció dient que «*ensenyen més*».⁸ De fet, la situació de l'ensenyament a Rubí, i no era un cas aïllat, era penosa. La despreocupació de l'Estat deixava l'escola en mans de les diferents branques de l'Església catòlica. El 1899 hi havia a Rubí més de cent nens sense escolaritzar i, dels gairebé cinc-cents que ho estaven, més de la meitat eren alumnes de les escoles parroquials, les monges teresianes i els germans maristes, i gairebé una quarta part anaven a l'escola evangèlica. És a dir, l'escola pública, dita Nacional o del Comú, responsabilitat de l'Ajuntament, atenia a poc més del 20% dels infants en aules massificades.⁹ Daniel Sàbat, nascut el 1906, recordava que, a l'escola del Comú havien arribat a ser cent vint-i-vuit alumnes, de sis a tretze anys, tots a la mateixa aula.¹⁰

Aleshores l'escolaritat no s'allargava gaire. Les famílies necessitaven braços per treballar. I un setembre, quan en Peret tenia deu o onze anys, va haver de deixar l'escola per anar amb el pare a collir raïm.¹¹ A partir d'aquella verema la vida del noi va girar entorn de les feines de l'hort i de les nombroses tasques que el conreu de la vinya exigeix durant l'any: cavar, po-

4 Endavant, 4 de febrer de 1923.

5 Sobre la situació socio-econòmica del Rubí del primer terç de segle XX veure: Ramon BATALLA GALIMANY. *Els casinos republicans, política, cultura i esbarjo. El Casino de Rubí, 1884-1939*, p. 15-57.

6 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 4.

7 Sobre aquesta escola es pot consultar Eduard PUIGVENTÓS. *Els Germans Maristes a Rubí (1889-1916 i 1967-2017)*.

8 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 5.

9 Jaume PARRAS, Manuel SANTIRSO, *Rubí als pupitres. Una crònica escolar de 1812 a 2006*, p. 46.

10 Maria COMAS. *Rubí abans que l'aigua s'endugués els horts. Història de vida de Daniel Sàbat Aumasqué (1906-1991)*, p. 19.

11 A *Pàgines viscudes* Pere Aguilera fixa el final de l'escolarització al setembre de 1911 (p. 5), mentre que a dues entrevistes parlà del setembre de 1912. Una entrevista és a «Què saps de Rubí?», *El Bullidor*, núm. 13, 1978. (p. 80) i l'altra va ser emesa per Ràdio Rubí l'11 de desembre de 1984.

16 de juliol de 1911

Diploma escolar
de Pere Aguilera.
MPV

• DIPLOMA DE HONOR •

Concedido á D. Pedro Aguilera
Garriga alumno de este
Colegio por la aplicación demostra-
da durante el curso de 1910 á 1911
Rubi á 16 de julio de 1911

dar, empeltar, treure herbes, adobar, ensofrar, ensulfatar... i veremar, el moment més esperat.¹² Ja amb nou anys un dia el seu pare l'havia fet anar tot sol a una vinya que tenien a Can Bartralot, a Sant Cugat del Vallès, a buscar un cistell de mongetes tendres.¹³ Ara bé, si molt jovenet va entrar al món adult pel camí de la feina, també és cert que, com va dir, «des de llavors, la meva escola va ser el Casino».¹⁴ És a dir, va continuar rebent una educació informal al Centre Democràtic Republicà, anomenat habitualment «el Casino».

Perquè, a Rubí, hi havia dues societats político-recreatives que aplegaven les famílies rubinenques tant a l'hora de l'esbarjo com de donar sortida a les inquietuds culturals, socials i polítiques. Tant s'hi anava a ballar com a gaudir del cant coral o del teatre com a sentir una xerrada o un míting. Hi havia la Cambra Agrícola Oficial, coneguda com «la Càmara», a l'actual plaça de Catalunya, que s'havia creat el 1885 com a Círculo de Rubí, on es reunien les classes benestants locals. És a dir, propietaris agraris, industrials, comerciants..., que es trobaven a gust amb la política conservadora i monàrquica representada al districte per l'empresari terrassenc Alfons Sala. En canvi, les classes populars, formades pels obrers i obreres de la construcció i de les fàbriques, així com per la nombrosa pagesia no propietària, es trobaven al Centre Democràtic Republicà, que havia nascut el 1884 amb el nom de Casino Rubinenc, del qual només queda ara el solar a la plaça del Dr. Guardiet. Era la societat més potent de la població, per nombre de socis i per activitat.¹⁵ Políticament, com diu el seu nom, s'hi pregonava la idea d'una República que era més que una forma d'estat i anava estretament lligada a la lluita per la justícia social. Dues entitats més petites, que es van desenvolupar més tard, completaven el panorama associatiu i polític: l'Associació Joventut Nacionalista,

catalanista, creada el 1906, i el Casal Popular, catòlic, fundat pel rector Josep Guardiet el 1919.¹⁶

En Salvador, el pare del Peret Aguilera, era un home d'esquerres, republicà. Estava «*de tota la vida*» associat al Centre Democràtic i no és estrany que aquest fos l'espai natural de sociabilització del seu fill.¹⁷ El programa de la Festa Major de Rubí del 1912 descrivia l'edifici del Centre dient que tenia «*vastos salones de teatro y café, lugares de recreo, jardín i biblioteca*».¹⁸ El café, diàriament, i el ball, setmanalment, eren lloc de trobada i d'esbarjo dels associats. A més, s'hi havien creat dues seccions molt actives, el Cor Els Obrers Rubinencs i l'Agrupació Teatral —després anomenada Agrupació Dramàtica Santiago Rusiñol—, que tant actuaven en vetllades purament artístiques com en d'altres de tipus polític o solidari. I organitzaven viatges recreatius per als associats. Per tant, l'activitat era contínua. A continuació en donarem alguns exemples, cenyint-nos a les dues primeres dècades del segle. Ja fos en època electoral o amb motiu d'una campanya concreta o per commemorar la Primera República —proclamada l'11 de febrer de 1873—, per la sala d'actes del Centre Democràtic van passar polítics republicans com Alejandro Lerroux, Pere Coromines, Marcel·lí Domingo, Antoni Rovira i Virgili o Francesc Layret. Es feien actes culturals com xerrades sobre religió o ciència, i els anomenats «beneficis», festivals per recaptar diners per a causes humanitàries. El republicanisme era majoritari entre els rubinencs. Els tripijocs del règim de la Restauració dificultaven molt l'elecció de diputats republicans al Parlament espanyol, per la qual cosa l'escó del districte de Terrassa se l'emportava generalment el monàrquic Alfons Sala. Però a nivell municipal els republicans podien defensar millor la puresa del sufragi i fer-se valer. Per això, a Rubí, de 1901 a 1922, amb breus excepcions, l'alcaldia va estar habitualment en mans dels candidats del Centre Democràtic Republicà.

12 Una exposició detallada d'aquestes feines a: Núria JULIÀ. *La vinya a Rubí. Un passeig per la història*, p. 64-83.

13 Pere AGUILERA. «Anècdota curiosa», *Butlletí del Casal d'Avis*, juliol-agost de 1984.

14 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 5.

15 Veure Ramon BATALLA. *Els casinos...*

16 Ramon BATALLA. *Els casinos...*, p. 55-65.

17 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 5.

18 *Programa Fiesta Mayor de Rubí 1912. Dirigido por Francisco Pujol*.

Rubí, 1912

El Centre Democràtic Republicà galvanitzà la vida pública de bona part de les classes populars des de la seva creació el 1884 com a Casino Rubinenc.

MR-A

El republicanisme, en aquells inicis de segle, no era un partit, era un moviment amb diferents tendències, un conglomerat format per polítics, periodistes amb els seus diaris, i centres polític-culturals i recreatius com el Centre Democràtic de Rubí. Eren les esquerres de l'època, amb un missatge caracteritzat per la preocupació social, per la reivindicació de laïcitat de l'Estat, de l'educació i la cultura, i d'una democràcia plena, que només veien possible en el marc d'una república. Els republicans mantenien una relació de competència i de col·laboració alhora amb els sindicalistes, ja que aquests estaven influïts sovint per les idees anarquistes i antipolítiques. Competència perquè dirigien els seus missatges a un públic semblant. I col·laboració perquè tenien un mateix adversari, el règim pseudo-democràtic i repressiu de la Restauració, que posava pals a les rodes de l'activitat d'ambdós sectors. El marc on es trobaven uns i altres era el Centre Democràtic Republicà, on uns feien els mítings i els altres les reunions sindicals, quan les autoritats ho permetien.

En aquells anys, dins del republicanisme hi havia diversos sectors, que seguien a un o altre dirigent. Una divisió sonada va ser la que es va produir arran dels Fets del *iCu-cut!*, de l'atac que un grup de militars de l'exèrcit espanyol van perpetrar contra aquest periòdic satíric catalanista el 1905, i del fet que el govern, en comptes de castigar-los, aprovà la Llei de Jurisdiccions, que deixava en mans de la justícia militar les ofenses a la pàtria, la bandera o l'exèrcit espanyols. Com a reacció es va organitzar la Solidaritat Catalana, coalició electoral que s'oposava a aquesta llei i que englobava dretes i esquerres. Va tenir un gran resultat a les eleccions generals de l'abril de 1907, però es va disgregar aviat per la diversitat de plantejaments dels integrants. El republicanisme va quedar molt dividit, perquè el sector que seguia a Alejandro Lerroux, poc atret pel catalanisme, es va oposar a la Solidaritat. A Rubí hi havia republicans d'ambdues tendències, però el republicanisme catalanista va anar esdevenint majoritari, tot i que dins del Centre Democràtic hi cabien tots.

Les idees polítiques neixen tant de l'experiència viscuda com de les realitats imaginades, llegides o sentides cent vegades fins a esdevenir gairebé llegendes. I

el republicanisme rubinenc no estava mancat de símbols. Potser el principal era la figura de Josep Palet Riba, conegut com a Palet de Rubí, guerriller, home d'acció bregat en batalles i conspiracions que durant el darrer terç del segle XIX lluità contra les quintes — les llesves de l'exèrcit —, per la república i pels drets dels pagesos rabassaires. Va ser un dels fundadors del Casino republicà i el principal dirigent del republicanisme rubinenc fins a la seva mort el 1908. Quan ell va morir, en Peret Aguilera encara era un nen, però, ja de gran, en parlava encara sovint com un dels referents de la política local.¹⁹

19 Una breu biografia de Josep Palet a: Ramon BATALLA. *Els casinos...*, p. 282-285.

Rubí,

13 de setembre de 1918

El poble rubinenc
pels carrers engalanats
en homenatge a l'enginyer
Fred Stark Pearson,
dins les festes
organitzades amb motiu
de la inauguració
de la línia dels Ferrocarrils
de Catalunya des de
Sant Cugat del Vallès
fins a la ciutat.

BRANGULÍ / ANC

1918-1929

L'atracció irresistible de la política

2

2.1. Líder rabassaire

El mateix Pere Aguilera va assenyalar els avantatges que *«totes les guerres comporten a les nacions que no hi prenen part»* i com això es tradueix sovint en la *«creació de moviments d'aspiracions polítiques i socials»*.²⁰ Efectivament, la Gran Guerra, viscuda per en Peret durant l'adolescència, va influir força a l'Estat espanyol, tot i mantenir-se neutral. I a Catalunya es va obrir un període d'expansió econòmica i de creixement industrial.

A Rubí, durant la guerra, de 1914 a 1918, la indústria no va créixer, però hi ha símptomes de dinamització econòmica, com l'obertura d'oficines bancàries, la del Banc de Terrassa el 1914 i la de la Caixa de Pensions el 1916, i inversions importants. Es van edificar les Escoles Ribas, inaugurades el 1916 gràcies a una disposició testamentària. I també cal anotar la perllongació de la línia dels Ferrocarrils de Catalunya, que va arribar a Rubí el 13 de setembre de 1918. El nombre d'habitants també sortia del marasme. Entre 1900 i 1910 el creixement va ser imperceptible, però de 1910 a 1915 va créixer una mica, un 5,2%, i de 1915 a 1920 l'increment va ser més substancial, un 12,5%, arribant-se el 1920 als 5.239 habitants. La connexió en tren amb Barcelona, i amb Terrassa el 1919, i l'aprofitament d'una conjuntura favorable, durant la dècada del 1920, van dinamitzar molt l'economia i modernitzar la societat i la cultura. La indústria va créixer: de vint-i-un establiments el 1920 a trenta-nou el 1931. I la població arribà als 6.623 habitants el 1930.

La transformació de l'economia i de les comunicacions va sempre aparellada amb els canvis en els costums. Així és que hem d'anotar en aquests anys l'extensió de la pràctica de l'esport com un element més de l'evolució de les mentalitats. El 1916 es va fundar la primera entitat esportiva rubinenca, el Centre d'Sports Rubí Football Club, equip on va jugar el jove i actiu Aguilera, encara que no sembla que la dedicació esportiva durés gaire temps: només ens consta que hi va jugar durant la temporada 1920-1921.²¹ Altres qüestions l'atraïen

²⁰ Pere AGUILERA. «Qui era en Pere Esmendia?», *Endavant*, 23 de febrer de 1980.

²¹ Josep Maria FREIXES. *Unió Esportiva Rubí: 85 anys de futbol (1912-1997)*, p. 16 i 31.

Rubí, circa 1920

Pere Aguilera

«Torrelleta»

jugador de futbol

durant la seva joventut

del Centre d'Sports Rubí

Football Club.

MR-A

amb molta més força, però del seu pas pel futbol li va quedar el motiu pel qual se'l coneixeria tota la vida: Torrelleta. Va venir del fet que a Terrassa hi havia un jugador baixet com ell que jugava molt bé, amb un estil de joc semblant, que es deia o li deien Torrelleta. Li van començar a dir a ell i li va quedar.²² Aguilera era força baix, pel que, enginyós com era, sempre deia que «*la mida d'un home es mesura del cap en amunt*».

Certament, Rubí es va transformar durant les dècades de 1910 i 1920, però la creació de riquesa no presuposa una millora en el seu repartiment. La conjuntura bèl·lica va incrementar la demanda de feina, però també va créixer la inflació, el que va disminuir el poder adquisitiu dels salaris, que ja eren molt baixos, generant dificultats econòmiques greus entre les classes populars.

En aquest context social, la conflictivitat laboral va augmentar i els sindicats van desenvolupar-se, a Catalunya principalment la Confederació Nacional del Treball (CNT). Pensem també en l'impacte de la Revolució Russa de 1917 en les mentalitats progressistes. A Rubí el Sindicat de Treballadors, adherit a la CNT, es va reorganitzar el 1914 i el 1919 tenia ja 1.185 afiliats.²³ Però no en coneixem cap mobilització fins a la vaga de la construcció de 1918 i la famosa vaga de solidaritat amb La Canadenca, el 1919, que aconseguí la jornada màxima de vuit hores. Una vaga general que va durar dos dies a Rubí i arran de la qual va ser detingut l'alcalde republicà Francesc Estrada Mateu, que va passar gairebé dos mesos a la presó. En sortir va tornar a l'alcaldia i se li va fer un festival d'homenatge al Centre Democràtic. El desembre de 1919 i el gener de 1920 va afectar també a Rubí un tancament patronal general, quedant els obrers sense feina durant setmanes. Després, hi va haver altres conflictes laborals que afectaren els paletes (1920), els barbers (1922) i la fàbrica Rubí Industrial (1923). A finals de 1922 es va reorganitzar el sindicat amb el nom de Sindicat Únic dels Treballadors de Rubí, sent un dels principals dirigents Antoni Pereña Salas,

que feia pocs anys que havia arribat a Rubí des de Barcelona, fugint de la repressió. Als anys 1930 seria un dels homes més representatius de l'ajuntament republicà, al costat de Pere Aguilera.

La mobilització obrera xocava sovint amb la duresa patronal i governamental, que es traduïa en detencions, acomiadaments i pistolerisme empresarial. Però el sindicat també tenia grups d'acció que exercien la violència en sentit contrari. Van ser anys d'una autèntica guerra social, les repercussions de la qual arribaven també a Rubí. El març de 1923 s'hi va fer una vaga d'un dia en protesta per l'assassinat de Salvador Seguí «el Noi del Sucre», dirigent de la CNT.

Políticament, la Primera Guerra Mundial va deixar també poderosos impactes. A l'Estat espanyol i a Catalunya els republicans i catalanistes esperaven la victòria dels aliats. El seu triomf, amb la derrota d'imperis com l'alemany, l'austrohongarès i el rus, van comportar la caiguda d'aquestes monarquies i l'establiment de repúbliques. D'altra banda, la desintegració d'aquests imperis i l'aplicació del dret d'autodeterminació va permetre el naixement de nous estats independents com Txecoslovàquia, Iugoslàvia, Polònia, Àustria, Hongria o els tres estats bàltics, Estònia, Letònia i Lituània. A l'Estat espanyol, especialment a Catalunya, tot aquest procés va revifar l'oposició republicana, va accentuar el nacionalisme català i va desestabilitzar momentàniament la monarquia pseudo-democràtica espanyola.

Catalunya havia aconseguit una institució d'autogovern el 1914, la Mancomunitat, que, malgrat tenir un poder limitat, feia una tasca valuosa que mostrava les possibilitats d'una autonomia més àmplia. Entre finals de 1918 i principis de 1919 es va desenvolupar una mobilització important reivindicant un estatut d'autonomia que atorgués més poder a Catalunya. Tot i no assolir-se cap fruit immediat, va servir per escampar el sentiment catalanista. Emmirallats també per l'exemple d'Irlanda, que el 1921 obtenia la independència del Regne Unit, apareixen noves propostes polítiques més agosarades: el 1922 es van crear Acció Catalana, una escissió de la Lliga Regionalista, i Estat Català, el partit liderat per Francesc Macià. I el 1923 un nou partit socialista d'àmbit català, la Unió Socialista de Catalunya.

22 GRUP FOTOGRÀFIC «EL GRA». *Motius de Rubí. Una ullada amable a la gent d'abans*, p. 252.

23 Antonio BAR. *La CNT en los años rojos*, p. 769.

Sant Benet de Bages, 21 de maig de 1922

Grup d'excursionistes de l'Associació Joventut Nacionalista.

Amb tirants de franges, Ramon Bassas, i amb el banderí independentista, Joan Rossinyol, un dels responsables de *Saba Nova*. Just rere el banderí, Francesc Úrsul, que durant la Guerra Civil esdevindria regidor d'Acció Catalana Republicana, com el propi Rossinyol.

AMR-L'ABANS

Tot aquest procés tenia també la seva traducció a escala rubinenca. Pel que fa al catalanisme creixent, es manifestava de formes diverses. D'una banda, el 1918 es va crear una publicació en català i catalanista, *Saba Nova*, que es mantindria fins el 1936. I a més, l'Associació Joventut Nacionalista, adherida a la Lliga Regionalista, viu uns anys de gran activitat, bastint un edifici nou, que va entrar en ús en dues fases, el 1921 i el 1922. El catolicisme viu també anys de renovació de la mà de l'actiu rector Josep Guardiet. En aquest àmbit, des d'un prisma catalanista i conservador, es van crear, entre altres entitats, el Casal Popular (1919), recreatiu i cultural, el periòdic *Endavant* (1921), també en català, i l'Esbart Dansaire (1923).

El Centre Democràtic Republicà també vivia una etapa de creixement. Si augmentava la població també ho havia de fer l'entitat més representativa. Es va impulsar una reforma total de l'edifici en què es va implicar molta gent. Com va dir en Pere Aguilera, es va fer «amb l'aportació popular, amb diners i amb jornals dels mateixos associats, donant-se casos ben remarcables d'entrega total fins a poder-se dir que més de mig poble s'hi va abocar».²⁴ Per les festes de Nadal de 1919 s'inaugurà el nou cafè i el 23 de maig de 1920 hi va haver la primera funció al nou teatre, tot i que la inauguració oficial va ser el 22 d'agost de 1920. Es va fer un homenatge a Josep Palet, un dels fundadors del Centre, col·locant-se una placa a la casa on va viure i es va donar el seu nom a la plaça del davant del Centre. Després es va fer un míting on van intervenir, entre d'altres, Marcel·lí Domingo, Lluís Companys i Francesc Layret.

Potser va ser aquell mateix dia de la inauguració de la reforma del Centre que va succeir un fet que explica en Pere Aguilera a les seves memòries, relativa precisament a Francesc Layret. L'advocat laboralista i diputat per Sabadell havia vingut a visitar el nou estatge del Centre Democràtic i...

«va quedar admirat de la gran sala d'espectacles amb les seves llotges, les dues galeries al voltant de

tota la sala, les baranes de ferro amb passamà bombat de fusta noble i va dir-nos:

— Nois, això és una obra de gegants!...

Com deveu saber, en Layret estava impossibilitat de totes dues cames i el portava d'un lloc a l'altre, com si fos una nina, un jovenàs, grassó encara que baixet. Quan ja havia vist tota la sala, Layret va voler veure totes les altres dependències (joc de billar, de cartes, biblioteca i secretaria) i, com que damunt d'aquests cinc departaments hi ha el saló de cafè, s'hi podia anar directament pujant per una escala de fusta de les dites de cargol. Quan sortíem de la biblioteca va veure la porta de la secretaria que donava a aquesta escala i va dir-me:

— I aquí què hi ha?

— L'escala de cargol que puja al cafè - vaig dir-li.

— Doncs vull pujar per aquí - contestà ell.

I ací va sorgir el problema. El minyó que sempre el portava a coll, que ja he dit que estava gras, va dir-li que no podia ser, que tots dos junts no passaven per l'escala i aleshores jo, que tenia dinou anys, vaig dir-li que no es preocupés, que ja el pujaria jo. El vaig pujar i encara avui, al recordar-ho, m'emociona el record d'aquell gran home que, si la seva intel·ligència hagués pogut pesar-se, hauria pesat tonelades, no arribava a cinquanta quilos.»²⁵

Pocs mesos després d'aquest fet, concretament el 30 de novembre de 1920, en Layret queia assassinat quan anava, com a advocat, a fer gestions per a l'alliberament de Lluís Companys, detingut en una operació repressiva contra la CNT.

Vivint en aquest ambient de reivindicació i de contraposició de projectes socials i polítics no és estrany que en Pere Aguilera anés arrelant, de ben jove, un interès per la política, que es va concretar participant en el sindicalisme agrari i en el republicanisme.

A Rubí coincidien diversos factors perquè la reivindicació dels pagesos hi prenguéss amb força. D'una banda, el 1920 l'agricultura era, encara, el sector econòmic més important. Hi havia, també, una tradició de

24 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 70.

25 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 9-10.

PREUS:

Suscripció
1er 50 trimestre
Nombre solt
10 cèntims

LA LLUITA

No es retornen
els originals.

De les articles en
son responsa-
bles els autors.

Setmanari portaveu del Centre Democràtic Republicà

Comensant la lluita

Era una tarda de diumenge i els nostres cors estaven plens d'entusiasme i sadollats d'optimisme. Acabava de celebrar-se en el Centre Democràtic Republicà la darrera reunió general extraordinària convocada per a parlar de la fundació d'un periòdic i s'havia vist palesa i gràficament la voluntat unànim de la assemblea de tenir-lo encare que calgués un sacrifici. I sense la mes lleu protesta, sense una veu obstruccionista, sense restar ningú malcontent s'havia acordat un petit augment en la cuota dels socis dedicat exclusivament al sosteniment del periòdic.

I quin nom li posarem—deiem nosaltres—que respongui abastament a la idealitat suprema que tenim de defensar? Prompte trobarem el nom ideal: La Lluita. La Lluita! Heus aquí el nom venerat que tanca un símbol, i d'aquest símbol i aquest nom n'hem fet nosaltres un programa.

La Lluita, pel sol fet del seu nom, indica una idealitat, un anhel, un afany de viure, i nosaltres el sentim amb tota la força aquest afany de viure que'ns du camí de la perfecció. Per lo mateix que la lluita es noble, es humana, sempre que es llessa en persecució d'una finalitat enlairada, nosaltres lluitarem amb constància perquè un vent de llibertat enfonsi tots els esclavaiges, perquè un raig de llum d'Instrucció enfosqueixi per sempre la ignorància, perquè un temps millor i de justícia colgui les injustícies actuals.

El nostre esperit es rebel·la contra aquest ambient de corrupció que per tot arreu es respira, les idees s'apleguen en la nostre pensa, les plomes volen donar fe de vida... la Lluita, doncs, s'ha fet precisa.

En el procés general de la vida dels pobles, la lluita en el camp de les idees ha sigut la única força potent per a implantar noves fórmules d'administració i noves modalitats de Govern. Es un fenomen tan necessari com innegable el de la evolució general general que experimenten constantment els pobles, les societats i els individus.

Seria un crim el negar la conveniència d'aquesta evolució, seria cosa tan monstruosa com demanar que'l home quedés tal com neix, sense desenvolupar-se; o que restessin parades les aigües del mar sense que produïssin onades.

Amb el programa de la lluita per les idees, anem, doncs, camí del infinit. Portem en el nostre cervell una idea, o, més

Secció oficial del C. D. R.

La Redacció de LA LLUITA al veure el llum el primer nombre d'aquest setmanari, es complau en saludar als socis del Centre i demés llegidors com aixís també a la premsa local, i demés periòdics, per quins va la més amical salutació. El lema però de Lluita que portem en nostra capsalera vol dir que no admetem mentides ni claudicacions amb la actuació dels demés comfres.

La Junta Directiva convida a tots els socis i famílies al concert que tindrà lloc avui dissabte dia 13 del correut a les 9 de la nit en el tercel «La Amistat» com també al ball el diumenge a la tarde per la orquesta Juventut Artística.

S'està organitzant una serie de conferencies per reconeguts batalladors de la nostra causa.

ben dit, un feix d'idees, que pesen i ens aclaparen però que no'ns farán defallir. Mentres Espanya no resli lliurada dels Governos que la desgovernen, mentres Catalunya no hagi assolit del tot la seva llibertat, mentres l'autonomia dels municipis no sigui una bella realitat, mentres la llibertat individual estigui a mercés d'una suspensió de garanties, mentres el concepte de una religió pugui ofuscar la ment de les persones, mentres el treballador sigui un esclau del propi treball que realitza, nosaltres tindrem una missió i aquesta missió es la evolució, es la lluita.

Ja hem dit abans que anavem camí del infinit. Això vol dir que en el cas, tan de bo fos proper, de que fos veritat palpable la consecució de les aspiracions abans apuntades, no fora ja finida la evolució. Encare seria precisa la lluita. Encare nous ideals ens portarien a la brega perquè fora ignoscent creure ja alcançat el màxim objectiu, aquesta ànsia de millorament que batega en el cos humà i que mai, mai, serà prou perfecte. Obra d'any, obra de segles serà aquesta tasca que nosaltres no la comensem pas, a pesar de que'l nom d'aquest article pogués indicar semblant pretensió; es la lluita per la Llibertat que va seguint la seva via, de la que nosaltres no'n viurem més que un moment, el temps precís, tan sols, per fer-ne un episodi, un diminut episodi.

F. F.

12 de maig de 1922

Portada

del primer exemplar

de *La Lluita*,

setmanari portaveu

del Centre Democràtic

Republicà de Rubí.

AMR

TAULA 1
Estructura de la propietat de la terra a Rubí
1930

Propietaris	Contribuents		Contribució territorial rústica	
	Nombre	%	Import	%
Petits (<50 ptes)	530	87,2	7.726,64	20,6
Mitjans-petits (50-200 ptes)	45	7,4	4.196,03	11,2
Mitjans-grans (200-500 ptes)	12	2,0	4.251,36	11,3
Grans (>500 ptes)	21	3,4	21.268,85	56,8
Total	608	100,0	37.442,88	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de AMR. Contribució territorial rústica 1931.

sindicalisme pagès, així com d'associacionisme i lluita obrera industrial i, a més, el moviment republicà hi estava ben arrelat. Diverses són les causes del ressorgiment d'un sindicalisme pagès després de la Primera Guerra Mundial, a més dels impactes socials i polítics d'aquesta. La primera és la creixent dificultat de guanyar-se la vida amb el conreu de la vinya. Un article de *La Terra* de 1923 parlava d'un acord del Cellar Cooperatiu rubinenc per emmagatzemar el vi a casa, no vendre'l, «*en espera de temps millors per a vendre, ja que el preu actual és ruïnós*».26 El problema amb els preus derivava de la sobreproducció mundial. El mercat es globalitzava i nous territoris començaven a exportar. I el marge de beneficis es retallava perquè la inflació encaria els costos de producció —sofre, sulfat... Per tant, hi havia un problema de viabilitat econòmica de les explotacions. Un camí per a millorar la situació era el cooperativisme, de forta tradició a Rubí. El 1919, amb una composició ideològica i social diversa, s'hi havia fundat el Cellar Cooperatiu, per a la producció i comercialització de vi.

Però a més d'un problema econòmic n'hi havia un de social, relacionat amb la concentració de la propietat i la desigualtat en la distribució dels beneficis de la viticultura. Una forma d'estudiar-ho és a partir de la ca-

pacitat productiva de la terra i dels impostos que se'n deriven: la contribució territorial rústica. La Taula 1 classifica els propietaris en petits, si pagaven menys de 50 pessetes, mitjans-petits, entre 50 i 200, mitjans-grans, entre 200 i 500, i grans, més de 500 pessetes.27

Primerament veiem que el nombre de propietaris és important: 608 en un municipi amb 6.623 habitants el 1930. Ara bé, una gran majoria, el 87,2%, eren propietaris petits que en conjunt només posseïen el 20,6% de la riquesa rústica. Tenien, doncs, trossos petits de terra que, si es dedicaven a l'agricultura, eren probablement insuficients per a guanyar-se la vida. En canvi, veiem que els 33 principals contribuents, els grans i els mitjans-grans, representant només el 5,4% dels contribuents, pagaven el 68% de tota la contribució. És a dir, tenien la major part de la terra i generalment no la treballaven ells, sinó que la tenien arrendada o cedida a parts a una majoria de pagesos que o no tenien terra pròpia o, si en tenien, era massa petita per viure'n. Entre aquests propietaris importants trobem els amos de masies com Ca n'Oriol, Can Pi de la Serra, Can Xercavins, Can Corbera, Can Canyadell o Can Ramoneda. A més, d'aquests 33 grans propietaris n'hi havia 23 que no vivien a Rubí. Per tant, molts d'ells no eren pagesos,

27 Segueixo aquí el criteri de Raimon SOLER-BECERRO a *Viticultura, desigualtat i conflicte agrari. La lluita per la terra a la Catalunya vitícola, 1900-1936*, p. 70.

26 «Rubí», *La Terra*, 4 d'agost de 1923, p. 4.

Barcelona, 6 d'agost de 1922

Assemblea fundacional de la Unió de Rabassaires, celebrada al Centre de Menuders.

A la mesa, asseguts d'esquerra a dreta: Amadeu Aragay, x, Miquel Ferrer i Vilches,

Lluís Companys, Jaume Martrat, x, x i Fèlix Duran i Cañameras;

dempeus, al centre, Josep Jorge i Vinaixa, Francesc Riera i Brauli Solsona.

A la dreta —rere un nen i un adolescent— amb corbata clara, Pere Aguilera.

AHCB (EL RESUMEN)

sinó rendistes.²⁸ Aquest pes important de la gran propietat el trobem a les comarques on el conflicte rabassaire va ser més viu: Vallès, Penedès, Barcelonès, Garraf, Anoia, Maresme, Bages i Baix Llobregat.

El maig de 1936 el Govern de la Generalitat va ordenar als ajuntaments la confecció d'una llista de conreadors de terra aliena i de propietaris de terres donades en arrendament, parceria... per implementar la Llei de Contractes de Conreu. A l'estadística rubinenca hi trobem 312 pagesos i 18 propietaris, una desproporció que ens parla de les relacions socials al camp, en certa forma comparables a les que hi havia a la indústria entre empresaris i obrers.²⁹

Per tant, en aquests territoris, ja des del segle XIX, s'havia anat conformant una societat pagesa diversificada socialment i amb un conflicte entre els propietaris i els pagesos que es va revifar, amb intermitències, durant les dècades de 1920 i 1930, però que venia de molt abans. Per a entendre-ho ens hem de remuntar al segle XVIII i a la primera meitat del XIX, quan es va expansionar molt el conreu de la vinya, impulsat pel preu ascendent del vi. Aleshores els propietaris cedien terres ermes o boscoses als pagesos perquè hi plantessin ceps i paguessin cada any una part dels fruits mitjançant el contracte de rabassa morta. Fins que els dos terços dels ceps havien mort el contracte era vigent, el que el feia un contracte a llarg termini. Aquest tipus de contracte, però, gairebé va desaparèixer amb la plaga de la fil·loxera de finals del segle XIX, ja que, en matar tots els ceps, acabà amb els contractes, recuperant els propietaris el domini útil de la terra. Per a la replantació posterior els propietaris van establir noves condicions, imposant contractes més breus —substituint els contractes de rabassa morta pels de parceria i arrendament— i introduint més facilitats per desnonar, a part que molts contractes eren verbals. Els pagesos volien tot el contrari, recuperar els drets de quan eren rabassaires: allargar els contractes —fins a la perpetuïtat, si podien—, disminuir les parts de fruits a pagar i tenir

dret a redimir els contractes esdevenint plens propietaris. La tensió entre propietaris i pagesos era un plet antic, històric, però soterrat, que rebrotava en determinades circumstàncies econòmiques, socials o polítiques. Rubí ja va destacar en aquesta lluita durant el segle XIX.³⁰ I en els anys previs a la Gran Guerra ja trobem articles d'opinió que parlen del malestar entre la pagesia rubinenca en relació als propietaris.³¹

Com que tots treien benefici de la venda del vi, la problemàtica econòmica afectava a tothom, a pagesos i a propietaris, però els primers estaven en una situació molt més feble: en depenia la seva subsistència. A Rubí, segons Pere Aguilera, hi havia pactes diversos entre amos i pagesos, sent el cas més freqüent el que el conreador pagava un terç de la collita al propietari, una proporció que consideraven excessiva, perquè feia inviable la seva activitat.³² Per pal·liar-ho miraven de diversificar la producció, no dependre només de la vinya, plantant cereals i hortalisses, oliveres i altres arbres. Tot això en terres que també havien d'agafar a parts o en arrendament. Una altra activitat que també es va estendre va ser la cria de porcs. Sabem que el mateix Aguilera n'engreixava durant els anys 1930.³³ I aquell que tenia poca terra o, simplement, no arribava, podia treballar com a jornal·ler en terres alienes. A més, clar, hi havia el treball a les fàbriques de moltes espeses i filles de pagesos, que proporcionava uns salaris de misèria, però tot sumava. Un exemple és el que va explicar a les memòries el pagès Joan Cardona Vila. De jovenet, tenia el pare malalt i precisava un medicament que venia d'Alemanya. La mare treballava en una fàbrica tèxtil i cobrava vuit pessetes al dia, quantitat que «venia just per pagar tal fàrmac».³⁴ És a dir,

28 AMR. Contribució territorial rústica 1931.

29 ACVOC. Fons Ajuntament de Terrassa. 13. Serveis Agropecuaris 1862-1964. Caixa 1. Cens de conreadors i cens de propietaris. 1936.

30 Veure Ramon BATALLA et al. *Rubí a l'abast 1. Ciències Socials*, p. 80-83.

31 Ramon BATALLA et al. *Rubí a l'abast...*, p. 138.

32 Entrevista a Pere Aguilera per Ramon Batalla, 31 d'agost de 1986.

33 Tot i que ja havia mort, la contribució anava a nom del seu pare. El 1931, Salvador Aguilera Llugany pagava 2,6 ptes. de contribució pecuària. AMR. Contribució territorial rústica, 1931.

34 AMR. Joan CARDONA. *Recordances*, p. 12.

Any I

RUBÍ 2 de Desembre de 1922

Número XXXI

PREUS:
Suscripció
1'50 trimestre
Nombre solt
10 cèntims

LA LLUITA

No es retornen
els originals.
—
Dels articles en
són responsa-
bles els autors.

Setmanari portaveu del Centre Democràtic Republicà

EL CENTRE DEMOCRATIC REPUBLICÀ A L'INOBLIDABLE

FRANCESC LAYRET

2 de desembre de 1922

Portada

de *La Lluita*,

en homenatge al diputat

i advocat laboralista

Francesc Layret,

assassinat dos anys abans.

AMR

que tot el que cobrava la mare ho necessitava per al medicament del pare. És important situar-nos a l'època, quan no existia ni la sanitat pública ni un sistema de pensions per a la gent gran, el que feia que s'havia de treballar gairebé fins a la mort. El mateix Cardona explica com un dia que estava amb el pare a la vinya, aquest es va trobar malament i va dir-li: «*Porta'm a casa*». Quatre dies després moria.³⁵

El nombre de jornalers purs, aquells que dedicaven la major part de la seva feina a treballar a jornal per a d'altres, no era elevat, però n'hi havia un cert nombre. Eren, potser, la capa més modesta de la pagesia, que va veure una sortida en l'associacionisme i en el cooperativisme. El 1921 es va crear la Societat Agrícola, una cooperativa de jornalers per a repartir-se la feina. Aquesta associació ofería també assistència mutual en cas de malaltia i, de mica en mica, va anar ampliant activitats. El 1922 Pere Aguilera, que n'era soci, va publicar un article exposant els beneficis de formar-ne part.³⁶ Va adquirir un local en propietat, al carrer Doctor Turró, més tard incautat per l'Estat franquista i mai retornat als seus socis. El 1927 va adquirir una màquina de batre i el 1934 va canviar el nom pel de Cooperativa Primer de Maig i va iniciar la comercialització en comú del vi dels seus socis. Amb aquest canvi de nom ja es veu les idees esquerranes dels seus associats. No és estrany que el 1927 Pere Aguilera fes un article, a la premsa republicana de Terrassa, cridant els pagesos jornalers a incorporar-s'hi.³⁷

La vida de la pagesia no propietària, o amb petites propietats, doncs, era dura. Havien de fer mans i mànigues per a sortir-se'n, i no és estrany que les iniciatives cooperativistes i reivindicatives hi tinguessin arrelament. Pere Aguilera és un exemple d'aquesta mentalitat pagesa basada en l'estalvi i l'austeritat, d'una banda, però també en un esperit de justícia social que estava en la base de la seva implicació política.

35 AMR. Joan CARDONA. *Recordances*, p. 39.

36 Pere AGUILERA. «Societat de jornalers pagesos», *La Lluita*, 19 d'agost de 1922.

37 Pere AGUILERA. «Societat Agrícola de Rubí», *La Acción*, 3 de juny de 1927.

Especialment a les comarques vitícoles citades va brotar-hi un associacionisme pagès que anava de la mà dels polítics republicans. També hi havia entitats, més radicals, de caire anarco-sindicalista, afiliades a la CNT, com una Agrupación de Campesinos de Rubí el 1923, que no devia durar gaire, perquè no en sabem res més. El gruix de la reivindicació pagesa es va vehicular a través de l'associacionisme lligat al republicanisme, concretament a Lluís Companys, diputat per Sabadell entre 1920 i 1923. El plantejament d'aquest moviment era mobilitzar-se i pressionar per aconseguir canvis legislatius que milloressin les condicions dels contractes de conreu que els lligaven als propietaris, allargant-los o disminuint l'import a satisfer. El seu programa màxim, però, plantejava la possibilitat d'adquirir les terres i esdevenir-ne propietaris. El sistema polític de la Restauració estava en crisi, amb continus canvis de govern, però aquí i allà es parlava de projectes regeneracionistes, de canvis en el sector agrari. I els republicans empenyien per una legislació que millorés les condicions de tants pagesos sense terra pròpia. Per a impulsar-ho, en Companys i els seus col·laboradors, des del 1921, van convocar assemblees poble per poble animant els pagesos a mobilitzar-se i a organitzar-se. El seu paper, com a diputat al Congrés, era negociar amb el govern i aconseguir canvis legals favorables.³⁸

En aquest inici dels anys 1920, tan moguts, el Centre Democràtic Republicà viu una etapa de renovació que va més enllà de reformar l'edifici. Només el 1922 s'inicien sessions de cinema, s'inaugura la biblioteca —amb la presència de Lluís Companys— i apareix la publicació del CDR, *La Lluita*, que es reparteix a les cases dels més de vuit-cents associats. Pere Aguilera serà un dels col·laboradors habituals del periòdic. I s'hi fan nombroses conferències de tot tipus. La línia predominant a *La Lluita* i al Centre Democràtic era la

38 Sobre aquest moviment, veure la tesi de Jordi POMÉS. *Sindicalisme pagès i republicanisme popular a Catalunya (1918-1930). La Unió de Rabassaires, entre el radicalisme obrerista i la via cooperativista*. Una versió de la mateixa es va editar en llibre el 2000 amb el títol *La Unió de Rabassaires: Lluís Companys i el republicanisme, el cooperativisme i el sindicalisme pagès a la Catalunya dels anys vint*.

Barcelona, febrer de 1923

Visita del Grup Cultural del Centre Democràtic Republicà a l'Escola del Treball de Barcelona, —dirigida per Rafael Campalans— en la qual va nèixer la idea de fundar el Grup Excursionista. A l'extrem dret de la imatge, el mestre Martí Tauler.

AMR (LA LLUITA)

del Partit Republicà Català, creat per Lluís Companys, Francesc Layret i Marcel·lí Domingo, catalanista i socialment avançat. El propi Companys figurava nominalment com a director de la publicació, però no hi havia una adhesió explícita a un sector del republicanisme, que era una realitat força diversa. De fet, també s'hi feien actes d'altres tendències esquerranes, de caire socialista, sindicalista, anarquista o del Partit Republicà Radical.

A les dècades de 1920 i 1930, Rubí —com ja ho havia fet el 1882 allotjant la seu central de la Lliga de Viticultors Rabassaires de Catalunya— va tenir un paper important en aquesta mobilització. L'historiador Jordi Pomés situa Rubí, amb Vilafranca del Penedès, Martorell, Valls, el Vendrell, Vilanova i la Geltrú i Sant Feliu de Llobregat, com una de les capitals del sindicalisme rabassaire.³⁹ Efectivament, i Pere Aguilera en seria el líder. Tenia un gran sentit de la justícia i era coratjós, en el sentit que no s'empetitia davant de persones o de situacions que el superaven en algun aspecte.⁴⁰ Al segon número de *La Lluita* va publicar un article, "Pró Parçes", que va ser el crit d'alerta. Era la seva primera activitat política pública. Cridava els pagesos rubinencs a sumar-se a la campanya rabassaire amb paraules com aquestes:

«El Setembre s'acosta, parcer rubinenc. És de notar doncs la trista indiferència amb que es mira la vinguda d'aquest mes en que'l règim de samalé i la romana s'imposa en la quasi totalitat de vinyes del nostre terme. No volguem ésser doncs els parcers rubinencs, republicans per tradició, els que quedem postergats davant una empresa de tal importància i unim-nos per apoyar aquesta justa campanya que no es traduirà en fets sols per la ferma voluntat del batallador diputat per Sabadell si al seu costat no ens aixequem com un sol tots els parcers catalans.»⁴¹

39 Jordi POMÉS. *Sindicalisme pagès...*, p. 80.

40 Entrevista a Rosa Aguilera i Josep Catasús per Ramon Batalla, 17 de setembre de 2019.

41 Pere AGUILERA. «Pró Parçes», *La Lluita*, 20 de maig de 1922.

Després d'aquest primer article a *La Lluita*, Aguilera va continuar publicant-hi articles encoratjant la pagesia a associar-se i a participar en la campanya rabassaire que s'anava estenent.⁴² Ell era un més dels centenars d'ells que treballaven terres alienes. La seva família era propietària de la casa on vivien, però no pagava res de contribució rústica, el que ens fa pensar que no tenia terra en propietat, sinó que les tenien en règim de parceria o arrendament.⁴³

Durant el juliol de 1922, en el curs de diversos actes i reunions, amb la participació de Lluís Companys, es va constituir la Unió de Parcers de Rubí, que aviat arribà a tenir més de cent pagesos inscrits.⁴⁴ El novembre d'aquell any Aguilera hi constava com a president.⁴⁵ És el mateix procés que se segueix a moltes poblacions catalanes, alhora que s'organitza una organització central, la Unió de Rabassaires de Catalunya, legalitzada el juliol de 1922. El 6 d'agost es va fer una primera assemblea constituent, on participà Pere Aguilera com a representant de l'associació rubinenc.⁴⁶ L'octubre del mateix any surt la publicació portaveu de la Unió, *La Terra*, dirigida nominalment pel mateix Companys.

Es va formar un Comitè Central format per un representant de cada població que es reuneix mensualment a casa de Companys. Pere Aguilera era un dels que hi anava i recordava que Companys:

«vivía al xamfrà de la plaça de Catalunya, en una pelleria que hi havia, al primer pis. Com que el movi-

42 Pere AGUILERA. «Pró Parçes», *La Lluita*, 27 de maig de 1922; «Pró Parçes», *La Lluita*, 12 d'agost de 1922; «Pró Parçes», *La Lluita*, 14 d'octubre de 1922; «Layret i els rebassaires», *La Lluita*, 2 de desembre de 1922.

43 AMR. Contribució territorial rústica i urbana, 1889-1890. El seu avi Francesc Aguilera pagava el 1889 10,64 pessetes de contribució per aquesta casa.

44 *Saba Nova*, 29 de juny de 1922 i 23 de juliol de 1922. Veure Ramon BATALLA. «El moviment rabassaire rubinenc entre 1922 i 1931», a *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, núm. 34, 1991, p. 148-156.

45 *La Lluita*, 25 de novembre de 1922.

46 Jordi POMÉS. *Sindicalisme pagès...*, p. 199.

PREUS:

Suscripció
1'50 trimestre
Nombre solt
20 céntims

LA LLUITA

No es retornen
els originals.

Dels articles en
son responsa-
bles els autors.

Setmanari portaveu del Centre Democràtic Republicà

ELECTORS DE RUBÍ:

Assenyala el 28 d'abril el calendari, i és qüestió de fer-vos avinent que teniu no més un dia de temps per a decidir-vos a triar entre abduques candidatures; la republicana, la veritable, l'una; la monàrquica, la falsa, l'altre.

Per mitjà d'aquest noble portaveu, ferm defensor de la nostre causa, el Comitè Republicà de Rubí vos adressa no més que un prec sencill i és que tingueu visió ben clara i precisa de la transcendència d'aquest plebiscit que s'imposa, i que voteu amb dignitat ço que us dicti la consciència.

Ben definida la actitud dels contrincants, tota vacilació i dubte és perillós; són prou desllindats els camps per a que ningú pugui ignorar la finalitat de cada hù. Mentres En Doménech Palet i Barba accepta de plé les doctrines i l'ideari d'En Domingo; En Marcet accepta de plé la tradició reaccionària i falta d'idealitat d'En Sala. El primer és la afirma-

ció d'un Ideal; el segon és la negativa de tota idea.

Qui vulgui la continuació de la campanya del Marroc, qui vulgui els assassinats pels carrers, el plet social sense resoldre, les presons plens de gent ignocenta, el problema de la terra com està, l'autoritat d'un rei per demunt de tothom i Catalunya, la nació rica i plena dels nostres avis, en la situació d'esclavitud en que's troba, aquell és l'únic que té un dret a votar a l'amic d'en Sala.

Nosaltres ne tenim prou per a triomfar amb els vots de tots el altres.

Els enemics de la guerra, els enemics del terrorisme, tothom qui vulgui l'amnistia pels presos, qui malparli dels governs i qui estimi la llibertat de Catalunya, no pot votar, per dignitat, al adversari.

Penseu-hi tots.

EL COMITÈ.

*AVUI a les 9, GRAN MITING, en el que
parlarà entre altres nostre volgut Director*

EN LLUIS COMPANYS

28 d'abril de 1923

Portada

de *La Lluita*,

amb l'anunci d'un míting
del diputat Lluís Companys
que exercia de director
de la publicació.

AMR

ment rabassaire era mig revolucionari, ens reuníem a casa seva perquè era diputat i així ens salvava i no ens podien detenir.»⁴⁷

El 6 de gener de 1923 es va celebrar un gran congrés de la Unió de Rabassaires, a Barcelona, concebut per donar relleu al programa reivindicatiu del sindicat. Aguilera va formar part de la comissió organitzadora. Aquell any es va intensificar molt l'agitació rabassaire. L'associació rubinenca organitza mítings i conferències, a càrrec d'Amadeu Aragay i de Manuel Serra i Morret, i envia telegrams reivindicatius al govern. A finals d'abril hi va haver eleccions al Congrés dels Diputats i el plet rabassaire hi va tenir un gran protagonisme. Sindicalisme agrari i política republicana anaven íntimament unides. La Unió va demanar el vot als candidats amics, com Marcel·lí Domingo, Joan Casanovas o Lluís Companys. A Rubí es va donar el cas curiós que es va fer campanya per Companys malgrat que es presentava per Sabadell i Rubí era del districte de Terrassa. Així, el CDR, *La Lluita* i la Unió de Parcers de Rubí van repartir el manifest «Als rabassaires i demés obrers del districte de Sabadell».⁴⁸ Van sortir elegits els republicans Companys, per Sabadell, i Domènec Palet i Barba, per Terrassa. A Rubí la victòria electoral es va celebrar amb una festassa el 6 de maig, amb la participació dels nous diputats. Hi va haver de tot: banquet, manifestació en homenatge pòstum a Josep Palet i Riba, visita a la seva tomba al cementiri civil, lectura de poesies i, per acabar, un «ball de la victòria».⁴⁹

L'estiu de 1923, la campanya rabassaire es reanima. El 7 de juliol es fa un míting al Centre Democràtic. El 19 d'agost, republicans rubinencs com Pere Aguilera, Climent Mora i Miquel Segura parlen en actes rabassaires al Papiol i a Castellbisbal. Més de quaranta rubinencs assisteixen a aquest darrer míting.⁵⁰

Aguilera és el capdavanter del sindicalisme rabassaire rubinenc i participa en l'organització més enllà de Rubí, però no està sol. Hem d'esmentar dues persones més de Rubí que també hi posen el coll, tot i que ambdós no hi podran tenir un recorregut gaire llarg. Una és Francesc Escudé Bacardí, més gran que Aguilera, amb una llarga trajectòria republicana, cooperativista i sindicalista. El 1924 serà elegit membre de la Junta del Comitè Central de la Unió de Rabassaires. El 1924 va participar en actes rabassaires a Mollet del Vallès, Sentmenat i Viladecavalls. Però el 1925 va morir assassinat en circumstàncies poc clares.⁵¹ L'altre és Pere Esmendia Casassaies, jove pagès amb vocació i aptituds literàries que ja havia destacat com a autor de poesies, obres teatrals i articles periodístics.⁵² Col·laborador de *Saba Nova* i principal impulsor de *La Lluita*, participa també en les activitats de l'Agrupació Dramàtica Santiago Rusiñol del CDR. Bon amic de Pere Aguilera —que només era dos anys més jove que ell—, participa en la creació de la Unió de Parcers. No era un home per a fer mítings, però tothom li reconeixia la intel·ligència i la capacitat. Així és com el recordava Aguilera:

«viví en una casa de pagès que hi havia a uns tres quilòmetres de Rubí, davant de Les Mines, al Molí d'en Calopa. Intel·ligent com cap altre jove d'aquella època, jo el recordo quan en les nostres reunions gairebé sempre ell ens resolía en quatre paraules tots els nostres dubtes i ens aportava les solucions, quan nosaltres ens hi vèiem perduts.»⁵³

Podríem pensar que aquestes paraules només són producte de la passió de l'amic, però l'historiador Jordi Pomés, que va estudiar la Unió de Rabassaires en una tesi que hem citat, ens confirma clarament les qualitats d'Esmendia en considerar que, havent estat un noi que «només havia pogut estudiar fins als 12 anys per obliga-

47 Pere Aguilera entrevistat per Ramon Batalla, 31 de desembre de 1986.

48 Jordi POMÉS. *Sindicalisme pagès...*, p. 385.

49 *La Acción*, 11 de maig de 1923; Pere AGUILERA. «La victòria i ses positius resultats», *La Lluita*, 26 de maig de 1923.

50 «Castellbisbal», *La Terra*, 25 d'agost de 1923, p. 3.

51 Una breu biografia a Ramon BATALLA. *Els casinos...*, p. 280-281.

52 Pere ESMENDIA. *Antologia de la seva obra literària*; Ramon BATALLA. *Els casinos...*, p. 281-282.

53 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 63.

LA TERRA

Amb l'Estiu, -LA TERRA- també rebrota.
Avui surt nova, rejevenada, amb més braor
que mai, per alegria dels amics, i desconsol
dels que desitgen la seva mort!

Portaveu de la Unió de Rabassaires de Catalunya

DIRECTOR: LLUIS COMPANYS

***** ANY II

BARCELONA, 15 DE JULIOL DE 1923

NUM. 16 *****

LA UNIÓ FA LA FORÇA

15 de juliol de 1923

Portada de *La Terra*,
portaveu

de la Unió de Rabassaires,
dirigida pel diputat
Lluís Companys.

AHCB

ció d'ajudar al seu pare a la vinya», «fou el dirigent pagès de la Unió dels anys vint que assolí un nivell cultural més alt».⁵⁴ Companys i els màxims dirigents de la Unió de Rabassaires se'n van adonar aviat i el juny de 1923 van nomenar-lo secretari general de la Unió, «importantíssima figura» de l'organització, segons l'esmentat Jordi Pomés, ja que era alhora el redactor en cap de *La Terra* i portava tant l'administració del sindicat com la coordinació de les activitats de propaganda i l'assessorament de les associacions locals.⁵⁵

Però l'activitat política del jove Aguilera no acabava amb la lluita pagesa. El 1923 ja formava part de la Junta del Centre Democràtic i sovint feia de contacte entre els republicans rubinencs i els líders barcelonins. A part de la seva motivació per aquests afers col·lectius, segons ell mateix hi comptava també el fet de ser pagès:

«sembla que per la meua condició de treballar de pagès per compte propi, treball molt esgotador, no era jo el més indicat per comboiar la tasca política a desenvolupar al Centre. No obstant, el fet que gairebé tots els altres companys a qui interessava la política eren contramestres o encarregats de fàbriques o tallers i això feia que no tinguessin hores disponibles per la jornada de treball [feia que] jo sempre havia d'estar en relació amb els prohoms republicans d'aquell moment, per tal de tenir al dia la informació que ens calia i, de passada, convidar-los a venir a la vila, ja fos en actes de propaganda o bé per donar-hi conferències.»⁵⁶

En efecte, altres noms importants de la política del CDR, com Climent Mora, Miquel Segura o Antoni Pereña, tenien càrrecs en diverses indústries. Aguilera esmenta diversos casos en què va intervenir prop de diversos líders polítics. El novembre de 1922, va rebre una carta de Marcel·lí Domingo explicant les greus derivades que es desprenien de l'Expedient Picasso, que prenia el nom del general que l'havia redactat. Era un informe sobre el desastre d'Annual, gran derrota de

l'exèrcit espanyol produïda el 1921 infringida pels guerrillers del Rif dirigits per Abd el-Krim. Aguilera va anar a veure'l i Domingo va advertir-lo que estiguessin atents a aquest tema perquè els errors havien estat tan majúsculs i esquitxaven a instàncies tan altes que era un afer que podia tenir greus conseqüències polítiques.⁵⁷ Esmenta un altre cas relacionat també amb la Guerra del Marroc. Després del desastre d'Annual l'exèrcit va incorporar a files als anomenats soldats de quota, que es deslliuraven de fer la mili o d'anar a la guerra pagant una quantitat important de diners. Les famílies, esperades pel fet que el fill pogués anar a l'Àfrica, van demanar la intercessió del diputat Lluís Companys, que haurien aconseguit a través d'Aguilera. Companys els va acompanyar a entrevistar-se amb el capità general de Catalunya, aleshores Miguel Primo de Rivera, i sembla que van evitar la incorporació a l'exèrcit.⁵⁸

Un altre fet, la sort, va lliurar Aguilera de fer un servei militar de tres anys, i potser d'anar a la guerra, i li va permetre dedicar-se a fons a la política. Un certificat del secretari de l'Ajuntament, recollit a l'expedient del seu casament, ens informa que: «*fue concurrente al reemplazo del año 1922, en el que obtuvo el núm. 18 del sorteo, siendo declarado EXCLUIDO*».⁵⁹

Durant el 1923 el seu activisme periodístic a *La Lluita* anava ja més enllà de la lluita pagesa i tocava, per exemple, la qüestió militar. Era un tema candent i Aguilera va parlar-ne exposant els desastres de la guerra del Marroc: les derrotes, els morts, les pèssimes condicions en què vivien i lluitaven els soldats, la desorganització de l'exèrcit, la manca de pressupost. El que caldria fer era, senzillament, abandonar el Marroc i acabar la guerra.⁶⁰ També va clamar en un article contra la paradoxa sagnant

54 Jordi POMÉS. *Sindicalisme pagès...*, p. 453.

55 Jordi POMÉS. *Sindicalisme pagès...*, p. 199-200.

56 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 8-9.

57 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 13-14.

58 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 14-16.

59 Certificat d'Antoni Sampons Jordana, secretari de l'Ajuntament de Rubí, 11 de juliol de 1930. AGCMR. Fons de l'Antic Jutjat de Rubí. Matrimonis civils, 1930-1932. Expedient de casament de Pere Aguilera i Carme Setó, 1930.

60 Pere AGUILERA. «El rescat dels presoners i l'aventura del Marroc», *La Lluita*, 10 de febrer de 1923 i «L'abandó del Marroc s'imposa», *La Lluita*, 25 d'agost de 1923.

1924

Corona fúnebre
dedicada
pel Centre Democràtic
Republicà
i la redacció
de «La Lluita»
al company
En Pere Esmendia.
AMR

de la inexistència d'uns mínims serveis socials i sanitaris —exposant les dificultats econòmiques de l'Hospital Clínic barceloní— mentre es feien grans despeses sumptuàries construint, per exemple, un palau reial a Barcelona o vestint a València una imatge d'una verge amb una corona valorada en 600.000 pessetes. I citava una frase de Francesc Pi i Margall parlant dels dos càncers de l'Espanya de l'època: «*el Clero y el Rey*».⁶¹

2.2. Contra la primera dictadura

El 1923 el règim de la Restauració vivia una profunda crisi derivada de la impopular guerra que mantenia al Rif marroquí i de la seva incapacitat per regenerar el sistema polític, profundament corrupte, ineficax, autoritari i centralista. Les exigències de la dissidència —republicans, nacionalistes catalans, moviment obrer...—, eren cada cop més intenses i el règim no sabia com donar-hi resposta. Aleshores, el setembre de 1923, el capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, seguint la llarga tradició dels «pronunciamientos» militars, va donar un cop d'estat. Va destituir el govern i en va formar un només de militars. L'elit política i militar, amb el rei al capdavant, li van donar suport. Es va suspendre la Constitució, es van dissoldre els ajuntaments, es va impulsar una política anticatalana, es va suprimir la Mancomunitat de Catalunya, es va acabar amb la recerca de responsabilitats per la guerra del Marroc... Però aquesta dictadura, que era, com totes, arbitrària i repressiva, no va ser un règim totalitari com ho seria el de Franco, atès que, malgrat els empresonaments, la censura, les multes i els tancaaments, molta premsa va continuar sortint i molts centres polítics van continuar oberts.

La Unió de Rabassaires es va adaptar a la situació, va continuar actuant i publicant *La Terra*. I va intentar l'assoliment dels seus objectius amb el nou règim, aprofitant que el dictador manifestava la intenció d'aplicar un programa regeneracionista per acabar amb el sistema oligàrquic i millorar la situació de la pagesia més po-

bre. Companys ja no podia utilitzar la via parlamentària, però va intentar la negociació directa amb el govern. A finals de març de 1924 una comissió de la Unió encapçalada per Companys, on hi havia el rubinenc Pere Esmendia, va presentar al propi Miguel Primo de Rivera les seves reivindicacions.⁶² Diverses propostes que podrien haver millorat la situació de la pagesia van estar successivament sobre la taula. Primer, un Codi Rural que havia de modificar la normativa sobre contractes de conreu; després, canvis en la fiscalitat sobre la propietat rústica... Es van fer estudis i informes, però cap reforma important va tirar endavant per l'oposició dels grans propietaris. Només els arrendataris es van beneficiar d'una normativa de 1929 que fixava una durada mínima als seus contractes segons el tipus de conreu.⁶³

Però el 1924 Pere Aguilera va patir la pèrdua d'un amic i la Unió de Rabassaires un home important, Pere Esmendia, el secretari general. Va caure malalt sobtadament i el 8 de setembre va morir amb només vint-i-cinc anys. Pere Aguilera recordava així la seva mort:

«Res ens havia fet preveure la trista fi de l'amic! Tres o quatre dies feia que coneixíem sa malaltia, més creguts que era una lleugera indisposició, quan començaren a arribar a nosaltres noves de greu pessimisme.

Érem cap al tard d'un dia de festa, tristament memorable, quan junts alguns amics de Rubí i de l'Organització Rabassaire catalana ens traslladàrem a sa casa, i allà fatalment comprovàrem la trista realitat. [...]

Aquells ulls que tantes voltes s'havien trobat de fit a fit amb els nostres havien deixat de veure-hi. Aquella boca font de poesia necessitava la frescor de l'aigua que la carinyosa mà de son cunyat li donava.

Aquelles mans bondadoses, que havia tingut el do de convertir la tinta en dirigenta de multituds, perdien son color normal i prenien forma de cadàver.»⁶⁴

62 «La Unió de Rabassaires a Madrid - Impressions», *La Terra*, 5 d'abril de 1924, p. 2.

63 Jordi POMÉS. *Sindicalisme pagès...*, p. 255-271.

64 Pere AGUILERA. «Tristos records d'en Pere Esmendia», a *Corona fúnebre dedicada pel Centre Democràtic Republicà i la redacció de La Lluita al company En Pere Esmendia*. (s.d) [1924].

61 Pere AGUILERA. «Vergonyes de l'actual règim», *La Lluita*, 9 de juny de 1923.

Sant Llorenç del Munt, circa 1925

Grup excursionista del Centre Democràtic Republicà.

AMR-L'ABANS

El decés va causar una gran consternació al Centre Democràtic Republicà i a l'organització rabassaire. Els amics del Centre van organitzar un acte en memòria d'Esmendia per al 30 de novembre en què van intervenir diversos representants polítics, periodístics i sindicals, entre els quals el diputat del districte Domènec Palet i Barba, i s'hi van llegir poesies del difunt. L'Agrupació Dramàtica del Centre va representar una obra teatral també seva.⁶⁵ I es va publicar un llibret d'homenatge amb un recull d'obres literàries d'Esmendia, amb articles, entre d'altres, de Lluís Companys, Amadeu Aragay i Rafael Campalans, així com amb notícies de la seva mort aparegudes a la premsa barcelonina i comarcal.⁶⁶

Els rabassaires rubinencs s'havien organitzat el 1922 en la Unió de Parcers, però no havien legalitzat l'associació. L'agost de 1924 ho van fer, presentant el reglament al Govern Civil i canviant el nom pel de Societat de Rabassaires de Rubí. El reglament establia que la Junta del sindicat es reuniria cada diumenge al matí i que cada any es renovaria la meitat de la Junta.⁶⁷ Durant la dictadura, com que les circumstàncies no eren favorables, no s'organitzaven tantes xerrades informatives com abans, tot i que se'n feien algunes. Però una forma indirecta de fer propaganda era el teatre. L'activa Agrupació Dramàtica del Centre Democràtic va representar l'obra *Vidas rectas*, del polític republicà Marcel·lí Domingo, de temàtica social agrària, el 31 de maig de 1925. I també la va portar al Papiol el 28 d'agost del mateix any. També va portar el 25 de juliol de 1925 a l'escenari del Centre un drama de temàtica semblant: *Terra Nostra (El rabassaire)*, escrita per Amadeu Aragay, un dels més actius dirigents de la Unió de Rabassaires. Va ser l'obra més representada per l'Agrupació, sis vegades, durant el seu període

65 «En honor al company. L'acte de Rubí», *La Terra*, 6 de desembre de 1924, p. 2.

66 *Corona fúnebre dedicada pel Centre Democràtic Republicà i la redacció de La Lluita al company En Pere Esmendia*. (s.d) [1924].

67 AGSGB. Registre d'Associacions. Expedient de la Societat de Rabassaires de Rubí. Registre 15.208.

d'actuació, de 1919 a 1939.⁶⁸ Això indica que les reivindicacions rabassaires eren àmpliament sentides pels socis del Centre.

Mentre la via política i legislativa no donava fruits la Unió de Rabassaires va obrir-se a l'activitat cooperativa creant una secció de compres. El sindicat adquiria quantitats importants de productes químics i les associacions locals els oferien als associats a un preu interessant. El sindicat rubinenc va destacar en el conjunt de la Unió com un dels més actius en aquesta activitat. A partir de 1925 ja distribuïa sofre, sulfat i guano. Una nota dels republicans rubinencs al terrassenc *La Acción* explicava que «*si de moment no es poden redimir les terres de l'esclavatge en que es troben, quan menys suprimir tots els intermediaris que vos sigui possible*».⁶⁹ El 1927 van comprar, per distribuir, 11.000 quilos de sulfat i sofre, i el 1931, 18.000 quilos d'adob químic.⁷⁰

Pere Aguilera en continuava sent el líder, ocupant el càrrec de president almenys els anys 1924, 1925, 1928 i 1929. També van ser presidents de la Societat, en aquesta dècada, Miquel Cahís i Antoni Gatx. Aguilera, a més, va prosseguir l'activitat periodística a l'òrgan dels republicans terrassencs *La Acción*. I un dels seus temes preferits era la qüestió pagesa. En aquest article denunciava la situació dels pagesos:

«la greu crisi que sofreix l'Agricultura a Espanya, no podrà ésser resolta amb l'ajut més o menys important de decrets o canvi d'elaboracions de vins, amb això no es farà més que perllongar la vida d'aquest cadàver vivent que s'anomena pagès. Per necessitat estem obligats a abandonar la terra tots aquells homes que en ella havíem forjat les més grans esperances i no és pas que la terra sigui esquerpa, no, ella prou en dona o en donaria de fruits, però resulta que molts homes, els que

68 Josep SAPÉS i ESMENDIA, «Més d'un segle de teatre rubinenc d'aficionats», a *XXXII Assemblée intercomarcal d'estudiosos*, vol. II, p. 421-427.

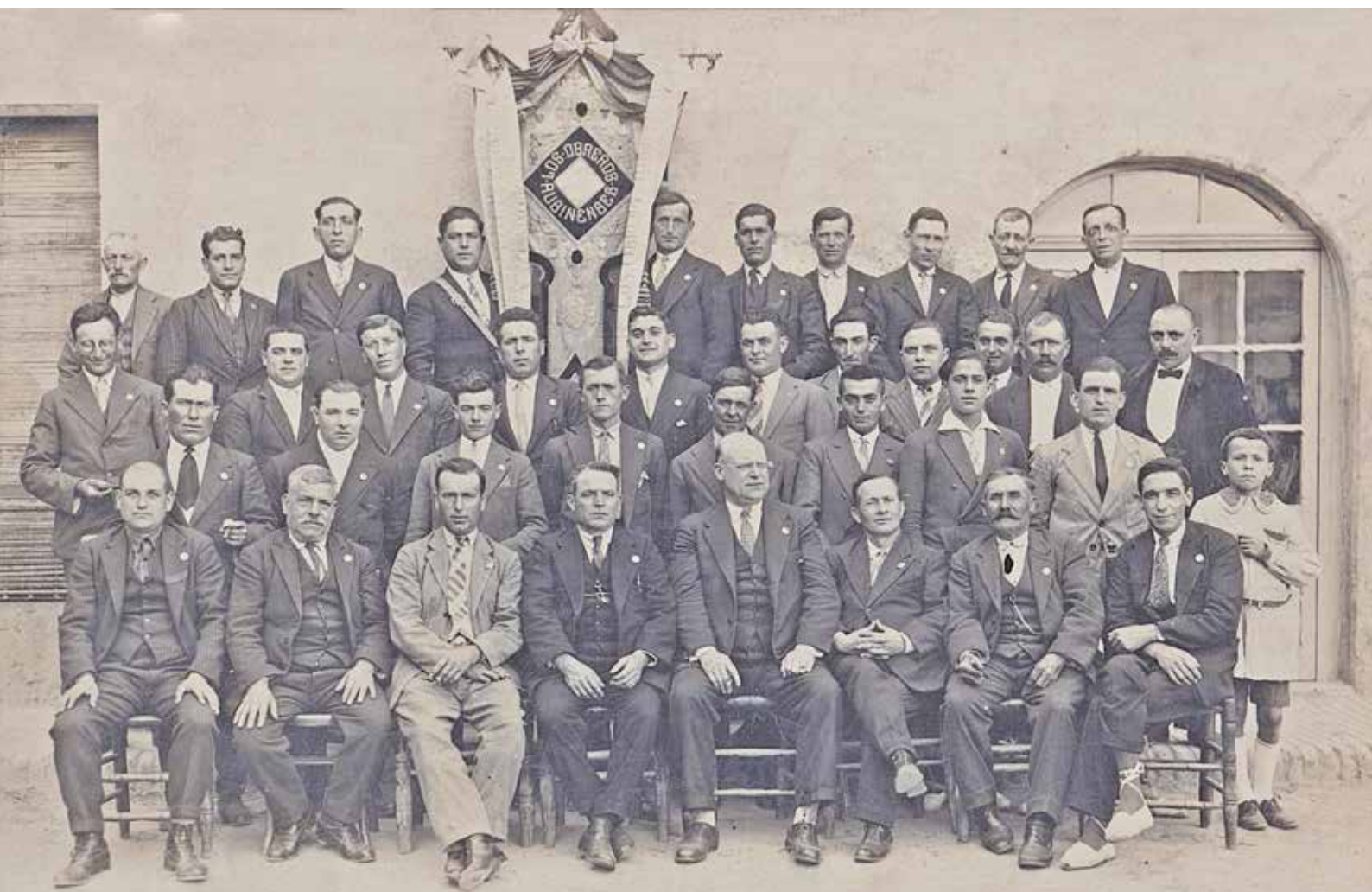
69 *La Acción*, 18 de febrer de 1927.

70 Jordi POMÉS. *Sindicalisme pagès...*, p. 314.

Rubí, 1925

Els cantaires del cor Els Obrers Rubinencs, la secció coral del Centre Democràtic Republicà, amb el seu estendard.

MR-A

menys l'han conreada, que són els únics que tenen dret a anomenar-se agricultors, imposaren amb l'ajut de lleis uns drets que si en un temps els pagesos podien complir, avui s'ha fet impossible.»⁷¹

A primers de 1926 es dolia que el tremp reivindicatiu hagués disminuït i donava ànims:

«Després de dos anys de mutisme, ens veiem en la necessitat de reemprendre la interrompuda campanya, en pró de la classe pagesa, avui, més desamparada que mai. [...] Recordem encara quan a l'escalf de l'eloqüent paraula d'en Ll. Companys [...] començaven a sorgir les primeres societats de pagesos que cercaven en l'unió, els mitjans de vida que uns senyors propietaris els regatejaven.

Rubí no podia ésser insensible [...] i en pocs dies poguérem veure constituïda una potent societat que rebassava dels 300 associats. [...]

Pensant amb els components de la Societat de Rabassaires de Rubí, he trobat a faltar varis associats, baixes produïdes pel defalliment. [...] No és hora de pessimismes, amics.»⁷²

En un altre escrit denunciava el frau que els propietaris agraris feien a hisenda:

«Una finca de Salamanca, valuada en 3.044 fanegues, en tenia 8 mil 379. Un Ajuntament de Galícia amagava 980 propietats. La contribució per riquesa agrícola deuria produir 500 millions de pessetes i sols en rendeix 180. [...] Aquests 320 milions que, segons el ministre d'Hisenda, són robats anyalment a l'estat espanyol sols en la riquesa Agrícola, per grans propietaris i representatius de l'ordre, són els que més graven amb impostos i arbitris la feixuga carga de la vida precària que sosté l'obrer. Sens que cap d'aquests senyors, fins el present, hagi rebut la corresponent esmena.»⁷³

71 Pere AGUILERA. «Agrícoles», *La Acción*, 20 d'agost de 1926.

72 Pere AGUILERA. «Agrícoles», *La Acción*, 5 de gener de 1926.

73 Pere AGUILERA. «Tristes realitats», a *La Acción*, 30 d'abril de 1926.

L'activitat d'Aguilera en el sindicalisme rabassaire anava, ja ho hem vist, més enllà de Rubí. El 25 d'abril de 1926 va entrar a formar part del Comitè central de la Unió de Rabassaires com a vocal i el 20 de gener de 1928 s'hi va mantenir, ara com a vicepresident.⁷⁴

La inexistència d'un estat del benestar i les dures condicions de vida i treball van portar les classes populars, ja des del segle XIX, a crear associacions que alleugessin la seva situació gràcies a la solidaritat i a la cooperació. Ja n'hem vist algunes. El Centre Democràtic Republicà, entitat política, cultural i recreativa. El Sindicat Agrícola, la cooperativa de pagesos jornal·lers. Organitzacions de reivindicació social com el Sindicat de Treballadors, amb afiliats sobretot de la construcció i de la indústria. I la Societat de Rabassaires. Però era una xarxa encara més densa. I Pere Aguilera, que ja hem vist que va ocupar càrrecs directius tant al Centre Democràtic com a la Societat de Rabassaires, va anar ampliant també les seves activitats participant en la direcció d'altres societats. El 1926 era el president de la societat de socors mutus Fraternitat Rubinenca, creada el 1883 amb l'objectiu de proporcionar ajut econòmic en cas de malaltia. El 1933 comptava amb 659 socis.⁷⁵ I, el 1926 i el 1927, formava part també de la Junta de la Cooperativa de Consum La Rubinenca, creada el 1893 pels republicans per proporcionar pa i altres aliments a preus més baixos.

Participava, doncs, en un gran nombre d'associacions, però el que probablement li interessava més era la política. Durant la dictadura, però, els monàrquics de la Cambra Agrícola tenien la paella pel mànec. De fet, trencant la tradició d'alcaldes republicans, el 1922 ja havia estat elegit alcalde un home de la Cambra Agrícola, Joan Monmany Molins, monàrquic «salista», seguidor del diputat terrassenc Alfons Sala. Hi havia arribat en unes circumstàncies una mica estranyes. El 5 de febrer s'havien celebrat eleccions locals, quedant l'Ajuntament format per dotze regidors, sis del CDR, quatre de la Cambra i dos de l'Associació Joventut Nacionalista. Monmany va ser votat pels regidors de

74 Jordi POMÉS. *Sindicalisme pagès...*, p. 448.

75 *Endavant*, 31 de desembre de 1933.

CENTRE DEMOCRÀTIC REPUBLICÀ :: Rubí

Homenatge dedicat al gloriós dramaturg

EN SANTIAGO RUSIÑOL

En SANTIAGO RUSIÑOL

avui es trobarà entre els rubinencs en la festa que
intimament, en honor al seu Mestre, ha organitzat l'

AGRUPACIÓ DRAMÀTICA "S. RUSIÑOL"

Febrer de 1926

Portada del programa
d'Homenatge
a Santiago Rusiñol
organitzat per
l'Agrupació Dramàtica
«Santiago Rusiñol»
del Centre Democràtic
Republicà.

AMR

la Cambra i els de la Joventut Nacionalista i va sortir elegit perquè Josep Mallofré Domingo, l'anterior alcalde republicà, no va assistir a la sessió.⁷⁶

Una setmana després del cop d'estat, l'Ajuntament de Joan Monmany s'adheria al manifest del general Primo de Rivera. A finals de setembre, tots els ajuntaments eren dissolts i se'n nomenaven uns de governatius triats entre els majors contribuents. El nou alcalde de Rubí va ser Josep Aguilera Casas, tot i que no va durar gaire, perquè el març de 1924 hi va haver un nou nomenament, pel qual aquest passava a primer tinent d'alcalde i l'alcaldia tornava a mans de Joan Monmany. L'un i l'altre eren homes de la Cambra Agrícola. Durant la dictadura aquesta entitat detentarà el poder municipal i serà la representació del règim a Rubí. El govern militar va impulsar el 1924 un partit polític oficial, el Partido de Unión Patriótica, que a Rubí estava també portat pels homes de la Cambra. El juny de 1925 l'Ajuntament va inaugurar una nova Casa de la Vila, l'actual, i la seva inauguració va ser una gran festa del règim, assistint-hi el capità general i el governador civil.

Per als que pensaven diferent van ser temps de persecució política. Fins i tot una entitat impulsada per la parròquia, els Pomells de Joventut, va ser dissolta per catalanista. L'Associació Joventut Nacionalista va comunicar la suspensió de les seves activitats al cap de pocs dies del cop d'estat, «*donades les actuals circumstàncies*».⁷⁷ Pocs dies després el local era clausurat per l'autoritat militar. Encara que el local fos tancat, alguns dels seus associats van legalitzar una nova entitat, el Centre Excursionista de Rubí, a través de la qual van poder fer algunes activitats, com ballades de sardanes, la Festa de Primavera i ball d'envelat per la Festa Major. L'octubre de 1925 el local va ser autoritzat a obrir, però va tornar a ser clausurat l'octubre de 1928, mantenint-se tancat fins a finals de 1929. Alguns joves que hi estaven lligats, com Josep Rovira Canals i Joan Boladeras Maruny, van patir presó i exili per les seves activitats polítiques. I *Saba Nova*, el periòdic lo-

76 *Saba Nova*, 16 d'abril de 1922.

77 *Saba Nova*, 23 de setembre de 1923.

cal del nacionalisme català, l'octubre de 1928 va haver de suspendre la publicació durant un mes.⁷⁸

El Centre Democràtic Republicà també va ser víctima, de moltes maneres, de les atzagaiades del règim, però, malgrat tot, durant els anys de la dictadura va ser una entitat ben viva. Fins i tot es van crear noves seccions, com el Grup Excursionista i el Grup Esperanta Burgono, de promoció de l'esperanto. I les activitats tradicionals —ball, teatre, conferències...— van continuar a bon ritme mentre es va poder. Es van prohibir conferències, com la que havia de fer Marcel·lí Domingo el 2 d'abril de 1925, en aquest cas per considerar l'alcalde que l'acte no era «*conveniente para la política del Directorio*».⁷⁹ Es van rebre ordres prohibint l'ús del català, com una rebuda pel president de l'entitat des de l'alcaldia el març de 1928 informant que el Govern Civil autoritzava una conferència «*a condición de que la disertación del conferenciante se haga en Idioma Español Castellano*».⁸⁰

Alguns dels seus homes representatius van patir les urpes de la repressió. El maig de 1926, per exemple, es van fer escorcolls a les cases de Climent Mora, Antoni Pereña, Elies Ratés i Joan Corbera.⁸¹ Ramon Ratés Porqueras, republicà de pedra picada, maçó, home culte, a finals de 1923 va ser processat per un article que havia publicat a *La Lluïta*, abans del cop d'estat, criticant l'alcalde Monmany. El seu advocat, Lluís Companys, no va poder evitar que en el judici, celebrat el juliol de 1925, fos condemnat per «*injúries*» a quaranta-un dies de reclusió, que va complir a la presó de Terrassa entre novembre i desembre d'aquell any.⁸² En sortir-hi, el 15 de desembre de 1925, tres-cents rubinencs l'esperaven.⁸³ Mentrestant, però, havia sigut processat novament, aquest cop per un atemptat contra la «*salut pública*», perquè tenia una fabriqueta de gasoses i hi

78 *Endavant*, 21 d'octubre de 1928.

79 AMR. Correspondència, 1925.

80 *La Acción*, 30 de març de 1928.

81 *La Acción*, 28 de maig de 1926.

82 *Saba Nova*, 5 de juliol de 1925 i 8 de novembre de 1925.

83 *La Acción*, 18 de desembre de 1925.

Rubí, 1926

Grupo Esperanta Burgono del Centre Democràtic Republicà, a les Escoles Ribas.

A l'esquerra, Josep Curet; Miquel, a coll del seu pare Pere Escayol;

després del següent, Candelària Vallhonrat; estenent la bandera, Isidre Escayol;

després del següent, Miquel Galimany; a baix, a l'esquerra, de genolls, Vilardell;

vestit de mariner, Gervasi Escayol, i a l'extrem dret, a la gatzoneta, Josep Pernas.

AMR-L'ABANS

posava sacarina, substància prohibida en aquella època. Al Centre Democràtic es va obrir una subscripció a favor seu, organitzada per una comissió on hi havia Pere Aguilera i Miquel Segura, entre d'altres.⁸⁴ El gener de 1926, defensat un altre cop per Companys, es va veure la segona causa, essent condemnat a un any i un dia de presó. El novembre de 1926 va ingressar-hi, primer a la de Terrassa i després a la Model de Barcelona. Gràcies a un indult, en va poder sortir el maig de 1927.⁸⁵ Aquests empresonaments van fer-lo popular, aixecant una forta campanya de solidaritat entre els republicans de Rubí i de tota la comarca.⁸⁶

La Lluita, la publicació del CDR, també va patir la dictadura. El setembre de 1923 la redacció suspenia temporalment la publicació, fins el gener de 1924, «*per les molèsties que li ocasiona la censura prèvia*».⁸⁷ Poc després, el juny de 1924, els redactors suspenien indefinidament la publicació després d'haver rebut dues multes, una de dues-centes cinquanta pessetes i una de cinc-centes, per considerar el governador civil que feia campanya contra l'Ajuntament.⁸⁸ Sort que els republicans terrassencs van cedir als de Rubí una pàgina de la seva publicació *La Acción* entre 1926 i 1929, que es repartia als domicilis dels socis del CDR, i així van poder mantenir la seva veu.

El propi local del Centre, seu de tantes activitats, va ser clausurat diverses vegades. El 26 de juny de 1927 quatre dirigents del CDR, Climent Mora Vilatarrano, president, Miquel Bové, secretari, Joan Ratés i Antoni Pereña van estar retinguts durant un dia perquè se'ls acusava de l'aparició d'uns fulls signats pel sindicat CNT.⁸⁹ I, potser relacionat amb això, el 2 de juliol el Centre rebia una ordre de tancament, que es va man-

tenir fins el 28 d'agost.⁹⁰ El 17 d'octubre de 1928 tornava a arribar una ordre de clausura, que es va mantenir fins el maig de 1929, quan, després que l'alcalde fes gestions al Govern Civil, s'alçà condicionalment i parcialment el tancament. La condició era que l'entitat havia de funcionar amb una nova Junta nomenada governativament i el permís d'obertura no afectava el teatre-sala d'espectacles, que no va poder obrir fins al cap d'un mes, després de fer-s'hi algunes reformes.⁹¹ Segons Pere Aguilera aquests tancaments, que segons ell responien a cops de geni de l'alcalde Joan Monmany, els solucionava el jovent del Centre anant a ballar a les fonts de l'entorn:

*«mentre el local estava tancat, els diumenges i festes entre setmana a la tarda s'organitzaven collades de dos o tres centenars de socis i llurs famílies cap a les fonts de Can Xercavins o de Can Corbera, on s'organitzaven balls o sardanes. Es passava una tarda ben divertida.»*⁹²

El desembre de 1925, la Dictadura va formar el seu primer govern civil, entrant en un període d'una relativa relaxació repressiva que va facilitar la reorganització dels republicans, formant-se, el 1926, l'Aliança Republicana, que coordinava diversos sectors i estava encapçalada, de fet, per Alejandro Lerroux, del Partido Republicano Radical. Aquest partit tenia pocs seguidors a Rubí, però això no va impedir que el CDR i la Societat de Rabassaires s'adherissin a l'Aliança.⁹³ Durant la Dictadura primoriverista el Centre va continuar amb la seva tradició de republicanisme unitari, obert a les diferents branques d'aquesta ideologia i també a les activitats del sindicalisme, tant dels obrers com

84 *La Acción*, 11 de desembre de 1925.

85 *La Acción*, 12 de novembre de 1926; *Saba Nova*, 15 de maig de 1927.

86 Veure Ramon RATÉS. *Memòries d'un cafeter de noranta-sis anys*, p.70-75.

87 *La Acción*, 29 de setembre de 1923 i 5 de gener de 1924.

88 *Endavant*, 20 d'abril de 1924 i *Saba Nova*, 15 de juny de 1924.

89 *La Acción*, 1 de juliol de 1927.

90 *Saba Nova*, 10 de juliol de 1927; *Endavant*, 4 de setembre de 1927.

91 *Saba Nova*, 19 de maig de 1929 i 16 de juny de 1929. Aquest permís de reobertura, però, era provisional. L'autorització per al funcionament normal del CDR i del Centre Excursionista no va arribar fins el març de 1930. *Saba Nova*, 9 de març de 1930.

92 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 7.

93 Jordi POMÉS. *Sindicalisme pagès...*, p. 400.

23 de maig de 1926

Full de publicitat de dues obres programades per l'Agrupació Dramàtica «Santiago Rusiñol» del Centre Democràtic Republicà: *Aucells de pas* i *La Lepra*, de Santiago Rusiñol.

AMR

Centre Democràtic Republicà - Rubí

PASQUA GRANADA DE 1926

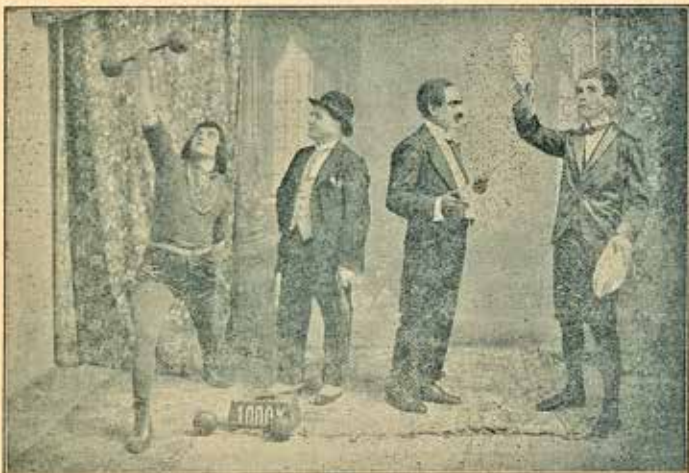
GRANDIOS ESDEVENIMENT - Escollit Programa de Teatre Català per la nit del 23 de maig, a les 10

dia en que celebra son **BENEFICI** l'ardida i tan popular

Agrupació Dramàtica "Santiago Rusiñol"

Aquesta Agrupació, dirigida per l'intel·ligent primer actor **EN JOSEP FERRER** i comptant amb la cooperació de les simpàtiques actrius, ja prou conegudes del nostre públic, **CIÓ COSCOLLA, ROSA PRUNELL i ANTONIA VIDALES**, posarà en escena amb tota propietat, tal com el seu interessantíssim argument requereix, el famós drama en tres actes, una de les glòries més grans de l'escena catalana, original dels indiscutibles autors *En Santiago Rusiñol i En Gregori Martínez Sierra*, qual títol és:

AUCELLS DE PAS

amb el següent repartiment: LINA, Sreta. Coscolla; CECÍLIA, Sra. Prunell; LEONOR, Sra. Vidales; ROBERT, Sr. Campderrós; PUCH, Sr. Segura; ANTONET, Sr. Ferrer; BOBI, Sr. Bové; BARÓ, Sr. Mas; ATLETA, Sr. Soler; REGISSEUR, Sr. Prats; EQUILIBRISTA, Sr. Curet.

Per tal de donar a la festa un coronament digne de la solemnitat que es celebra, es representarà el gran sainet d'*En Santiago Rusiñol* anomenat

LA LEpra

Repartiment: LLÚCIA, Sra. Vidales; ESTRELLA, Sreta. Coscolla; CRIADA, Sra. Prunell; QUICO, Sr. Segura; CARLETS, Sr. Bové; VERDURES, Sr. Arís; XAROL, Sr. Pernas; MALLORQUI, senyor Prats; VALENCIÀ, Sr. Monrós (J.); FERNANDEZ, Sr. Mas; BEVEDOR, Sr. Soler; ANGLÈS, senyor Campderrós; ITALIA I, Sr. Monrós (Q.); ITALIA II, Sr. Curet; ITALIA III, Sr. Costa.

Decorat exprosés dels escenògrafs Valera i Zabala - Sastreria Badenas - Perruqueria Curell - Presentació acurada

Rubínens: Si voleu esplaïar el vostre esperit, passant tres hores delicioses, no deixeu d'acudir al Teatre del Centre a veure aquestes famoses obres.

Preus:	Entrada i butaca . .	1'25 ptes.
	Seient fixe.	1'00 "
	Entrada general . .	0'75 "

NOTA: Les entrades per als socis es despacharan a taquilla el dissabte de 9 a 10 del vespre i el diumenge de 11 a 12 del matí, de 5 a 7 de la tarda i, al vespre, una hora abans de la funció.

dels rabassaires. Aquesta posició pluralista va quedar clara en el nou reglament que es va aprovar l'abril de 1930: «*El Centre Democràtic Republicà es declara independent de totes les fraccions o partits que integren el republicanisme espanyol*».⁹⁴ I va participar de ple en aquesta florida republicana. Els anys 1926, 1927 i 1928, per exemple, s'hi va celebrar un acte polític, cada any entorn de l'11 de febrer, commemorant l'aniversari de la Primera República.

En Pere Aguilera va ser un dels impulsors de l'activitat política republicana en un moment força complicat. El gener de 1926, en una de les assemblees del CDR, Aguilera va proposar la creació, dins del Centre, d'una Joventut Republicana.⁹⁵ La Junta del Centre ho va recollir i va encomanar a alguns joves la tasca d'engegar-ho. A primers de maig van començar les primeres reunions, nomenant-se una primera comissió, on suposem que hi havia Aguilera, atès que poc després publicava un article cridant la joventut a incorporar-s'hi:

*«la Joventut Republicana [...] deu tindre el sagrat deure d'orientar a la tan nombrosa com dispersa joventut del Centre. [...] Diferències no fonamentals, petits punts de vista sense importància, continuaran mantenint tot l'esperit juvenil del Centre allunyat de tota actuació. Devem [...] formar una joventut que sigui, en l'esdevenir, admirada per la instrucció, la cultura i la capacitat necessària en els homes de demà.»*⁹⁶

Tanmateix, aquesta iniciativa no va quallar. A *La Acción* van anar apareixent, durant tot el 1926, informacions sobre reunions i crides a ingressar a aquesta Joventut, però en entrar el 1927 el rastre desapareix. I és que el moment potser no era el més propici.

L'activitat periodística de Pere Aguilera, a més dels temes agrícoles i polítics que hem vist, va tocar també

un tema molt habitual a la premsa republicana: l'anticlericalisme. L'Església catòlica, identificada amb el règim de la Restauració monàrquica —i en aquell moment amb la Dictadura— no havia sintonitzat amb les esquerres ni amb el moviment obrer, sectors que la veien com un obstacle per al progrés polític i social, atès que era una institució amb un gran pes social que difonia uns valors sovint enfrontats als seus i que sostenia un sistema que volien reformar o enderrocar. Si la dreta monàrquica era l'adversària política, l'Església era l'adversària ideològica. A Rubí, per exemple, els monàrquics de la Cambra eren la corretja de transmissió del poder polític, però no disposaven de cap òrgan de premsa, mentre que la Parròquia difonia el seu missatge des del púlpit, des de les escoles i amb el periòdic *Endavant*.

A les pàgines de *La Acción*, doncs, els republicans rubinencs publicaven sovint articles crítics amb l'Església i les seves activitats, tocant temes com els miracles, les processons, les romeries, la caritat, les classes obligatòries de religió a les escoles... Sovint aquestes peces establien polèmica amb *Endavant*, com quan els republicans, que sí que ballaven al Centre durant la quaresma, van respondre aquest article aparegut al periòdic catòlic que criticava el ball durant aquesta etapa, fins i tot les sardanes:

*«Jovenets i jovenetes! Qui us ha dit que no és pecat? No parlem pas de la dansa grotesca i estrafolària, d'aquella que desperta la carn i ensopeix l'esperit [...] de la que deu rebutjar tothom que s'estimi; prou sabeu que és pecat, no tan sols en Quaresma sinó tot l'any. Volem dir d'aquella més noble, més enlairada, que no despedeix aquella fetor sensual; de la sardana. Doncs si de fet no és pecat, tampoc pot dir-se obertament que no ho sia, i la nostra mare la Parròquia ens crida i vol que ens sacrifiquem en memòria i a exemple del Nostre Jesús [...] Posem-nos la túnica morada i [...] quan els dies de desert hagin transcorregut [...] tornarem a saltironar delirant d'alegria.»*⁹⁷

94 Reglament de la societat Centre Democràtic Republicà de Rubí, Article 2, p. 1.

95 *La Acción*, 12 de març de 1926.

96 Pere AGUILERA. «Als joves del Centre», a *La Acción*, 28 de maig de 1926.

97 SABINA, «El dansar en Quaresma no és pecat», a *Endavant*, 14 de març de 1926. La resposta republicana a *La Acción*, 1 d'abril de 1927.

Rubí, 1928

Pere Xercavins al sector de la Plana de la seva finca amb un grup de parcers.

PERE XERCAVINS / ACX

Un dels més actius en aquests escrits sobre religió era Ramon Ratés Porqueras, que signava alguns dels seus textos a *La Acción* com a Jaume Carraté. Hi ha també alguns articles de Pere Aguilera sobre aquest tema. Un d'ells parla de les notícies que arribaven de Mèxic, on havia esclatat un greu conflicte, que va derivar en guerra, entre el poder polític, en mans del general Calles, president de 1924 a 1928, i l'Església catòlica, perquè Calles va impulsar la secularització del país amb dràstiques mesures que limitaven les activitats de l'Església, el que aquesta entenia com una limitació de la llibertat religiosa. Davant de les protestes que aixecava el catolicisme espanyol, Aguilera assenyalava la contradicció de denunciar la manca de llibertat en el país americà i donar suport al règim de Primo de Rivera:

«Tres anys de dictadura han sigut prou per a que els elements clericals espanyols es llencessin a una intensa i permanent campanya contra tot el que representés el més petit signe de democràcia o llibertat. Institucions d'esquerra i homes representatius d'elles, han sigut durament befats i escarnits [...]

El que quasi no comprenem és l'actitud que aquests mateixos elements han adoptat amb motiu de la qüestió religiosa mexicana, perquè un home des del poder ha sotmès a les lleis aprovades en el congrés de la nació a tots els ciutadans, sense distinció de credo religiós, prescindint de tots els privilegis que aquests venien gaudint.

Critiquen i escarneixen la llibertat els que aquí són dominadors, considerant-la ridícula i innecessària, i oh paradoxa!, la mateixa llibertat per ells escarnida i vexada, la invoquen en els llocs que, com a Mèxic, són dominats.»⁹⁸

També, a partir d'un article d'*Endavant* que lamentava la desaparició de les salzeredes de l'entorn de Rubí, Aguilera va redactar un text on, estant d'acord amb el fet que mantenir-les era positiu, assenyalava que els pagesos les talaven per ignorància, que, deia, era causada per l'Església:

«És molt llastimós que vosaltres amics redactors del setmanari Endavant, que pertanyeu a una religió la primera i quasi única responsable d'aqueixa ignorància pagesa, vos dolgueu de la desaparició de salzeredes i boscos que els pagesos, per vosaltres educats, troben lo més natural.

En l'església, en l'escola, en tots els llocs i en tots els actes de la vida, perquè en vint segles de dominació cristiana us han bastat per penetrar arreu del món, heu ensenyat al pagès perquè aquest vos fos addicte, que un Déu molt bo i humanitari disposava de la pluja, del vent i de tot lo que a ell li era necessari. [...]

No és pas nou en vosaltres el sistema de fer processos perquè plogui, més si creieu en l'eficàcia d'elles, perquè vos doleu de la desaparició dels boscos?

Sí l'església a part de la religió s'hagués mostrat més benèvola amb els estudis, no es trobaria en aquesta causa sens sortida.»⁹⁹

I en un altre article també criticava que a Múrcia s'hagués regalat una corona a la verge de la Fuensanta, patrona de la ciutat, valorada en 200.000 pessetes, quan era una zona poc desenvolupada i manca d'inversions:

«la província de Múrcia és per desgràcia de les que més descuidada es troba la instrucció, l'agricultura i tot el que pugui representar un element d'il·lustració i vida per la soferta classe treballadora. [...]

És molt difícil per la nostra humil intel·ligència poder comprendre el perquè una imatge que és un dels símbols d'una religió d'igualtat i de pobresa, deu ostentar una fortuna solament en el cap, precisament en una regió que per manca de capitals s'han descuidat indispensables obres hidràuliques que representaven el pa de moltes famílies que en la emigració es vegegen obligades a cercar-lo.»¹⁰⁰

98 Pere AGUILERA. «La qüestió mexicana», *La Acción*, 13 d'agost de 1926.

99 Pere AGUILERA. «Agricultura i l'Endavant», *La Acción*, 6 de gener de 1927.

100 Pere AGUILERA. «Equivocacions», *La Acción*, 6 de maig de 1927.

27 de maig de 1928

Full de publicitat de l'obra *Els Vells* d'Ignasi Iglésias

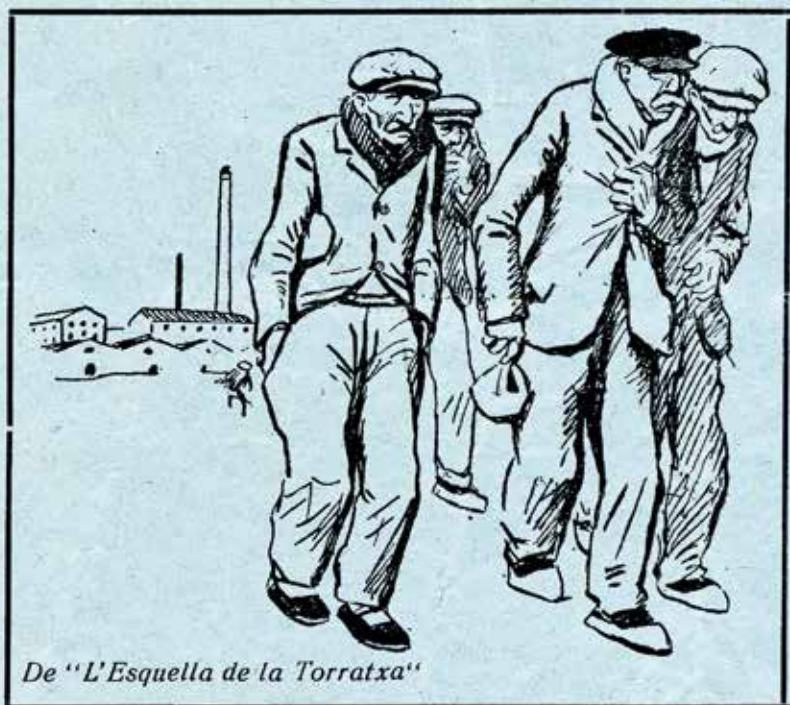
de l'Agrupació Dramàtica «Santiago Rusiñol» del Centre Democràtic Republicà.

Algun funcionari zelós, de la dictadura de Primo de Rivera, obligà a editar el full en castellà.

AMR

CENTRO DEMOCRATICO REPUBLICANO - RUBI

SELECTO ACONTECIMIENTO TEATRAL para el día 27 de Mayo de 1928, noche

De "L'Esquella de la Torratxa"

A BENEFICIO DE LA APLAUDIDA

AGRUPACIÓN DRAMÁTICA
"SANTIAGO RUSIÑOL"

Representación del interesante drama catalán, original del insigne y glorioso literato IGNACIO IGLESIAS, denominado

Els Vells

¡Éxito! - Maravilloso conjunto - ¡Éxito!

Más detalles por programas

L'esperit laicista del Centre Democràtic també es va mostrar amb la creació el 1927 del Grup Pro-Escola Racionalista, que va organitzar diverses activitats per recollir fons per crear una escola laica. És també remarcable que, a la premsa republicana, els casaments o enterraments civils, així com els anomenats «*naixements civils*» —infants no batejats—, eren anunciats com a grans fites. El 1926, per exemple, dos d'aquests naixements eren qualificats com a una «*gesta lloable*».¹⁰¹ I, el 1929, quan va morir Salvador Aguilera, el pare del Pere, la nota informativa apareguda a *La Acción* subratllava que «*l'acte de l'enterrament fou civil, patentitzant d'aquesta manera, tant el pare ahir com el fill avui, les encoratjadores i lleials idees que han demostrat posseir*».¹⁰²

101 *La Acción*, 27 d'agost de 1926.

102 *La Acción*, 8 de febrer de 1929.

Circa 1930

Fotografia d'estudi
de Carme Setó
amb un retrat evocador
de Pere Aguilera.
MPV

1930-1931

La proclamació de la República

3

A finals de gener de 1930 va dimitir el dictador Primo de Rivera, mancat de salut i del suport de polítics i militars. El recurs a l'autoritarisme, lluny de solucionar res, havia agreujat les problemàtiques que neguitejaven l'elit política. El rei va posar un altre militar a formar govern, Dámaso Berenguer, amb l'encàrrec de tornar progressivament a la pseudodemocràcia tradicional. Va començar una etapa de transició que el govern volia controlar i que l'oposició al règim monàrquic, més nombrosa que el 1923, pretenia portar al seu terreny. La lentitud en la liberalització feia créixer la força de republicans, sindicalistes i catalanistes.

El 10 de febrer, pocs dies després que Berenguer prengués possessió, a Rubí una concorreguda manifestació protestava davant la Cambra Agrícola i l'Ajuntament, demanant la destitució del consistori dictatorial. I el Centre Democràtic enviava un telegrama a Madrid fent la mateixa petició.¹⁰³ Dues setmanes després, davant del projecte governamental de reorganitzar els ajuntaments, representants del Centre Democràtic, del Centre Excursionista i del Casal Popular es van reunir amb el governador civil per demanar que els homes de la dictadura no fossin nomenats per als càrrecs municipals.¹⁰⁴ Poc després, l'Ajuntament va ser destituït i se'n va nomenar un de nou, format per alguns dels majors contribuents i per regidors elegits en les eleccions de 1917 i següents. Com a alcalde va ser nomenat Bonaventura Maria Plaja Tapis, exdiputat de la Lliga, demòcrata i conciliador. En la sessió constitutiva el nou ajuntament va demanar l'amnistia dels presos polítics i socials i el restabliment de la Mancomunitat.

Molt a poc a poc la llibertat s'obria pas. El març de 1930 el Centre Democràtic i el Centre Excursionista rebien l'autorització definitiva per a actuar de nou. El 6 d'abril el CDR organitzà un gran festival Pro Escola Racionalista que, alhora, va ser un acte de reafirmació de l'entitat. El text de convocatòria deia:

«Consoci. Feia ja temps que, atropellats i ultratjats en el més sagrat i noble del nostre ideal, suportàvem amb enteresa i dignitat les clausures i les vexacions [...]

¹⁰³ *Saba Nova*, 16 de febrer de 1930.

¹⁰⁴ *Endavant*, 23 de febrer de 1930.

El pla era traçat, el Centre Democràtic Republicà havia de desaparèixer [...] Amb la festa d'avui venim a ratificar la nostra personalitat, que si va ésser preponderant un dia, volem demostrar a qui vulgui fer-nos desaparèixer que, a pesar de les persecucions, son allà on érem, més forts que mai.»¹⁰⁵

I, davant la nova etapa que s'obria, el Centre, presidit aleshores per Genís Mas Escursell, va voler renovar el reglament de l'entitat, és a dir, la normativa de funcionament. Es va nomenar una comissió perquè en preparés la redacció, composta per Joan Guillemí, Josep Mulé, Ramon Ratés, Miquel Segura, Francesc Rovira i Pere Aguilera. No és cap casualitat que en aquesta comissió hi trobem alguns dels homes clau del futur ajuntament republicà: el qui en seria secretari —Guillemí—, un tinent d'alcalde —Segura— i dos alcaldes, —Rovira i Aguilera. Sent així, tampoc és estrany que el nou reglament entrés a modificar els òrgans de decisió precisament pel que fa a la política, potenciant aquesta àrea de treball. A l'anterior reglament, de 1921, s'establí una Junta directiva d'onze membres dividida en dues seccions, una «*de recreu i administració*», de sis membres, i una de política, de quatre. El president de l'entitat ho era també d'ambdues seccions.¹⁰⁶ En el nou reglament es mantenia la Junta directiva d'onze membres, que entenia dels temes administratius i recreatius, i s'establí un nou Consell polític del qual formaven part dotze persones elegides en junta general, més el president del Centre, dos vocals de la Junta directiva i els regidors que el Centre obtingués a les eleccions municipals. El nou reglament del CDR es va aprovar en assemblea general el 27 d'abril de 1930.¹⁰⁷

Continuant la reorganització republicana, el 15 d'agost reapareixia *La Lluita* i el 14 de setembre es

feia una assemblea general per elegir una nova Junta del Centre on Pere Aguilera seria el president. I com a president, tal com hem dit, formava part automàticament del Consell polític.¹⁰⁸ Ja era, doncs, al pont de comandament del republicanisme rubinenc, una plaça guanyada amb una activitat constant al sindicalisme rabassaire, a les entitats cooperatives i mutuals i al propi Centre Democràtic. És significatiu assenyalar que set anys abans, el 1923, en un dels seus escrits a *La Lluita*, Aguilera ja es veia a si mateix, i als joves republicans de l'època, com a futurs dirigents del Centre i de Rubí: «*és precis que nosaltres, tot el jovent del Centre, entre els que s'hi troben els administradors de la societat i de la vila en el dia de demà, formem una forta unió, que serveixi de vanguardia*».¹⁰⁹ L'ambició i l'empenta polítiques ja les tenia des de ben jove.

Pel que fa a la seva vida personal, durant aquests anys vint la seva casa del carrer Menard s'havia anat buidant fins a quedar sol. El 1922 la seva germana Aurèlia s'havia casat amb Martí Sala Torres, comerciant de Sabadell, on van anar a viure.¹¹⁰ El 1924 havia mort Rosa Garriga, la seva mare, amb cinquanta anys, i el 1929 Salvador, el seu pare, amb seixanta-dos. Però l'any següent la casa es tornaria a omplir, perquè Pere Aguilera es va casar. Va ser una boda civil, és clar, que es va celebrar al Jutjat Municipal de Rubí el 27 de juliol de 1930. La núvia era Carme Setó Vidal, de vint anys, nascuda a Anglesola (Urgell).¹¹¹ Com que tenia família a Rubí hi venia de visita i així s'havien conegut.¹¹² Era filla de Calamanda Vidal Martí, nascuda també a Anglesola, ja difunta, i d'Esteve Setó Piqué, pagès nascut a Pelagalls, nucli del municipi dels Plans de Sió (Se-

108 *Saba Nova*, 21 de setembre de 1930.

109 Pere AGUILERA. «La victòria i ses positius resultats», *La Lluita*, 26 de maig de 1923.

110 Es van casar el 14 de juny de 1922 a Rubí. RCR. Llibre de casaments. Tom 17. 1922-1925.

111 Carme Setó Vidal va néixer el 14 de setembre de 1909. AG-CMR. Fons de l'Antic Jutjat de Rubí. Matrimonis civils, 1930-1932. Expedient de casament de Pere Aguilera i Carme Setó, 1930; RCR. Llibre de casaments. Tom 19. 1929-1932.

112 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 67.

105 Roc FORT, «Festival de diumenge a Rubí», a *La Acció*, 11 d'abril de 1930. Pere Aguilera va publicar un article quan va reapareixer *La Lluita* denunciant la repressió soferta per la gent del Centre: multes, detencions, clausures del local. P.A., «Rubinencs», *La Lluita*, 15 d'agost de 1930.

106 *Reglament de la societat Centre Democràtic Republicà*, p. 7.

107 *Reglament de la societat Centre Democràtic Republicà*, p. 5-13.

garra), que va anar a viure també al carrer Menard de Rubí, amb la filla i el gendre. Els dos testimonis de la boda van ser els germans Ratés, Xies i Ramon, tots dos significats republicans i maçons. Entrada ja la República van néixer les dues filles de Pere Aguilera i de Carme Setó, la Rosa el 15 de febrer de 1932 i la Ramona l'1 de febrer de 1934.

La legalització de la CNT, l'abril de 1930, havia facilitat la reorganització d'aquesta sindical. L'1 de maig es va fer una aturada general i tot seguit es va legalitzar el Sindicat General de Treballadors de Rubí, que presidia Eliseu Pujol i feia els actes al Centre Democràtic. A part de les reivindicacions de cada sector laboral, la demanda d'amnistia per als presos polítics i socials, que interessava tant a republicans com a sindicalistes, va ser important en aquests mesos.

La monarquia anava perdent suports mentre els republicans conspiraven. L'agost de 1930 es va signar el Pacte de Sant Sebastià entre republicans, catalanistes i galleguistes, al qual es van afegir més tard els socialistes, per anar a la proclamació de la república mitjançant un pronunciament militar i una vaga general. El 12 de desembre va esclatar un aixecament militar republicà a Jaca, que va quedar aïllat i va fracassar. La reacció de l'estat va ser immediata i radical. El dia 14 els dos caps del sollevament, capitans Fermín Galán i Ángel García Hernández, eren afusellats. Es va declarar l'estat de guerra i es va instaurar la censura de premsa. Com a resposta a la repressió, la protesta es va escampar, també a Rubí. El 16 de desembre s'hi va declarar una vaga general que va durar dos dies i va ser totalment pacífica. Però el dijous 18, quan la vaga ja havia acabat, van arribar forces de la Guàrdia Civil i una companyia de l'exèrcit, que van detenir dos joves rubinencs i van clausurar el local del sindicat.¹¹³ Dos dels dirigents sindicals locals, Antoni Pereña i Eliseu Pujol, també van ser detinguts i apallissats.¹¹⁴ El moviment havia fracassat, però havien sorgit dos màrtirs republicans: Galán i García Hernández.

113 *Saba Nova*, 21 de desembre de 1930; *Endavant*, 21 de desembre de 1930.

114 Josepa GARDENYES. *Joaquim Aragonès. De Rubí a Mauthausen*, p. 40-41.

El 14 de febrer de 1931, en una mostra més de la crisi de la monarquia, el general Berenguer, cap de govern, va dimitir. Alfons XIII el va substituir per l'almirall Juan Bautista Aznar, qui va dissenyar el retorn a la «normalitat constitucional» amb unes eleccions municipals per al 12 d'abril i unes eleccions constituents per al juny.

L'activitat política passa a ser frenètica. Les forces republicanes es van afanyar a reagrupar-se per arribar amb més força a les eleccions municipals. Francesc Macià, arribat a finals de febrer de l'exili, s'afegeix a la Conferència d'Esquerres Catalanes, convocada pel setmanari *L'Opinió*, que reuneix a Barcelona, a mitjans de març, a diversos partits republicans i catalanistes, a més d'òrgans de premsa i centres polítics de pobles i comarques, dels quals sortirà un nou partit, Esquerra Republicana de Catalunya. Pocs dies després es creava també el Partit Catalanista Republicà, anomenat a partir de 1933 Acció Catalana Republicana (ACR).

A Rubí hi va haver tres candidatures municipals. La Cambra Agrícola Oficial, fins aleshores seu dels monàrquics, va presentar, amb el nom neutre de «Candidatura Administrativa», un conjunt d'homes «nous», la majoria dels quals no havien intervingut en el govern de la ciutat durant la dictadura i que tenien una bona posició econòmica: botiguers, corredors de vi i pagesos arrencats. També tenien una posició benestant els candidats de la «Candidatura Catalanista»: propietaris de terres i de fàbriques o comerciants. Era una llista propera a la Lliga Regionalista, que es presentava com una opció centrista, allunyada dels radicalismes i estava patrocinada per la parròquia i pel seu portaveu *Endavant* que, uns dies abans de la votació, cridava a votar una candidatura «*eminentment catalanista*», contra les «*vexacions de que foren autors els homes que representaven la dictadura en la nostra vila*», però també contra els candidats del Centre Democràtic Republicà, de qui deia:

«*El triomf d'aquests representaria la victòria de l'analfabetisme, de la incultura i de la migradesa política. Aquesta victòria dels federals, d'aquests anticatalanistes, representaria el triomf del laïcisme pur.*»¹¹⁵

115 WITE, «Eleccions», a *Endavant*, 5 d'abril de 1931.

Rubínencs:

Les eleccions del dia 12 tenen una importància tan transcendental i una significació tan extraordinària que no pot establir-se comparació amb les efectuades en èpoques anteriors.

Aquesta vegada no es tracta tan sols de dur a l'Ajuntament un nombre de regidors més o menys capacitats per a administrar els bens comunals. Tampoc és hora d'aquillatar mèrits personals ni d'establir comparacions entre les diverses tasques administratives fetes per uns o altres en èpoques anteriors.

Ben migrada concepció tindrà de la realitat i dels seus deures de ciutadania qui solament s'entretingui fent números i carregant partides al Debit o a l'Haver de l'adversari.

Es l'hora d'alçar la vista de terra fugint del cercle reduït de la vida vilatana per a escampar-la més enllà, vers horitzons més amples que encloguin totes les terres de la península ibèrica. No és hora aquesta de pensar solament en els interessos dels rubínencs; és hora de pensar en la dignitat i el benestar de tots els catalans, de tots els espanyols que per igual som víctimes de les institucions que ens desgovernen.

La lluita del dia 12 serà un alçament d'Espanya contra el Poder usurpat, un redressament de la consciència pública contra els supressors de l'Estat espanyol; un combat a mort entre el passat i el present, entre la Monarquia que simbolitza la ruïna i el descrèdit de la nació i la República que vol refer-la i engrandir-la per a situar-la al lloc que com a poble del segle actual li pertoca.

Espanya fou una gran nació que el geni de la raça i els seus grans homes havien creat. Un nou món fou conquerit per a ella, i esdevingué un dia en què un rei pogué dir que no es podia el sol en els dominis espanyols; en què els seus polítics dictaren lleis a totes les nacions, en què els seus soldats triomfaren arreu; en què la seva indústria, el seu comerç, les seves arts, la seva parla i la seva literatura es difonien per totes parts pregonant les seves activitats i els seus mèrits; en què la nació ibèrica ascendia al cimoll més alt de la glòria...

«Sic transit gloria mundi». El poble comença a desvetllar-se del somni ancestral; s'avergonyeix d'haver estat esclau i d'ésser encara vassall. L'home s'adona de què ha nascut per a ésser lliure i vol ésser-ne. Els tirans tremolen; cal contindre el daler del poble. Cal dominar-lo per l'engany ja que no és possible fer-ho per la força... i es concerta l'aliança entre l'altar i el tron. Dos conceptes sants igualment falsejats, contindrà el lema amb el qual deuran burlar-lo: la religió sublim de Jesucrist escarnida i mercantilitzada amb el nom de catolicisme, promentent la glòria eterna a canvi de la resignació, i el nom format de pàtria equivalent a submissió servil a les reials persones.

Però esdevé un jorn en què el bon poble s'adona de l'engany i comença a aixecar els punys enlaire. Llavors els dos aliats creen la Inquisició, i durant tres se-

gles, la pobre Espanya, espiada per totes les varietats de la fauna clerical, burladora de la llei de Crist, queda subjugada al tribunal infame que la martiritja, li crema els llibres, brama contra la ciència, li suprimeix la cultura, li arrenca el cervell i l'enfonsa dins l'abim insondable de la ignorància, de la superstició i del fanatisme quals conseqüències són la incultura, la deixadesa, l'embrutiment, les immoralitats, la manca de patriotisme i la misèria pública. I així, sota la flosa de plom que l'aplasta, desmembrant-se paulatinament va devallant la pobre Espanya fins a l'estat actual, convertida en grollera caricatura de la gran Espanya d'ahir.

Com a coronament d'aquesta obra nefasta fa vuit anys que patim la dictadura durant els quals no solament no s'ha resolt cap dels problemes fonamentals sinó que s'han agreujat tots d'una manera alarmant. Estem sense llei, sense autoritat i sense justícia. Aclaparats, tant treballadors com industrials i comerciants amb nous tributs i impostos que ens fan quasi impossible la vida. I com a resultat de tot això un país ric, que podria ésser el mirall del món es veu abocat a la rutina.

Cosa estranya! Aquesta forma tirànica de govern que rebutgen tots els pobles civilitzats i que tants agravis ha proferit a les costums dels fills d'aquesta terra, encara hi ha homes ací, a casa nostra, que s'atreveixen a defensar-la, i fins, com si cap pecat haguessin comès, van a sollicitar el vot o sigui la confiança i l'assentiment a la seva ignominiosa actuació passada.

Recorda poble! No oblidis les vexacions, ni les burles, ni les humiliacions de què fores víctima pels que aquí a la vila es convertiren en dictadors contra la voluntat teva. Recorda una per una totes les malifetes que aquí cometeren, escudats en la força bruta que els emparava. I tot recordant l'actuació d'aquesta gent intolerant, sense llei i sense bondats al cor, pensa si són dignes de què tu els perdonis votant la seva candidatura. Pensa que ara és l'hora de rescabalar-te de les injustícies comeses.

Les vinentes eleccions seran una lluita d'idees i hem de prescindir en absolut de les persones per honorables que siguin. Idees, res més que idees.

República o Monarquia.

Tothom deu pensar en la gran responsabilitat en què incorre a l'eineure el vot.

Aquests són moments històrics d'una gran transcendència.

Els catalanistes republicans deuen pensar que la pròxima república serà federal, i república federal equival a dir llibertat per a Catalunya.

Els qui no desiguen aquesta llibertat i creguin que Espanya deu continuar devallant vers l'abim, són els qui deuen votar la candidatura monàrquica.

Els qui desiguen tot el contrari ja saben quin és el seu deure:

Votar la candidatura republicana.

Centre Democràtic Republicà

9 d'abril de 1931

Full de propaganda
del Centre Democràtic
Republicà
per a les eleccions
municipals.

MR-A

El setmanari catalanista *Saba Nova* es va posicionar clarament contra els hereus de la dictadura, contra la candidatura de la Cambra i ho deixaven clar: «Voteu, doncs, contra els cacics de la Cambra Agrícola Oficial».¹¹⁶ I, sense tenir una candidatura pròpia, de les altres dues, es decantaven per la de la parròquia, per la dita catalanista, que oferia, deien, la

«màxima garantia de democràcia i dignitat política, una superació ideològica damunt les demés, ço que permetrà als homes que la integren treballar per a l'assoliment de la tranquil·litat i el benestar social.»¹¹⁷

El Centre Democràtic Republicà, com el conjunt del republicanisme, plantejava les eleccions com molt més que l'elecció d'un ajuntament, era el moment del canvi polític, era un plebiscit per a canviar la forma d'estat:

«Aquesta vegada no es tracta tan sols de dur a l'Ajuntament un nombre de regidors més o menys capacitats per a administtrar els béns comunals. [...] La lluita del dia 12 serà un alçament d'Espanya contra el Poder usurpat [...] un combat a mort entre el passat i el present, entre la Monarquia que simbolitza la ruïna i el descrèdit de la nació i la República, que vol refer-la i engrandir-la [...] Les vinents eleccions seran una lluita d'idees [...] República o Monarquia. [...] Els catalanistes republicans deuen pensar que la pròxima república serà federal, i república federal equival a dir llibertat per a Catalunya.»¹¹⁸

Per als republicans rubinencs,

«Votant a la mal anomenada candidatura administrativa atorgues el teu apoi al règim que fa prop d'una dècada que ens oprimeix [...] Elegint a la candidatura pseude-catalanista, dones el

teu sufragi a un sector tan perillós i tan reaccionari com el que venim patint.»¹¹⁹

El sindicat CNT, que s'havia reorganitzat el març i també es movia dins del Centre, era de matriu anarco-sindicalista i propugnava l'apoliticisme. Pocs dies abans dels comicis va fer un acte al CDR a favor de l'amnistia i per l'abstencionisme electoral.¹²⁰

Els homes de la candidatura republicana eren d'extracció social baixa o mitjana: pagesos no propietaris, obrers, encarregats de la indústria i algun petit empresari. La majoria tenien una trajectòria dins de l'associacionisme polític i social, ja fos al mateix CDR o entitats afins, com la Societat de Rabassaires, la Cooperativa de consum la Rubinenca o la Societat Agrícola de jornaleros pagesos. Francesc Rovira havia presidit el Centre, Miquel Segura era el director de la seva Agrupació Dramàtica, Tomàs Coll formava part del cor Els Obrers Rubinencs...

L'home fort de la llista republicana era en Pere Aguilera, qui, malgrat la joventut, tenia una llarga trajectòria d'activitat sindical i associativa. A partir de la crua realitat social s'havia forjat una consciència social i política. Com la majoria dels rubinencs de l'època, havia hagut de deixar jovenet els estudis, però era llest i havia adquirit un bagatge cultural autodidacta, gràcies a la lectura i a les activitats del Centre Democràtic. Narrarem ara algunes anècdotes del seu pas per la política que ens el retraten força bé. Ell mateix va explicar un fet de 1931 que ho il·lustra. Ja amb la República, després d'assistir a una reunió a Terrassa d'ajuntaments del districte representant Rubí, l'alcalde de Terrassa, Avel·lí Estrenjer, els va mostrar un mosaic romà de les esglésies de Sant Pere que calia restaurar amb un cost de 25.000 pessetes. La majoria dels assistents hi van estar d'acord, menys Pere Aguilera, que va explicar que, davant del greu problema de l'habitatge, ell hauria dedicat aquests diners a bastir

116 «Advertiment final», a *Saba Nova*, 12 d'abril de 1931.

117 X., «Rubinenc, recorda i vota», a *Saba Nova*, 12 d'abril de 1931.

118 MR-A. Centre Democràtic Republicà. «Rubinencs». Full volander del CDR, 9 d'abril de 1931.

119 MR-A. Centre Democràtic Republicà. «Ciutadans de Rubí». Full volander del CDR, s.d. (abril 1931).

120 *Saba Nova*, 5 d'abril de 1931.

LA LLUITA

PUBLICACIO QUINZENAL

PORTAVEU DEL CENTRE DEMOCRATIC REPUBLICA

Subscripció: 0'75 ptes. trimestre

Rubí, 11 d'Abril de 1931

Número solt: 10 cènts.

ANY V - NÚM. 113

SEGONA ÈPOCA

No es retornen els originals. Dels articles en són responsables llurs autors.

LES ELECCIONS DE DEMÀ

Demà, dia en què el poble deu manifestar si està conforme amb l'actuació de la dictadura i dels que a l'empar d'ella s'esgiren en propietaris de Rubí, sense tenir en compte el dret que el poble tenia d'acceptar-los o rebutjar-los, no deixa de representar per als homes que el partit republicà ha designat perquè el representessin en aquestes eleccions, un deure que en cas de resultar elegits han de complir amb la vila.

No és pas que avantposem al clam de justícia que arren d'Espanya es respira, cap solució vilatana, perquè entenem que no poden ésser lliures els homes, les entitats o els municipis, si l'Estat continua oprès amb les mateixes argolles que el junyiren pel setembre del 23.

No, no és, no deu ésser possible que retornin per mitjà d'habilitats, la Constitució que ells mateixos escarniren i trepitjaren: i això que sabem que provaran d'invocar, en profit seu, totes les lleis que durant 7 anys conculcaren. Parlaran de drets en el moment de perill, els mateixos que no respectaren cap dret dels altres. Deu respectar-se la voluntat del poble, exclamaran ara, els que estaven satisfets quan en nom d'un ordre i d'una llei fictícia, es detenien a honrats ciutadans i es clausuraven respectables entitats. Accepten com a mal menor que cada qual exposi el seu pensar, els que durant tants anys no permetieren que ningú pensés diferent d'ells. Deuen respectar-se les entitats, diran ara, si queden en minoria els que mentre aixecaven la seva, pretenien enderrocar la dels altres.

Per això lamentem que amb l'amarga experiència dels fets viscuts, ens trobem sols, els republicans de Rubí, en la lluita contra el règim, i més perquè amb confusos noms es presentaran altres candidatures que, amagant la seva veritable finalitat, procuraran recollir incautes per a afavorir les seves conculcances polítiques.

Creient, però, que el poble sabrà apreciar la finalitat que cada sector persegueix en aquests moments de situacions compromeses, esperem confiants el fall que Rubí, com a poble liberal, creiem que donarà.

Ciudadà Rubinenc:

Recorda't d'aquells que sota la careta de la candidatura administrativa amagaven un esperit abjecte i tirà, oprimint durant el temps de la seva funesta actuació a tot un poble, més digne i molt més honorat que ells.

Persecucions, empresonaments, administració dubtosa dels béns comunals, l'assalt al Centre Democràtic Republicà i sotstracció fraudulenta de 5.000 ptes. que el Grup Pro Escola del mateix Centre tenia a la desprestigiada Caixa de Pensions d'aquesta Vila, etc. etc.

Heu's aquí l'obra nefasta i desastrosa dels homes que es deien d'ordre, i que sota el mantell d'una independència enganyosa pertanyien a l'abominable Unió Patriòtica.

Les candidatures del C. D. R. DISTRICTE I

**Pere Aguilera Garriga
Josep Juncá Vallhonrat
Miquel Segura Mitjans
Francesc Riera Corbera
Ramon Pujol Albó
Chies Ratés Porqueras**

DISTRICTE II

**Pere Sábat Russinyol
Tomàs Coll Arenas
Anton Fontanet Ribas
Francesc Rovira Riba**

Els candidats republicans, modestos, sense pretensions ridícules, i obrers honorats tots, que saben com a treballadors el que representa la llibertat per un poble i el respecte que deuen als seus consemblants, la seva única voluntat i el seu més gran interès serà la d'amotllar llur actuació a la que emana de la puresa dels principis de lliberalitat i democràcia.

Poble, fes-los sortir triomfants!!

11 d'abril de 1931

Portada

de La Lluita,

amb la llista

del Centre Democràtic

Republicà a les eleccions

municipals

amb Pere Aguilera

com a candidat

del Districte I.

AMR

cinc cases per a famílies necessitades.¹²¹ La justícia social, doncs, era un dels principis que el movia. Un altre cas ens mostra l'esperit pràctic del seu tarannà. Amb ocasió de la col·locació de les noves plaques dels carers, sent ja tinent d'alcalde, va proposar que no es fes cap festa per celebrar-ho i que els diners que s'estalviarien es repartissin entre les famílies pobres.¹²² I encara una altra anècdota ens il·lustra sobre com l'Aguilera es movia com peix a l'aigua dins del Centre Democràtic Republicà. El grup dramàtic de l'entitat recollia diners durant l'any per fer una sortida a l'estiu. El 1933 van anar a Reus i Salou. Segons va explicar Josep Sapés Esmendia el dipositari dels diners per a l'hotel se'ls havia hagut de gastar per un problema mèdic de la seva filla i els responsables del viatge no sabien com pagar l'hotel. Miquel Segura, director del grup teatral i segon tinent d'alcalde, ho va solucionar trucant en Pere Aguilera, que es presentà a Reus amb els diners necessaris. Per al gruix de l'expedició va ser una sorpresa. Així ho explica en Sapés:

*«mentre anàvem a començar el dinar es presenta Pere Aguilera, fresc com una rosa [...] —Carat, d'on sortiu? [...] I ell, sorneguer com sempre, diu: —Home, ja veureu. He hagut d'anar a una reunió de rabassaires ací a prop, a La Canonja, i he pensat que, estant vosaltres ací, podria dinar de gorra. Així de senzill, i tothom ho va trobar la casualitat més normal del món.»*¹²³

Però tornem a les eleccions de l'abril de 1931. La setmana anterior a la jornada electoral el Centre Democràtic havia fet campanya amb dos actes, un dimarts i un divendres. El diumenge 12 d'abril era el dia de la votació. A Rubí la participació va ser elevada, entorn d'un 75% del cens, i la candidatura republicana va guanyar clarament.

121 «Què saps de Rubí?» Entrevista a Pere Aguilera, a *El Bullidor* núm. 13, 1978. p. 81.

122 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 14 de gener de 1932.

123 Josep SAPÉS i ESMENDIA, *Poti-poti rubinenc*, p. 71-73.

TAULA 2
Eleccions municipals a Rubí
12 d'abril de 1931

Candidatura	Votació màxima	%	Reg.
Centre Democràtic Republicà	612	48,6	10
Candidatura Administrativa	383	30,4	4
Candidatura Catalanista	264	20,9	-

Font: Elaboració pròpia a partir de *Saba Nova*, 19 d'abril de 1931

El CDR va obtenir gairebé la meitat dels vots, davant la Candidatura Administrativa de la Cambra i la Candidatura Catalanista. El sistema electoral afavoria molt les opcions majoritàries i perjudicava les minories. Per tant, en l'assignació de regidors, els republicans van veure engrandida la seva victòria, en obtenir deu regidors dels catorze, mentre que els de la Cambra n'obtenien quatre i els catalanistes, amb un percentatge important de vots, no en van aconseguir cap.

A Catalunya i a tot l'Estat el triomf republicà era general a les ciutats importants. El dilluns 13 va ser dia de *«rumors, de reunions i d'eufòria»*,¹²⁴ segons l'historiador Josep Termes. El dimarts 14 d'abril al matí Pere Aguilera se'n va anar a Barcelona per informar-se i veure què s'havia de fer. La seva intenció era parlar amb Lluís Companys, que acabava de ser elegit regidor de Barcelona a la llista d'ERC i es va trobar que

*«quan entrava a la plaça Sant Jaume [...] van sortir Companys i l'Aragay, i en Companys va proclamar la República des del balcó de l'Ajuntament de Barcelona. Jo, quan vaig sentir que en Companys proclamava la República vaig sortir de seguida i vaig venir amb el tren cap aquí a Rubí i aleshores la vaig proclamar a Rubí.»*¹²⁵

124 Josep TERMES. «De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)», vol. VI de Pierre VILAR, *Història de Catalunya*, p. 334.

125 Entrevista a Pere Aguilera per Ramon Batalla, 31 d'agost de 1986. Quan diu «l'Aragay» es refereix a Amadeu Aragay Daví (1886-1966), dirigent de la Unió de Rabassaires i d'ERC.

BANDOL

En Francesc Rovira Riba, Alcalde
Provisional d'aquesta vila de Rubí, per orde
del President de la República Catalana, En
Francesc Macià,

FAIG SABER:

Primer :

Que havent-se proclamat la República a tot el Territori Espanyol,
s'anuncia oficialment al poble per tal de què sigui de tothom re-
coneguda i es tingui per la única forma legal de Govern.

Segon :

Com a mida preventiva de pau s'ordena a tots els senyors
del Sometent que passin per Casa la Vila, per tot
el dia d'avui, a fer entrega de les armes i municions
de què estiguin proveïts; de no fer-ho així incorreran
en greu responsabilitat, que es farà efectiva imme-
diatament.

Tercer :

Al fer públic tan gran esdeveniment, espera aquesta Alcaldia que
serà ben rebut pels ciutadans i sabran fer-ne el bon ús, carac-
terístic del nostre poble, celebrant-ho amb seny i bon ordre.

Rubí, 15 d'Abril de 1931.

L'ALCALDE,

Francesc Rovira Riba

15 d'abril de 1931

Ban signat per l'alcalde
Francesc Rovira
donant a conèixer
la proclamació
de la República.
MR-A

En arribar a Rubí, entre les tres i les quatre de la tarda, se'n va anar al Centre Democràtic, des d'on, amb un grup de «*deu o dotze persones i canalla*», portant una bandera republicana, va anar a hissar-la a l'Ajuntament.¹²⁶ Ramon Rusiñol Font, aleshores un jove fuster, va ser un dels que hi va anar. Era a la feina i, en sentir per la ràdio la proclamació de Barcelona, ell i els companys de feina se'n van anar cap al Centre:

«a veure el que passava. Arribàrem al Centre en el punt dolç; els pocs dirigents que hi eren en aquella hora havien tret la bandera republicana que tenien per a les grans ocasions i havien decidit anar a portar-la a l'Ajuntament. Ja ens teniu tots cap a la Casa de la Vila portant la bandera estesa, i agafant-la, un a cada punta, el Xies Ratés i el Pere Aguilera, com a grans, i el Bartomeu Andrés "Tolo" i jo com a joves. Quan passàvem per la placeta del Sortidor ja dúiem un bon seguiment i mentre pujàvem al terrat de la Casa de la Vila i hissàrem la bandera, s'havia reunit una munió de rubinencs que aplaudien entusiàsticament el voleiar de la nova ensenya.»¹²⁷

Efectivament, la notícia es va escampar, la ràdio bullia explicant el que passava arreu i l'afluència de gent a la plaça de la Vila anava creixent. A les sis els regidors republicans prenien possessió del govern de la ciutat. A les vuit s'hissava la bandera catalana i el nunci sortia a fer un pregó ordenant als membres del sometent que lliuessin les armes a l'Ajuntament. La multitud omplia la plaça i una gentada va entrar al Saló de sessions i va destruir un retrat d'Alfons XIII.

Cap allà les deu, Pere Aguilera s'adreçà als reunits «*confirmant la proclamació de la República, a l'ensem que demanà que imperés el més perfecte ordre, única manera de consolidar la naixent República*».¹²⁸ Aleshores va arribar una manifestació que venia del CDR amb una renglera d'atxes flamejants, amb una banda tocant La Marsellesa. Dos dirigents de la CNT, Eliseu Pu-

126 Ibidem.

127 Ramon RUSIÑOL, «El meu 14 d'abril de 1931», a: *Endavant*, 11 d'abril de 1981.

128 *Endavant*, 19 d'abril de 1931.

jol i Antoni Pereña, van fer breus discursos de celebració. Cap era candidat, el que il·lustra la proximitat entre sindicalistes i republicans i el caràcter històric del moment. Segur que molts dels afiliats al sindicat, malgrat la crida abstencionista, havien votat la candidatura republicana. Després va tornar a parlar en Pere Aguilera, que ja es devia veure com a alcalde de la ciutat.

A Barcelona, mentrestant, Francesc Macià havia proclamat la «*República Catalana com Estat integrant de la Federació ibèrica*» i enviava delegacions als pobles per a implantar aquesta República. Un cotxe va arribar també a Rubí amb uns representants de Macià mentre es feien les al·locucions. Es van reunir amb els regidors republicans i els van portar una ordre que, sens dubte, no va agradar a Pere Aguilera i que, en certa forma, era una sorpresa: l'alcalde seria Francesc Rovira Riba. Aguilera va tenir un gran disgust, perquè creia que el càrrec li corresponia. Cinquanta anys després, a les memòries, ho explicava així, amb paraules plenes d'ironia:

«A mi m'hauria estat molt fàcil demostrar-los que el nostre Ajuntament ja el teníem format, atenant-nos als noms i ordre de la candidatura votada majoritàriament en la qual jo anava davant de tot, però vaig veure que potser sí que en aquells moments era més convenient tenir al davant de la població un home intel·ligent, llest i viu com en Rovira. La delegació vinguda de Barcelona era composta d'integrants de la maçoneria i dels nostres vuit [sic] regidors elegits almenys tres també ho eren. Malgrat el que s'assegurava, jo no ho era, ja que sempre que m'ho havien proposat els havia dit que a mi m'agradaven les coses clares i no aquell secret del qual voltaven les seves cerimònies.

Així va ésser com Francesc Rovira va ésser el primer batlle republicà dels anys trenta i no vaig equivocar-me pensant que fóra un bon i eficient alcalde i, a més, astut i llest, ja que quan hi havia algun conflicte social o algun problema greu agafava una mesada de vacances deixant-m'hi a mi per resoldre-ho, al·legant que jo coneixia més que ell els homes que estaven als llocs de govern.»¹²⁹

129 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 17. Els regidors republicans elegits van ser deu.

TAULA 3
Equip de Govern de l'Ajuntament de Rubí
Abril de 1931

Nom	Càrrec / Presidència de Comissió	Adscripció política
Francesc Rovira Riba	Alcalde / Hisenda	Republicà federal
Pere Aguilera Garriga	Primer Tinent d'Alcalde / Governació	Republicà federal
Miquel Segura Mitjans	Segon Tinent d'Alcalde / Foment	Republicà federal
Francesc Riera Corbera	Síndic / Cultura i Cementiri civil	Republicà federal
Tomàs Coll Arenas	Suplent de Síndic	Republicà federal

Font: AMR. Llibre d'Actes. Ple. Sessions 26 i 30 d'abril de 1931

Va anar així aquest nomenament? La maçoneria hi va intervenir? És cert que entre els liberals i esquer-rans hi havia força maçons, però, malgrat el que s'as-segura sovint, no hi ha proves que Macià ho fos.¹³⁰ Entre els regidors republicans elegits l'abril de 1931, almenys Francesc Rovira, Xies Ratés, Miquel Segura i Antoni Fontanet ho eren o ho havien estat. És a dir, és cert que Rovira ho era, però la seva designació va te-nir a veure amb això? No està clar. Hi ha, però, un fet curiós. En les cròniques d'aquell dia 14 aparegudes als diaris locals, tant *Endavant* com *Saba Nova* expliquen l'arribada dels delegats de Barcelona i el nomenament provisional de Rovira... però, en canvi, *La Lluita* no diu res ni d'una cosa ni de l'altra.¹³¹

Els delegats del Govern provisional de la República Catalana portaven una ordre per constituir un Comi-tè provisional a cada poble. A Rubí, aquell mateix 14 d'abril a la nit, va quedar constituït un «*Govern repu-blicà provisional de Rubí*»,¹³² format per l'alcalde pro-visional Francesc Rovira i pels altres nou regidors re-publicans elegits: Pere Aguilera, Josep Juncà, Xies Ratés, Tomàs Coll, Antoni Fontanet, Ramon Pujol,

Francesc Riera, Miquel Segura i Pere Sàbat. Francesc Rovira, doncs, va ser nomenat alcalde provisional de Rubí «*per ordre del President de la República Catala-na*», Francesc Macià, tal com recull el ban del 15 d'abril del propi Rovira anunciant la proclamació de la Re-pública i ordenant al sometent el lliurament d'armes i municions.¹³³ Aquell dia 15 els treballadors van fer fes-ta per celebrar la proclamació. És molt significatiu que el llibre d'actes dels plens de l'Ajuntament va comen-çar a escriure's en llengua catalana justament aquell 14 d'abril. És el que tenen els moments de trencament. Aquest ús del català al llibre d'actes va durar mentre hi va haver República i Generalitat, i es va acabar el dia que l'exèrcit de Franco arribà a Rubí.

Tanmateix, aquella República Catalana va durar pocs dies, s'hi va haver de renunciar i es va transfor-mar, després de negociar amb el Govern provisional de la República espanyola, en un govern autònom, la Generalitat. I l'elecció de l'alcalde Rovira, sorgida d'un òrgan revolucionari del 14 d'abril, es va haver de vali-dar en la constitució oficial de l'Ajuntament, que no es va fer fins el 26 d'abril. Aquell dia, per votació dels re-gidors, van ser elegits Francesc Rovira com a alcalde, Pere Aguilera com a primer tinent d'alcalde i Miquel Segura com a segon. Tots tres van rebre els vots de tots els regidors, republicans i monàrquics. En aquella

130 Pere SÀNCHEZ i FERRÉ. *La maçoneria en la societat catalana del segle XX, 1900-1947*, p. 106.

131 *Endavant*, 19 d'abril de 1931; *Saba Nova*, 19 d'abril de 1931; *La Lluita*, 18 d'abril de 1931.

132 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 14 d'abril de 1931.

133 MR-A. Fulls solts. Bàndol del l'alcalde Francesc Rovira, 15 d'abril de 1931.

sessió Pere Aguilera, cap de brot dels republicans rubinencs, va fer una proposta que s'acceptà: l'adhesió de l'Ajuntament «a la República Federal Espanyola i a la Generalitat de Catalunya».¹³⁴

En l'organigrama municipal que es va configurar l'abril de 1931, l'alcalde, Francesc Rovira, era un home amb experiència política. En els anys previs a la Gran Guerra havia estat regidor i també havia presidit el Centre Democràtic. Però ja feia anys. La seva designació, feta, sembla, des de fora de Rubí, resulta una mica sorprenent. El 1931 no formava part de la Junta del Centre Democràtic ni del seu Consell polític. Era empresari de la construcció i no estava lligat a cap dels moviments socials aleshores tan actius. I, per a l'època, ja era gran, tenia prop de seixanta anys, doblant l'edat al Primer tinent d'alcalde, Pere Aguilera. Més enllà que el nomenament de Rovira va incomodar Aguilera, no sembla que hi hagués desavinences entre els dos dirigents municipals. Ja hem vist que Aguilera va qualificar Rovira de «*bon i eficient alcalde*».¹³⁵ Això sí, del desenvolupament de la vida municipal traiem la impressió que l'alcaldia de Rovira era una mica honorífica i el que es posava al capdavant de molts temes era Aguilera, molt més jove i actiu, connectat amb les noves generacions esquerranes i amb els moviments socials.

Després de més de deu anys de lluita política, Pere Aguilera veia fet realitat un somni de joventut, la República. No només un nou marc de llibertat i democràcia, també un sistema en què les reivindicacions dels pagesos sense terra podrien expressar-se i donar fruit. Un moment d'il·lusió i d'esperança.

134 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 26 d'abril de 1931.

135 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 17.

Rubí, circa 1933

L'Ajuntament de Rubí, en una de les poques imatges que es conserven de l'època republicana.

MR-A

1931-1933

A l'Ajuntament en temps d'esperança i de tensió

4

4.1. L'adhesió a Esquerra Republicana de Catalunya. De la catalanitat al catalanisme

En el moment de constituir-se l'Ajuntament republicà els regidors de la majoria es van definir com a republicans federals, sense al·ludir a cap partit, exceptuant Xies Ratés, que es declarà seguidor del Partit Republicà Radical. Seguien la tradició genèricament republicana del CDR. Però una sèrie de raons els van portar a modificar aquest posicionament. D'una banda, amb el canvi de règim, sigui per la il·lusió que havia generat o per conveniència, tothom es deia republicà. De fet, a Rubí, els regidors de la Candidatura Administrativa es definien també «*republicans federals*».¹³⁶ Però el que va precipitar una definició política més precisa va ser la convocatòria d'eleccions constituents per al 28 de juny. Es convocà una assemblea del Centre Democràtic el 14 de juny, on, «*per evitar confusions dintre el republicanisme, ja que avui des dels monàrquics als oportunistes, tothom s'és declarat republicà*», «*s'acordà unànimement adherir-se a l'Esquerra Republicana de Catalunya, per ésser el partit que més respon al sentiment polític de la societat*».¹³⁷

D'aquí en endavant la gran majoria dels republicans rubinencs se sentiren lligats a ERC. Era una organització nova, només feia tres mesos que s'havia creat, però era qui havia guanyat a Catalunya el 12 d'abril i els líders del qual, Macià i Companys, havien «portat» la República i la Generalitat. Nombroses personalitats del catalanisme, del republicanisme o del sindicalisme hi van anar confluint, així com entitats d'arreu, esdevenint el partit hegemònic de la Catalunya republicana, el guanyador en vots de totes les eleccions que s'hi van celebrar.¹³⁸

¹³⁶ AMR. Llibre d'Actes. Ple. Sessió del 30 d'abril de 1931.

¹³⁷ *La Lluita*, 27 de juny de 1931.

¹³⁸ Les eleccions generals de novembre de 1933 ERC també les va guanyar en vots, per molt poc, però la Lliga Catalana la va superar en escons, també per poc. Sobre ERC en aquells anys, veure: Anna SALLÉS. *Quan Catalunya era d'Esquerra*; Maria Dolors IVERN. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*.

Barcelona, 8 de maig de 1932

Alcaldes i regidors de l'Assemblea constituent de la Federació de Municipis Catalans, en el banquet commemoratiu al Restaurant Miramar.

A la llarguíssima taula presidencial s'hi reconeixen, entre d'altres, d'esquerra a dreta:

Manuel Dolcet, Avel·lí Estrenjer, Antoni Vilalta, Francesc Riera, Manuel Serra i Moret, Pere Comas, Joan Casanelles, Francesc Arnau i Cortina, Antoni Vives, Josep Escofet, Jesús Ulled, Antoni Xiberta i Jaume Vàchier.

Entre els assistents asseguts: Salvador Armendares, Josep Folch...

JOSEP MARIA SAGARRA I PLANA / ANC

Pere Aguilera era el president del CDR quan es va adherir a Esquerra Republicana i ell seria l'enllaç del Centre amb el partit. Era el líder del republicanisme rubinenc i l'octubre de 1931 formava part, com a vicepresident, del Comitè Comarcal d'ERC al Vallès Occidental i en qualitat de tal va participar en l'Assemblea preparatòria del 1r Congrés Nacional.¹³⁹ El CDR consta entre les entitats inscrites al 1r Congrés Nacional (febrer de 1932) i al 2n Congrés Nacional (juny de 1933).¹⁴⁰ De tots els homes d'ERC de Rubí Aguilera és el més significat en l'estructura del partit. No era a la direcció nacional, no va anar a les llistes del Parlament o de les Corts, però formava part de l'estructura comarcal. Per exemple, representà Rubí en un acte municipalista del partit celebrat a Terrassa el 3 d'abril de 1932.

A més, tenia fil directe amb una part de la cúpula del partit, als que coneixia de la lluita rabassaire. Per exemple, era amic de Lluís Companys des dels inicis dels anys 1920. Havien compartit lluites polítiques i socials, i era el seu principal contacte amb la direcció d'ERC. El 18 de juny de 1931 l'Ajuntament rubinenc, a proposta d'Aguilera, va contractar Companys com a assessor legal de l'Ajuntament, en substitució de Joan Vallès i Pujals, advocat i polític de la Lliga Regionalista.¹⁴¹ I, posteriorment, també el seu germà Camil Companys va ser assessor de l'Ajuntament.¹⁴² La presència de Companys a Rubí va sovintejar en aquests anys republicans. El març de 1933, en la celebració de les Noces d'Or del Cor Els Obrers Rubinencs del CDR, va ser-hi present, com a president del Parlament de Catalunya, pronunciant un discurs. El novembre de 1933 va tornar per participar en un míting electoral al Centre Democràtic.¹⁴³ I el número 200 de *La Lluita*, de 24 de febrer de 1934, quan ja era president de la Generalitat, es va dedicar a Companys i va publicar una nota seva que deia:

«Una afectuosa salutació als correligionaris de Rubí, vells amics de les hores de lluita. Aquesta tot just se comença ara, en què hem de portar a la realitat governant, els ideals de la nostra vida.»

És sabut que Lluís Companys, l'home que va ser executat per ser el president de Catalunya, va ser acusat sovint, en vida, de poc catalanista. Tant ell com tot el moviment republicà, comptant-hi també el Centre Democràtic Republicà rubinenc, van seguir un procés d'assumpció progressiva del catalanisme que va fer un salt d'escala justament a partir de l'abril de 1931, amb la proclamació de la República Catalana i la creació de la Generalitat. Perquè ningú neix catalanista, republicà ni monàrquic, tot són processos i evolucions. El republicanisme estricte perdia força perquè aquest objectiu ja s'havia assolit. En canvi el catalanisme polític s'enfortia. D'una banda, el nou marc era més favorable a la llibertat de Catalunya, havent-se aconseguit fites com el Govern o el Parlament, pel que el catalanisme adquiria importància simbòlica i formava part de la «normalitat» política. A més, en aquest nou marc, els recels i les incomprendions cap als drets de Catalunya es veien més clarament. Només cal pensar com es va haver de desfer la República Catalana de l'abril de 1931, com es va retallar l'Estatut de Núria o com es va anul·lar la Llei de Contractes de Conreu. L'eix nacional prenia més i més importància en la política catalana. I això va anar arrelant.

El testimoniatge del republicà rubinenc Josep Bertran Riba ens mostra un Pere Aguilera que, alhora que es fa més catalanista ajuda al fet que els seus seguidors se'n facin: «*Políticament era l'Aguilera qui atreia, que era seguit, que va fer que els republicans pensessin que també eren catalans, al mateix temps que ho feia ell*».¹⁴⁴

Un exemple: el Centre Democràtic no havia hissat mai la senyera a la seva façana. Ho va fer per primer cop el dia 6 de juliol de 1931, el dia que el president de la Generalitat Francesc Macià, l'Avi, va fer una visita a l'Ajuntament de Rubí i va adreçar una salutació a

139 *L'Opinió*, 24 d'octubre de 1931.

140 *L'Opinió*, 12 de febrer de 1932 i *La Humanitat*, 24 de juny de 1933.

141 AMR. Llibre d'Actes. Ple. Sessió del 18 de juny de 1931.

142 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 13 de març de 1938.

143 *La Humanitat*, 12 de novembre de 1933.

144 AMR. *Memòries de Josep Bertran Riba (1909-1983)*.

la població.¹⁴⁵ D'altra banda, l'Ajuntament republicà va demostrar amb fets, des del primer dia, que havia assumit plenament el catalanisme. Ja hem parlat de l'ús de la llengua en el llibre d'actes dels plens des del 14 d'abril. Veiem-ne alguns exemples més. El 5 de juny de 1931 s'aprovava que, durant dos mesos, es podria renovar la retolació pública sense pagament de taxes si es posava en català. I el 9 de juny de 1932 l'Ajuntament acordava fer-se soci de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que promovia amb beques i concursos escolars la catalanització i la modernització de l'ensenyament.¹⁴⁶

El 2 d'agost de 1931 es va fer el referèndum de l'Estatut d'Autonomia, podent votar només els homes, però es va organitzar una campanya de recollida de signatures de dones. A Rubí elles van poder firmar a l'Ajuntament i a diferents entitats, recollint 1.771 firmes, de les quals gairebé la meitat, 879, al Centre Democràtic. Per cert, hi va haver més firmes femenines que vots masculins, 1.529. Però la discussió de l'Estatut a Madrid va ser lenta i hi havia el perill que, rebaixant-ne el contingut, quedés desnaturalitzat. L'abril de 1932 es va fer una campanya per a la seva aprovació integral. I l'Ajuntament rubinenc es va afegir a aquesta petició enviant un telegrama al Congrés. I, encara, com que la llei no avançava, el 4 d'agost de 1932 va aprovar un altre text protestant per com es feia la discussió de l'Estatut al Congrés. El setembre de 1932 l'Estatut va ser finalment aprovat, després de retallar-lo, i aquell desembre el Parlament de Catalunya entrava en funcionament amb una majoria absoluta d'Esquerra Republicana.

En el terreny del catalanisme hi havia unanimitat a Rubí en el que en podem dir «l'opinió publicada». Ja hem vist la intensificació del catalanisme al Centre Democràtic i a *La Lluita*. *Saba Nova*, seguidor, políticament, d'Acció Catalana Republicana, lluitava un nacionalisme de pedra picada. I tant *Endavant* com el conjunt del Casal Popular tenien també una actitud molt ferma en aquest camp. Podem dir que, si les diferències entre dretes i esquerres en d'altres temes socials i polítics

serien grans, en la defensa de l'autogovern hi havia entesa. El 19 de juliol de 1931 un ple extraordinari aprovava el text inicial de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya amb el vot de tots els regidors, de dreta i d'esquerra.

Passant a un terreny més simbòlic, és significatiu que l'11 de febrer de 1931 es va fer un festival al Centre Democràtic commemoratiu de la Primera República espanyola i que, des del 14 d'abril, aquesta data havia substituït la primera a l'hora de celebrar aniversaris polítics, a part que, cada any, l'Ajuntament de Rubí celebrava l'Onze de Setembre enviant flors a l'estàtua de Rafael Casanova, a Barcelona.

4.2. Crisi econòmica i mobilització social

De les eleccions constituents del juny de 1931 en va sortir un govern de la República format per les esquerres republicanes i socialistes, que entenien la República com una eina per a la transformació social. Comandades per Manuel Azaña, van iniciar un ampli programa de reformes en els camps territorial, educatiu, laboral, religiós, militar i agrari. Era una oportunitat per superar endarreriments i injustícies, construir un sistema democràtic real, lluitar contra les desigualtats socials, millorar els serveis públics, fomentar el creixement econòmic... La tasca era gran i les esperances també.

El marc polític català i espanyol, doncs, era favorable a les esquerres i a l'Ajuntament republicà. Però, i l'economia? Com era el Rubí que va veure arribar la República? Pocs mesos abans de la seva proclamació, *Endavant* escrivia:

«Es nota ben bé la creixença de nostra Vila. Les cases i pisos per a llogar són escassos, i hom passant pels carrers veu sempre cares noves i s'adona del gran nombre de famílies obreres de fora que aquí han vingut a cercar treball. En moltes parcel·les de terreny s'hi aixequen cases noves [...] No en va, però, a Rubí hi ha una vintena d'indústries que ocupen algunes d'elles centenars de treballadors.»¹⁴⁷

145 *Endavant*, 12 de juliol de 1931.

146 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 9 de juny de 1932.

147 «La nostra Vila creix», a *Endavant*, 9 de novembre de 1930.

Es venia d'una etapa de creixement industrial i demogràfic. Durant la dècada dels vint la indústria —bàsicament tèxtil— havia crescut fins a doblar els establiments, grans i petits, arrossegant també el creixement de la construcció. Un corrent immigratori important, procedent del País Valencià, de Múrcia, de l'Aragó i d'Almeria, havia fet créixer la població en un 26,4% entre 1920 i 1930, arribant-se als 6.623 habitants. És precisament en aquests anys vint quan el sector secundari de l'economia, indústria i construcció, va esdevenir el més important, superant el sector agrari tradicional que, malgrat tot, continuava sent important.

Sortint d'una etapa de creixement econòmic i amb un marc polític favorable, el sindicalisme va agafar força. A Catalunya i a Rubí es va traduir en un creixement de la CNT. La República era un règim de llibertat que els sindicalistes havien ajudat a fer néixer i que ara els permetia organitzar-se i fer una acció reivindicativa més eficaç. El 18 d'abril de 1931, quatre dies després d'arribar la República, el Sindicat General de Treballadors de Rubí (CNT) va convocar una assemblea al Centre Democràtic per organitzar-se de cara a la nova etapa. Molt aviat, els diferents sectors laborals van anar presentant reivindicacions: forners, tèxtils, construcció, barbers, contramestres... Un procés de mobilització que es produïa arreu de l'Estat.

L'economia, però, va anar empitjorant. El món havia entrat en la Gran Depressió i el canvi polític a l'Estat espanyol generava temors entre els empresaris. El consum i la inversió es van frenar. Els governants republicans es van trobar una conjuntura econòmica ben poc favorable.¹⁴⁸ A Rubí es va aturar el creixement industrial. De moment, no es produïen tancaments definitius d'empreses, però sí que hi havia aturades temporals, ara una setmana, ara quinze dies, per manca de comandes... el que deixava els treballadors al carrer i sense cobrar. També afectava a Rubí la crisi industrial d'altres ciutats, de Terrassa per exemple, on treballaven força rubinencs.¹⁴⁹ Tot això va tenir una traducció

demogràfica. El creixement de la població es va aturar i el 1936, a les portes de la Guerra Civil, la població havia crescut ben poc, només 107 persones, tot arribant als 6.730 habitants.

Davant d'aquesta complicada situació social, en una època, recordem-ho, sense subsidi d'atur ni pensions, l'Ajuntament, amb recursos molt limitats, va prendre algunes mesures per ajudar els aturats, que augmentaven... El 23 de juliol una quarantena de treballadors sense feina es van manifestar. Aquell mateix dia Pere Aguilera va afirmar al Ple municipal que l'Ajuntament havia de fer el possible per «*donar treball a tots, tant si són del poble com si són forasters*».¹⁵⁰ Al ple del 6 d'agost de 1931 es va aprovar, a proposta de l'alcalde Francesc Rovira, que els sense feina podrien treure sorra i graveta de la riera i l'Ajuntament els la compraria.¹⁵¹ El 15 d'octubre es va acordar un suplement del pressupost de 1931 per contractar aturats per arreglar carrers, camins o jardins.¹⁵² El 29 d'octubre es va atorgar la construcció d'un edifici escolar al carrer Dr. Gimbernat als paletes del Sindicat General de Treballadors de Rubí (CNT), atès que el concurs públic havia quedat desert i que el ram passava una difícil situació.¹⁵³ També, a partir de 1932, l'Ajuntament va aprovar la concessió de subvencions a famílies arribades feia uns anys a Rubí i amb problemes econòmics que volien retornar als seus llocs d'origen.

L'Ajuntament també va fer algunes intermediacions per a resoldre problemes laborals. Pere Aguilera, com a primer tinent d'alcalde, i pel fet que l'alcalde Rovira era contractista d'obres, va exercir una funció arbitral en un conflicte que es va plantejar a la tardor de 1931 al sector de la construcció. El Sindicat volia que els patrons haguessin de contractar els obrers d'una borsa de treball del propi sindicat, repartint així la poca feina existent, un sistema que era rebutjat pels contractistes, que volien continuar amb la lliure contractació. D'altra banda, el juliol de 1933 una comissió de l'Ajuntament es

148 Sobre l'evolució econòmica i social a Rubí, veure Ramon BATA-LLA. *Els casinos...*, p. 15-57.

149 *Endavant*, 5 de març de 1933.

150 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 23 de juliol de 1931.

151 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 6 d'agost de 1931.

152 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 15 d'octubre de 1931.

153 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 29 d'octubre de 1931.

Esquerra Republicana de Catalunya

MITING MONSTRE
de Propaganda Electoral
per avui dijous, dia 17
a les nou en punt de la vetlla,
que tindrà lloc en el

Centre Democràtic Republicà
en el que hi prendran part entre
altres oradors

Dr. Vivancos
Dolors Bargalló
Dr. J. A. Trabal
J. Puig i Ferrer
Serra i Moret
Lluhi Vallescà

El Comitè del Centre D. R.

Rubí, 16 de Novembre de 1932.

16 de novembre de 1932

Full de propaganda
del míting organitzat
pel Centre Democràtic
Republicà
per a les eleccions
al Parlament de Catalunya,
amb la participació
de Santiago Vivancos,
Maria Dolors Bargalló,
Josep Antoni Trabal,
Joan Puig i Ferrer,
Manuel Serra i Moret
i Joan Lluhi.

MR-A

va reunir amb el governador civil Claudi Ametlla per informar-lo dels perjudicis que causava el fet que a les fàbriques de Rubí es feien les festes intersetmanals en diferents dies, pel que reclamava un acord.¹⁵⁴

Les mobilitzacions dels primers mesos de la República van fer creure els dirigents cenetistes més radicals, que aviat van dominar el sindicat, que l'hora de la revolució havia arribat.¹⁵⁵ Per a molts anarcosindicalistes la nova República era semblant a la monarquia i calia enderrocar-la, com explicava un article d'un cenetista rubinenc el gener de 1932:

*«Seguimos viviendo en régimen capitalista [...] hemos de [...] combatir y eliminar a nuestro enemigo común, Estado y burguesía. [...] Nuestra C.N. del T. posee unas [...] finalidades propias, las cuales estan encaminadas a arrancar a la burguesía tantas mejoras como sea posible en lo inmediato, mientras se prepara el golpe final, que es el de su anulación, e instaurar un nuevo orden de cosas basado en la justicia y equidad social.»*¹⁵⁶

Això els portava a convocar mobilitzacions insurreccionals, poc organitzades i poc seguides, com la que va esclatar el gener de 1932 a l'Alt Llobregat. Va ser sufocada en pocs dies i va comportar detencions. Massa sovint, però, la resposta del Govern de la República era desmesurada i semblant a la tradicional: enviar-hi la Guàrdia Civil, que ho resolva a trets. Excessos repressius que alimentaven el discurs revolucionari, entrant en una espiral d'acció-reacció. Un sector minoritari del sindicat, anomenat trentista, que era el que predominava a Rubí, no estava d'acord amb aquestes aventures, però tampoc no se'n distanciava en excés perquè les millores socials que podia reportar la República costaven de materialitzar-se i perquè l'argument antirepressiu és sempre poderós.

L'agitació antirepublicana de la CNT va portar el Centre Democràtic Republicà, adherit a ERC, el partit

154 *Saba Nova*, 9 de juliol de 1933.

155 Veure Ramon BATALLA. *Rubí a l'abast* 1, p. 159-163.

156 E.PUIG, «Temas del momento», a *Brazo y cerebro*, 10 de gener de 1932.

que governava Catalunya, a prohibir la realització d'actes sindicals al seu local. Es va decidir el 17 de gener de 1932 en una assemblea general de l'entitat on també es va votar una junta en què el president del Centre continuava sent Pere Aguilera. Pocs dies després, el 28 de gener, al ple municipal s'informava que, pels fets relacionats amb la revolta de l'Alt Llobregat, havia estat detingut el ferroviari rubinenc Vicenç Acín Mas, militant del Bloc Obrer i Camperol (BOC), decidint-se que l'alcalde Francesc Rovira i el primer tinent d'alcalde Pere Aguilera s'entrevistarien amb el governador civil per interessar-s'hi. Poc després Acín va ser deportat amb altres detinguts a la Guinea espanyola. Justament aquestes deportacions van ser l'argument per convocar una vaga general el 15 de febrer que, segons *Saba Nova* i *La Lluita*, va tenir un modest seguiment a Rubí, més per pressions sindicals que per convenciment. *La Lluita*, portaveu d'Esquerra Republicana, es va oposar clarament a aquesta dinàmica insurreccional:

«L'hostilitat de l'obrer és deguda a l'excés de vagues generals que hem sofert en aquests últims temps, sense cap motiu justificat quasi sempre. [...] L'obrer [...] s'ha donat compte que la finalitat i la tendència d'aquestes vagues no obeeïa a cap fi social [...] sinó que [...] se'l feia servir de juguet en aventures revolucionàries. [...]»

*Les vagues no tenen cap eficàcia, i menys en un país com el nostre que té un règim democràtic i acaba de promulgar una Constitució on hi troben empar totes les aspiracions.»*¹⁵⁷

D'altra banda, els pagesos no propietaris, dels quals Pere Aguilera era líder a Rubí, tenien grans esperances en el règim republicà. Enfeinat amb les tasques municipals com a primer tinent d'alcalde i amb les responsabilitats al partit, no es dedicaria tant al sindicalisme pagès en l'àmbit local, però continuaria sent-ne el punt de referència i, des de la política, hi continuava participant.

La Unió de Rabassaires va revitalitzar l'organització, que va créixer en afiliació i en extensió territorial. L'acció reivindicativa es va relançar. El moment po-

157 «La última vaga», *La Lluita*, 20 de febrer de 1932.

Rubí, 1933

Façana del Centre Democràtic Republicà,
amb l'aspecte posterior a la gran reforma realitzada entre 1919 i 1920.

MR-A

lític obria oportunitats i la situació econòmica, cada cop més angoixant també per a la pagesia, empenyia. Des de *La Lluïta* s'hi donava suport argumentant que era una injustícia mantenir el mateix pagament com a arrendament de les terres quan els costos de producció havien augmentat molt més que el preu del vi i el marge del pagès era cada cop més estret.¹⁵⁸ Un article de 1932 descrivia la migradesa dels guanys que produïa la vinya: «*molts jornals, molt sulfat, sofre i adobs, força perills de perdre l'anyada, i si arriba a port... els corredors i magatzemistes faran diners llargs*». I arribava a proposar, com a solució, canviar la vinya per altres conreus més rendibles.¹⁵⁹ Però els pagesos el que volien era repartir els costos amb els propietaris revisant a la baixa el preu d'arrendaments i parceries.

El Govern Provisional de la República va aprovar uns decrets l'11 de juliol i el 6 d'agost de 1931 que van obrir un període en què els pagesos podien demanar la revisió dels contractes mitjançant la presentació d'una demanda als Jurats Mixtos de la Propietat Rural o als Jurats de Primera Instància. Els judicis de desnonament per impagament quedarien suspesos si el mandat demostrava que havia demanat la revisió de la renda. La Unió de Rabassaires va difondre aquests decrets i molts pagesos es van afanyar a omplir papers. A la zona de Rubí tot va començar a les portes de la verema. El 16 d'agost es va fer una assemblea a Sant Cugat del Vallès, convocada per la Unió, per informar del tema. Es parlaria, deia el full de convocatòria, de:

*«la supressió dels pagos de la terra en parts de les collites. Nosaltres volem pagar; però no en els tractes onerosos com són el 50 per %, el 33 per % i el 25 per %. Nosaltres volem pagar un tribut que estigui a l'alcanc de les nostres necessitats. Un arrendament estipulat amb justícia. Uns nous tractes, que poguem viure i que deixem d'ésser esclaus.»*¹⁶⁰

158 A. CAMPÀ. «La parceria», *La Lluïta*, 3 d'octubre de 1931.

159 R.V. «El conreu de la terra. Necessitat d'un canvi de cultius», *Saba Nova*, 16 d'octubre de 1932.

160 ACX. «Unió de Rabassaires de Catalunya...», agost de 1931.

A partir d'aquesta assemblea, a Rubí, a principis de setembre, deia *La Vanguardia*, «*se nota gran animación entre los aparceros y rabassaires*». S'havien fet assemblees, nomenat delegats i començat a omplir formularis. Amb la seva presentació se sentien amb el dret de «*retener la parte de aquellos frutos que hasta la fecha correspondían al propietario*».¹⁶¹ És a dir, deixar de pagar les parts. La norma no deia exactament això i la Generalitat va arbitrar un acord pel qual, mentre el jutjat no dirimia la sol·licitud de revisió, el pagès podia reduir l'import de la renda, però l'havia de pagar.

Els pagesos es van llançar a aprofitar aquests decrets i van presentar, a tot Catalunya, gairebé 30.000 demandes de revisió dels contractes. L'epicentre del moviment era el Penedès, però el Vallès Occidental va ser la segona comarca amb més demandes. I Rubí la població d'aquesta comarca que en va presentar més, 553, i una de les poblacions catalanes amb més demandes de revisió, el que demostra l'alt grau d'identificació dels pagesos rubinencs amb aquesta problemàtica.¹⁶² I la majoria van anar més enllà: a part de demanar la revisió judicial del contracte, no van pagar la part corresponent al propietari.¹⁶³ Els amos de les terres van reaccionar organitzant una associació de propietaris del partit judicial de Terrassa. La patronal agrària estava en contra de modificar els pactes existents, que els proporcionava cada any un mateix percentatge de la collita, fos quin fos el preu del vi, el cost dels salaris agraris o les despeses de producció. I els jutges, quan van resoldre les demandes, ja el 1932, els van donar en una gran majoria de casos la raó, mostrant de quina banda estaven, provocant la primera frustració de la pagesia. Això va motivar la queixa i la solidaritat d'un grup d'alcaldes i de jutges municipals de les comarques més

161 MARSAL. «Rubí», *La Vanguardia*, 11 de setembre de 1931. p.23.

162 Jordi PLANAS. «Expansió i crisi de la vinya al Vallès (1860-1940)», a *Ponències. Revista del Centre d'Estudis de Granollers*, núm. 19, 2015, p. 109-150, p. 144. Sobre el conflicte rabassaire veure també Albert BALCELLS. *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*. I per a Rubí, Ramon BATALLA i altres, *Rubí a l'abast 1*, p. 163-166.

163 «El problema candent», *Saba Nova*, 20 de setembre de 1931.

Barcelona, 2 de febrer de 1933

Alcaldes i regidors assistents al 1r Congrés Municipalista Català que es va reunir durant quatre dies al Saló del Consell de Cent de l'Ajuntament de Barcelona.

A la imatge es poden reconèixer: el regidor rubinenc Pere Aguilera i els regidors mataronins Francesc Rossetti i Jaume Comas i Jo.

SAGARRA I TORRENTS / ANC

afectades per la qüestió, que el 13 de juliol de 1932 van fer una assemblea a Sant Sadurní d'Anoia. Van enviar cartes a Manuel Azaña i al ministre d'Agricultura protestant perquè la justícia no escoltava les reivindicacions pageses. Un dels signants era Pere Aguilera, en representació de l'alcalde de Rubí.¹⁶⁴

A la collita de 1932 una part dels pagesos va continuar pagant totes les parts, però la majoria, els que havien demanat revisió i estaven pendents de recursos presentats a tribunals superiors, va pagar-ne només la meitat. El malestar era gran, tant entre els propietaris, que veien disminuir els cobraments, com entre els rabassaires, que no obtenien una resposta judicial positiva a les seves reivindicacions. En algunes poblacions, sobretot al Penedès, es van generar situacions conflictives. El 14 d'abril de 1933 la Unió de Rabassaires va fer una manifestació a Barcelona per reforçar les seves reivindicacions, lliurant al president Macià un manifest firmat per les associacions rabassaires de 240 pobles, entre elles la de Rubí.¹⁶⁵

El Govern català d'ERC, presidit per Francesc Macià, buscava una solució que permetés la millora de les condicions de vida de la pagesia però no representés un espoli pur i simple de la propietat. Calia, doncs, establir una negociació entre propietaris i pagesos, però això no era fàcil, tant pel tancament dels amos a pactar una rebaixa dels seus drets com per la posició rabassaire que, exasperada per la lentitud, s'anava endurant.

A *La Lluita* trobem un exemple de com l'opinió rabassaire, a mitjans de 1933, començava a dissentir de l'actuació del govern. Davant de la presentació, el 20 d'abril, per part de Pere Coromines, conseller de Justícia, d'uns primers projectes de llei sobre el tema, deien:

«els projectes de lleis presentats no responen, al nostre entendre, a les solucions que els pagesos de casa nostra tenen dret a esperar d'un Govern i d'una situació d'esquerres. [...]»

164 «La qüestió dels rabassaires», *La Humanitat*, 15 de juliol de 1932.

165 *Saba Nova*, 16 d'abril de 1933.

El que el pagès vol és [...] que no es parli de revolució jurídica, sinó de revolució pràctica i eficient, que l'injust repartiment de fruits desaparegui i doni lloc a nous pactes, el pagament dels quals, en metàl·lic, doni categoria de propietari dels fruits al pagès que els treballa i estima. [...]

Tenim, amb tot, confiança plena en els diputats que integren la majoria del Parlament. [...] Esperem que, o bé amb esmenes o retirant els primitius projectes, faran justícia a allò que les comarques pageses necessiten.»¹⁶⁶

El 26 de juny de 1933 el Parlament aprovà una llei provisional, a l'espera de la definitiva, per resoldre la conflictivitat derivada dels contractes de conreu. Era una llei força favorable als conreadors, ja que establia que els pagesos que havien presentat demanda de revisió del contracte podien retenir la meitat de la part corresponent a l'amo mentre no es resolien els recursos interposats a instàncies superiors. I, mentrestant, una Comissió Arbitral a cada partit judicial resolvia les discrepàncies existents entre patrons i pagesos. Aquestes comissions estaven formades per representants dels propietaris i dels rabassaires i presidides per un delegat nomenat pel Govern català. Per a la Comissió del districte de Terrassa, l'octubre de 1933 van ser nomenats per representar a la Unió de Rabassaires Pere Aguilera de Rubí, Ramon Mas de Sant Cugat del Vallès i Anicet Pujolà de Terrassa.¹⁶⁷ La Comissió feia les reunions a Terrassa i va funcionar de l'octubre de 1933 al juny de 1934. Els pagesos o els amos hi presentaven les instàncies plantejant una reclamació, la Comissió es reunia, escoltava a les parts i decidia. La majoria de les reclamacions eren de pagesos que denunciaven el propietari perquè aquest es negava a acceptar el pagament del 50% del consignat al contracte. Molts propietaris ho feien com a forma de resistència contra les normes agràries que les autoritats republicanes aprovaven.

Per aquesta mateixa raó, el 29 de gener de 1934 el mateix Pere Aguilera va presentar una reclamació contra Ramon Tratalba Torres, de Vilafranca del Penedès,

166 «El problema de la terra», *La Lluita*, 29 d'abril de 1933.

167 *L'Acció*, 5 d'octubre de 1933.

LES COMARQUES

A RUBÍ

El diumenge, dia 19, tindrà lloc en aquesta vila la celebració de les noces d'or, de l'entitat "Choral Obrers Rubinenchs", filial del Centre Democràtic Republicà.

L'esmentada festa la part musical de la qual, serà amenitzada per la Banda del regiment Infanteria, n.º 10, començarà a les 7'45 del matí, hora d'arribada de la Banda i consistirà en manifestació de salutació a les autoritats, vermut, concerts, dinar de germanor a la sala del Centre, i gran ball de nit en obsequi dels assistents de l'acte.

A les esmentades festes han promès l'assistència l'illustre president del Parlament català i bon amic de Rubí En Lluís Companys.

El dissabte, dia 11, tingué lloc en la gran sala d'actes del Centre Democràtic Republicà, un míting feminista en el qual parlaren Dolors Bargalló i J. A. Trbal, els quals desbordaren l'entusiasme del públic que emplenava la sala.

Per a demà dissabte, dia 18, té de parlar en el mateix lloc, el regidor barceloní, Bertran de Quintana, sobre un tema religiós.

PERE AGUILERA

17 de març de 1933

Col·laboració periodística de Pere Aguilera com a corresponsal a Rubí de *La Humanitat*.

propietari d'una peça de quatre quarteres de vinya de la zona del Mas Jané que ell menava. El 6 de febrer van comparèixer tots dos davant de la Comissió, no havent-hi conciliació. Aguilera va explicar que treballava la vinya perquè n'havia comprat els ceps a un altre pagès, sense intervenció del propietari. Aquest va dir que no havia acceptat el pagament del 50% de la part de la collita de 1933 perquè no hi havia cap contracte signat amb Aguilera. Una inexistència de contracte que no li havia impedit cobrar les parts els anys anteriors. De fet, hi havia força casos de pactes només verbals. La Comissió va dictar en aquest cas un laude que deia que Pere Aguilera havia de pagar a l'amo el 50% de la part corresponent de 1933 en el termini de dos anys. El propietari, no satisfet amb el laude, va presentar recurs davant la Comissió Arbitral Superior.¹⁶⁸

La verema de 1933, doncs, va ser com la de l'any anterior: la majoria dels pagesos que havia presentat demanda de revisió va pagar només la meitat de les parts, si és que el propietari ho acceptava.

El novembre de 1933 Aguilera va ser convidat a fer una conferència a Terrassa sobre la qüestió rabassaire. En un moment en què una part de la pagesia es decantava cap a solucions més dràstiques, Aguilera va cridar els pagesos a «prendre part activa en els llocs de comandament», a ser actius políticament, per a assegurar, deia, «les lleis que ara hem assolit».¹⁶⁹ Cridava, doncs, a fer política i a resoldre el conflicte amb lleis.

Les actes de la Comissió Arbitral de Terrassa mostren que Pere Aguilera hi era força actiu, intervenia sovint, generalment a favor dels pagesos, el que era lògic atès que hi era com a representant de la Unió de Rabassaires. En alguna ocasió, però, va sortir d'aquest guió. És el cas d'una vista celebrada el 12 de desembre de 1933 sobre la reclamació que la propietària de la finca de Can Gonteres, a Viladecavalls, presentava contra l'arrendatari per incompliment del contracte: una bona part de la finca no es conreava, se'n subarrendaven parts sense autorització de la propietat i es deixava

168 ACVOC. Fons de l'Ajuntament de Terrassa. 13. Serveis Agropecuaris 1862-1964. Caixa 2. Actes i expedients de la Comissió Arbitral de Terrassa.

169 *L'Acció*, 13 de novembre de 1933.

decaure la casa i s'hi feien obres també sense permís. Sentides les parts, la Comissió es va tancar a deliberar i Pere Aguilera va ser el primer a intervenir, dient:

«que com a rabasser hauria d'anar a favor dels declarants, però això no fóra obrar amb justícia. Lo més probable és que aquests arrendataris s'hagin emprès una tasca superior a les seves facultats i possibilitats; per tant no treuriem cap claretat amb discussions. La meua opinió és de que es nomeni una comissió per a cerciorar-se del cas i llavors, en ple coneixement de causa, dictar el laude. Doncs lo mateix que s'expropia a un propietari, per no volguer cultivar la finca llur, també pot aplicar-se l'expropiació al conreador que per deixadesa o per ésser la terra a cultivar superior a les seves forces i mitjans econòmics, no pugui complir en llur deure.»¹⁷⁰

Unes manifestacions que denoten un clar sentit de la justícia, manifestat, a més, en un moment en què l'agudització de la lluita de classes no ho feia fàcil. La Comissió acceptà la proposta d'Aguilera, es recolliria més informació abans de decidir.

4.3. L'obra del govern municipal

Els ajuntaments de l'època estaven estructurats més per a servir el Govern central fent-li de corretja de transmissió (cobrament d'impostos, reclutament de soldats, obtenció d'informació...), que per pensar i impulsar projectes locals. Tenien un escàs finançament i poca autonomia i, per tant, la seva capacitat de transformar la realitat era escassa. L'Ajuntament rubinenc tenia una plantilla molt petita, amb una vintena d'empleats fixes i potser una desena de col·laboradors a temps parcial, comptant-hi quatre o cinc escriptors, un nombre semblant de serenos, el veterinari, el metge i l'arquitecte municipals i diversos encarregats de serveis com el cementiri, l'escorxador, el mercat, la neteja, el guàrdia urbà o l'agutzil. Això era amb el que hi havia.

170 ACVOC. Fons de l'Ajuntament de Terrassa. 13. Serveis Agropecuaris 1862-1964. Caixa 2. Comissió Arbitral. Acta de la sessió del 12 de desembre de 1933.

La primera legislatura republicana va ser més d'iniciar projectes que de realitzacions, atesa la migradesa econòmica en què es movia l'Ajuntament i la brevetat de l'etapa: només va durar dos anys i mig, d'abril de 1931 a gener del 1934.

La problemàtica escolar era de les més greus. No era una novetat, però no per antiga deixava de ser urgent. El més alarmant és que hi havia nens i nenes que no anaven a escola, per desídia dels progenitors, per pobresa o per manca de places. El 1926 s'afirmava en un article que Rubí *«no té pas el problema de l'ensenyança resolt, doncs són molts els infants que van perduts pel poble per no tenir mitjans per assistir a alguna escola o per deixadesa dels seus més prop interessats»*.¹⁷¹

Hi havia una pressió demogràfica evident i l'absentisme de l'Estat en matèria d'inversions era consuetudinari. Quan l'Estat «creava» una escola volia dir que contractava un mestre, però no construïa res. A Rubí, el 1931, no hi havia ni un sol edifici construït expressament com a escola per part de l'Estat. L'Ajuntament n'havia d'assegurar l'espai, el material docent i l'allotjament del professorat. Totes les «escoles» públiques, dites Nacionals o del Comú, es col·locaven en locals que l'Ajuntament llogava i que no tenien ni les més mínimes condicions. El 1927 es deia d'elles: *«tothom sap que més que lloc apropiat per aital servei és una quadra indecent i esquifida mancada en absolut de totes les condicions que la pedagogia aconsella»*.¹⁷² El concepte escola, en la nomenclatura d'aquell temps, era l'equivalent actual d'una classe: un mestre, una aula i entre 50 i 100 alumnes d'edats diverses, a vegades més.

És comunament admès que la República va fer un esforç inversor en educació, tot i que els resultats no van ser tan amplis com les expectatives, per l'escassetat de mitjans i per la brevetat d'aquell règim. El juny de 1931 el Govern Provisional de la República va concedir a Rubí dues «escoles» més —és a dir, dos mestres—, en aquest cas de pàrvuls. Un altre pegat davant el greu problema escolar. Perquè la concessió es concretés, ca-

171 Joaquim VENDRELL. «Recordant», *La Acción*, 17 de setembre de 1926.

172 «Millores necessàries», a *La Acción*, 16 de setembre de 1927.

18 de març de 1933

Full de propaganda de la conferència sobre «Política i religió»

del regidor d'ERC a l'Ajuntament de Barcelona, Josep Maria Bertran de Quintana,
organitzada pel Centre Democràtic Republicà.

MR-A

Centre Democràtic Republicà - Rubí

Conferència pública del màxim interès

per al propvenint dissabte, dia 18, a les 9 de la vetlla, la qual serà donada en la sala d'actes
del nostre Centre pel prestigiós i culte orador, actual Regidor de l'Ajuntament de Barcelona,

En J. Bertran de Quintana

desenrotllant el tema de palpitant actualitat

POLÍTICA I RELIGIÓ

Per tractar-se d'unes qüestions que en el present tothom sent la necessitat d'estudiar-les fins
al seu fons, esperem l'assistència de tots els rubinencs a aquest acte.

Poble de Rubí: tots tenim el deure d'ésser-hi. No hi manqueu!

Març de 1933

lia que l'Ajuntament tingués locals adequats. El setembre de 1931 es va posar en marxa la primera d'aquestes escoles de pàrvuls al carrer Pi i Margall, i l'abril de 1932 la segona. Com sempre, en locals llogats.

El nou Ajuntament republicà, però, per primer cop a la història, es va proposar construir un edifici nou expressament per a escola, al carrer Dr. Gimbernà, amb dues aules. Era un projecte també social, ja que l'empresa constructora havia de contractar forçosament aturats rubinenques.¹⁷³ Com que el concurs va ser declarat desert, l'Ajuntament va arribar a un acord amb el Sindicat General de Treballadors (CNT) perquè aquest construís l'edifici. L'agost de 1932 l'Ajuntament va recepcionar l'obra, que va allotjar l'Escola de Nens número 2 i l'escola de pàrvuls número 1.

Amb aquell edifici el problema escolar no quedava resolt. L'ensenyament públic tenia, ara, dues escoles de nens, dues de nenes i dues de pàrvuls, amb un total de 377 alumnes (octubre de 1932). Continuava, però, la manca de places escolars públiques, el que facilitava l'expansió de l'ensenyament privat. Segons dades de 1933, l'ensenyament públic només atenia el 36% dels infants, mentre que el privat (Escoles Ribas, escoles catòliques i Escola evangèlica) n'escolaritzava el 64%.¹⁷⁴ Miquel Segura, tinent d'alcalde i president del Consell Local de Primera Ensenyança exposava al Ple, el 29 de setembre de 1932, «*el mal estat dels locals d'algunes Escoles Nacionals*» i xifrava en 300 els nens i nenes que no estaven escolaritzats per manca de places, proposant com a solució la construcció d'una escola graduada.¹⁷⁵ Era un projecte llargament acariciat per diverses administracions municipals i per la població rubinenca més conscient, però les dificultats econòmiques en dificultarien l'assoliment. El gener de 1933 el consistori va encarregar a l'arquitecte municipal Francesc Portillo Quintana la redacció del projecte i l'octubre del mateix any es va acordar la compra del terreny, per 27.000 pessetes, a Gabriel Morros.¹⁷⁶

173 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 10 de setembre de 1931.

174 *Endavant*, 31 de desembre de 1933.

175 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 29 de setembre de 1932.

176 *Saba Nova*, 29 de gener de 1933 i 8 d'octubre de 1933.

També en el camp de l'ensenyament, la majoria republicana governant va mirar de millorar les escoles rubinenques amb altres mesures. El gener de 1932, atès els baixos salaris dels mestres, es va acordar subvencionar els de les escoles públiques amb 50 pessetes al mes i també, a les mateixes escoles, pagar els llibres dels nens i nenes de famílies necessitades.¹⁷⁷ I l'abril del mateix any es va crear una biblioteca escolar circulant.¹⁷⁸

Una altra millora pendent era la construcció d'un nou cementiri, perquè amb el creixement de la població el que hi havia, —que era on ara hi ha la plaça de la Sardana— havia quedat petit i, a més, l'expansió constructora amenaçava d'integrar-lo a la trama urbana.¹⁷⁹ El Ple municipal va acordar, a la sessió del 19 de gener de 1933, la construcció del nou cementiri municipal en terrenys de la hisenda de Can Rosés,¹⁸⁰ i a la de l'1 de juny es va aprovar el projecte, plànols i pressupost, calculant que tindria prou capacitat com per a fer-hi enterraments durant «*de 60 a 80 anys*».¹⁸¹ A finals d'any l'Ajuntament va acordar la compra d'un terreny de Can Rosés per un import de 6.633,90 ptes.¹⁸² Un altre projecte començat... Però van sorgir divergències entre la propietat i l'Ajuntament pel que fa al preu del terreny, pel que es va iniciar un expedient d'expropiació.

El que es va fer en relativament poc temps va ser dotar la plaça del Mercat d'una cambra frigorífica. En la sessió municipal de l'1 de juny de 1933 es va nomenar una comissió formada pels regidors Antoni Fontanet i Ramon Pujol per a estudiar-ho. A la sessió del 15 de juny s'acordava l'adquisició i a primers d'octubre ja estava en funcionament.¹⁸³

177 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 14 de gener de 1932.

178 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 31 de març de 1932.

179 «Millores necessàries», *La Acció*, 16 de setembre de 1927.

180 *Saba Nova*, 22 de gener de 1933.

181 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió de l'1 de juny de 1933.

182 *L'Opinió*, 27 de desembre de 1933.

183 *Saba Nova*, 4 de juny de 1933, 18 de juny de 1933 i 1 d'octubre de 1933.

Centre Democràtic Republicà-Rubí

Diumenge, dia 16 d'abril

Tarda, a les 6 - Nit, a les 10

Inauguració de la Temporada de Primavera

ESPLENDOROSOS BALLS DE SOCIETAT i
SELECTE CONCERT DE MUSICA AMERICANA

el programa dels quals ha estat confiat a la notable

Orquestrina típica Alma Argentina

de gran èxit en els millors salons de ball de Barcelona, essent amenitzada la festa amb l'exhibició de
BALLABLES MODERNS D'ALTA ESCOLA
a càrrec de l'excel·lent parella de dansaires
internacionals

Marín-Manon

creadors del TANGO - VALS - FANTASIA

Tarda, a les 6 en punt.

Lluidíssim Ball

a càrrec de dita Orquestrina, amb
instrumental americana

Nit, a les 10

Concert Típic Argenti

i seguidament

Grandiós Ball

amb escalenta exhibició per la parella

MARIN-MANON

L'Orquestrina es presentarà vestint
el traje típic argenti

Divendres, 14 d'abril

Commemoració de la PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA

BALLS tarda i nit precedits de CONCERT, per la

Banda del Regiment d'Infanteria núm. 10, DIRIGIDA PEL
MESTRE PALANCA

16 d'abril de 1933

Full de publicitat de les activitats culturals de balls
del Centre Democràtic Republicà.

MR-A

Però hi ha coses que no valen diners, o en valen pocs, i també milloren la vida de la ciutadania, tot i que comporten feina de gestió. Per exemple, tenir un camp de futbol. Segons l'historiador Josep Maria Freixes, a Rubí es jugava a aquest esport des del 1912, però no sempre hi havia hagut camp ni club. Entre el 1917 i el 1927 havia existit el Centre d'Sports Rubí Football Club, amb el qual, per cert, havien jugat els dos tinents d'alcalde, Pere Aguilera i Miquel Segura. Després, la pràctica del futbol l'havien mantingut grups informals de joves a les places. El 1932 va revifar l'interès per tenir un club i un camp. I els interessats es van posar en contacte amb l'Ajuntament per trobar-hi suport. A la sessió municipal de l'11 d'agost Pere Aguilera va presentar la problemàtica dels nois que, volent jugar a futbol, tenien problemes per trobar camp. A la sessió següent, la del 18 d'agost, va acordar-se que els regidors Miquel Segura i Antoni Fontanet farien gestions. A primers d'octubre les converses començaven a donar fruit. A la sessió municipal del dia 6 s'anunciava la disposició de Joan Puig Rius, propietari de Can Cabanyes, de cedir un terreny en arrendament al costat de l'estació per a destinar-lo a camp de futbol.¹⁸⁴ Poc després, el 18 d'octubre de 1932, es constituïa el club, la Unió Esportiva de Rubí, essent el seu primer president Josep Pernas Grau. El 27 de novembre es va inaugurar el camp. I molt aviat el club es va anar obrint a altres esports. El 16 d'abril de 1933 s'hi va inaugurar la primera pista de bàsquet de Rubí i el febrer de 1934 encetava les activitats la secció d'atletisme.¹⁸⁵

Però la relació amb els propietaris de Can Cabanyes, Mercè Llobateras Canet i Joan Puig Rius, que viuen a Barcelona, va donar encara un altre fruit. Al Ple

184 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 6 d'octubre de 1932.

185 Veure Josep Maria FREIXES, *La Unió Esportiva Rubí, una història (1912-2004)*. *El Poble*, 8 d'abril de 1933; *Saba Nova*, 25 de febrer de 1934.

del 6 d'abril de 1933 s'explicava l'acord al qual havien arribat amb l'Ajuntament per a cedir gratuïtament a la població un terreny de 3.055 m² situat entre la carretera de Molins de Rei, la via del tren, el carrer Balmes i la plaça Pearson —més coneguda com a plaça del Domènech— des de l'actual carrer de l'Abat Escarré, que serviria per ampliar aquesta plaça fins a la via del tren.¹⁸⁶ Seguint en el camp de l'urbanisme, a finals de 1932 es va acordar la continuació dels treballs per a disposar d'un Pla d'Urbanització de la població, el qual s'havia encarregat a l'arquitecte Ramon Puig Gairalt, que va acabar aquest Plànol General del Rubí el 1935.

Altres propostes, però, van quedar al calaix. Seguint amb l'esport i el lleure, a proposta de Pere Aguilera, l'Ajuntament es va proposar la construcció d'una piscina. Al Ple del 13 de juliol de 1933 es va nomenar una comissió, formada per ell mateix, Miquel Segura i Tomàs Coll, per explorar la qüestió, però no es va arribar a concretar.¹⁸⁷ Tampoc no es va poder fer l'obertura d'una «estafeta» o oficina de correus. Al pressupost de 1933, preparat a finals de 1932, es va consignar una quantitat per a llogar un local. Però va passar l'any sense fer-se. Ja en la següent legislatura, el març de 1934, el regidor de l'oposició, Antoni Aguilar, en va parlar i Miquel Segura, primer tinent d'alcalde, va explicar que l'anterior Ajuntament havia desistit en veure que havia de pagar el lloguer del local, el mobiliari, la llum i que representava una despesa excessiva.¹⁸⁸ Tampoc no va tirar endavant la compra d'una bomba d'extinció d'incendis. Al Ple del 3 d'agost de 1933 es va nomenar una comissió per estudiar-ho i dos mesos més tard s'acordava deixar-ho estar perquè, contactats els industrials locals per si podien col·laborar-hi, la resposta majoritària va ser negativa.¹⁸⁹ Sempre el mateix: els límits del pressupost.

Una altra realització que cal anotar és la participació rubinenca a la campanya del Segell Pro Infància promoguda pel Govern català i impulsada, a Rubí, des

de l'Ajuntament. Era una recapta solidària per a promoure la salut infantil, tant amb la prevenció com amb la construcció d'hospitals i guarderies, centrada especialment en els nens afectats de tuberculosi. A primers de desembre de 1933 es va constituir un Comitè local, presidit per l'alcalde Francesc Rovira, que va convocar a totes les entitats per a demanar col·laboració.¹⁹⁰ Els nens i nenes de les escoles en venien pels carrers, també es venien a les botigues i els centres recreatius van organitzar festivals. Cada segell valia 5 cèntims. En aquesta primera campanya, a Rubí, se'n van vendre 14.971, recollint-se 748,55 pessetes.¹⁹¹

La proclamació de la República i la creació de la Generalitat van obrir, a Catalunya, un període curt però fèrtil en molts camps. Malgrat la conflictivitat social i la crisi econòmica, hi va haver una florida de realitzacions i d'experiències en camps com la sanitat, la cultura o els esports. També hi havia la preocupació d'aprofitar l'autonomia catalana per millorar el funcionament dels ajuntaments. Quan el 1931 es va redactar el primer Estatut d'Autonomia, dit de Núria, ja recollia que el Parlament català tindria la competència exclusiva sobre el règim municipal. I a l'Estatut finalment aprovat, del 1932, també quedava escrit que corresponia a la Generalitat la legislació sobre règim local. Per tant, molt aviat el món municipal es va començar a moure. A Rubí, Pere Aguilera, polític vocacional, estava interessat en aquest tema. A la sessió municipal del 28 d'abril de 1932 es va acordar que ell i el regidor Ramon Pujol assistirien a l'Assemblea de Municipis de Catalunya que se celebraria el 8 de maig per constituir la Federació de Municipis Catalans. I a la sessió del 7 de juliol es va aprovar l'adhesió de l'Ajuntament rubinenc a la Federació.¹⁹² A finals de 1932, constituït ja el Parlament català, una de les lleis que aviat s'hi discutiria era la Llei Municipal de Catalunya, sobre les competències i el funcionament dels ajuntaments. Per a parlar-ne, la Federació de Municipis va convocar el Primer Congrés Municipalista Català per

186 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió de 6 d'abril de 1933.

187 *Saba Nova*, 16 de juliol de 1933.

188 *Saba Nova*, 11 de desembre de 1932 i 1 d'abril de 1934.

189 *Saba Nova*, 6 d'agost de 1933 i 8 d'octubre de 1933.

190 *Saba Nova*, 10 de desembre de 1933.

191 *Saba Nova*, 11 de febrer de 1934.

192 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessions del 28 d'abril i 7 de juliol del 1932.

Juny de 1933

Full de propaganda del Grup Femení d'Esquerra Republicana a Rubí, tot just acabat de crear, que animava a les dones a incorporar-s'hi.

MR-A

A LES DONES DE RUBÍ

CRIDA

Acaba de constituir-se a la vila a l'empar de l'Esquerra Republicana de Catalunya, un Grup Femení. Aquest Grup Femení entra a la palestra cultural i política de la vila, animat dels més bells propòsits, ben optimista, amb la intenció més pura de portar a cap totes les iniciatives, totes les idees i projectes que puguin ajudar la dona rubinenca a formar-se pràcticament i espiritualment, en un sentit de perfecció patriòtica, política i humana.

Es necessari, ara que la jove República espanyola ha atorgat a la dona uns drets de ciutadania que abans no tenia, treballar perquè sigui possible que l'entrada d'aquesta a la nova vida política i civilitat que l'espera, pugui fer-ho convenientment preparada amb els coneixements necessaris per tal d'evitar que l'enorme força per elles representada no vagi mal orientada, a raure a les mans de mercaders de la política, sense escrúpols, ni pugui ésser aprofitada pels agents emboscats de la reacció.

La tasca a desenrotllar pel Grup Femení d'Esquerra d'aquesta vila és ben clara: Cultura i Ciutadania. El nostre Grup Femení es proposa d'obrir ben aviat un Centre Educatiu, on puguin assistir i anar a instruir-se les seves associades. Allí les qui ho desitjaren podran aprendre les coses més útils referents a l'economia domèstica. El nostre Grup Femení, si bé creu que la dona ha d'actuar com cal i li correspon en política, creu també abans de tot, que la dona ha d'ésser una bona mestressa de casa, l'estel que guii a bon camí la llar i la família. Per tal que les joves promocions de dones rubinenques republicanes puguin obtenir un nivell de cultura domèstica suficient que els permeti de fer front a totes les necessitats que al dia de demà la vida els pot reportar, seran creades a mesura que el desenvolupament econòmic del Grup ho faci factible, classes especials, cursos de Tall i Confecció, Planxat i Brodat, Cuina, etc., etc.

Es necessari igualment, recollir i agrupar dins un ideal comú de llibertat i germanor, totes les dones rubinenques que sentin glatir dintre son pit l'amor i la caritat, que sentin i reconguin la valor del mot HUMANITAT en el seu veritable sentit. El Grup Femení d'Esquerra Republicana de Rubí procurarà sempre, i ja ha començat aquesta tasca, d'ajudar amb tot el que pugui a les germanes caigudes en la dolor i la necessitat. Aquesta obra benèfica feta amb el fi de poder mitigar, en el possible, les conseqüències fatales que reporta el viure actual dins moltes llars, on encara no han pogut arribar les més senzilles normes d'educació social, el Grup Femení, la realitzarà sense imposar traves odioses ni dictats de cap mena a la llibertat de consciència de les beneficiades.

Ací tens, dona de Rubí, un esboç del nostre programa. Avui que tenim oberts nous horitzons a la nostra actuació ciutadana, cal que totes ens posem a treballar per portar a terme la feina començada. Ja veureu com poc a poc, si anem menant la nostra voluntat vers les accions generoses i clares, com sentirem el nostre esperit cada dia més fort i alliberat i arribarem al triomf definitiu.

Companyes totes d'aquesta vila: Allisteu-vos al Grup Femení d'Esquerra Republicana! Vulgueu totes contribuir al nostre enlairament espiritual i vulgueu estar preparades per formar en les lluites futures al costat de la Democràcia i la Llibertat. Sortirem de la semiesclavitud en què ens trobem, instruint-nos. Tot el que fem serà a benefici de la collectivitat humana. De totes les coses de profit que resultin de la nostra actuació cultural i ciutadana, Catalunya ens en sentirà grat.

Amigues i companyes: El Grup Femení d'Esquerra Republicana de Rubí us espera.

Juny de 1933

als dies 2 a 5 de febrer de 1933. L'Ajuntament rubinenc, en la sessió del 26 de gener, va nomenar una comissió per assistir-hi, formada per Francesc Rovira, Pere Aguilera, Tomàs Coll i Francesc Riera. Aquest Congrés, al que es van inscriure més de set-cents representants municipals, va tocar temes molt diversos, com l'estatut dels funcionaris, la hisenda, els problemes dels municipis petits, l'urbanisme o la futura Llei Municipal. El dia 3 es va exposar un projecte d'aquesta Llei i Aguilera va intervenir davant l'Assemblea per discutir un dels seus articles. Va ser un punt concret, però rellevant per a Aguilera, que ho va recollir a les memòries. El projecte contemplava el funcionament per comissions de govern a tots els ajuntaments. És a dir, que a més de les sessions de Ple —les assemblees amb tots els regidors, més espaiades—, hi hauria una comissió de govern, formada per l'alcalde i un grup reduït de regidors, que es reuniria més sovint per despatxar els assumptes quotidians o més urgents. Però ni Aguilera ni els altres rubinencs assistents al Congrés hi estaven d'acord, perquè consideraven que les comissions podien afavorir una actuació presidencialista dels alcaldes, basant-se en l'experiència de la recent Dictadura primoriverista.¹⁹³ En un article de 1978 recordava la qüestió:

*«Haviem passat set anys de dictadura i, llevat de rares excepcions, a cada poble, amb les permanents havien nascut nous dictadors que disposaven dels afers municipals sense que els regidors en tinguessin el més petit coneixement.»*¹⁹⁴

Aguilera va demanar la paraula i va proposar que cada ajuntament pogués decidir si funcionava amb comissions de govern o no. Es va plantejar una votació i va guanyar la proposta de Rubí. Segons explica Aguilera, l'alcalde de Barcelona, Jaume Aiguader, el va fer pujar a l'estrada per felicitar-lo per la seva proposta i, un cop a dalt, diu Aguilera: *«sols vaig saber dir: Gràcies. Crec que, junts, hem fet un gran bé a*

Catalunya».¹⁹⁵ Al cap d'uns mesos el Parlament va discutir i aprovar la Llei Municipal, on la qüestió de les comissions de govern va quedar així: seria preceptiva en els municipis de més de 10.000 habitants i facultativa en els de 5.000 a 10.000, franja en què estava Rubí, que podrien decidir si en tindrien o no. Els més petits només es reunirien en ple (articles 57 i 58).¹⁹⁶

4.4. La polèmica religiosa: la lluita pel poder simbòlic

El govern de la República va impulsar, entre 1931 i 1933, una sèrie de canvis legals en matèria religiosa, continguts a la Constitució i altres lleis, que equiparaven l'Estat amb els estats liberal-democràtics de l'època, amb mesures com l'aconfessionalitat de l'Estat, la llibertat de cultes, l'ensenyament laic, la secularització dels cementiris, la supressió del pressupost del clergat o el dret al divorci.¹⁹⁷ Es tractava de normes laicistes i de secularització de la vida política i social del tot necessàries. Però el govern republicà i socialista va anar més enllà i es van aprovar altres disposicions molt dures amb l'Església, com la dissolució de la Companyia de Jesús i la nacionalització dels seus béns, la fèrria fiscalització dels altres ordes religiosos o la prohibició als ordes religiosos de dedicar-se a l'ensenyament. Les esquerres desconfiaven de l'Església, aliada tradicional de la monarquia i de la recent Dictadura, a qui consideraven garant d'un ordre social que volien transformar. Les reformes religioses no pretenien destruir l'Església ni condemnar-la a la inacció, com es deia, però sí exercir un control, en ocasions certament excessiu, a sobre seu. A més, algunes mesures, com la prohibició d'exercir l'ensenyament, no es van poder implementar per la manca de pressupost educatiu públic, el que, sense reduir la influ-

195 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 22 bis.

196 *Llei Municipal de Catalunya. Recopilada de conformitat amb les lleis del Parlament català del 14 d'agost 1933 i 5 i 8 de gener 1934.*

197 Veure: William J. CALLAHAN. *La Iglesia católica en España.*

193 *La Humanitat*, 4 de febrer de 1933.

194 Pere AGUILERA. «Ajuntaments democràtics», a *Avui*, 10 de febrer de 1978.

ca de secularització. Amb l'ambient que hem descrit, l'enfrontament entre els ajuntaments republicans i les parròquies estava cantat. L'animadversió era mútua i no va començar pas amb la República. Ja hem vist com, a Rubí mateix, sovintejaven a la premsa republicana dels anys anteriors a la República els articles crítics amb l'Església, alguns escrits per Pere Aguilera, ara primer tinent d'alcalde.

En el tema religiós, Aguilera i l'alcalde Rovira tenien enfront el rector Josep Guardiet Pujol, un home actiu i de fermes conviccions que ja havia tingut enfrontaments amb els homes de l'Ajuntament de la Dictadura. Però amb qui tenia més diferències sobre el paper social que l'Església havia de tenir era amb la gent del Centre Democràtic Republicà. Guardiet tenia els republicans per adversaris. Com a mostra, una carta d'abans de la República, enviada l'octubre de 1930 a l'alcalde Bonaventura Maria Plaja queixant-se d'unes obres fetes a la plaça del Mercat que no li agradaven perquè deia que el CDR quedava «*afavorit*» i que «*els contraris de l'Església*» podrien apuntar-se una «*victòria*». ¹⁹⁹ Guardiet tenia un caràcter fort, volia mantenir un protagonisme social per a l'Església i, a vegades, l'exigia, com quan, passant en processó pel centre de Rubí, en va sortir de sobte, es va acostar a un jove i li va treure la gorra del cap per llençar-la a terra, tot dient «*Descobreixi's home, descobreixi's*», tot i saber que ni el noi ni la seva família anaven gaire a l'església. ²⁰⁰

Pel seu cantó, tant Pere Aguilera com els altres regidors republicans volien aplicar a Rubí les normes secularitzadores i laïcistes de la República des del poder municipal. De fet, l'actuació de l'Ajuntament republicà en aquesta matèria va consistir només a aplicar a Rubí la legislació vigent. Amb fermesa i convicció, això sí, però no van fer més que aplicar la llei. Van sovintejar, doncs, els xocs entre la Parròquia i l'Ajuntament. Molt aviat als plens municipals van anar sortint iniciatives en aquest sentit. A la sessió de Ple del 15 de maig de 1931, els regidors Pere Aguilera, Antoni Fontanet i Miquel Segura van manifestar que les escoles nacionals no havi-

en de celebrar el mes de Maria. I el 28 del mateix mes, a proposta de Xies Ratés, es va aprovar l'enviament d'un telegrama al Govern espanyol demanant l'expulsió dels jesuïtes i la separació de l'Església i l'Estat. També, el 30 de maig, l'alcalde Rovira denegava al rector el permís sol·licitat per a fer una processó pels carrers argumentant-ho a partir de la preservació de l'ordre públic. ²⁰¹ I el 13 d'agost l'Ajuntament s'afegia a d'altres ajuntaments que demanaven la secularització dels cementiris. ²⁰² Algunes vegades, però, el laïcisme mal entès queia en la discriminació, com quan es denegaven subvencions a entitats només perquè tenien lligams amb la Parròquia o amb d'altres organismes religiosos.

A la sessió municipal del 17 de setembre de 1931 es va donar a conèixer la llista amb les propostes de canvis de nom d'alguns carrers, més d'una vintena. Més de la meitat tenien noms de sants. Es van canviar per noms d'intel·lectuals o polítics republicans o progressistes. Per a *Endavant*, el portaveu parroquial, el canvi de noms era obra de «*dictadors o dictadoretts*». ²⁰³

Justament hi va haver un canvi de nom que va portar cua. Ens referim al carrer Menard, on sempre va viure Pere Aguilera, canviat per Fermín Galán, l'heroi de Jaca. El cas és que ja s'havia donat el nom de Galán a la plaça de la Vila, però, en adonar-se que, a part de l'Ajuntament, no hi havia cap veí amb aquesta adreça, el gener de 1932 es va posar, també, Galán al carrer Menard, deixant Narcís Menard, creador de la primera fàbrica de Rubí, al segle XIX, sense carrer. ²⁰⁴ El setmanari *Saba Nova* se'n va queixar de seguida i a finals de 1933 el periodista Josep Ferrer, amb motiu de commemorar-se el centenari de la creació d'aquella indústria, ho va titllar com un «*error*» de l'Ajuntament. ²⁰⁵ A

201 AMR. Correspondència. 1931.

202 AMR. Llibre d'Actes. Ple. Sessions del 15 i 28 de maig i 13 d'agost de 1931.

203 X. «Quelcom sobre el canvi de noms de carrers», a *Endavant*, 31 de gener de 1932.

204 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 14 de gener de 1932.

205 *Saba Nova*, 24 de gener de 1932; J.F. i D. [Josep FERRER i DOMINGO], «El centenari de la indústria a Rubí. Un error consistorial», *L'Opinió*, 21 de desembre de 1933.

199 AMR. Carpeta Doctor Josep Guardiet. Correspondència.

200 Maria COMAS SÀBAT, *Rubí abans que l'aigua...*, p. 39-40.

Centre Democràtic Republicà

Dissabte, 22 de juliol 1933

Nit, a les 10

Rubinenc : Ara se us presenta l'única ocasió de poder sadollar d'un goig nou la vostra existència, assistint a la

Conferència muda

en la qual el celebrat

CARICATURISTA

B O N

L'ARTISTA GENIAL

us captivarà l'esperit, delectant-vos, tant si sou amant com refractari a tota obra d'art.

Homes i dones, soldats de terra i de mar i criatures de bolquers, si no assistiu a aquest espectacle nou i original, de sà humorisme i franca rialla,

us en penedireu tota la vida

PREUS ECONÓMICS

22 de juliol de 1933

Full de publicitat
d'una conferència
del popular caricaturista
Romà Bonet i Sintes «Bon»
al Centre Democràtic
Republicà.

MR-A

la sessió municipal del 7 de març de 1934 el regidor de l'oposició Remigi Brustenga va proposar recuperar el nom de Narcís Menard per al carrer de Fermín Galán, atès que el militar republicà ja tenia el nom de la plaça de la Vila. Es va refusar. Però al Ple del 21 de març es va aprovar la proposta de Miquel Segura de anomenar Menard a un carrer que portava a la fàbrica de Ca n'Alzamora.²⁰⁶

El gener de 1932 Guardiet va demanar a l'Ajuntament que nomenés dos regidors per a formar part del Patronat del Museu-Biblioteca de Rubí. Es va discutir al Ple i, després que Pere Aguilera afirmés que hi estava en contra perquè *«la cultura que expedeix el Rvdm. D. Josep Guardiet no pot ser considerada com a tal, doncs no s'instrueix els ciutadans parlant-els-hi d'un Cel, d'un Infern i uns càstigs imaginaris»*, es va acordar desestimar-ho.²⁰⁷

Ja es veu que els motius de desacord van ser molts i diversos, però la lluita frontal va arribar amb el tema del cementiri. Un decret del 9 de juliol de 1931 havia establert la municipalització dels cementiris, el que va ser ratificat a l'article 27 de la Constitució republicana, aprovada el desembre del mateix any. Fins aquell moment el cementiri de Rubí estava administrat per la Parròquia i, a la sessió municipal del 3 de desembre de 1931, a proposta de Pere Aguilera, l'Ajuntament va acordar la municipalització. El dia 4 es va ordenar al rector el lliurament de les claus, però s'hi va negar aduint que necessitava el permís del bisbe. El mateix dia la Junta Administrativa del cementiri, constituïda per regidors republicans, es va possessionar del cementiri i va canviar el pany.²⁰⁸ Segons el mateix Aguilera, *«el fet que més va enverinar les relacions entre l'Ajuntament i l'Església fou la incautació del cementiri»*.²⁰⁹ El Cementiri de la Parròquia de Sant Pere passava a ser el Cementiri Municipal, un canvi que, per cert, posteriorment el franquisme no va revertir.

206 Saba Nova, 11 de març de 1934 i 21 de març de 1934.

207 AMR. Llibre d'Actes. Ple. Sessió del 14 de gener de 1932.

208 AMR. Llibre d'Actes. Ple. Sessions del 3 i 10 de desembre de 1931.

209 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 17.

Guardiet va resistir-se a la municipalització. Es va negar a lliurar a l'Ajuntament el registre de propietaris de nínxols.²¹⁰ I va protestar davant del governador civil, Josep Oriol Anguera de Sojo, qui va ordenar a l'Ajuntament que s'abstingués de qualsevol actuació abans de parlar amb ell. Pere Aguilera i dos regidors més s'hi van entrevistar, però no hi va haver entesa, arribant Anguera a amenaçar amb enviar la Guàrdia Civil. En sortir, Aguilera va anar a veure Pere Comas, conseller de Justícia de la Generalitat, que el va tranquil·litzar.²¹¹ I, efectivament, la Guàrdia Civil no es va presentar. Poc després, el 30 de gener de 1932, es va aprovar la Llei de Secularització de Cementiris que ratificava les mesures anteriors que posaven els cementiris sota la jurisdicció municipal.

A part de la propietat, els conflictes van venir pel tipus d'enterrament a fer en cada cas, catòlic o no. La Llei de Secularització establia que l'enterrament religiós només es podia fer si el difunt ho havia manifestat expressament. A la sessió municipal del 18 de febrer de 1932 es va aprovar que a Rubí aquesta norma començaria a regir des del dia 20. I a partir d'aquí va començar un estira-i-arrotonsa entre el rector i l'Ajuntament sobre si determinats sepelis s'havien de celebrar segons el ritu catòlic o no, en funció de si hi havia una declaració prou fefaent de la decisió del finat. Hi va haver una colla de conflictes sobre signatures falsificades o no, gent que no sabia escriure..., el que va comportar un seguit de cartes i retrets entre la rectoria i l'alcaldia, a vegades també amb el Govern Civil pel mig.

El juliol de 1932 *Endavant*, recollint un escrit de la *Fu-lla Dominical*, deixava establert que l'assistència dels catòlics als enterraments civils, tot i no ser pecat, no era aconsellable. El catolicisme dels que hi assisteixen, deia, *«no ha de posar-se com catolicisme perfecte. En algunes ocasions, molt poques, podrà aconsellar-se l'assistència de bons catòlics a enterraments civils»*.²¹² Per aquelles mateixes dates, a proposta d'Aguilera, l'Ajuntament acordava l'oferiment del Saló de Sessions

210 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 14 de gener de 1932.

211 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 19.

212 *Endavant*, 17 de juliol de 1932.

Centre Democràtic Republicà

RUBÍ

Dissabte 2 de setembre 1933

A les 9 de la vetlla

Festa amb motiu de la inauguració oficial
de l'estatge social del nostre Grup Femení

PROGRAMA

I. – Sortirà del Centre tota la comitiva, formada pels socis i simpatitzants i el Cor Obrers Rubinencs i presidida de les Juntes del Centre i del Grup, dirigint-se a fer la **Inauguració de l'Estatge** instal·lat al Passeig Francesc Macià, n.º 62.

II. – A l'estatge social tindrà lloc un acte en el qual hi haurà breus parlaments al·lusius, per elements de la Junta i invitats, i el Cor interpretarà algunes composicions del seu escollit repertori.

III. – Inauguració de la Secció de Biblioteca, Confecció i Curset de Català.

IV. – Retorn al Centre on se celebrarà un **Acte d'Afirmació Feminista** en el que hi prendran part, entre altres destacats elements del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya, la Sreta. Dolors Bargalló i En Ventura Gassol, Conseller de Cultura de la Generalitat.

La Junta del Grup Femení té molt d'interès a convidar-hi totes les seves adherides, simpatitzants i consocis del Centre Democràtic Republicà, i veuria amb molta satisfacció que hi prenguéss part tota la població de Rubí.

2 de setembre de 1933

Full de propaganda
del Grup Femení
del Centre Democràtic
Republicà
anunciant la inauguració
del seu estatge i un acte
d'afirmació feminista
amb la participació
del conseller de Cultura
Ventura Gassol
i de la propagandista
Maria Dolors Bargalló.
MR-A

per a fer-hi casaments civils.²¹³ I ell mateix publicava un article a *La Lluita* informant de l'aprovació de la llei:

«Qüestió importantíssima, que a tots per igual ens interessa, és la nova llei que determina que la forma legal de contraure matrimoni és única i exclusivament la civil; per lo tant, des del 3 d'agost present, no existeix cap altre matrimoni que no sigui el que tingui lloc al respecte jutjat municipal.»²¹⁴

L'octubre de 1932 el rector Josep Guardiet va jugar una carta forta en la partida del cementiri, de gran impacte emocional. Va desenterrar els seus pares, enterats al cementiri de Rubí feia anys, el 1917 i el 1922, i va traslladar les seves restes al cementiri barceloní de Montjuïc, administrat també, per cert, per l'Ajuntament.²¹⁵ I ho va anunciar en un article a *Endavant*, explicant que ho havia fet per manca de confiança en els nous administradors del cementiri i «per haver-se incautat d'ell, de manera violenta i injusta, l'Ajuntament».²¹⁶ Poc després es va publicar una resposta al portaveu republicà, segons la qual la causa del trasllat era una altra:

«El Sr. Guardiet sap prou bé, contràriament al que afirma en el mentat article, que no traslladà les despulles dels seus pares perquè no tingués confiança en l'Ajuntament. En Guardiet ha tingut que traslladar els restes de Joan Guardiet i Xipell, Dolors Pujol i Munt i dos fills que nasqueren morts del matrimoni Civil-Desveus, perquè el nínxol n° 10, pis 4rt., part dreta, on eren dipositats, fou venut pel propi Sr. Guardiet, per la quantitat de 140 ptes., a Gumersindo Malet i Serra, el dia 2 de novembre de l'any 1929, amb el compromís de deixar dit nínxol expedit i lliure per tot el dia 2 de novembre de 1932.»²¹⁷

213 AMR. Llibre d'Actes. Ple. Sessió del 18 d'agost de 1932.

214 P.A., «Els matrimonis», *La Lluita*, 20 d'agost de 1932.

215 AMR. Llibre d'Actes. Ple. Sessió del 27 d'octubre de 1932.

216 Josep GUARDIET, «L'afer del cementiri», a *Endavant*, 30 d'octubre de 1932.

217 «L'afer del cementiri», *La Lluita*, 12 de novembre de 1932.

Els adjectius «*violenta i injusta*», utilitzats per Guardiet per referir-se a la forma en que s'havia fet la municipalització del cementiri, van desagradar al govern municipal que, en el Ple de l'1 de desembre, va acordar la presentació d'una querella per calúmnies contra el rector, nomenant, a proposta de Miquel Segura, a Pere Aguilera com a representant de la corporació en aquesta qüestió. Aguilera ho acceptà, però, conciliador, va dir que l'Ajuntament «*no deu anar més enllà*» de defensar-se de les injúries i les calúmnies, «*no arribant a ensenyar-se, encara que hi hagués lloc, contra un ciutadà*», portat, «*tal vegada*», per «*un moment d'ofuscació*».²¹⁸

El gener de 1933 va esclatar un dels conflictes més surrealistes entre la Parròquia i l'Ajuntament. A la sessió del dia 5 el regidor Antoni Fontanet va explicar que mentre se celebrava un enterrament civil les campanes de l'església havien tocat a morts, preguntant si això era permès. L'alcalde va dir que no i es va crear una comissió per a estudiar-ho. En la sessió del 19 de gener l'Ajuntament, amb el vot en contra de Miquel Segura, anava un pas més enllà en l'enfrontament amb la Parròquia i prohibia els tocs de les campanes de l'església.²¹⁹ Una disposició que va ser driblada poc després per l'hàbil rector instal·lant llums de colors al campanar per senyalitzar els diferents oficis religiosos.

És cert que algunes de les iniciatives de l'Ajuntament republicà —campanes, eliminació dels noms de sants dels carrers— eren extralimitacions absurdes, però la majoria d'elles apuntaven en la bona direcció, cap a una societat liberal i laica amb una Església amb menys presència pública, més reduïda a l'àmbit privat i sense que la seva doctrina colonitzés les institucions de l'Estat i l'espai públic. Però en cap cas, tant des de les institucions locals com des de l'Estat, es pretenia fer desaparèixer la pràctica religiosa. Era una lluita pel poder simbòlic, per la influència social i política.

L'Església, pel seu cantó, estava acostumada a gaudir d'un lloc de privilegi, al capdamunt de l'estructura social i política, i no estava disposada a moure's. Per això ho barrejava tot, tant les mesures modernitzado-

218 AMR. Llibre d'Actes. Ple. Sessió de l'1 de desembre de 1932.

219 *Saba Nova*, 22 de gener de 1933.

Rubí, circa 1933

Junta del Grup Femení del Centre Democràtic Republicà.

D'esquerra a dreta: dempeus, Pepita Galofré, Paula Vila, Pepeta Mestres, Carme Torné, Joana Cardona i Maria Tortosa; assegudes, Candelària Vila, Annita Vilamala, Àngela Rovira, Carme Melet i Rosa Rosés.

AMR-L'ABANS

res i assenyades com les més abrandades, per denunciar una persecució. I, malgrat els canvis legals, l'Església continuava sent una institució poderosa, amb una gran influència, a través de la premsa, de l'ensenyament i de l'acció pastoral quotidiana a cada poble i ciutat. Només un text d'*Endavant*, dels molts que hi trobaríeu, ens mostra el grau d'excitació de l'Església contra els que anomenava cacics i dictadors:

«Per Jesucrist, a Espanya, la Passió ja fa temps que dura [...] N'hi ha prou amb anar desgranant les disposicions i fets de la majoria dels governants actuals (des dels més alts als més baixos) en el referent a la Religió del Crist, per entendre com tots els trets van a parar contra la figura de l'Home-Déu [...] I, sobretot, els actes de govern, o que el govern ha tolerat, com la crema de convents, l'ofensiva contra els clergues i religiosos, culminant en la dissolució de la Companyia de Jesús i confiscació de sos béns per pretextos ridículs, l'implantació del divorci, de l'escola laica, de la secularització dels cementiris, de la limitació dels actes externs del culte, la foragitació del Sant Crist de les escoles i les creus de tot arreu allà on han pogut...»²²⁰

L'oposició de l'Església a les mesures del govern comportà que la seva implicació en política, que no era una novetat, fos molt més directa, el que va contribuir a radicalitzar les posicions d'uns i altres. Al Ple del 25 de febrer de 1932 Pere Aguilera denuncià que li havia arribat que el rector parlava de política des de «la trona». Es va acordar enviar-li un escrit de protesta, el que va fer el dia següent l'alcalde Rovira, signant un escrit dient al Dr. Guardiet que procurés no utilitzar l'església «per altres fins que no siguin inherents al culte».²²¹

A l'hora de la veritat, algunes de les mesures governamentals no es van arribar a posar en pràctica, com va passar amb l'ensenyament, i d'altres van tenir un efecte mínim sobre una estructura ben greixada com era l'Església. A Rubí, a més de continuar amb les ha-

bituals activitats de culte, pastorals i culturals, el catolicisme vivia fins i tot una certa expansió. El Casal Popular va adquirir un local nou el 1934, que havia estat de la desapareguda Associació Joventut Nacionalista, i les escoles parroquials no només no van tancar, sinó que van créixer. A finals de 1931 tenien 110 alumnes i un any després ja eren 203. El 1931 van obrir una secció de nens (Sant Jordi) i el 1932 una de formació professional nocturna.²²² També el 1932 van començar a actuar, al Casal, una secció d'escacs i una agrupació de la Federació de Joves Cristians de Catalunya.

S'ha de dir, però, que malgrat les desavinences, uns i altres van procurar que l'enfrontament no anés més enllà d'acalorades discussions i d'articles de prosa encesa. I una mostra n'és que, en ser aprovat a les Corts l'Estatut català, el setembre de 1932, el Casal Popular i *Endavant* van enviar un telegrama de felicitació al president Francesc Macià.²²³

El mateix Aguilera, que havia portat la veu cantant de la majoria republicana de 1931 a 1933, en ser nomenat alcalde a partir de les eleccions del gener de 1934, pensava que «les relacions amb la Parròquia empitjorarien», però, diu ell, «no va ser així», «sinó completament al revés». «Tinguérem més d'una discussió, però sempre en to moderat i amical».²²⁴ El cert és que a partir de 1934 no van esclatar a Rubí polèmiques sorolloses entorn de la religió, potser perquè els canvis legislatius en aquesta matèria ja s'havien efectuat entre 1931 i 1933. El que no vol dir que l'enfrontament polític hagués desaparegut. Al contrari, les diferències polítiques entre esquerres i dretes —amb el sector catòlic a dins— van anar incrementant-se.

4.5. La polarització creixent, política i social

A l'hora d'analitzar la dinàmica política de l'etapa republicana cal parar esment, primer, a com es va entrar en el nou règim de 1931. Després d'un llarg procés

220 «La Passió d'enguany», *Endavant*, 19 de març de 1932.

221 AMR. Llibre d'Actes. Ple. Sessió del 25 de febrer de 1932; AMR. Correspondència. 1932.

222 *Endavant*, 3 de gener de 1932 i 15 de gener de 1933.

223 *Endavant*, 11 de setembre de 1932.

224 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 20.

de degradació del règim monàrquic, amb una etapa final dictatorial, s'havia arribat a una República democràtica a partir d'unes eleccions —les municipals del 12 d'abril— però també d'un acte revolucionari que forçava la vigent legislació monàrquica. Va arribar per sorpresa per a tothom i més pel desprestigi de la monarquia —per això va arribar pacíficament— que per la força dels republicans, que tenien a Catalunya sòlides arrels, però a la resta de l'Estat no era tant així.

Els sectors conservadors van quedar sorpresos, atemorits i contrariats davant l'hegemonia esquerrana en tots els nivells de poder. De fet, molt aviat, una part de l'exèrcit i de les forces monàrquiques van pensar en acabar la República amb un cop d'estat. Ho va intentar, a Sevilla, el general José Sanjurjo l'agost de 1932, però va fracassar.

Pel que fa al punt de vista de la classe benestant, tenim, a Rubí, el testimoni de Pere Xercavins Ambrós anotat als seus Dietaris. Era un home proper al rector Josep Guardiet, havia estat candidat no elegit a les municipals de 1931 per la Candidatura Catalanista —avalada per la Parròquia— i, com a gran propietari, estava molt preocupat per la mobilització rabassaire i era un membre actiu de la patronal agrària, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. L'octubre de 1931 seria un dels fundadors de l'Associació de Propietaris del Partit Judicial de Terrassa. El 15 d'agost de 1931 feia aquesta anotació:

*«Passen quatre mesos de República amb convulsions diàries. S'han celebrat les eleccions de diputats i en elles han votat, enduts per promeses irrealitzables, tots els sindicalistes i gent radical que han vist amb els comportaments dels capitosts la plataforma per a les seves ànsies venjatives. I els discursos han sigut truculents. I el poble embogit per les promeses és a punt de saltar totes les legalitats i imposar-se per la força bruta.»*²²⁵

Unes paraules que mostren l'angoixa del conservadurisme, que era paral·lela als temors de les noves

autoritats republicanes, que patien per si les forces dretanes i monàrquiques intentaven un moviment desestabilitzador. Ja hem vist que, només proclamar-se la República, l'Ajuntament rubinenc va ordenar el lliurament de les armes als components del sometent, entitat armada formada sobretot per dretans.

Por dels uns, desconfiança dels altres... aquesta és la situació en què estaven les relacions entre esquerres i dretes en començar la República. L'Ajuntament rubinenc es va constituir el 26 d'abril de 1931 amb l'assistència dels regidors de dreta i d'esquerra. A la segona sessió, la del 30 d'abril, però, ja van saltar les primeres espurnes. Era un tràmit tradicional el que els regidors haguessin de declarar la seva identitat política. Excepte Xies Ratés, que es va definir com a «*republicà radical*», els altres regidors del Centre Democràtic Republicà van dir que eren «*republicans federals*». Els quatre regidors elegits a la Candidatura Administrativa de la dretana Cambra Agrícola Oficial van dir...el mateix, «*republicans federals*». Pere Aguilera va sortir a lamentar que «*la minoria que va obtenir els vots dels monàrquics de Rubí es declari republicana federal*», perquè els polítics «*han de respectar la voluntat de llurs electors*». Tres dels quatre regidors conservadors es van defensar dient que no s'havien presentat a les eleccions com a monàrquics sinó amb un «*caràcter administratiu*».²²⁶ A partir d'aquí la cosa es va anar embolicant. A la sessió següent, del 7 de maig, quan s'anava a fer el tràmit de signar l'acta de la sessió anterior, els regidors de la Cambra Agrícola es van negar a firmar-la perquè se'ls titllava de monàrquics i no hi estaven d'acord, establint un debat amb els republicans Pere Aguilera, Miquel Segura i l'alcalde Rovira, que els retreien la voluntat d'amagar la veritable filiació. Van acabar signant l'acta, però aquella va ser la seva darrera presència als plens municipals, perquè a partir de la següent sessió els quatre regidors conservadors ja no hi van assistir. Bé, amb una única excepció: el ple extraordinari del 19 de juliol de 1931, convocat per aprovar l'Estatut d'autonomia de Catalunya, acord que es va prendre per unanimitat. La dreta, doncs, no va tornar a assistir a les sessions mu-

225 ACX. Dietaris de Pere Xercavins i Ambrós.

226 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió 30 d'abril de 1931.

nicipals fins a les següents eleccions municipals, al cap de tres anys.

Els republicans, per tant, van governar amb tota comoditat, amb majoria absoluta, deu dels catorze regidors, i sense la presència de l'oposició a la sala de plens, sense preguntes ni fiscalització. Una de les línies de treball de la majoria va ser revisar els acords municipals de la Dictadura de Primo de Rivera per si hi havia acords lessius per als interessos de la institució. A proposta de Pere Aguilera, a la sessió del 2 de juliol es va crear una comissió per fer aquesta revisió, buscant específicament si hi havia irregularitats en els comptes.²²⁷ No era un invent rubinenc, sinó una política impulsada des del govern de la República que va ser seguida per molts ajuntaments. A la sessió del 13 d'agost l'Ajuntament declarava «lessius» per a la pròpia institució una sèrie de despeses de l'Ajuntament dictatorial, com subvencions a obres de l'església i al partit Unión Patriótica i homenatges a diferents personalitats monàrquiques (Alfons Sala, Miguel Primo de Rivera, Severiano Martínez Anido...). En la mateixa línia, al Ple de 16 de juny de 1932 es va aprovar l'anul·lació de certs nomenaments fets durant l'etapa dictatorial que declaraven «alcaldes honoraris» el rei Alfons XIII i la seva esposa o «fill predilecte i adoptiu» el general Emilio Barrera, que havia estat capità general de Catalunya.²²⁸

La revisió d'actuacions anteriors, especialment si és el cas d'una dictadura, és un acte positiu si es fa amb el consens d'uns i altres per fonamentar un nou règim democràtic, en aquest cas la República. Ara, la revisió com a retret contra una oposició absent només aprofundia en la divisió. Per tant, les esquerres començaven mirant massa el retrovisor, producte de la desconfiança que tenien en els seus adversaris.

D'altra banda, el fet que les dretes es desentenguessin de les tasques municipals deixant d'assistir a les sessions quan tot just la República tenia un mes va ser una gran irresponsabilitat que va impedir la necessària fiscalització de l'actuació municipal i, molt més

greu, deslegitimava la institució i el sistema polític que acabava de néixer.

Esquerra Republicana va obtenir àmplies victòries a les eleccions constituents del juny de 1931 i a les del Parlament de Catalunya de 1932. L'hegemonia esquerrana a l'Ajuntament, a la Generalitat i al govern de l'Estat, juntament amb un sistema electoral que afavoria molt la candidatura guanyadora, empenyia els sectors conservadors a aliar-se. A les municipals rubinenques del 12 d'abril hem vist com la Cambra i els catòlics havien anat separats. La identificació dels primers amb la Dictadura els havia enfrontat. Però, davant la desorientació i la passivitat de la Cambra Agrícola en el terreny polític, el rector Josep Guardiet es va posar al capdavant d'aquesta tasca. Tenia el periòdic *Endavant* i el Casal Popular. I tenia la voluntat d'afirmar el catolicisme oposant-se a les mesures laicitzants amb la intervenció política. El seu missatge polític es basava en el catalanisme conservador de la Lliga Regionalista. Estava en contacte amb dirigents d'aquest partit i, pocs dies abans de les eleccions constituents de juny de 1931, va intentar que la Cambra Agrícola també donés suport a aquesta candidatura, com va fer *Endavant*, però, de moment, això no va quallar.²²⁹ La victòria d'ERC va ser general, però a Rubí va ser aclaparadora, obtenint 1.183 vots (81,6%) contra els 200 de la Lliga, una xifra molt petita que mostra la desmobilització dretana.²³⁰

Un any i mig més tard, el novembre de 1932, hi van tornar a haver eleccions, en aquest cas al Parlament de Catalunya. El catolicisme rubinenc i el seu portaveu *Endavant* van continuar amb la seva decidida intervenció política. Primer demanant unitat als seus: «*creiem que fóra necessari i imprescindible l'aplegament de tots els partits catalans de dreta per a formar una candidatura d'ordre, de respecte i d'administració*».²³¹ I després proposant directament el vot per a la coalició Concòrdia Ciutadana, la llista de la Lliga Regionalista.²³² Els resul-

229 MR-A. Carpeta Doctor Josep Guardiet. Correspondència. Cartes a Just Vigo i a J. Grau, 26 de juny de 1931.

230 *Saba Nova*, 5 de juliol de 1931.

231 «Unió i sinceritat», a *Endavant*, 30 d'octubre de 1932.

232 «Les eleccions d'avui», a *Endavant*, 20 de novembre de 1932.

227 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió 2 de juliol de 1931.

228 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessions de 13 d'agost de 1931 i 16 de juny de 1932.

Rubí, 22 d'octubre de 1933

Concurs de Vestits de Setze Rals o quatre pessetes, organitzat pel Centre Democràtic Republicà.

Els vestits de festa estaven fets amb paper i van ser qualificats per un jurat format per modistes de Rubí i de fora.

Les cinc primeres guanyadores van ser Magdalena Rosàs, Maria Tortosa, Maria Barceló, Isabel Matas i Carme Dolcet.

AMR-L'ABANS

tats globals van tornar a ser molt favorables a ERC i a Rubí també, malgrat que ja no hi havia tanta diferència com el 1931. Esquerra Republicana va obtenir 714 vots (59,3%) i Concòrdia Ciutadana 415 (34,5%).²³³

Entrat el 1933 la coalició republicano-socialista dirigida per Azaña va anar topant cada cop amb més problemes. Les reformes impulsades amb prou feines havien avançat, ja que havien topat amb múltiples entrebancs, com la falta de finançament i l'oposició dels sectors afectats. Havien irritat a amplis sectors conservadors mentre no acabaven de satisfer molts electors d'esquerres. Les dretes estaven cada cop més organitzades —el març es va crear la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA)— i les esquerres més dividides. Dins del PSOE l'opció revolucionària cada cop tenia més adeptes. Recordem que Europa s'omplia de règims autoritaris i que el gener de 1933 Hitler esdevenia canceller d'Alemanya. Arreu creixia la politització i dos fantasmes recorrien el món: el comunisme i el feixisme. Uns temien la revolució, mentre d'altres alertaven del perill de les dictadures feixistes. Aquest ambient afavoria el creixement de moviments extremats que, encara que relativament febles, tenien representació a Rubí. Per la dreta hi havia un nucli carlista i per l'esquerra el Bloc Obrer i Camperol i un Ateneu Cultural que en realitat era la Federación Anarquista Ibérica (FAI).

La vida política, doncs, estava ben animada. El Centre Democràtic Republicà seria presidit a partir de gener de 1933 per Antoni Pereña, amb una llarga trajectòria sindical i cooperativista, substituint Pere Aguilera. Precisament trobem tots dos, juntament amb cinc rubinencs més, entre els adherits a un manifest de la nova entitat Amics de la URSS.²³⁴ Un exemple més de la gran simpatia que els experiments socials d'aquell estat despertaven entre les esquerres, quan eren encara molt pocs els que sabien i denunciaven que era una dictadura totalitària.

Però les grans protagonistes del 1933 eren les dones. Se sabia que a les pròximes eleccions ja votarien

i els dos nuclis polítics principals de Rubí van pensar en elles. El maig es va crear el Grup Femení del Centre Democràtic, presidit per Àngela Rovira, filla de l'alcalde. I el setembre va inaugurar un local propi, fora del CDR, el que mostra la importància que se li donava. I el juliol el Casal Popular feia el mateix creant l'entitat Acció Femenina, presidida per Mercè Salsas, per orientar les dones catòliques.

Convocades les eleccions generals del 19 de novembre de 1933, a l'Estat el conjunt de les dretes, de la majoritària CEDA als monàrquics —carlins i alfonsins—, es presentaven unides, mentre que els partits que havien governat i impulsat les reformes del primer bienni, republicans d'esquerra i PSOE, anaven separats. A Catalunya la Lliga anava amb els carlins formant la coalició Defensa Ciutadana²³⁵ i la seva adversària principal era la llista d'ERC, tot i que una escissió d'aquesta, el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, va fer la Coalició d'Esquerres Catalanes amb Acció Catalana Republicana. Els partits que defensaven les reformes i els que les combatien, especialment la religiosa i l'agrària, mesurarien les forces.

A Rubí dues són les llistes que es van moure més. Les dretes estaven més actives que el 1931. El mateix novembre de 1933, poques setmanes abans de les eleccions, la Cambra Agrícola va crear un Consell polític adherit a la Lliga i presidit per Antoni Moliner.²³⁶ Es van celebrar, doncs, actes a favor de la Lliga tant a la Cambra com al Casal Popular. Les dues entitats conservadores ja estaven políticament sincronitzades. El Centre Democràtic impulsava la candidatura d'ERC. S'hi van fer diversos actes. En un d'ells, el 10 de novembre, hi va parlar Lluís Companys i Pere Aguilera, que va ser molt actiu en aquestes eleccions, participant en mítings d'ERC per tota la zona, a Ullastrell, Castellsbisbal, Matadepera, Olesa de Montserrat, Viladecavalls i Vacarisses, tractant de mobilitzar el vot

235 És significatiu que la coalició dretana presentada a les eleccions del Parlament de Catalunya, un any abans, s'anomenava Concòrdia Ciutadana. De la concòrdia a la defensa, les paraules com a termòmetre d'una tensió política que anava en augment.

236 *L'Opinió*, 16 de novembre de 1933.

233 *Saba Nova*, 27 de novembre de 1932.

234 «Amics de la URSS», *La Humanitat*, 27 de juliol de 1933.

A les dones de Rubí

Totes les dones de la vila hem d'anar a la Noia diumenge, acudint a les urnes.

Nosaltres ja hem fet molta vegada declaració de fe en els ideals d'esquerra, perquè avui hàgim de repetir quina és la nostra voluntat ideològica, políticament parlant. A la nostra mà està el triomf d'aquesta voluntat. A la nostra mà està el que nosaltres vulguem per a nosaltres mateixes, el màxim respecte, aquella superació que volem dels nostres drets, adictees a la nostra condició de dones.

Nosaltres volem obtenir aquesta superació pensant sempre que els ideals d'esquerra són els únics que poden fer factible la realització dels nostres anhels de perfecta socialització, sense diferències enutjoses i traïdores a l'esperit de classe que els treballadors en general han de sentir i que avui, malauradament encara han de defensar.

Han estat els homes d'esquerra els que han obert el camí a la nostra actuació ciutadana. Som nosaltres, les dones d'esquerra, que hem de correspondre com cal als companys que ens han ajudat a donar el primer pas en el camí de la nostra emancipació. Els homes d'esquerra han disposat la seva confiança en nosaltres i els hem de demostrar que no han anat errats en concedir-nos-la.

Una dona d'esquerra que veritablement senti els seus ideals, no ha de restar inactiva. Una dona d'esquerra té el deure de vestir i treballar a profit del seu esquerrisme polític. I té l'obligació d'actuar ara que pot, obertament, a favor del partit que representa les seves conviccions polítiques.

L'Esquerra Republicana de Catalunya ha treballat fins ara per la consecució del màxim benestar de tots els obrers, industrials i del camp, i de totes nosaltres. En convingut els nostres partits, els de dreta, encara que ho dignin i ho vulguin assegurar, no ho han fet mai. Si avui repetim que el seu amor als treballadors és veritable, menixen una vegada més, tracion l'enganyant-nos una vegada més. Recordem, amigues, tan sols la dictadura de Primo de Rivera, per no dir res més.

Vàrem veure, per ventura, en aquella època, que els drets dels treballadors fossin respectats i fossin millorades les seves condicions de treball? Al contrari. En aquella època foren atropellades i esclafades amb mà barroca les nostres aspiracions i sempre que s'aixecava a protestar una veu patriota era oïda a cops de sabre. Foren anorrecades les organitzacions obreres, per defensar aquestes un millorament social més equitatiu.

Els partits de dreta més o menys estigueren al costat del dictador, incondicionalment es posaren al costat de la monarquia. La Lliga Catalana, que avui denana als treballadors que l'ajudin, en aquella època oprobiosament mantingué un contacte constant amb aquells homes autòcrates i opressors, tan traïdors com Primo de Rivera i tan sanguinaris com Martínez Anido.

La Lliga Catalana treballa avui pel retorn a aquella situació anormal i per la implantació d'un feixisme pitjor. Nosaltres, totes les dones, hem de posar-nos a mesura de les nostres forces, enfront d'aquests aventurers capitalistes, aprofitats de la política. I hem de posar en el triomf de l'Esquerra.

Comparem els fets realitzats i una vegada comprovats analitzem-los.

Quins han estat els homes que han fet possible el retorn a la normalitat, a la llibertat perduda, els que han portat la República?

A Catalunya foren els homes de l'Esquerra Republicana i a la Península les esquerres en general.

Quins foren els homes que contribuïren a l'adveniment de la dictadura primoriverista i que ajudaren a mantenir el país en un estat anormal, en un apoliticisme forçat, esclau dels capris d'un rei despota, i més tard encara a mercè de l'altre dictador Borenguer?

Els homes de la Lliga.

Les esquerres han estat les que han ajudat sempre, efectivament, els obrers. Tenim ben assegurat avui el dret de lliure opinió en la vida particular, en la vida privada i des de la premsa, gràcies a elles que foragitaren les indignes dictadures. Les esquerres han fet possible que els obrers poguéssim reorganitzar-nos de nou en els nostres sindicats. Dintre les esquerres no hi ha, ni hi calen, persones indignes i traïdores. Gent així en els nostres rangs no n'hi volem.

Dintre l'Esquerra Republicana que és el nostre partit, sols hi ha homes que sapigueren lluitar amb braç per un ideal just, per la llibertat i els drets del poble. En el nostre partit milers d'homes de veritable tremp revolucionari, homes que com Macià i Companys sapigueren a l'hora, des de l'exili i la presó, defensar amb tota l'ànima les nostres coses i les nostres aspiracions.

La nostra elecció no ha d'ésser dubtosa, dones de Rubí. Les que estimem els nostres pares, el nostre marit, els nostres germans, tots treballadors, els drets dels quals i la seva llibertat es veuen amenaçats avui de nou per un feixisme en embrió, feixisme representat a Catalunya per la Lliga Catalana, tenim el deure de propugnar pel triomf dels homes de l'Esquerra Republicana. Ells són els que en les hores difícils ens han ajudat. Ells són els únics que en endavant ens poden veritablement ajudar. Això és el que totes hem de comprendre bé.

Es aquesin una hora decisiva per a nosaltres. Contra la Lliga Catalana, contra els embaucadors de la causa obrera, contra el feixisme, totes les dones amb consciència de l'acte que realitzem, diumenge dia 19, hem d'anar a votar. Si volem veure aconseguits els nostres anhels de perfecció humana i justícia social, pensem-ho bé, hem d'anar a votar la candidatura que representa l'Esquerra Republicana de Catalunya, candidatura que aquí us presentem i us oferim:

**Domènec Palet i Barba
Jaume Aguadé i Miró
Amadeu Aragai i Daví
Felip Barjau i Riera
Josep Calvet i Mora
Jaume Comas i Jo
Joan Ferret i Navarro
Josep Grau i Jassans
Francesc Senyal i Ferrer
Josep Tomàs i Piera
Josep A. Trabal i Sans
Joan Ventosa i Roig**

Novembre de 1933

Full de propaganda

del Grup Femení

del Centre Democràtic Republicà

demanant el suport a la candidatura

d'Esquerra Republicana

per a les eleccions legislatives,

les primeres en què les dones podien votar.

MR-A

TAULA 4
Eleccions a Rubí
 1931-1933
Només els dos primers partits

Eleccions	Constituents, 28 juny 1931		Parlament, 20 novembre 1932		Generals, 19 novembre 1933	
Partit	Vots	%	Vots	%	Vots	%
ERC	1.183	81,6	714	59,3	1.572	52,0
Lliga	200	13,8	415	34,5	1.339	44,3

Font: Elaboració pròpia a partir de *Saba Nova*, 5 de juliol de 1931; 27 de novembre de 1932 i 26 de novembre de 1933.

de la pagesia.²³⁷ El discurs d'ERC era que havien de guanyar les esquerres per mantenir les reformes socials iniciades i per aturar les dretes, que representaven «*un feixisme en embrió, feixisme representat a Catalunya per la Lliga Catalana*», tal com afirmava un manifest electoral.²³⁸ Com veiem, la confrontació dialèctica era dura. Uns i altres anaven forts.

En les primeres eleccions amb vot femení els resultats, a Rubí, van continuar sent favorables a ERC, que va obtenir el 52% dels vots. Però la Lliga, escurçant distàncies, va arribar al 44%. La participació va baixar respecte al 1931, potser pel desencís que alguns podien sentir respecte als canvis impulsats per les esquerres o, també, per la intensa campanya abstencionista que va impulsar la FAI, que va fer un acte també a Rubí.

En canvi, a tot l'Estat i a Catalunya —en escons— les dretes van triomfar. El partit amb més diputats, la CEDA, tenia la defensa del catolicisme com un dels seus fonaments ideològics i els seus lligams amb l'Església eren estrets. A Catalunya encara no estava implantat perquè tenia un acord amb la Lliga Catalana.²³⁹ La governabilitat va passar a dependre de les relaci-

ons i pactes que la CEDA establís amb un partit republicà de centre, el Partit Republicà Radical.

Resumint, com es veu a la Taula 4, a les eleccions celebrades entre el 1931 i el 1933, a Rubí, Esquerra Republicana va ser, amb diferència, la força més votada.

Però també es veu com, d'unes eleccions a les altres, la diferència a favor d'ERC es va anar escurçant per la recuperació dels conservadors. Empresaris, propietaris agraris, botiguers i catòlics practicants, alarmats amb l'aplicació de les reformes esquerranes, es van anar organitzant, alhora que les relacions entre dretes i esquerres es tensaven.

237 *L'Acció*, 8 d'abril de 1932; *La Humanitat*, 10 de novembre de 1933; *L'Acció*, 3, 11, 14 i 15 de novembre de 1933; *El Poble*, 16 de novembre de 1933.

238 MR-A. Manifest «A les dones de Rubí» del Grup Femení del Centre Democràtic Republicà. Novembre de 1933.

239 William J. CALLAHAN, *La Iglesia católica...*, p. 254.

LA LLUITA

ORGAN DEL CENTRE DEMOCRATIC REPUBLICA

No tornem els originals. - Els autors responen de llurs articles.

Any VIII - Núm. 194
Segona Epoca

Rubí, 13 de gener de 1934

Número solt 10 cèntils
Subscripció: 0'75 ptes. 4 mesos

Les Eleccions de Consellers Municipals

Falten tan sola unes hores perquè Catalunya pugui manifestar-se tal com sent, en les eleccions de consellers municipals que tindran lloc demà, i que entranyen la mateixa transcendència que aquelles altres, històriques, del dia 12 d'abril del 1931. Sabudes són les conseqüències que reportaren aquelles: l'enderrocament, d'una vegada per a sempre, d'un règim corcat que no representava l'opinió del país, i sabudes són les que poden reportar aquestes, si ens atenim que Catalunya significa, en aquestes moments, el baròmetre de la situació política d'Espanya.

Rubí—tradició liberal i democràtica—sabrà escollir els homes que l'hàn de governar en aquestes hores que poden ésser decisives, com ho abut escollir en quantes vegades s'ha acudit a la consulta del seu cens electoral.

A una banda tenim la consorxa reaccionària rubinenca que es presenta amb el nom estrafalari de «Defensa Ciutadana», encarnació perfecta de la vella política de privilegis i interessos de classe, augmentada ara amb el desvergonyiment que supleix la manca de capacitat, i la fòbia acumulada durant més de dos anys en l'endemig dels quals no s'atrevien a treure el cap per por que el poble no recordés les vexacions i provocacions de què havia estat objecte. Ara, enterbolits els seus cervells per l'afany del Poder que no poden abastar, se les prometen molt dolces, com si en un moment donat els treballadors poguessin oblidar que són carn de la mateixa carn i sang de la mateixa sang d'aquella emergència que durant tanta anys portaren de desgavell en desgavell la vida municipal de la nostra vila.

A l'altre, els nostres homes. Així. Els nostres homes. Aquells que representen l'essència republicana del nostre poble, i que durant el temps que actuen en el Municipi vilatà s'han imposat la feixuga tasca de sanejar l'administració, funesta per als rubinencs, que portaren a cap aquells homes que ara tenen el cinisme de presentar-se com a únics salvadors i regeneradors de l'administració rubinenca. Els nostres homes es presenten novament a la lluita amb el front ben alt i la consciència lliure i amb l'íntima satisfacció d'haver acomplert llur deure, i disposats novament a assumir la responsabilitat de l'acció de govern.

Enfront la baixesa moral que presideix l'actuació dels nostres enemics, la conducta recta i despullada de tot eufemisme dels homes que presenta el Centre, ha d'ésser la garantia més ferma en aquestes hores de prova.

Així, doncs, demà tothom a complir amb el seu deure, votant la candidatura que adjuntem, veritable representació del poble treballador, democràtic i republicà.

N.º 1 Candidatura del Centre Democràtic Republicà

Pere Aguilera i Garriga
Jaume Martí i Serrano
Antoni Pereña i Sales
Miquel Segura i Mitjans
Antoni Vilardell i Puig
Joan Jansà i Calaf
Tomàs Coll i Arenas
Joan Marcet i Carreras
Pere Escayol i Coll

Ramon Pujol i Albó
Pere Serra i Lluell

SUPLENTS

Esteve Llopard i Clariana
Enric Marcet i Torres
Miquel Bové i Vallhonrat
Joaquim Vendrell i Marcet
Alfons Arús i Sellarès

13 de gener de 1934

Portada

de La Lluita,

amb la candidatura

del Centre Democràtic

Republicà a les eleccions

municipals

amb Pere Aguilera

com a cap de llista.

AMR

1934

Alcalde en temps convulsos

5

5.1. Les eleccions locals. Gestió i dinàmica municipal

A les eleccions municipals de 1931 s'havien presentat tres llistes, la d'esquerreres del Centre Democràtic Republicà i dues de conservadores, l'Administrativa de la Cambra Agrícola i la Catalanista del Casal Popular. Un altre sector, molt catalanista i socialment centrista, l'Associació Joventut Nacionalista, amb l'arribada de la República i de la Generalitat havia quedat sense espai polític, ja que ara tothom ja era catalanista: els republicans, els catòlics i, fins i tot, els de la Cambra. L'Associació, doncs, després de reorganitzar-se durant uns mesos, es va dissoldre el maig de 1933. I el seu local passaria a ser, l'any següent, el del Casal Popular. Només en va quedar, provinent d'aquest sector, el setmanari *Saba Nova*, que seguia políticament a Acció Catalana Republicana.

El panorama polític rubinenc es va anar simplificant i polaritzant. A la dreta, els catòlics del Casal Popular i els conservadors de la Cambra Agrícola havien acabat confluint en el suport a la Lliga Catalana. A l'esquerra dominava el Centre Democràtic Republicà, adherit a Esquerra Republicana, que va guanyar totes les eleccions celebrades a Rubí del 1931 al 1936.

Es van convocar eleccions municipals per al 14 de gener de 1934, només a Catalunya, perquè eren les primeres convocades pel Govern català i conseqüència lògica de l'aprovació de la Llei Municipal catalana. Eren també les primeres eleccions municipals on les dones podien votar. Arribaven poc després del relatiu triomf de la Lliga a Catalunya —en escons, perquè en vots va guanyar ERC— i de les dretes a tot l'Estat en les generals, pel que els sectors conservadors les van plantejar com una segona volta. A diferència del 1931, la Cambra Agrícola i el Casal Popular es van posar d'acord per presentar una candidatura conjunta, anomenada «Defensa Ciutadana», el mateix nom de la coalició dretana que dos mesos abans havia perdut les generals a Rubí, però havia guanyat en escons a Catalunya. Van presentar una llista totalment nova, on no repetia cap dels regidors elegits el 1931 i integrada majoritàriament per representants de la classe mitjana local, gent amb negocis, ja fossin fàbriques, botigues... L'encapçalava el propietari Jaume Aguilera Marcet, curiosament amb el mateix primer cognom que el seu adversari d'esquerreres. El seu portaveu era el

13 de gener de 1934

Full de propaganda del míting de la candidatura del Centre Democràtic Republicà
a les eleccions municipals, amb la participació d'Antoni Pereña, Miquel Segura i Pere Aguilera.

MR-A

Centre Democràtic Republicà - Rubí

Dissabte, dia 13

Nit, a les 9

INTERESSANT ACTE PÚBLIC

en el qual els actuals regidors pel Centre, junt amb els candidats presentats pel mateix, parlaran de

QÜESTIONS RELACIONADES AMB EL MUNICIPI

Entre altres, faran ús de la paraula

Antoni Pereña

Miquel Segura i

Pere Aguilera

Rubinencs, homes i dones, no hi manqueu!

Us interessa!

Rubí, gener de 1934

setmanari catòlic *Endavant*, que demanava el vot per als homes d'aquesta llista perquè, deia: «representen una política de respecte i administració, inspirada en una sana democràcia i justícia catalana i republicana». En canvi, la candidatura del Centre Democràtic representava per ells «una política demagògica i sectària fins al ridícul, arribant el seu actual Ajuntament a extrems d'intolerància vergonyosa».²⁴⁰

Les esquerres, per la seva banda, havien pres nota de la derrota de feia dos mesos i va prevaldre la unitat. Per a Barcelona presentaven una llista única d'ERC, la Unió Socialista de Catalunya, i Acció Catalana Republicana i el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerres. A més, mort Macià el dia de Nadal de 1933, el nou president català, Lluís Companys, havia format un govern de concentració comptant també amb aquestes quatre forces. A Rubí, però, el Centre Democràtic Republicà, d'ERC, va fer una llista només amb la seva gent. De fet, ja l'havien confeccionat a primers de desembre, quan Macià encara era viu. Era una llista on no figurava l'alcalde anterior, Francesc Rovira Riba, però on repetien quatre regidors elegits el 1931: Pere Aguilera, que l'encapçalava, Miquel Segura Mitjans, Tomàs Coll Arenas i Ramon Pujol Albó. Els esquerrans tampoc estalviaven qualificatius per als seus adversaris. A *La Lluita* deien: «Enfront la baixesa moral que presideix l'actuació dels nostres enemics, la conducta recta i despullada de tot eufemisme dels homes que presenta el Centre [...] veritable representació del poble treballador, democràtic i republicà».²⁴¹ Per la seva banda, el tercer setmanari local, *Saba Nova*, es lamentava que el Centre Democràtic no hagués inclòs candidats de la seva corda com havia passat a Barcelona, però, tot i no fer-ho explícitament, va avalar la llista d'esquerres.

Com es veu a la Taula 5 el resultat va ser clar. Ni les polèmiques religioses ni la unió de les dretes van impedir la revalidació del govern local republicà. La candidatura esquerrana va rebre gairebé el 55% dels vots i la dretana el 45%. Pere Aguilera i la candidatura del

TAULA 5
Eleccions municipals a Rubí

14 de gener de 1934

Candidatura	Votació màxima	%	Reg.
Centre Democràtic Republicà	1.770	54,9	11
Defensa Ciutadana	1.456	45,1	5

Font: *Saba Nova*, 21 de gener de 1934

TAULA 6
Equip de Govern d'ERC de l'Ajuntament de Rubí

Gener-octubre de 1934

Nom	Càrrec / Presidència de Comissió
Pere Aguilera Garriga	Alcalde / Hisenda
Miquel Segura Mitjans	Alcalde Segon / Cultura
Antoni Pereña Salas	Alcalde Tercer / Governació
Antoni Vilardell Puig	Alcalde Quart / Foment
Tomàs Coll Arenas	Cementiris

Font: AMR. Llibre d'Actes. Ple. Sessions 1 i 7 de febrer de 1934.

Centre ampliaven suport respecte de 1931: del 48,6 al 54,9% dels vots. En regidors, la victòria del Centre Democràtic va ser contundent, obtenint onze regidors, mentre que Defensa Ciutadana en treia cinc.

Els Fets d'Octubre van partir, com veurem, aquesta legislatura municipal. La primera fase, encetada el gener de 1934, va durar només deu mesos. L'1 de febrer es va constituir l'Ajuntament amb els onze regidors del CDR i els cinc de Defensa Ciutadana. En Pere Aguilera hi va ser elegit alcalde per dotze vots a favor i quatre en blanc. És a dir, algun dels regidors de Defensa Ciutadana es va equivocar o va voler votar Aguilera. Un cop elegit alcalde, el CDR va renovar la Junta, que va continuar presidida per Antoni Pereña. Pere Aguilera no en formaria part, com tampoc del Comitè polític del Centre, continuant la seva atenció preferent a la gestió municipal, a la política de partit i

240 «Respecte i administració», *Endavant*, 14 de gener de 1934.

241 «Les eleccions de consellers municipals», *La Lluita*, 13 de gener de 1934.

LA LLUITA

ORGAN DEL • CENTRE DEMOCRATIC REPUBLICA •

No tornem els originals. - Els autors responen de llurs articles.

Any VIII - Núm. 200
Segona Epoca

Rubí, 24 de febrer de 1934

Número solt: 10 cènt.
Subscripció: 0'75 pes. i mesos

A Lluís Companys

Quan una anys enrera, impossibilitada la vida regular del nostre periòdic per les vergassades d'un règim despòtic, emanat de les altes esferes governamentals, Lluís Companys s'encarregà de la Direcció de LA LLUITA, coneixem ja prou bé l'executòria netament revolucionària portada a cap pel qui avui s'ha vist exaltat a la màxima magistratura catalana. Caràcter forjat a força de privacions, ha treballat, sense defallir ni un sol moment, per la causa republicana, i coronà la seva actuació amb la gesta històrica del 14 d'abril del 31, hissant les banderes catalana i republicana en el balcó de l'Ajuntament barceloní. Des de la proclamació de la República, el nostre il·lustre amic ha sacrificat el millor de la seva vida, servint els càrrecs de més compromís que el Poble li ha ofert, i que ell ha acceptat amb el desinterès—i moltes vegades amb el sacrifici—que en ell és peculiar.

Per això volem, doncs, dedicar avui al nostre ex-Director el lloc d'honor de l'extraordinari—modest i senzill com ell mateix—que oferim amb motiu de la publicació del número 200 d'aquest full que, inspirat manta vegades pel seu esperit, continua fent la seva tasca republicana amb la mateixa força que el primer dia.

Si un dia el nostre entusiasme decau, serà prou encoratjador per a nosaltres saber-nos lligats a Lluís Companys amb una llaços d'amistat inestroncable, perquè prenguem una nova embranzida que ens faci novament dignes de l'amistat de l'home que durant uns anys compartí amb nosaltres la feixuga tasca que tenim encomanada.

Els republicans rubinencs hi tenim una confiança il·limitada. Coneixem els seus grans dots de govern, i sabem que, assistit de tots els catalans, portarà a cap una tasca eficient que doni a Catalunya la seguretat de saber-se governada i assistida amb unes lleis democràtiques, emanades de la seva sobirania.

Lluís Companys, rubí

24 de febrer de 1924

Portada
de *La Lluita*,
en homenatge
al nou president
de la Generalitat
Lluís Companys.
AMR

a la qüestió rabassaire. Aguilera continuava lligat políticament, com sempre, a Lluís Companys, ara president. Els mesos següents, molt agitats políticament, va acudir diverses vegades al Palau de la Generalitat a reunir-s'hi.²⁴²

Els dos projectes principals de l'Ajuntament republicà van continuar avançant, però lentament. En la sessió del 18 de juliol de 1934, com a resultat d'una subhasta, es va adjudicar al contractista Joaquim Vendrell la construcció parcial del nou cementiri per un import de 15.830 pessetes.²⁴³ Pel que fa a l'Escola Graduada, en la sessió del 7 de març de 1934 es va acordar demanar una subvenció a l'Estat per a la seva construcció.²⁴⁴ Poc després, el 14 d'abril, per commemorar el tercer aniversari de la proclamació de la República, l'Ajuntament va organitzar una festa per prendre possessió dels terrenys on s'havia de construir. Es va fer una cercavila de l'Ajuntament al terreny amb els nens de les escoles públiques, la majoria consistorial i la gent que s'hi va afegir. En arribar, després dels parlaments de tres representants municipals, Aguilera, Segura i Pereña, es va fer una festa infantil.²⁴⁵ Dos mesos després es va donar a conèixer el projecte definitiu, realitzat per l'arquitecte municipal Francesc Portillo. L'escola constaria de 22 aules amb una capacitat per a 45-50 alumnes cada una, sala per al professorat, sala de dibuix i música, gimnàs, banys i dutxes, sala de repòs, infermeria, sales per a treballs manuals, laboratoris...²⁴⁶ Un projecte magnífic, però molt car per a la migrada capacitat financera disponible. En la sessió municipal del 27 de juny es va aprovar el projecte. El cost de l'edifici es xifrava en 648.396 pessetes. El gran volum d'aquesta xifra es fa evident si es considera que l'import total del pressupost de l'Ajuntament per al 1934 eren 291.063,50 pessetes. És a dir, el cost de l'obra es

valorava en més del doble de tot el pressupost municipal anual.²⁴⁷ No és estrany que en la mateixa sessió del 27 de juny s'acordés demanar a l'Estat una subvenció de 264.000 pessetes per a la construcció, 12.000 per cada un dels 22 cursos.²⁴⁸

Les relacions entre la majoria republicana i la minoria dretana van ser tenses. En el discurs de presa de possessió el nou alcalde va combinar un retret a un regidor de l'oposició «*que havia col·laborat en aquells 7 anys vergonyants de la Dictadura*» amb la promesa de que «*seran emparats els drets de la minoria fent possible la convivència mútua i el respecte que formalment tots mereixem*».²⁴⁹ La sessió següent, la del 7 de febrer va començar amb la protesta d'un regidor de la minoria pel que havia dit l'alcalde a la sessió anterior, negant que hagués tingut un càrrec amb la Dictadura, però la lectura d'una acta de 1927 va demostrar que havia estat regidor suplent. Els regidors van declarar aquell dia la seva filiació política: els uns van dir ERC i els altres es van dividir, tres de la Lliga Catalana i dos republicans independents.²⁵⁰ Malgrat aquesta picabaralla inicial, els regidors de Defensa Ciutadana aquest cop van anar assistint als plens, tot i que de tant en tant saltaven espurnes entre uns i altres, sovint per qüestions formals. A la sessió del 4 d'abril es va debatre la creació d'una comissió per celebrar el 14 d'abril, tercer aniversari de la República. Un regidor de la majoria va manifestar que si hi entrava un regidor de la minoria ell no en volia formar part, perquè era una «*diada purament republicana*». És a dir, mostrava una concepció patrimonial de la República que, de fet, deixava els sectors conservadors fora del nou règim. El pitjor és que es va crear la comissió sense incloure-hi cap regidor de la minoria, quan algun d'ells havia manifestat que s'havia declarat republicà independent. Es va deixar escapar una ocasió per integrar més gent a la nova democràcia republicana. Unes sessions més enllà els regidors de minoria van afirmar que no

242 Hi va anar, almenys, en dues ocasions, l'abril i el juny. *La Humanitat*, 6 d'abril i 2 de juny de 1934.

243 *Saba Nova*, 22 de juliol de 1934.

244 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 7 de març de 1934.

245 *Saba Nova*, 22 d'abril de 1934.

246 *Saba Nova*, 10 de juny de 1934.

247 AMR. Llibre d'Actes. Ple. Sessió del 16 de novembre de 1933.

248 *Saba Nova*, 29 de juny de 1934.

249 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 1 de febrer de 1934.

250 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 7 de febrer de 1934.

Febrer de 1934

Nota autògrafa del nou president de la Generalitat Lluís Companys publicada a *La Lluita*:

«Una afectuosa salutació als correligionaris de Rubí, vells amics de les hores de lluita.

Aquesta tot just recomença ara, en què hem de portar a la realitat governant, els ideals de la nostra vida».

AMR

El President de Catalunya al poble de Rubí

Una afectuosa salutació als correligionaris
de Rubí, vells amics de les hores de lluita. Aques
ta tot just recomença ara, en què hem de portar
a la realitat governant, els ideals de la
nuestra vida.

Febrer - 1934 -

Lluís Companys

havien assistit als actes de celebració per l'exclusió de la comissió. Causa o excusa? No ho sabem, però com a excusa era perfecta.²⁵¹

Els nervis estaven a flor de pell i es desencadenaven llargues discussions per foteses. Donarem dos exemples. A la sessió del 4 d'abril es va discutir molta estona sobre en quines circumstàncies els regidors podien consultar el llibre d'actes de les sessions i sobre si a les sessions municipals s'havia de llegir l'acta literal o un esborrany de la sessió anterior. I a les sessions dels dies 9, 16 i 23 de maig es va estar parlant llargament sobre la suposada desaparició d'un plànol de les oficines municipals, esmentada per un regidor de l'oposició, que, al final, es va veure que no havia existit.

5.2. Creix la tensió. Els Fets d'Octubre

Potser esperonats per la victòria esquerrana a les municipals, la primavera del 1934 es va viure a les fàbriques rubinenques una proliferació de reivindicacions obreres, a empreses com Antoni Gimó, Rubí Industrial, Can Sedó, Pich Aguilera, Villà o el conjunt dels contramestres. El que segur que els movia era la migradesa dels salaris que es cobraven. Sobre les demandes a Rubí Industrial, *Saba Nova* opinava que eren «*molt raonables*».²⁵² El mateix setmanari, gens radical en temes socials, afirmava poc després que les teixidores de cotó de Can Sedó cobraven salaris «*insignificants*».²⁵³ I el corresponal de *L'Opinió* afirmava que les obreres de Pich Aguilera «*se'n van a casa amb unes miserables pessetes de jornal*».²⁵⁴ En alguns casos obtenien certes millores, com els treballadors de la fàbrica de cremalleres Azamon que van ser la primera empresa rubinenca a pactar les 44 hores de treball setmanal.²⁵⁵

251 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessions del 4 i del 18 d'abril de 1934.

252 *Saba Nova*, 8 d'abril de 1934.

253 *Saba Nova*, 14 d'abril de 1934.

254 *L'Opinió*, 19 d'abril de 1934.

255 *La Lluita*, 4 d'agost de 1934.

El marc polític generat per la República, amb les llibertats adquirides pels obrers per a reclamar els seus drets, així com la crisi econòmica existent, feien que s'estengués el pessimisme entre l'empresariat. I alguns, fins i tot, potser pensaven en boicotejar un sistema que els molestava. El cas és que l'economia no aixecava cap i anava empitjorant. El maig de 1934 va tancar Rubí Industrial, la fàbrica més gran de la ciutat, amb més de tres-cents treballadors. Malgrat les reunions i negociacions efectuades, amb la intervenció de l'Ajuntament i de la Generalitat, no hi va haver forma de reobrir-la. I el novembre va tancar la tèxtil Josep i Francesc Serrat, que també era una de les empreses grans. Centenars de famílies van quedar amb una greu situació econòmica. El corresponal de *La Ciutat*²⁵⁶ va escriure que aquests tancaments havien «*agreuja encara més la deplorable situació econòmica de la nostra vila*».²⁵⁷

En aquell 1934, però, el conflicte social que tindria derivacions polítiques més greus era el rabassaire. Una part de la base pagesa, veient que les vies legals d'ERC no aportaven solucions tangibles, es decantava cap a posicions més dures, directes, revolucionàries. Així és com la Societat de Rabassaires de Rubí es va incorporar a una opció que anava en aquesta línia. El febrer de 1934 va organitzar-se a Rubí l'Aliança Obrera contra el Feixisme, una plataforma unitària que agrupava diversos grups d'esquerra radical: el Sindicat General de Treballadors (aleshores distanciat de la CNT), el Bloc Obrer i Camperol, la Societat La Agrícola (cooperativa de jornalers del camp) i també la Unió de Rabassaires. El manifest fundacional de l'Aliança rubinenca partia de la victòria dretana de 1933 per parlar del perill del feixisme, que associava amb el capitalisme i que només es podria aturar amb la revolució, no pas amb l'acció legal de les esquerres reformistes, que qualificava com a «*pequeña burguesía, demagógica, vacilante e incapaz de llevar ade-*

256 *La Ciutat* és el nom de capçalera que utilitzà *La Humanitat* durant els mesos en que fou suspesa —del 13 de novembre de 1934 al 15 de gener de 1935— arran dels Fets d'Octubre de 1934.

257 *La Ciutat*, 29 de novembre de 1934.

LA LLUITA

ORGAN DEL «CENTRE DEMOCRATIC REPUBLICA»

No tornem els originals. - Els autors responen de llurs articles.

Any VIII - Núm. 211
Segona Epoca

Rubí, 12 de maig de 1934

Número solt: 10 cèntils
Subscripció: 6 75 pts. 4 mesos

LA LLEI DE CONTRACTES DE CONREU

Ha estat presentada, per la minoria de la Lliga Catalana, al Parlament espanyol una proposició demanant, que pel Tribunal de Garanties, sigui declarada la inconstitucionalitat, de la Llei, que amb el nom de Contractes de Conreu, ha estat recentment elaborada, pel Parlament català.

Sabíem perfectament, per doloroses experiències, la classe de catalanisme que representava la «Lliga Regionalista»: per a ella no existien altres necessitats, que les representades pels «Pomells de Jovenius» i sardanes; i amb aquest bagatge per programa tingueren, durant molts anys a Catalunya, el control i la patent de Catalanistes.

I d'aquesta forma abstracta de sentir el catalanisme naixia, precisament, el recel amb què les classes necessitades es miraren sempre unes idees, que volien defensar una llibertat com a nació, essent com eren la majoria dels qui les representaven partidaris de l'esclavitud dels ciutadans.

Però canviarem el règim, i amb l'esclat popular d'aquell 14 d'Abril naixia un altre catalanisme: el nostre, aquell que en defensar, una major llibertat com a nació, no s'oblidava de la llibertat individual i col·lectiva; i amb aquest catalanisme, encara que no sense obstacles, assolírem l'aprovació d'un estatut, que migrat i tot ens permetia de regir-nos amb règim autònomie.

Més no eren, es veu, més enllà de l'Ebre, els enemics sistemàtics de l'Autonomia de Catalunya, puix que al moment que aquesta Autonomia, deixava d'ésser verbalisme retòric i es convertia en lleis oràtiques, elaborades i dissenyades pel propi Parlament català, sorgien els pitjors enemics de dintre Catalunya, i per vergonya, d'entre els catalans.

Els enemics de Catalunya no eren els Unamuno ni els Rojo Villanova que, al lloc i idees a què estan situats, era natural i, fins a cert punt, comprensible llur anticatalanisme; els enemics de Catalunya eren entre els catalans, i d'aquells catalans que durant 80 anys no ens havien parlat de res més que de l'Autonomia de Catalunya, amb dret a elaborar-se lleis i a regir-se a si mateixa.

Aquesta ha estat la trajectòria que ha seguit la «Lliga Regionalista» (avui Lliga Catalana) en tots els moments de perill per a Catalunya; abans amb la cessió de ministres a la Monarquia, al canvi de traïcions als catalans; després amb l'entusiàstic comiat a Primo de Rivera, quan de Barcelona anava a erigir-se en dictador per a olegar el moviment social i catalanista, i ara com a admirable colofó d'una vida de traïcions als catalans, el plantejament al Parlament espa-

nyol de la proposició oposant-se a la Llei catalana de Contractes de Conreu, quan havien abandonat l'únic lloc on la podien defensar amb decència, o sigui al Parlament català.

Concixem a bastament l'esmentada Llei; sabem el que representa per a la pagesia catalana i per a la dignitat de Catalunya, i estem convençuts que la baixa maniobra de la «Lliga» no prosperarà: per alguna cosa proclamàrem la República el dia inoblidable del 14 d'Abril de 1931.

Secció Oficial del C. D. R.

Demà, Diumenge

TARDA, A LES 7

Esplèndid Ball

DIUMENGE, dia 20

Tarda, a les 7

GRAN BALL

a càrrec d'una renomada orquestra

Nit, a les 10'

L'Agrupació D. «S. Rossinyol»

celebrarà el seu benefici, posant en escena el vigorós i formidable drama en 3 actes:

El Procés de

MARY DUGAN

Hi prendrà part la molt aplaudida primera actriu
ROSER COSCOLLA

Dimarts, dijous i dissabtes
de l'Agrupació Dramàtica «Santiago Rossinyol»

12 de maig de 1934

Portada

de La Lluita,

sobre la Llei

de Contractes de Conreu

que la Lliga volia

que fos declarada

inconstitucional.

AMR

*lante las consignas más elementales de la revolución democrática».*²⁵⁸

Ara bé, el 12 d'abril de 1934, finalment, el Parlament va promulgar la Llei de Contractes de Conreu, tan esperada per la pagesia. Fixava una duració mínima de sis anys per als contractes, limitava les possibilitats de desnonament i possibilitava l'adquisició de la terra als pagesos que l'haguessin treballat un mínim de divuit anys. No era una llei col·lectivista ni revolucionària, sinó moderada i respectuosa amb la propietat privada, però representava una profunda reforma de les relacions socials al camp català amb l'objectiu de pacificar-lo, tot convertint els pagesos en petits propietaris.²⁵⁹

L'aprovació de la llei va impulsar la mobilització rabassaire. Com que ofería la possibilitat als conreadors de demanar la revisió dels contractes, de maig a setembre hi va haver una nova onada de presentació de demandes de revisió dels preus de les parceries i arrendaments davant de les Juntres arbitrals. Si, a tot Catalunya, el 1931-1932 s'havien presentat 21.480 demandes, el 1934 van ser 33.408, de les quals, 1.983 i 2.531, respectivament, al districte judicial de Terrassa.²⁶⁰ El 1934 es van presentar demandes sobre 217 finques de Rubí, entre les quals una de Pere Aguilera sobre la vinya que treballava, esmentada anteriorment, propietat de Ramon Trabal, per la que pagava un terç de la collita i demanava pagar-ne la meitat, és a dir, una sisena part.²⁶¹

Rubí continuava sent un nucli rabassaire molt actiu. El Centre Democràtic continuava sent la seu de l'organització i el nucli reivindicatiu. La seva Agrupació Dramàtica Santiago Rusiñol representava obres de temàtica rabassaire, tant a Rubí com a poblacions com El Papiol, Castellbisbal o Parets del Vallès. I Pere Aguilera

258 MR-A. Full «Por la Alianza Obrera contra el Fascismo», Rubí, febrer de 1934.

259 Sobre la llei, veure Albert BALCELLS, *El problema agrari...*

260 Raimon SOLER-BECERRO, *Viticultura...*, Taula 41, p. 197.

261 ACVOC. Fons de l'Ajuntament de Terrassa. 13. Serveis Agropecuaris. Caixa 1. Comissió Arbitral. Llibre registre de les demandes de revisió de preu. 1934.

ra exercia com a dirigent pagès comarcal i pronunciava conferències a Olesa de Montserrat (maig) i a Parets del Vallès (agost).

Però la Llei, alhora que donava esperances als pagesos, crispava els propietaris, radicalment contraris a la llei, i, a través de la seva patronal, pressionaven els polítics. A Catalunya tenien poca cosa a fer, les esquerres dominaven, però a Madrid les coses havien canviat. La Lliga i altres partits conservadors van demanar al govern la presentació d'un recurs al Tribunal de Garanties Constitucionals adduint que el Parlament no era competent en aquesta matèria. Així ho va fer i l'alt tribunal es va afanyar: el 8 de juny ja dictava sentència donant la raó al recurs i declarant la nul·litat de la llei.

Això va obrir un conflicte de gran abast. Va ser una sentència molt irresponsable, que no entrava en el fons de l'assumpte, però dictaminava que el Parlament no podia legislar sobre el tema. En conseqüència, es frustrava l'opció legal i més lògica per als pagesos: que el Parlament català pogués buscar solucions. Els seus adversaris, els amos, guanyaven, tant amb la república com abans amb la monarquia. El catalanisme en conjunt veia com l'autonomia i el Parlament eren inútils per encarar un problema important. Les esquerres acusaven les dretes d'avantposar els interessos de classe als del país. Conflicte social, conflicte polític i conflicte nacional s'exacerbaven i s'entrellaçaven. Una sentència, una forma de boicotejar un sistema polític. L'estiu de 1934 va ser de paraules gruixudes i mobilitzacions. El 12 de juny el Parlament tornava a votar la Llei sense esmenar-la i els diputats d'ERC es retiraven de les Corts. El govern català, en plantar-se davant el poder central, va recuperar part del lideratge perdut, mentre negociava amb el govern espanyol una sortida a la crisi.

El ressò d'aquesta polèmica va arribar ben fort a Rubí. Els nervis eren a flor de pell. A la sessió del 13 de juny els regidors de la majoria van proposar l'aprovació d'un text d'adhesió al govern català i de protesta per l'anul·lació de la Llei de Contractes, carregant alhora contra la Lliga Catalana, partit al que s'acusava de tenir un «*procedir indigne i de vil traïció*». Justament els tres regidors que la Lliga tenia a Rubí van

presentar també un text per «*fer possible la concòrdia*», «*acabant amb aquesta lluita fratricida que avui es sosté*». Però, en veure que estava molt allunyada de la presentada per la majoria, van dir que la retirarien, però la van acabar llegint. De fet, una transacció entre els dos textos era pràcticament impossible, perquè aquesta proposta només parlava en genèric de la defensa de l'autonomia de Catalunya i d'anar en contra de «*la política exclusivament partidista*». És a dir, ni tan sols parlava de la Llei de Contractes. Antoni Pereña, alcalde tercer, va respondre dient que ells també volien la concòrdia, però «*sempre que aquesta República amb els seus apostolats de llibertat i justícia fossin respectats*» i que «*ara s'intenta fer una ofensiva per a enfonsar lo que tants afanys ens va costar. Per consegüent són ells els que volen la discòrdia i molt em temo que no hi haurà altre remei que barallar-nos, perquè nosaltres no estem disposats a deixar-nos-la prendre*». L'alcalde Aguilera va parlar també de la importància de la declaració que es votaria, dient que la majoria municipal «*està disposada a fer el que calgui per a defensar les llibertats de Catalunya i si per a fer aquesta defensa tenim que enfrontar-nos contra forces i estaments ho farem passi el que passi*». Antoni Moliner, de la Lliga, va dir que estava disposat a votar el text de la majoria si es treia l'acusació de traïció referida al seu partit, cosa que no es va fer. Finalment es va votar i aprovar amb tretze vots a favor, els onze d'ERC i els dos republicans independents de Defensa Ciutadana, i amb tres vots en contra, els dels tres membres de la Lliga.²⁶² Amb les paraules del ple ja es veu que l'ambient polític s'anava carregant, que es parlava d'enfrontaments i de lluites, i que de les frases contundents es podia passar als fets.

Com que el govern de Madrid, presidit pel radical valencià Ricard Samper, estava negociant amb el govern català per arribar a un acord sobre la Llei de Contractes, la patronal agrària catalana va organitzar una assemblea a Madrid el 8 de setembre per impedir qualsevol acord que salvés la llei. Es van organitzar trens especials i viatges en autocar. Un grup de prop

d'una vintena de propietaris i conservadors rubinencs va organitzar un autocar per assistir-hi. El govern català va maniobrar per reduir la importància de la concentració. Va permetre els viatges en tren, però, el dia 6 al vespre, després de la sessió del govern, es va informar que la sortida dels autocars quedava prohibida per motius de seguretat, per evitar incidents durant el trajecte.²⁶³ Aquesta prohibició va aparèixer als diaris del dia 7, quan l'autocar rubinenc ja era fora.

En conèixer la prohibició, el mateix dia 7, Pere Aguilera va informar per escrit a la Comissaria General d'Ordre Públic de la Generalitat de la sortida de l'autocar de Rubí. La Comissaria li va respondre el dia 10 demanant un llistat dels assistents i el nom del propietari del vehicle per a sancionar-los.²⁶⁴ Al ple municipal del dia 12 es va informar de la petició que feia la Comissaria. I l'alcalde es va lamentar que un grup de rubinencs, entre ells un regidor, anessin a Madrid sense posar-ho en coneixement de l'alcaldia, que hi anessin per protestar d'una llei catalana i per «*blasmar les autoritats catalanes*». Aguilera va afirmar també, referint-se a la Lliga, que pretenia «*un cop de força*», però que no tenia altra opció que «*acatar la voluntat del poble*» i que «*dient-se catalanistes, no reparen a demanar el suport de les autoritats de la resta d'Espanya per enfonsar les llibertats del nostre poble*». «*Com a autoritat de Catalunya*», digué Aguilera, que faria el possible «*per a que no se'ns prenguin les poques llibertats conquerides*». Antoni Moliner, el regidor de la Lliga que havia viatjat a Madrid, va dir que no tenien cap obligació de comunicar el viatge a l'Ajuntament i que no van desobeir la Generalitat perquè quan es van assabentar de la prohibició ja eren fora de Catalunya.²⁶⁵ Uns dies després, el 18 de setembre, l'alcalde va comunicar a la Comissaria General d'Ordre Públic els noms dels rubinencs que havien anat a l'assemblea de Madrid.²⁶⁶

Era temps de verema i, com sempre, alguns pagesos van pagar les parts que els corresponien segons

262 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 13 de juny de 1934.

263 *La Vanguardia*, 7 de setembre del 1934.

264 AMR. Correspondència. 1934.

265 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 12 de setembre de 1934.

266 AMR. Correspondència. 1934.

els contractes, però la majoria, que havien tornat a demanar la revisió dels pactes, volien fer el mateix que havien fet amb les collites dels dos anys anteriors: pagar només el 50% de les parts mentre no es resolien les demandes. Ara, però, amb la nova Llei promulgada, demanaven als propietaris un rebut conforme lliuraven la meitat del pagament. La majoria dels amos, però, van rebutjar la signatura dels rebuts adduint que la Llei havia estat anul·lada, pel que molts pagesos no van pagar ni aquest 50%.

El dijous 4 d'octubre de 1934 es va anunciar la formació d'un nou govern espanyol encapçalat per Lerroux i amb tres ministres de la CEDA. Les esquerres feia temps que alertaven del perill de l'entrada d'aquest partit a l'executiu. Les dictadures proliferaven i hi havia el temor que a l'Estat espanyol passés com a Itàlia, Alemanya o Àustria. A més, la CEDA no tenia una posició clara i això creava dubtes raonats sobre la continuïtat del sistema democràtic, de l'autonomia catalana i de les millores socials assolides des del 14 d'abril. I una llei com la de Contractes de Conreu, que tantes esperances havia suscitat entre la pagesia no propietària, podia quedar en paper mullat amb el nou govern. La reacció dels diferents sectors esquerrans va ser diversa. A nivell d'Estat, els republicans van donar per trencades les relacions amb el govern, mentre que el PSOE i la UGT van convocar una vaga general força seguida i una insurrecció armada que només va quallar a Astúries on també va tenir el suport de la CNT. A Catalunya l'Aliança Obrera va convocar una vaga general revolucionària per una República Catalana que va tenir força èxit, malgrat que no hi participava la CNT.

A Rubí el divendres 5 d'octubre es va declarar una vaga general força seguida i que duraria fins el dia 9. La impulsava l'Aliança Obrera local, amb el Sindicat General de Treballadors, el BOC i la Societat de Rabassaires. Esquerra Republicana no formava part de l'Aliança, però va donar suport a la mobilització des de l'Ajuntament. El mateix dia 5 l'alcalde i els regidors del Centre Democràtic van reunir-se permanentment a la Casa de la Vila, contactant amb altres autoritats per veure què s'havia de fer. L'alcalde Aguilera va parlar, per exemple, amb l'alcalde de Sant Cugat del Va-

llès. I segons el que va declarar Pere Aguilera al judici posterior, aquell dia, davant de la tensa situació existent i les possibles alteracions de l'ordre, va demanar a la conselleria de Governació i a la Guàrdia Civil de Terrassa l'enviament de forces d'ordre públic, ja que a Rubí només hi havia cinc mossos d'esquadra.²⁶⁷ Però li van respondre que no podia ser. Aleshores va ordenar la concentració del sometent, format principalment per dretans, i els van requisar les armes, que es van utilitzar per armar un nou sometent addicte a les esquerres.

Amb aquest ambient al carrer i a tot l'Estat, Companys i el seu govern es van deixar arrossegar, empesos tant pels revolucionaris com pels nacionalistes radicals, a un pronunciament polític aconstitucional i sense els suports necessaris per mantenir-lo. Fent un cas omís del resultat de les eleccions de 1933, Companys es va jugar l'autogovern per obtenir un marc espanyol més favorable. Amb tot, i malgrat el que a vegades es diu, no era un moviment separatista ni bèl·lic, sinó un gest polític federalista que pretenia ser un segon 14 d'abril de 1931, però el 1934 el govern de Madrid era de dretes i no va tenir manies a doblegar el moviment per la força.²⁶⁸

El dissabte 6 d'octubre al vespre es va seguir per la ràdio la proclamació federal del president Companys: «l'Estat Català de la República Federal Espanyola». Tot seguit, Pere Aguilera, amic i seguidor de Companys, no va dubtar a fer la mateixa proclamació a la Casa de la Vila, fent un parlament, segons *Endavant*, «de tons pujats». També va parlar Antoni Pereña, segon tinent d'alcalde.²⁶⁹ Es va hissar la bandera estelada a l'Ajuntament i tot de gent, alguns armats, va sortir a patricular pel carrer i a fer registres a diverses cases en cerca d'armes. Es van apoderar del Casal Popular i en van recollir les claus. El matí següent, en anar a co-

267 El juny de 1933 havien passat de 4 a 5. *Saba Nova*, 4 de juny de 1933.

268 Veure: Hilari RAGUER. *El general Batet*, p. 190; Manuel LÓPEZ ESTEVE. *Els Fets d'Octubre de 1934 a Catalunya: més enllà de l'acció governamental*, Tesi doctoral. UPF, 2012.

269 *Endavant*, 14 d'octubre de 1934.

LA LLUITA

ORGAN DEL • CENTRE DEMOCRATIC REPUBLICA •

No tornem els originals. - Els autors responen de llurs articles.

Any VIII • Núm. 215
Segona Epoca

Rubí, 9 de juny de 1934

Número solt: 10 cènt.
Subscripció: 0'75 pes. 3 mesos

Resum de la memòria explicativa de la construcció del Grup escolar de la vila de Rubí

Respon aquest Grup escolar a satisfer una necessitat des de llarg temps sentida en aquesta Vila per a la millor preparació de les seves noves generacions, no solament en l'aspecte merament escolar, sinó en aquell aspecte creador d'una consciència col·lectiva que faci dels infants uns perfectes ciutadans en un pròxim esdevenidor.

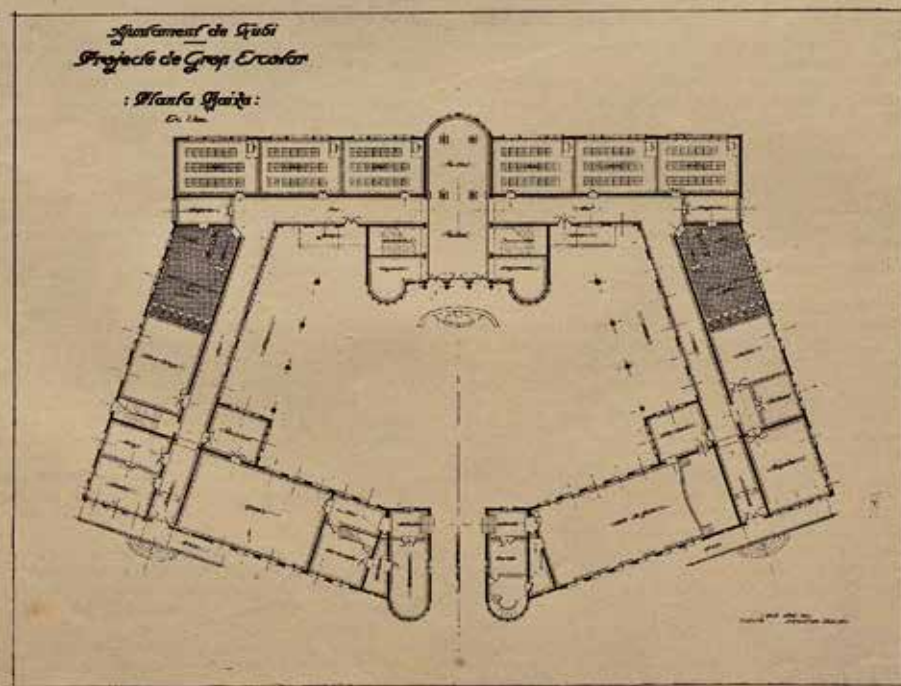
Obeint, doncs, aquest criteri, encaminat a emmollir la consciència de l'infant per a preparar-lo a una perfecta convivència amb tots els seus consensuats, el Grup escolar està dividit en dues parts: una de pròpiament escolar i una altra que, essent també escolar, serveix perquè les agrupacions postescolars, que formen les joves generacions, tinguin un lloc apropiat de manifestació.

Així, doncs, l'edifici constituït en aquestes dues parts està format de la següent manera: primer, un gran pati central, que per les seves grans dimensions més bé podríem denominar-lo plaça o recinte, destinat a la gimnàstica escolar i a esbarjo i on les manifestacions escolars amb la formació de les diverses agrupacions per a l'expressió de la gimnàstica rítmica en casos de festivals, tinguin un marge apropiat; formant el tancament d'aquest pati estan distribuïdes en dues plantes destinades una per a cada sexe, les dependències escolars.

En planta baixa disposada per a nens o per a nenes, amb accés a ella per mitjà de rampes de suau pendent, hi ha sis classes d'una capacitat de quaranta-cinc a cinquanta alum-

9 de juny de 1934

Portada
de *La Lluita*,
amb el plànol
del projecte
del nou Grup Escolar.
AMR

mençar la missa primera, es va ordenar el rector que tanqués l'església, posant-se d'acord amb ell que ho faria després d'acabada aquella missa. I així ho va fer.

El capità general Domènec Batet va declarar l'estat de guerra i va mobilitzar l'exèrcit per aturar la revolta de la Generalitat. El president Companys va demanar que s'anés a Barcelona a donar-li suport. I de Rubí va sortir una modesta expedició amb una petita part dels que s'havien mobilitzat pels carrers de la població. Un camió i un cotxe, amb un total d'una vintena d'homes armats, encapçalada per l'alcalde i altres regidors, es van dirigir a Barcelona, aturant-se a un Casal d'ERC, al carrer Major de Gràcia, on van esperar instruccions. A les sis del matí Companys, veient que a tot l'Estat el moviment no reeixia, va capitular. En saber-ho, els rubinencs van tornar cap a Rubí, on van arribar a les set del matí. I, mentre entraven, explica Aguilera, veien com

«les cases de les dretes, com que havien escoltat la ràdio i havien dit que Companys s'havia entregat, obrien la porta i deien:

—Hem guanyat!, Hem guanyat!.

I nosaltres veníem amb un camió, que havíem passat tota la nit a Barcelona i havíem perdut. Sí, allò va ser una tragèdia.»²⁷⁰

Es van afanyar a tornar les armes que havien requisat i també les claus del Casal Popular. Pere Aguilera va dir als regidors que fins que vingués la força militar a fer-se càrrec de l'Ajuntament s'havia de procurar que hi hagués sempre quatre o cinc regidors a la Casa de la Vila per donar sensació de normalitat. De fet, malgrat la derrota del moviment, la vaga va continuar encara dilluns i dimarts i el dimecres 10 es va tornar a la feina.

270 Entrevista a Pere Aguilera per Ramon Batalla, 31 d'agost de 1986.

LA LLUITA

ÒRGAN DEL «CENTRE DEMOCRÀTIC REPUBLICÀ»

No tornem els originals - Els autors responen de llurs articles.

ANY IX - - NÚM. 240
Tercera època

Rubí, 15 de juny de 1935

NÚMERO SOLT: 10 CTS.
Subscripció: 1'50 trimestre

**Aquest número ha passat
per la censura**

Secció Oficial del C. D. R.

Avui, dissabte

Es convoca a tots els socis a la reunió general extraordinària que tindrà lloc a la sala d'actes d'aquest Centre per tractar del següent assumpte:

Renovació de la Junta Administrativa.

A les 10 de la vetlla

Demà, diumenge

Tarda, a les 7

Esplendorós Ball

Diumenge, dia 23 de juny - Tarda, a les 7, GRAN BALL

Agrupació Dramàtica «Santiago Rossinyol» - ASSAIGS: dimarts, dijous i dissabtes.

Cor «Els Obrers Rubinencs» - ASSAIGS: dimecres i divendres.

15 de juny de 1935

Portada

de *La Lluita*,

censurada

durant el Bienni Negre.

AMR

1934-1935

Destitució de l'alcaldia, presó i Consell de Guerra

6

Derrotada la revolta, va començar una intensa i desproporcionada repressió. L'Estatut d'Autonomia va quedar suspès. Lluís Companys i el seu Govern van ser empresonats, jutjats i condemnats a trenta anys de presó. Catalunya va passar a ser governada des de Madrid, directament i es va instaurar la censura de premsa. El Parlament va ser dissolt i es van destituir molts Ajuntaments governats per les esquerres, principalment per ERC. Es van tancar diaris, locals sindicals i centres d'esquerra i es va detenir a més de cinc mil militants d'esquerres, rabassaires, sindicalistes o regidors, només a Catalunya.²⁷¹ El període de repressió més intensa va durar fins el gener de 1935. En aquesta etapa, la Generalitat va quedar en mans de l'exèrcit i allà on, com a Rubí, es va destituir l'Ajuntament, es van nomenar uns ajuntaments gestors supervisats pels militars.

A Rubí, el dimarts 9 d'octubre va arribar-hi una primera unitat policial formada per vint-i-dos mossos d'esquadra que es va allotjar al mateix Ajuntament. El dia 15 hi va anar un grup de quaranta guàrdies d'assalt que van fer una detenció, la primera, i van escorcollar el Centre Democràtic Republicà. El dia 17 es va presentar una força militar comandada pel tinent de la Guàrdia Civil de Terrassa, en funcions de comandant militar del districte. En arribar a la bifurcació dels actuals carrers Francesc Macià i Pere Esmendia, creient que podia trobar resistència a l'Ajuntament, va fer avançar uns soldats per un carrer i els altres per l'altre, per confluïr a la Casa de la Vila, on no van trobar cap oposició. Va comunicar que portava l'ordre de destituir l'Ajuntament i de nomenar un nou alcalde. Va cridar els regidors de la minoria dretana i se n'hi van presentar tres que van triar Francesc Puig Saló com a alcalde. També va ser cridat Pere Aguilera, a qui es va comunicar la destitució.²⁷²

Els regidors nomenats per formar l'Ajuntament juntament amb l'alcalde Puig van ser Jaume Aguilera, Antoni Moliner, Antoni Aguilar, Joan Jorba, Ramon

271 Manuel LÓPEZ, *Els Fets d'Octubre...*, p. 407.

272 Sobre els Fets del Sis d'Octubre a Rubí, veure: Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*; Ramon BATALLA. «6 d'octubre de 1934. Proclamació de l'Estat Català a Rubí», *Rubricata*, 14 d'octubre de 1994; Ramon BATALLA i altres. *Rubí a l'abast...*; *La Lluita*, 13 d'octubre de 1934; *Endavant*, 14 d'octubre de 1934; *Saba Nova*, 21 d'octubre de 1934.

Prat, Joan Vila, Joan Gorchs, Enric Rosés, Joan Freixa, Josep Pujol, Miquel Esteve i Miquel Rosés. Excepte tres, tots havien format part de la llista perdedora de les municipals de gener de 1934, la dretana Defensa Ciutadana. Amb aquestes mesures repressives, doncs, els sectors dretans aconseguïen el poder local que no havien obtingut a les urnes.

A finals d'octubre es van reactivar les detencions. El dissabte 27 es va detenir dues persones, es va tornar a escorcollar el Centre Democràtic i també la casa d'Antoni Pereña, que n'era president.²⁷³ Durant l'octubre i fins a mitjans de novembre una vintena de rubinencs van ser detinguts: l'alcalde Aguilera, la totalitat dels regidors del Centre Democràtic, el jutge municipal i alguns sindicalistes. I es van fer nombrosos escorcolls a cases particulars. El dia de la detenció, Aguilera havia anat a Barcelona al matí i en tornat a Rubí li van dir que havia vingut la guàrdia civil a fer detencions i escorcolls. Quan es va presentar a l'Ajuntament, un primer autocar amb detinguts ja arrancava. A ell el van fer pujar al segon, que els va portar a la presó de Terrassa. En arribar aquest autocar a Terrassa, però, l'autocar que havia sortit primer encara no havia arribat. S'havia aturat a mig camí per apallissar a alguns dels detinguts. Tres dels que hi anaven, Antoni Pereña, president del Centre Democràtic, Gervasi Escayol Illa, jutge municipal, i Eliseu Pujol, sindicalista, van rebre de valent, tot i que ja havien estat colpejats a Rubí. Aguilera creia que si hagués anat en el mateix autocar també l'haurien pegat. Dels tres, Escayol, que ja era gran, era el que estava pitjor. Pere Aguilera explica l'estat en què es trobava i com van passar la primera nit a la presó:

«Al cap d'una estona d'ésser a la cel·la, l'avi Escayol, que era un dels que més havia rebut de tots, va desplomar-se com un sac i no se li trobava pulsació de cap manera, donant tota la impressió que havia mort. Vaig començar a picar fort a la porta, va venir el guàrdia de nit i entre tots dos —ja que no va deixar sortir ningú més— el vàrem treure al passadís, creient ben bé que ja

no hi havia res a fer. Li férem massatge al pit i, ves per on, l'avi va començar a reaccionar [...] Aquella primera nit vàrem dormir sobre l'enrajolat i amb un full de La Vanguardia per matalàs tot i haver-hi en Gervasi, en Pereña i en Pujol desfets per les garrotades rebudes.»²⁷⁴

L'estada a la presó, per a Pere Aguilera i per a la majoria d'ells, va durar gairebé quatre mesos, essent alliberats el 23 de febrer de 1935, tot i que alguns ja havien sortit abans.²⁷⁵ A la presó de Terrassa, on hi havia presos polítics i comuns, estaven tots els polítics rubinencs junts en una mateixa cel·la. Era una peça on dormien i menjaven, però sense llits ni taules. Hi havia matalassos a terra, que tant servien per passar la nit com per seure-hi a l'hora dels àpats, posant els plats sobre alguna cosa que feia d'estovalles. El seu menjar era molt abundant i bo, perquè se'l feien dur d'una fonda. Al Centre Democràtic s'havia format una comissió de suport que havia obert una subscripció per ajudar-los econòmicament i per coordinar-se amb l'advocat defensor, Rafael Muñido Domènec. Reben força visites de familiars i amics. *«Era bo de veure [diu Aguilera] [...] els prestatges i estanteries de la presó plens sempre de tota classe de fruita que ens portaven els que venien a visitar-nos»*.²⁷⁶ La solidaritat amb els presos va ser molt intensa. Josep Bertran Riba, aleshores delegat de la Societat la Agrícola —de jornalers— a l'Aliança Obrera local, explica alguns detalls d'aquesta solidaritat, de la repressió i també de la divisió social i política que anava creixent:

«Com mai, el poble, la part obrera, havia respost. No els hi va faltar res. Durant aquest temps cada diumenge, a primera hora, es concentraven els pagesos i no pagesos i s'anava a podar primer les vinyes i després treballar-ne les terres dels presos. [...] Un diumenge, abans de sortir del poble, ja sabíem que davant del futbol hi havia trenta guàrdies d'assalt esperant-nos. No vam sortir del poble tots amb un grup. Mentre uns pas-

²⁷⁴ Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 25 i 26.

²⁷⁵ *La Vanguardia*, 26 de febrer de 1935.

²⁷⁶ Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 26 i 27.

²⁷³ *Endavant*, 28 d'octubre de 1934.

saven pel pont de Can Cabanyes els altres ho feien per l'estació, aquests seguits per una tercera colla a un centenar de metres. No va passar res. És de creure que va tenir més enteniment el cap d'aquelles forces que no pas aquells que havien procurat la seva presència.»²⁷⁷

En ser hivern, però, malgrat disposar de mantes suficients, alguns dies passaven fred. Hi havia un pati on jugaven a futbol i el fet de passar tot el dia junts, entre amics, els va fer més suportable la privació de llibertat i les incomoditats.²⁷⁸ Mentre era a la presó, un dia Aguilera va rebre un paquet enviat per Lluís Companys, també empresonat, amb algunes fotos i una nota i, en veure la direcció del centre que tenia correspondència amb l'expresident, sembla que li va dispensar un tracte més favorable.²⁷⁹

El judici principal pels fets de Rubí va jutjar a quinze encausats, el portava la jurisdicció militar i es va fixar per al 8 d'abril de 1935. En ser Pere Aguilera, l'alcalde, un dels jutjats, havia de ser un consell de guerra d'oficials generals.²⁸⁰ Els altres acusats eren els tinents d'alcalde Miquel Segura, Antoni Pereña i Antoni Vilar-dell, els regidors Ramon Pujol, Tomàs Coll, Joan Jansà, Joan Marcet, Pere Serra, Jaume Martí i Pere Escayol, el jutge municipal Gervasi Escayol, i també Joan Torras, Joan Rovira i Miquel Petchamè. El seu suposat delicte era la rebel·lió militar i havia exercit de jutge instructor el tinent coronel Pedro Sánchez Plaza. El tribunal estava presidit pel general Sebastián Pozas Perea. Antonio Izquierdo Curt actuava de vocal ponent, Enrique de Querol de fiscal i Rafael Muñido de defensor. Segons els càrrecs de l'acusació, Pere Aguilera havia convocat una reunió el 5 d'octubre per donar suport a la revolta i havia ordenat la requisita de les armes dels sometenistes, que després va repartir a persones addictes.

277 AMR. Memòries de Josep Bertran Riba (1909-1983).

278 JSI. Les condicions de vida a la presó les he extret de les cartes que Miquel Segura Mitjans va enviar des d'allà a la seva esposa Rosa Illa i que el seu fill Jaume Segura Illa m'ha permès consultar.

279 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 26.

280 *La Vanguardia*, 25 de desembre de 1934. p. 9.

Des de l'Ajuntament de Rubí s'havia proclamat l'Estat Català i s'havia hissat la bandera estelada. Segons la declaració d'Aguilera continguda al sumari, la reunió del dia 5 no havia estat una sessió municipal, sinó un canvi d'impressions dels regidors del govern municipal davant dels fets que succeïen. També va declarar que la situació social de Rubí era greu perquè molts obrers estaven en atur i, davant de possibles alteracions de l'ordre, havia demanat l'enviament de forces a la conselleria de Governació, però, com que se li va dir que no podia ser, va decidir la requisita d'armes. A petició de la defensa, Aguilera també va declarar en el mateix judici, dient que no havia proclamat l'Estat català, sinó que només havia explicat el que s'havia fet a Barcelona, que ell no havia posat la bandera estelada i que el que havia fet respecte del sometent havia estat seguir les ordres del conseller de Governació. També va ser interrogat per la defensa el tinent d'alcalde Antoni Pereña, que va explicar que, si els regidors de dretes no havien participat a la reunió és perquè no van voler sortir al carrer davant del perill de ser agredits. Un altre testimoni cridat per la defensa va ser el secretari de l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès, que va explicar com l'alcalde d'aquesta ciutat es va reunir aquells dies amb el de Rubí i amb el diputat d'ERC Amadeu Aragay, un dels dirigents de la Unió de Rabassaires. També va declarar a petició de la defensa Francesc Puig Saló, qui des de l'octubre de 1934, amb la destitució de l'Ajuntament d'ERC, exercia com a alcalde de Rubí. Havia estat elegit regidor el gener de 1934 dins de la candidatura dretana Defensa Ciutadana. Francesc Puig va fer una declaració favorable a Aguilera i als altres processats. Es va definir com a enemic polític d'ells, però va manifestar que a Rubí no es va declarar l'Estat Català i que en els dies dels fets l'ordre no es va alterar. Posteriorment el fiscal va llegir el seu informe, on va qualificar els fets de «*auxili a la rebel·lió en grau de temptativa*» i on demanava tres anys de presó correccional per a l'alcalde i un per a la resta. L'advocat defensor, Rafael Muñido, va fer també el seu informe negant les acusacions i comparant els Fets d'Octubre de 1934 amb la proclamació de la República el 14 d'abril de 1931, quan no es va processar a ningú. Va criticar també que fos un judici militar

LA LLUITA

ÒRGAN DEL «CENTRE DEMOCRÀTIC REPUBLICÀ»

No tornem els originals - Els autors responen de llurs articles.

ANY IX - - NÚM. 254
Tercera època

Rubí, 30 de novembre de 1935

NÚMERO SOLT: 15 CTS.
Subscripció: 200 trimestre

Per als nostres presos

Aquesta setmana ha tocat el torn als bons amics de Terrassa. Dimarts, com podem comprovar en un altre lloc d'aquest número, foren condemnats els components de l'Ajuntament popular i alguns altres encartats en els fets que es produïren a Terrassa, com a tot Catalunya, l'octubre de l'any passat. Les penes dictades han estat greus. No hi valgueren pas els informes rodonats dels defensors, i es donà el cas paradoxal que el tribunal, format per oficials generals, imposà penes superiors a les que demanava el fiscal en la seva acusació.

Des de dimarts hi haurà més homes entre reixes. Més llors desfetes. Més dones que ploren i més infants que demanen llur pare. I mentrestant, allà a Terrassa, hi haurà més genteta que riurà per sota el nas en poder comprovar les virtuts de la feina negativa que des de l'octubre han vingut portant a terme.

Són ja molts els ciutadans que es podreixen en les presons, a Catalunya i a fora de la nostra terra. Són molts, i cada dia seran més, per tal com queden encara pendents moltes causes que s'hauran de decidir de mica en mica, i que aniran donant contingent de carn humana als presidis i les presons. La fàbia i el virus continguts en la gent de dreta poden molt en aquestes hores. Incapaços d'un gest d'humanisme, es roben contra el caigut i pretenen anihilar-lo d'una vegada. Però ells, insensats, no veuen que el mateix mall que esgrimeixen contra la gran massa esquerrista, demà es girarà contra el braç que li manava semblant monstruositat, i esclafarà el cap que concebia una repressió semblant.

Cal que tots els qui ens sentim identificats amb els caiguts, ajudem a enlairar-los en el lloc que els pertoca. Cal que pensem en ells, i que pensem en els seus. És un prec d'humanitarisme que no podem deixar de complir. Què vol dir que no hi tinguem familiars ni tan sols potser coneguts? Si no són familiars, si no estem lligats a ells per vincles de sang, ho estem pel vincle, també ben sagrat, de l'ideal. Ells són germans nostres, i com a germans que som els hem

d'ajudar. Han lluitat, com nosaltres, hi han estat vençuts. El menys que pot merèixer un vençut és el respecte del vencedor, i la compassió i l'afecte del company de lluita. Si demanar respecte al vencedor en aquest cas és demanar un impossible, no ho és, no pot ésser-ho, demanar afecte i solidaritat a tots els qui, com ells, lluitàrem i també vàrem ésser vençuts.

Es precis, en aquestes hores en les quals ésser república, pensar en república, escriure en república i obrir en república, és fer oposicions a ésser declarat indesitjable i forçat a viure fora de la llei, que tots ens fem càrrec de la situació dels nostres companys empresonats i procurem endolcir-los el temps, per tal que l'adversitat els sigui més suportable. No demanem pas cap gran sacrifici. Demanem, només, l'ajut assequible a cada un de nosaltres, pensant que, tal com van les coses, si avui fem aquest petit sacrifici, potser demà uns altres l'hauran de fer per a nosaltres.

No neguem el nostre ajut als presos! Es una qüestió de solidaritat a la qual no hem de voler sotstreu'ns. Ajudem-los i sentirem el goig íntim d'haver complert amb el nostre deure, un deure que complint-lo seran molts els qui ens ho agrairan. I la satisfacció que sentirem ara en complir el nostre deure no serà res comparada amb la que sentirem el dia que puguem donar-los altra vegada les mans, i junts anirem a la consecució de la fita dels nostres ideals.

Però mentre això arriba, deixeu-nos-ho tornar a repetir, pensem en ells. Donem la mà al company caigut. Fem un petit sacrifici que demà ens serà compensat amb escreix. La mateixa fermesa de les hores del triomf hem de fer que es manifesti en les hores en les quals l'adversitat juga un important paper. Tot això fins a esperar la victòria definitiva que arrencarà dels presidis i les presons els ciutadans treballadors i honorats per a portar-hi els veritables delinqüents, que distracen llur condició de saltejadors de camins amb el frac, el barret de copa amb reflexos i el quant de pell d'elefant.

Secció Oficial del C. D. R.

Demà, diumenge

Tarda, a les 6

Gran ball

Durant un interval del ball, es donarà una reunió per als joves socis balladors.

Diumenge, dia 8 de desembre

Tarda, a les 6

Esplendorós ball

a càrrec de l'aplaudida orquestrina Goot Night Jazz

Agrupació Dramàtica "Santiago Rossinyol" - ASSAIGS: dimarts, dijous i dissabtes.
Cor "Els Obrers Rubinencs" - ASSAIGS: dimecres i divendres.

30 de novembre de 1935

Portada

de La Lluita,

en suport als presos

dels Fets d'Octubre

de 1934.

AMR

quan la causa contra els components de l'Ajuntament de Barcelona se seguia en la jurisdicció civil i va afirmar que no es podia condemnar a tots els regidors pels actes d'un alcalde. Va acabar demanant la lliure absolució de tots els processats. El tribunal es va retirar a deliberar en sessió secreta i, al cap de poc, va donar a conèixer la sentència, que era absolutòria per a tots els encausats, fet que va ser acollit amb alegria pel nombrós públic que hi havia acudit.²⁸¹ Per tant, des del 8 d'abril de 1935 Aguilera i els seus companys estaven lliures i sense comptes pendents amb la justícia, tot i que també sense els càrrecs públics que havien obtingut a les eleccions d'un any abans. Un mes després van publicar una carta conjunta d'agraïment per la solidaritat rebuda:

*«les visites de tan gran nombre de vilatans a la presó, la rebuda el dia de l'alliberament provisional, l'assistència de molts companys a la vista del procés, les atencions que es tingueren amb les famílies de tots els reclosos, el treballar col·lectivament les terres dels presos.»*²⁸²

La repressió dels Fets d'Octubre, però, no va tenir només efectes sobre institucions polítiques com la Generalitat o els ajuntaments. Per part de la dreta social i política es va aprofitar l'ocasió per acabar de suprimir les lleis progressistes que s'havien implantat en els primers anys de la República i per dificultar les reivindicacions socials, tancant, per exemple, molts locals sindicals. Els pagesos rabassaires van ser dels més afectats per la nova situació. A finals d'octubre el general Batet va publicar una ordre suspent la Llei de Contractes de Conreu, ordenant l'estricta compliment dels contractes agraris, atorgant als cossos policials la potestat de dirimir en cas de diferències en la seva interpretació i amenaçant que aquells que no obeïssin aquestes ordres serien sotmesos a consell de guerra. Per tant, els propietaris tornaven a tenir la pa-

ella pel mànec i els pagesos, no sense algunes resistències, doblegades gràcies a la intervenció de l'exèrcit i dels cossos policials, van acabar acceptant-ho i pagant la part pendent de les parts de 1934. Seguint l'ordre del general Batet, el nunci de Rubí, protegit per dos guàrdies civils, va fer una crida informant de l'ordre de pagar.²⁸³ Els propietaris van activar el cobrament i els pagesos, davant *«la presència de guàrdies d'assalt a Rubí i la convicció que l'autoritat militar estava disposada a actuar amb severitat»*, van acabar pagant, segons va escriure Pere Xercavins Ambrós.²⁸⁴

També, alguns propietaris van aprofitar per desnonar pagesos que havien gosat demanar la revisió de la renda o s'havien mostrat indòcils respecte dels propietaris. A finals de 1935 la Unió de Rabassaires va fer un recompte dels pagesos que havien estat llançats pels propietaris, sortint-ne més d'un miler a tot Catalunya, dos a Rubí. El propietari Ramon Trabal, domiciliat a Vilafranca del Penedès i amb terres a Rubí, va desnonar dos pagesos: Pere Aguilera, que li treballava quatre quarteres, i Vicenç Roig Casanelles, que li treballava nou. En tots dos casos el motiu adduït és que el propietari treballaria les terres directament. Recordem que en Ramon Trabal era l'amo contra qui en Pere Aguilera havia presentat reclamació a primers de 1934 davant de la Comissió Arbitral per no acceptar cobrar només el 50% de la collita del 1933. Així és com l'ex-alcalde va ser llançat d'aquesta terra.²⁸⁵

Però, més enllà de la repressió, què més havia passat a Rubí d'ençà els Fets d'Octubre? El 20 d'octubre el nou alcalde, Francesc Puig, donava a conèixer una ordre de la Comandància militar exigint a tothom que tingués armes sense llicència que en fes lliurament a l'alcaldia, que serien recollides sense demanar *«ni la seva procedència, ni la seva possessió i sense que s'apliqui al qui les lliuri sanció ni represàlia de*

283 ACX. Dietaris de Pere Xercavins i Ambrós. 29 d'octubre de 1934.

284 ACX. Pere Xercavins i Ambrós i Jordi Xercavins i Requesens, Can Xercavins. Notes històriques dels segles XII al XX, p. 470.

285 UNIÓN DE RABASSAIRES DE CATALUNYA. *Els desnonaments rústics a Catalunya*.

281 *La Humanitat*, 9 d'abril de 1935; *La Vanguardia*, 9 d'abril de 1935.

282 «L'agraïment dels ex-presos», *La Lluita*, 18 de maig de 1935.

cap classe».²⁸⁶ De fet, Puig era només un alcalde-gestor que es limitava a tirar endavant els actes administratius que la burocràcia requeria, sempre supeditat a l'autoritat militar. Ocupat l'Ajuntament, el conservadurisme recuperava espais. A primers de novembre s'anunciava que a l'església de Sant Pere les campanes tornaven a sonar.²⁸⁷ El mateix mes, a la Cambra Agrícola Oficial es feia una recapta de diners per socórrer les famílies de les víctimes militars dels Fets d'Octubre.²⁸⁸ Mentre uns eren a la presó els altres se solidaritzaven amb els escarcellers.

El 3 de maig de 1935, seguint l'establert en un decret de la Generalitat, es va renovar l'Ajuntament amb una llista de regidors que eren els mateixos dretans que ja en formaven part des de l'octubre de 1934, però amb la incorporació del catòlic Remigi Brustenga Roig i de dos republicans, Ramon Ratés i Antoni Fontanet. Aquests dos darrers, però, no van acceptar el càrrec i no van prendre'n possessió. Així es va configurar un Ajuntament continuista, amb el mateix alcalde, Francesc Puig, i amb una composició íntegrament dretana. La filiació política dels regidors era: nou de la Lliga, dos republicans independents i tres de la CEDA.²⁸⁹

La República instaurada el 1931 era lluny de consolidar-se com a marc de convivència. La distància que separava dretes i esquerres s'anava eixamplant. La dreta es radicalitzava. Recordem que a la Cambra s'havia format un nucli de la Lliga. Doncs a finals de 1934 es parlava ja de la formació d'una secció de la CEDA, la dreta espanyolista pura i dura. Tant la revolta de l'octubre de 1934 com la repressió posterior empenyien a la polarització. Davant d'un xoc frontal entre dreta i esquerra, que s'intuïa, una part dels sectors conservadors s'allunyava del catalanisme de la Lliga i se n'anava cap a la dreta espanyola, molt més habituada a l'exercici del poder, si calia amb contundència. Empresaris i propietaris agraris, acostumats a fer i

desfer, abominaven d'un sistema on els obrers i pagesos tenien drets i els podien defensar.

L'esquerra, perdut el poder institucional, mirava de refer-se de la repressió. El Centre Democràtic Republicà va patir diversos registres, però no va ser clausurat. Tampoc ho va ser el seu periòdic *La Lluita*, que, per prudència, va deixar de publicar-se i no va tornar a sortir fins el maig de 1935. L'excalde, Pere Aguilera, un cop fora de la presó i absolt en el consell de guerra, reprenia la vida política, però fora de l'Ajuntament. Fer política no municipal volia dir participar en les entitats. Així, l'abril de 1935 va ser nomenat per formar part de la Comissió revisora de comptes de la Cooperativa de Consum La Rubinenca,²⁹⁰ el juny va tornar a presidir el Centre Democràtic Republicà²⁹¹ i va continuar amb la militància a la Unió de Rabassaires. El novembre de 1935 va participar en una assemblea del sindicat pagès com a delegat de Rubí. La crònica diu que hi va fer «*una brillant al·locució*» a favor dels pagesos desnonats, una problemàtica que, com hem vist, coneixia de primera mà.²⁹²

La revolució d'Octubre i la contrarevolució que la va seguir també van deixar en les esquerres un pòsit de radicalització i un anhel d'unitat. En reaparèixer el maig de 1935, *La Lluita*, malgrat la censura, ho expressava així:

*«Per a reeixir de l'experiència dels fets d'octubre, considerem totalment inexcusable que tots els homes d'esquerra, per més conceptes avançats i pràctics que es puguin tenir de les idees, s'uneixin fortament per formar una cadena infranquejable per als únics enemics nostres: Les dretes. [...] No podem ja viure amb la candorositat pretèrita, en que ens semblava que tot vindria amb safata; palpablement hem vist que, per a obtenir un positiu triomf, cal un màxim d'esforç de tots plegats.»*²⁹³

286 *Saba Nova*, 21 d'octubre de 1934.

287 *Saba Nova*, 11 de novembre de 1934.

288 *Saba Nova*, 4 de novembre de 1934.

289 «Unes declaracions d'Antoni Moliner», *Saba Nova*, 19 de maig de 1935.

290 *Endavant*, 7 d'abril de 1935.

291 *Saba Nova*, 23 de juny de 1935.

292 *L'Acció*, 5 de novembre de 1935.

293 «Ja hi tornem», *La Lluita*, 11 de maig de 1935.

La polèmica entre l'Ajuntament designat a dit i l'anterior, sortit del vot popular i destituït, va ser un dels temes d'aquells mesos. El maig de 1935, unes declaracions de l'alcalde-gestor, Francesc Puig, dient que el govern municipal del Centre Democràtic havia estat partidista, al servei només dels ciutadans d'esquerra, van provocar la resposta de Pere Aguilera en forma de carta oberta, però la censura en va impedir la publicació. Més tard, però, es va donar a conèixer. Aguilera hi deia que la comissió gestora estava formada per uns senyors que *«políticament, s'ha de tenir en compte que foren derrotats en les darreres eleccions, els uns, i que ningú no sap a qui representen, els altres»*. I alhora proposava un debat públic que no es va fer mai:

*«invitem a vostè i companys de Comissió perquè davant del poble, que és a qui ens devem, i al local que vostè designi, discutim l'actuació de l'anterior Ajuntament, únic legalment constituït d'acord amb la voluntat del poble.»*²⁹⁴

El juliol de 1935 els exregidors del Centre Democràtic van voler expressar una protesta per la pèrdua dels càrrecs municipals i van adreçar una requisitòria a l'Ajuntament exigint la dimissió del consistori i la seva reposició en els càrrecs. Una queixa que, evidentment, va quedar en res, perquè els efectes de la repressió dels Fets d'Octubre continuaven.²⁹⁵ Bé, alguna conseqüència va tenir... A l'octubre l'exalcalde i els exregidors es van haver de presentar a declarar al Jutjat de Primera Instància de Terrassa a causa d'aquest document. El ministeri fiscal considerava que contenia *«desacataments i injúries»* per a les autoritats.²⁹⁶ La verema de 1935 també va comportar algunes situacions de tensió entre propietaris i rabassaires. Algun pagès va intentar pagar només la meitat de les parts. I fins i tot un, denunciat per un propietari, va passar una nit

al calabós de la Guàrdia Civil de Terrassa.²⁹⁷ La presència d'aquest cos armat, donant suport als propietaris, va fer que aquests acabessin cobrant totes les parts.

L'alcaldia de Puig, que va durar més d'un any, es va caracteritzar per un perfil baix, no impulsant projectes nous, limitant-se a administrar el dia a dia. Això sí, van millorar les relacions amb l'Església, acordant, per exemple, nomenar dos regidors per a formar part del patronat del Museu-Biblioteca de la parròquia.²⁹⁸ I també, en un gest típicament partidista, va donar de baixa l'Ajuntament de la Federació de Municipis Catalans per afiliar-lo a la Unió de Municipis Catalans.²⁹⁹ Pel que fa al nou cementiri *«recentment construït»*, es va acordar pintar-ne les portes i reixes, així com acceptar el dictamen de la Generalitat pel que feia a la indemnització a pagar als propietaris de Can Rosés pel terreny, fixada en 6.920 pessetes.³⁰⁰

Mentrestant, a Madrid, la majoria parlamentària de la CEDA i el Partido Republicano Radical no s'acabava de consolidar. Durant el 1935 es van formar fins a sis governs diferents. A la tardor de 1935 els radicals, esquitxats per l'escàndol de l'estraperlo, van entrar en descomposició. El desembre, José Maria Gil Robles, de la CEDA, va plantejar una nova crisi de govern amb l'esperança que el president li encomanés la formació de govern, però el president Alcalá-Zamora no ho va acceptar.³⁰¹ Va nomenar cap de govern a Manuel Portela Valladares amb l'encàrrec de convocar eleccions.

²⁹⁷ *La Lluita*, 12 d'octubre de 1935.

²⁹⁸ AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 11 de juliol de 1935.

²⁹⁹ AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 26 de juliol de 1935.

³⁰⁰ AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 29 de maig de 1935.

³⁰¹ A finals de desembre de 1935 els tres regidors que la CEDA tenia a Rubí van presentar la dimissió seguint ordres del partit. AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 27 de desembre de 1935.

²⁹⁴ Pere AGUILERA. «El que ens privava la censura», *La Lluita*, 8 de febrer de 1936.

²⁹⁵ *Saba Nova*, 28 de juliol de 1935.

²⁹⁶ *Endavant*, 27 d'octubre de 1935.

11 de gener de 1936

Full de propaganda del míting organitzat pel Centre Democràtic Republicà
per a les eleccions legislatives, en suport del Front d'Esquerres,
amb la participació de Miquel Segura, Antoni Pereña i Pere Aguilera.

MR-A

POBLE DE RUBI

Assisteix demà dissabte, a les nou de la vetlla, en el
Centre Democràtic Republicà

al Gran Míting en el qual parlaran entre altres

MIQUEL SEGURA
ANTONI PEREÑA
PERE AGUILERA

Ciutadans i ciutadanes: No hi manqueu!

VOTEU LA CANDIDATURA DEL FRONT D'ESQUERRES

1936

Recuperació de l'alcaldia

7

La solidaritat amb els presos dels Fets d'Octubre i la voluntat de retornar als ajuntaments els regidors i alcaldes destituïts van pesar molt en la campanya de les esquerres. L'11 de gener de 1936 es va fer un acte al Centre Democràtic Republicà en què els regidors deposats van donar les gràcies al poble de Rubí pel suport rebut mentre eren a la presó. De fet, aquest acte era l'inici de la campanya electoral de les eleccions convocades per al 16 de febrer.³⁰²

A tot Catalunya hi havia més de tres mil regidors que continuaven sospesos de les seves funcions i això va moure un grup d'exalcaldes d'ERC, entre els quals hi havia Pere Aguilera i també els de Sabadell, Figueres, Igualada o Berga, a presentar un manifest el 15 de gener de 1936 on feien notar que havien estat elegits pel poble i no tenien cap procés judicial pendent, pel que exigien la recuperació dels càrrecs.³⁰³

L'ambient en què es van fer les eleccions era molt tens. Uns i altres veien amb veritable temor el triomf dels adversaris, el que sempre és signe d'una societat excessivament polaritzada i dividida. Per a les dretes la victòria representava el reforçament de la situació de predomini que havien aconseguit des de finals de 1933 i encara més després dels Fets d'Octubre. No a totes les circumscripcions els conservadors en presentaven units, però sí a Catalunya, on van crear el Front Català d'Ordre, candidatura que aplegava la Lliga, els tradicionalistes, els radicals, la CEDA i els monàrquics. A Rubí, les dues seus del conservadurisme, el Casal Popular i la Cambra Agrícola, li donaven suport. Les dretes temien la reorganització de les esquerres i la seva possible victòria. El propietari Pere Xercavins Ambrós, per exemple, escrivia, ja el setembre de 1935, els seus pensaments, entre els quals emergia la imatge d'un Pere Aguilera líder de les esquerres rubinenques, conspirant i donant instruccions per a la recuperació del poder:

302 «Nou contacte amb la ciutadania rubinenca», a *La Lluita*, 11 de gener de 1936.

303 «Document adreçat al Governador General de Catalunya», *La Humanitat*, 16 de gener de 1936.

LA LLUITA

ÒRGAN DEL «CENTRE DEMOCRÀTIC REPUBLICÀ»

No tornem els originals - Els autors responen de llurs articles.

ANY. X. - NÚM. 276
Tercera època

Rubí, 22 de febrer de 1936

NÚMERO SOLT: 15 CTS.
Subscripció: 200 trimestre

Ha guanyat la República

Hem vençut. La República ha quedat reivindicada i el poble espanyol ha donat una prova de la seva capacitat política.

Ha pres l'actitud que convenia per a la situació compromesa de la República i l'ha salvada de les urpes dels feixistes.

El Front d'Esquerres ha vençut amb les armes nobles del vot, i no han pogut escamotejar-li la victòria ni les coaccions vergonyoses de les hosts dretanes de la vila, ni les males arts dels Governadors, ni el Govern, ni ningú. La victòria ha estat esclafant arreu d'Espanya.

feta legalment i, per tant, s'havia de complir.

Ara les esquerres governaran la República, i tota la seva atenció ha d'estar posada en les equivocacions safertes en el primer bienni de comandament i no repetir-les; fer les coses inspirades en el bé dels qui els donen la confiança i per al bé del país.

Cal que recordin una i cent vegades el perill que ha carregat la República, que els treballadors cal que visquin dignament i que si s'han de malmetre interessos particulars per al bé de tots no s'han de buscar subterfugis.

És l'hora de les esquerres; s'ha de fer la revolució

Resultat de les eleccions de diputats a Corts ací a Rubí

DISTRICTE PRIMER

Secció 1. ^a	Front d'Esquerres	271	Front d'Ordre	198
" 2. ^a	"	273	"	179
" 3. ^a	"	287	"	140
" 4. ^a	"	236	"	148
" 5. ^a	"	249	"	109

DISTRICTE SEGON

Secció 1. ^a	Front d'Esquerres	215	Front d'Ordre	237
" 2. ^a	" "	212	" "	226
" 3. ^a	" "	266	" "	158
Front d'Esquerres 2.009			Front d'Ordre 1.395	
Diferència a favor del Front d'Esquerres		614		

Immediatament s'ha fet sentir l'obra que es propagava en les propagandes electorals; per això hem pogut veure com els Julials i els Ajuntaments populars de tot Espanya han tornat a la normalitat; el Sr. Azóña ha substituït el Sr. Portela Valladares en el Govern, amb els Ministres d'esquerra d'acord amb la voluntat del poble, i que ahir es firmà el decret llei d'amnistia.

El fracàs de les dretes és doble puix que han perdut les eleccions precisament perquè ha imperat el criteri dels seus antagonistes, que era el de reivindicar els fets d'octubre de 1934, i també perquè el poble s'ha adonat del que els hi anava després, si triomfaven les dretes el dia 16.

Han quedat aixafats per la gran mola d'opinió d'ací a Catalunya; són 700.000 vots que ratifiquen l'autonomia, alliberen els presos polítics i socials, reconforten la República amb llur esperit d'avançada i afermen l'obra social que haurà de fer-se.

Durant el bienni que les dretes han manat la República, el país s'anava esclafant. S'escolava amb les lluites fratricides, i s'escolava l'economia. No hi havia treball i hom veia que els polítics dretans únicament es preocupaven de fer política i desfer allò que en bona llei democràtica era la llei

que s'iniciava en 1931-1933, però sense defalliments i enèrgicament. Ha reclamen els ciutadans que han posat confiança en la República i els republicans, sinó l'actitud que prenguin els ciutadans ja no serà, potser, la de defensar la República.

Catalunya ha fet un gest magnífic en la diada del dia 16. Comporta aquest gest moltes coses que bé canviaran la vida del país. Primer de tot haurà d'existir tot allò que abans del 6 d'octubre existia, com, per exemple, l'Estatut, la Llei de Contractes de Conreu, els Ajuntaments populars, el Parlament Català, el Govern Autònom amb el seu President, Sr. Lluís Companys, i també totes les garanties ciutadanes. Després, en posar-se a funcionar el Parlament, s'ha de crear una obra legislativa per tal d'encaminar la vida dels ciutadans pel camí de la justícia i la igualtat, per tal de donar satisfacció als mils i mil ciutadans que manifestaren amb els seus vots quina era la seva voluntat.

Esperem que no hi hagi defraudats, i que aquesta segona època de recobriment de l'autonomia serà tan fructífera i esplendorosa que hom veurà el país en unes millors condicions de prosperitat, i així desautoritzaran la propaganda derrotista de les dretes a les quals ara es dona el nom d'ordre.

Secció Oficial del C. D. R.

Avui, dissabte - Nit, a les deu: **GRANDIÓS BALL DE MÀSCARES** el qual promet ésser animadíssim i serà executat per l'excel·lent orquestrina LUCKY BAND.

NOTES: Per a la bona organització del ball, es prega a les senyoretes balladores que a 24 ds 10 de la vetlla esquin ja preparades i no facin esperar als qui les passen a recollir. — A la mitja part, se serviran esplèndids sopars.

Demà diumenge - Tarda, a les sis: **ELEGANT BALL**

22 de febrer de 1936

Portada

de La Lluita,

amb els resultats

a Rubí que,

com a tot Catalunya,

guanyà

el Front d'Esquerres.

AMR

«Del Centre d'ells, surten a hores intempestives corrués d'homes. Aquests homes van a saber impressions. Diumenge passat a les dotze de la nit, l'ex-alcalde tenia una tertúlia a la seva taula que el tapava completament. Tanta gent hi havia a son entorn que la taula no es veia. Ell en veu baixa anava conspirant i els seus addictes bevien del bàlsam falaguer que unta les passions...»³⁰⁴

Fins i tot s'entreveu entre el conservadurisme rubinenc certa por a una reacció violenta per part d'alguns esquerrans entorn de les eleccions. L'editorial d'*Endavant* del mateix dia de les eleccions advertia de les possibles conseqüències d'aquesta victòria:

«Demanem [...] que la lluita d'avui es desenrotlli pacíficament, noblement, acceptant tothom el resultat [...] No creiem que durant les hores de l'elecció ni després de saber els resultats, s'intenti alterar l'ordre en el més mínim, car tothom repudiaria aquest fet, i no faria gens de favor als qui el provoquessin.»

I explicava el significat del suport del periòdic catòlic a la candidatura dretana:

«[Aquesta candidatura] és l'única que dona garanties i promet defensar els drets de la Religió, de la família, de la propietat, i els fonaments de la civilització cristiana, dintre una Catalunya gran i forta, redimida dels extremismes anàrquics i revolucionaris que prediquen els elements d'esquerra, que tendeixen molt més al comunisme que no pas a la consolidació del règim autònom del nostre poble.»³⁰⁵

Una prova d'aquest temor a les alteracions de l'ordre és que el 16 de febrer, després de votar, el propietari de Can Xercavins i la seva família van marxar cap a Montserrat.³⁰⁶

304 ACX. Dietaris de Pere Xercavins i Ambrós. 10 de setembre de 1935.

305 «Noblesa i respecte», *Endavant*, 16 de febrer de 1936.

306 ACX. Dietaris de Pere Xercavins i Ambrós. 16 de febrer de 1936.

Pel seu cantó les forces que anaven del centre al comunisme, liderades per ERC, es van presentar unides en la coalició Front d'Esquerres. Per a elles les eleccions tenien el sentit de recuperar el terreny perdut: els ajuntaments suspesos, la Generalitat, el Govern Company i milers d'homes encara empresonats, el govern central i la política reformista estroncada des de la derrota electoral del novembre de 1933. La dura repressió de l'octubre de 1934, especialment a Astúries, jugava un paper important en la campanya. El grau de mobilització política va ser molt intens, a dreta i a esquerra. Pere Aguilera, a més de participar en els actes locals, ho va fer en mítings d'Olesa de Montserrat, Viladecavalls, Ullastrell i Vacarisses. Dues setmanes abans de les eleccions, *La Lluita* llançava aquest missatge:

«Anem a reconquerir els drets que ens han pres, amb el cap ben alt. Anem a treure els homes honrats dels presidis i ergàstules. Anem a instaurar, altra vegada, la justícia social, amb l'abolició, fins on sigui possible, del poder del més potent sobre el més feble.

Som els més, i hem de vèncer! Contra els panxacontents, contra els arribistes, contra les sotanes, contra tot allò podrit i corcat que hi ha en el nostre poble [...] hem de lluitar ben units, i la lliçó que els donarem serà ben categòrica, com es mereixen.»³⁰⁷

Els conservadors rubinencs es devien veure tan malament que el Comitè Electoral del Front Català d'Ordre va entrar en el terreny de les acusacions personals, no pas per atacar cap dels candidats de les eleccions generals, sinó repartint dos dies abans de la jornada electoral un full atacant l'exalcalde Pere Aguilera, que feia setze mesos que era fora del càrrec, però que era percebut com el capitost de les esquerres a Rubí. Al paper se'l qualificava de cacic i dictadoret. Tot i que eren unes eleccions generals, el text gairebé no tocava temàtiques globals, sinó que repassava l'actuació de les esquerres a Rubí des del 1931 al 6 d'octubre de 1934. Es criticava la política respec-

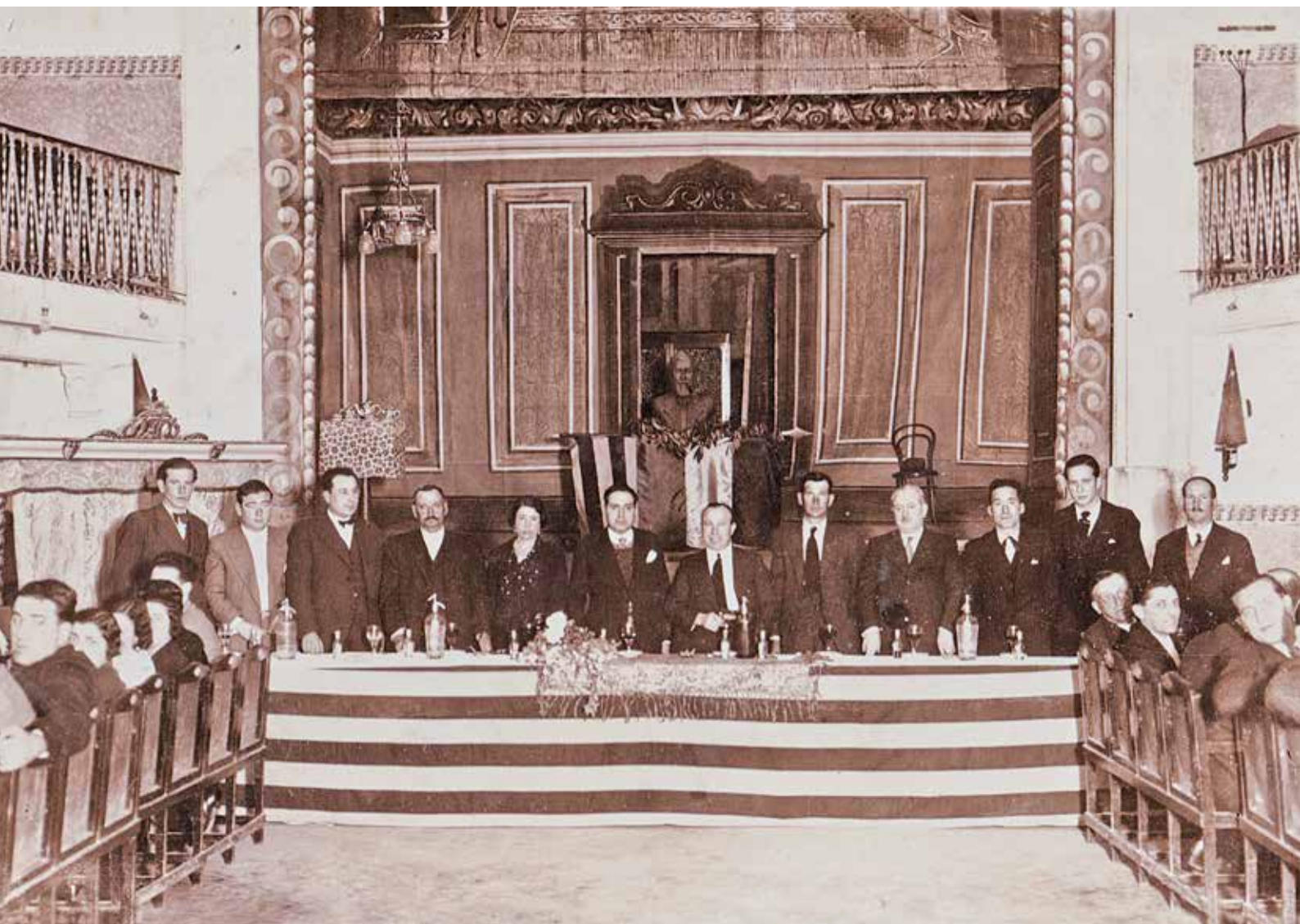
307 «Alerta, poble, alerta!», a *La Lluita*, 1 de febrer de 1936.

Rubí, 12 d'abril de 1936

Homenatge a Miquel Segura amb motiu dels seus vint-i-cinc anys d'activitat teatral a l'Agrupació Dramàtica Santiago Rusiñol del Centre Democràtic Republicà.

Dempeus, rere la taula presidencial, d'esquerra a dreta: x, Josep Sapés, Miquel Bové, x, Rosa Illa, Miquel Segura, Pere Aguilera, Tomàs Coll, Martí Tauler, Antoni Vilardell, x i x.

MR-A

te dels enterraments. S'insinuava una mala disposició dels homes d'ERC a evitar el tancament de Rubí Industrial per abocar els obrers en dificultats a demanar ajut a la Cooperativa de Consum, perjudicant així el comerç local. Es recordava els fets del Sis d'Octubre... A més, però, es deixaven anar acusacions personals contra Aguilera, com contractar, des de l'Ajuntament, deien, el seu cavall, el seu carro i parents seus que *«d'una manera fixa treballaven per l'Ajuntament»*. El mateix Aguilera va contestar, passades les eleccions, que *«el meu carro i el meu cavall no han fet a compte de l'Ajuntament durant aquests anys de República més que quatre o cinc jornals, i encara aquests destinats per la Societat Agrícola quan per torn entre els seus afiliats em corresponien. Del meu familiar que treballava fix a l'Ajuntament, no sé de qui parlen»*.³⁰⁸ També se'l titllava de *«delator»* per haver informat a la policia dels noms dels rubinençs que el setembre de 1934 havien anat en un autocar a la concentració de propietaris de Madrid.³⁰⁹

I va arribar el dia de les eleccions. A tot l'Estat, les esquerres van guanyar amb un marge estret en vots però ampli en diputats. A Catalunya, la victòria també va ser contundent, en vots i en diputats, en una proporció semblant a la de Rubí, on el Front d'Esquerres va obtenir 2.009 vots, un 59% dels emesos, i el Front Català d'Ordre 1.395, un 41%. Respecte de les municipals de 1934, amb una participació semblant, les esquerres pujaven 239 vots i les dretes en baixaven 61. I comparant-ho amb les anteriors generals de 1933, en què la participació havia estat més baixa, les esquerres augmentaven 437 vots i les dretes només 56. És a dir, l'agressiva campanya de les dretes rubinenques, barreja de prediccions apocalíptiques i de duríssims atacs personals contra el líder del republicanisme local, no els va sortir bé. Les esquerres van millorar significativament el resultat electoral.

308 Pere AGUILERA. «Contestant un manifest», *La Lluita*, 22 de febrer de 1936.

309 MR-A. Fulls solts. «Davant la gravetat del moment actual, cal recordar el despotisme dels esquerrans». Comitè electoral del Front Català d'Ordre. 14 de febrer de 1936.

TAULA 7
Eleccions a Rubí
Febrer i abril de 1936

Eleccions Candidatura / partit que la lidera	Generals, 16 febrer		Compromissaris per elegir President de la República, 26 abril	
	Vots	%	Vots	%
Front d'Esquerres / ERC	2.009	59,0	1.596	82,8
Front Català d'Ordre / Lliga Catalana	1.395	41,0	332	17,2

Fonts: Elaboració pròpia a partir de *Saba Nova*, 23 de febrer de 1936, i *Crònica Social*, 27 d'abril de 1936.

Per a les masses republicanes la victòria electoral volia dir alliberament dels presos i retorn als càrrecs perduts arran dels Fets d'Octubre. I així es va fer amb una gran celeritat. El dia següent a les eleccions, el dilluns 17 de febrer, els regidors suspesos van recuperar el càrrec. A Rubí, al vespre, l'alcalde i els regidors del Centre Democràtic Republicà, acompanyats en manifestació per una gentada, van anar a l'Ajuntament. Pere Aguilera i els alcaldes segon i tercer, Antoni Pereña i Miquel Segura, van parlar a la població, fent-se després la sessió oficial de reconstitució de l'Ajuntament, a la que no van acudir els regidors de la minoria dretana. Miquel Segura hi va parlar per retre homenatge a l'alcalde, qui, va dir, *«defensor sempre dels ideals esquerrans i republicans, i dels treballadors del camp, tant perseguits aquests darrers temps»*, havia estat *«combatut en la forma més indigna i insidiosa»*, demanant que constés també la *«indignació d'aquesta Corporació per haver circulat durant la campanya electoral un full indigne [...] que atacava la dignitat i austeritat de l'Alcalde Popular»*. El qual es va aprovar per unanimitat.³¹⁰

310 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 17 de febrer de 1936.

Circa 1936

Vinyeta
de l'Ajuntament de Rubí.
RBG

Aquells dies es van viure amb tranquil·litat a Rubí, però cal anotar que un grup d'exaltats va causar destrosses en el local del Círcol Tradicionalista i que es van fer registres en algunes cases. Les dretes estaven espantades. Pere Xercavins Ambrós va parlar el dia 19, des de Montserrat, amb el rector Josep Guardiet, que es va expressar amb un temor evident: «*Dilluns hi va haver molt perill [...] Es desarmà el sometent. Moltes famílies han marxat. Hi ha hagut moments d'angoixa. L'anarquia comença...*». El 22, encara al monestir, en una nova conferència telefònica amb Rubí, algú deia a Xercavins que «*L'alcalde nou, possessionat de l'alcaldia, recomana ordre*».³¹¹

A un nivell més general, les coses també van canviar ràpidament. El 19 de febrer es va formar un nou govern presidit per Manuel Azaña, que va decretar l'amnistia dels presos polítics, i a finals de mes es restablí el funcionament del Parlament de Catalunya i Companys recuperava la presidència de la Generalitat. Retornada la normalitat, el Govern de la República i el de Catalunya van recuperar l'agenda reformista. Entre els esquerrans, però, tot i governar els seus, escarmentats després de cinc anys de República, eren cada cop més els que no creien que de l'acció legal, governamental, en sortissin les millores socials que esperaven. La dreta tenia moltes formes d'aturar-ho... i, en últim terme, tenia l'exèrcit. Per a alguns, calia passar a l'acció directa, a la revolució, en un ambient de mobilització sindical creixent, al camp i a les ciutats. Les organitzacions revolucionàries —la CNT, el PCE, el POUM...— vivien un cert creixement. Igualment, una part de les dretes, perdudes les eleccions i veient els seus interessos amenaçats, tant des del

Govern d'Azaña com des dels sindicats, es decantava per solucions de força per arribar al poder, en connexió amb un ampli sector de l'exèrcit. L'extrema dreta —Falange, monàrquics— era cada cop més activa i violenta. Aquest era el panorama a nivell d'Estat. A Catalunya, comparativament, es vivia una certa tranquil·litat. Tant la Lliga com ERC seguien una política d'arribar a acords i de buscar l'estabilitat.

Amb tot, els editorials de *La Lluita* mostaven les setmanes anteriors al cop d'estat una preocupació pel deteriorament de la vida política. Per exemple, parlaven d'una «*pluja de vagues*»: «*És això el que ens sap greu: que una tàctica que hauria d'ésser a profit de la República serveixi per a desacreditar-la*».³¹² I poc després, sense concretar-ne gaire les causes, parlava de «*desgavell*», que havia de resoldre's rectificant l'acció governamental «*i sigui donada la sensació autoritària que mereixen tots aquells que es befin, o intentin fer-ho, de les institucions que el poble, nosaltres, amb tota llibertat ens triàrem*».³¹³

A l'Ajuntament es mirava de suavitzar l'ambient. En la sessió celebrada el 26 de febrer els regidors del Centre Democràtic van parlar de respecte i convivència. En entrar en el torn de precís i preguntes Miquel Segura va pregar a la Presidència que «*durant la seva actuació procuri, igual que en l'altra època que governava, [...] que aquesta Casa de la Vila sigui la casa de tots on es faci impossible la violència i l'insult com per dissort es venia fent durant l'actuació passada de l'Ajuntament gestor*». Pere Aguilera va contestar que «*procurarà que tota la seva gestió respongui a un vertader*

312 «Pluja de vagues», *La Lluita*, 20 de juny de 1936.

313 «Autoritat republicana», *La Lluita*, 11 de juliol de 1936.

311 ACX. Dietaris de Pere Xercavins i Ambrós. 19 i 22 de febrer de 1936.

*esperit de llibertat i de justícia [...] Promet que mentre ocupi l'Alcaldia no s'atropellarà ni consentirà que s'atropellin en aquesta casa als vilatans i si no pogués evitar-ho sabria deixar el càrrec».*³¹⁴

Als pobles, però, la distensió era més complicada que al Parlament. Els conflictes obrers, l'aplicació de la Llei de Contractes de Conreu i les picabaralles partidistes, que a les poblacions petites es personalitzen, mantien la tensió. A Rubí, les relacions govern-oposició van ser complicades. Els cinc regidors de Defensa Ciutadana no havien assistit a la primera reunió del nou Ajuntament i tampoc van assistir a la segona, celebrada el 26 de febrer. Van presentar un document explicant l'absència perquè volien «*deixar en absoluta llibertat a la majoria del mateix Ajuntament per a prendre acords amb referència als assumptes que són objecte de la referida sessió*».

Efectivament, una de les línies d'actuació del govern municipal va ser revisar l'actuació de l'Ajuntament anterior i a l'ordre del dia del 26 de febrer hi havia alguns punts polèmics. Es va anul·lar alguns nomenaments de funcionaris fets per l'Ajuntament-gestor, es va declarar il·legal «*l'actuació tota de l'Ajuntament-gestor*», acusat d'ocupar indegudament els càrrecs i d'usurpació de funcions, i es va crear una comissió de revisió dels acords de l'Ajuntament anterior.³¹⁵ Al Ple de l'11 de març es va anul·lar l'afiliació a la Unió de Municipis Catalans.³¹⁶ I a la sessió del 18 de març es va obrir un expedient al metge municipal Joan Parellada a partir d'una denúncia en què un detingut arran dels Fets d'Octubre l'acusava del fet que en el moment de la detenció estava malalt i, malgrat el seu estat, el metge Parellada va informar les forces policials dient que, des del punt de vista mèdic, podia ser tret de casa, traslladat i, per tant, detingut. Com a resultat, primer va ser suspès de feina i sou durant un any i després destituït del seu càrrec.³¹⁷

314 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 26 de febrer de 1936.

315 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 26 de febrer de 1936.

316 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió de l'11 de març de 1936.

317 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessions del 18 de març, 22 d'abril i 17 de juny de 1936.

Els regidors de la dreta van mantenir, inicialment, la mateixa actitud que durant el període 1931-1933, no presentar-se als plens, la forma més extrema d'impugnar la política de l'Ajuntament d'esquerres i de deslegitimar, de fet, el conjunt del sistema polític. Aquest cop, però, el govern municipal va decidir prendre mesures i posar multes als regidors per la seva incompareixença. Cada vegada que hi havia un ple i no hi assistien els queia una multa. De febrer a maig els regidors de Defensa Ciutadana no van assistir als plens. A la sessió del 10 de juny, però, es van tornar a presentar i van continuar assistint-hi regularment fins a la guerra. A la sessió del 24 de juny el regidor de l'oposició Francesc Puig va demanar a l'alcalde si es podia evitar que els regidors fossin «*insultats dins mateix de la Casa de la Vila*». Aguilera va contestar que creia que es podria evitar, tot i que ignorava que aquest fet es produís, afegint que a vegades és difícil evitar aquestes situacions, ja que quan Francesc Puig actuava d'alcalde-gestor, digué, «*no sols s'insultava a regidors i altres vilatans, sinó que fins se'ls pegava sense que el que ara demana protecció a la Presidència evités aquells fets vergonyants*».³¹⁸ El que dèiem, no hi havia el nivell de violència d'altres parts de l'Estat, però la tensió político-social era elevada.

Pel que fa a la gestió municipal, es van reprendre els dos temes estrella dels esquerrans quant a construccions, el cementiri i l'escola. El Grup escolar, segons els acords previs, el construiria l'Ajuntament comptant amb una subvenció del Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts. A finals de febrer, quan portava poc més d'una setmana com a ministre del ram, tant l'alcalde Aguilera com el regidor de Cultura Miquel Segura van escriure, separadament, a Marcel·lí Domingo per recordar-li la necessitat que hi havia de l'escola i per felicitar-lo pel nomenament. Poc després, el 26 de març de 1936 la *Gaceta de Madrid* va publicar l'acord aprovant el projecte i concedint una subvenció de 252.000 pessetes, a pagar en dos terminis.³¹⁹ Però, a més de la subvenció, l'Ajuntament necessitava un préstec per fer

318 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 24 de juny de 1936.

319 *Gaceta de Madrid*, 26 de març de 1936, p. 2393.

1936.

Inscripció N.º.....

Poble: ... *Rubi* Comarca: *Valles Occidentals*
 Entitat: *Centre Democràtic Republicà* Circumscripció: *Barcelonès*
 Delegat efectiu: *Antoni Valankoff*
 Delegat suplent: *Pere Aguilera* *García*

ENTITATS QUE REPRESENTA

Entitat	Poble	Socis	vots	Ptes.
Entitat ... <i>Centre Democràtic Republicà</i> Poble ... <i>Rubi</i> ...		5	2	0
Entitat	Poble			
Entitat	Poble			
Entitat	Poble			
Entitat	Poble			
Entitat	Poble			
Resum				

Antoni Valankoff
 PRESIDENT

SECRETARI

Manuel Blanes

INSTRUCCIONS

Al full adjunt s'hi farà constar poble, entitat, comarca, circumscripció, nombre de socis, i nom dels delegats efectiu i suplent signat pel president i secretari de l'entitat on portany l'esmentat delegat. Si representa més d'una entitat, serà precis acompanyar amb l'esmentat full los corresponents credencials de les entitats representades signades pel president i secretari corresponent.

Així mateix, segueix oberta, novament, l'admissió de credencials de delegats fins al dia 14 de l'actual. Les presentades amb motiu de les anteriors convocatòries es consideraran vàlides si durant l'esmentat període no són retirades i substituïdes per altres de noves.

Per a contribuir a les despeses extraordinàries que ocasiona la celebració del Congrés, cada Entitat abonarà cinc pessetes pels cent primers socis o fracció. Les Entitats que passin de cent, abonaran, a més a més, una pesseta per cada 25 socis o fracció computable per un vot.

Per l'accés al lloc destinat al públic serà rigorosament exigida la presentació d'unes invitacions especials que facilitarà la Secretaria General als Centres, d'acord amb la cabuda del local on es celebrarà el Congrés.

Esperant posar en tot el vostre entusiasme per a cooperar al major èxit i eficaçia del nostre Congrés, us saluda, amb l'afecte i consideració de sempre.

Pel Comitè Executiu Central d'E.R.C.

M. Rouret
 M. Rouret i Callol

Juliol de 1936

Full formulari
 del Centre Democràtic
 Republicà de Rubí
 amb les seves dades
 per a la participació
 al 3r Congrés Nacional
 d'Esquerra Republicana
 que s'havia de celebrar
 el 18 de juliol i quedà
 ajornat per l'esclat
 de la Guerra Civil.

FJL

front a una construcció de tant cost. Al Ple del 6 de maig es va llegir una comunicació de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis comunicant l'aprovació d'un préstec de 400.000 pessetes. I, el mateix dia, es va aprovar el pressupost extraordinari per a la construcció del Grup escolar, que pujava 652.000 pessetes. En el Ple del 3 de juny es va convocar una subhasta per a la concessió de la construcció del Grup escolar i en el Ple extraordinari del 5 de juny es va fer una sessió extraordinària per aprovar el préstec de la Caixa de Pensions.³²⁰ L'esclat de la guerra, al cap de poc, va impedir l'adjudicació a cap empresa i, durant el conflicte, l'Ajuntament emprendria la construcció directament.³²¹ Com a detall significatiu de la importància que es donava socialment al tema escolar, la Cooperativa Popular La Rubinenca va acordar lliurar 2.000 pessetes a l'Ajuntament per col·laborar en la construcció. Al Ple del 25 de març l'Ajuntament va acceptar el donatiu.³²² En el tema del cementiri encara cuejava el desacord sobre l'import a pagar pel terreny als hereus de Sebastià Rosés (Can Rosés), que, com sabem, havia comportat que l'Ajuntament iniciés un expedient d'expropiació del terreny. El 17 de novembre de 1934, quan Pere Aguilera ja havia estat destituït de l'alcaldia, la Generalitat presidida accidentalment pel militar Francisco Jiménez Arenas va resoldre l'expedient fixant en 6.920 pessetes la indemnització a pagar pel terreny.³²³ L'Ajuntament-gestor ho havia acceptat, però el nou ajuntament, en la sessió de l'11 de març, va declarar lessiu l'acord d'acceptar la quantitat de 6.920 pessetes per pagar la finca per al cementiri nou perquè es considerava excessiva.³²⁴

D'altra banda, una de les polítiques que la Generalitat va recuperar va ser l'agrària, restablint la Llei de Contractes de Conreu (2 de març), ordenant la repo-

sició dels pagesos desnonats després del 6 d'octubre (14 de març) i donant l'oportunitat als pagesos de sol·licitar el retorn de les parts que havien hagut de pagar després del 6 d'octubre. Pere Aguilera va tornar a formar part de la Junta Arbitral de Terrassa com a representant dels cultivadors, però aquest cop com a membre suplent.³²⁵

De l'activitat d'Aguilera com a alcalde durant aquests mesos anteriors a la guerra, coneixem les seves trobades amb diferents responsables de la Generalitat: amb Josep Maria Espanya, director general d'Administració Local, a inicis de març, i amb el president Companys el 8 de maig. Segons recordava Pere Aguilera, just abans de la guerra hi va haver una etapa

*«no massa llarga, de certa tranquil·litat, tot i que la crisi econòmica perjudicava de valent i que la política en general estava enverinada. [...] A Rubí estàvem posant el nostre esforç en la construcció de les Escoles Graduates, de les quals ja s'havien fet els pressupostos, empreses que intervindrien en les subhastes, etc. Arribà el fatídic aixecament militar dels generals i començà la gran tragèdia.»*³²⁶

De fet, el cop militar el va agafar fent política. Aguilera, com a vicepresident del Comitè Executiu de la Comarcal del Vallès Occidental d'ERC, era delegat al 3r Congrés Nacional del partit que s'havia de celebrar els dies 18 i 19 de juliol de 1936. L'altre representant rubinenc era Antoni Vilardell, regidor i president del Centre Democràtic Republicà. El dissabte 18 el congrés va començar a Barcelona, però, ateses les alarmants informacions que arribaven, a mitja tarda es va decidir suspendre'l i ajornar-lo per a més endavant.

320 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessions del 6 de maig, 3 i 5 de juny de 1936.

321 Jaume PARRAS; Manuel SANTIRSO. *Rubí als pupitres...*, p. 70.

322 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 25 de març de 1936.

323 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 24 de novembre de 1934.

324 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió de l'11 de març de 1936.

325 *El Dia*, 6 de juny de 1936.

326 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 30.

Rubí, setembre de 1936

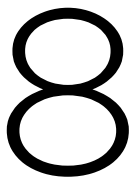
Les campanes de l'església van ser despenjades per milicians per a aprofitar-ne el bronze.

AMR-FONS GRAU CAROL

1936-1937

De l'alcaldia al front

Dèiem al capítol anterior que, durant la primavera del 1936, els extremismes d'un i altre signe creixien. Però, encara que potser hi havia més revolucionaris, no hi havia cap perill de revolució. Les institucions —govern central, govern català, ajuntaments— estaven en mans dels republicans, de l'esquerra moderada, que no aplicava una política revolucionària, sinó reformista, legalista. No hi havia cap pendent que portés sense remei a una revolució. Els partits revolucionaris eren molt minoritaris, només cal mirar la composició dels parlaments. El que va fer possible la revolució i el caos, que ara analitzarem, va ser la traïció d'una gran part de l'exèrcit, la columna vertebral de l'Estat. La força armada que havia de sustentar l'Estat democràtic es va aixecar contra el Govern legítimament constituït i això va desencadenar situacions tràgiques i incontrolables.

La nit del dissabte 18 de juliol ja se sabia que, el que es temia, havia començat. A Melilla, a Sevilla... els militars s'havien aixecat contra la República. A Catalunya, de moment, res. A Rubí, un cop cancel·lat el Congrés d'ERC, l'alcalde i els regidors de la majoria es mantenien reunits i amatents a l'Ajuntament. Al Centre Democràtic es veia més gent de l'habitual.³²⁷ Calma tensa.³²⁸ A trenc d'alba del 19 de juliol, a Barcelona, l'exèrcit, seguint el moviment que s'estenia per tot l'Estat, va sortir al carrer i va començar una batalla que va durar dos dies. El govern català, que dirigia les forces d'ordre públic, havia traçat un pla i va contenir amb eficàcia els militars colpistes. Va comptar amb l'ajut de sindicalistes i afiliats als partits d'esquerra que s'hi havien afegit. El moviment sediciós va ser derrotat a Catalunya, però el cost en vides havia estat molt alt. I la situació resultant era altament preocupant: amb l'assalt a les casernes milers d'armes havien quedat a disposició de qui les volgués. Molta gent, militants polítics i sindicals o no, es va

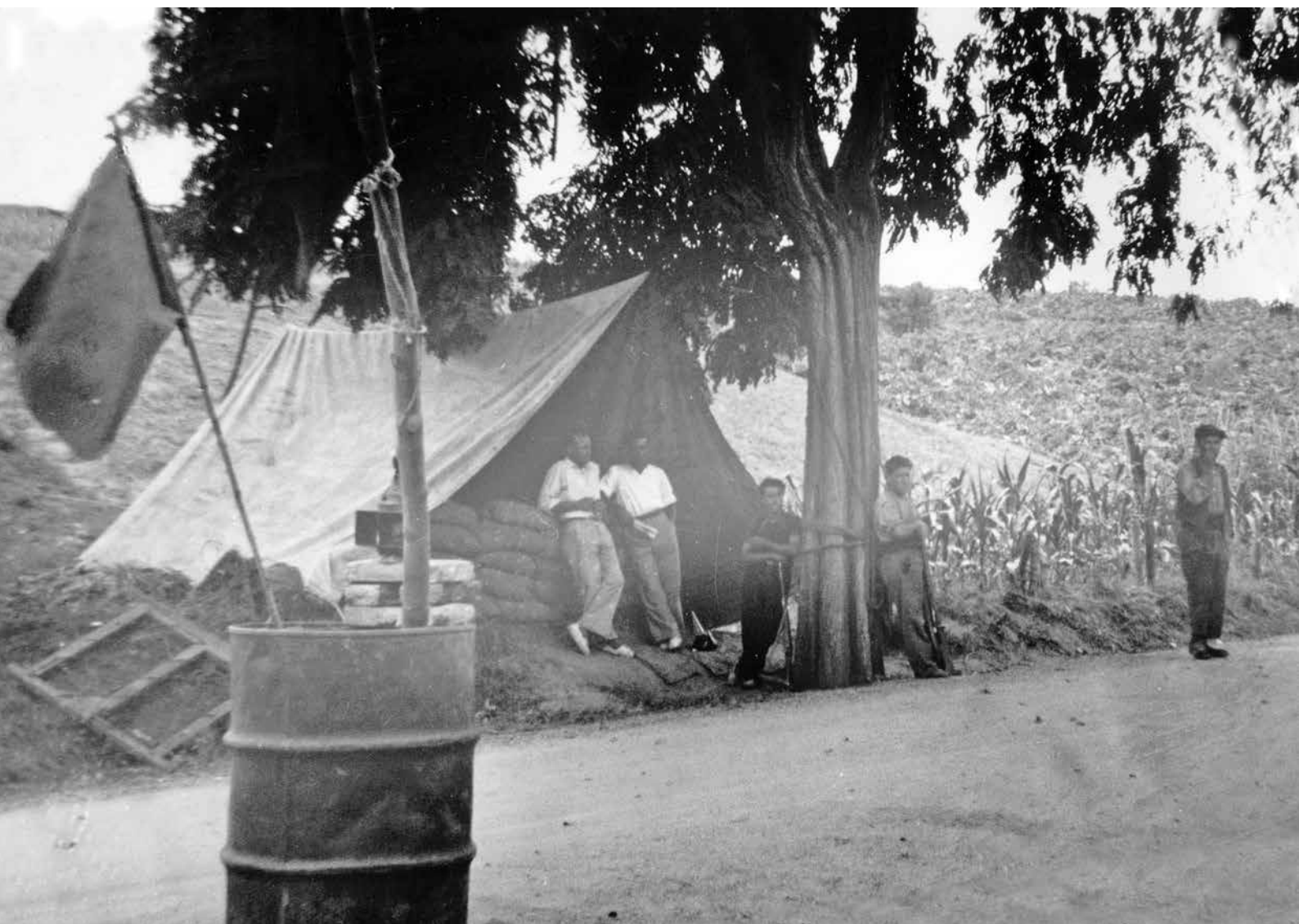
³²⁷ Josep SAPÉS I ESMENDIA. *Dretes i esquerres o la guerra del 36 a Rubí*, p. 53-54.

³²⁸ No ens escau aquí entrar a fons a explicar la Guerra Civil, més enllà del que correspon a la trajectòria de Pere Aguilera. D'altra banda, no disposem d'un estudi aprofundit sobre el període, però es pot consultar: *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, març de 1989; Carme MOLINERO i Pere YSÀS, «Rubí al segle XX. Una vila en transformació», a Carmen BENCOMO i altres, *Aproximació a la història de Rubí*; i Ramon BATALLA i altres, *Rubí a l'abast...*

Rubí, estiu de 1936

Milicians controlant l'accés a la població.

AMR-FONS GRAU CAROL

armar. Les unitats militars i policials havien quedat molt delmades o fins i tot desintegrades.

El cop militar per enderrocar la República, un règim que havia generat una gran il·lusió entre molta gent, va aixecar una onada d'indignació i protesta que va desbordar les autoritats republicanes, que no van poder impedir molts casos de fanatisme i violència. Els militars colpistes exercien la força amb brutalitat, el que reafirmava les tesis dels més radicals i legitimava la violència obrera i popular. Era el moment dels revolucionaris, que van aprofitar el buit de poder per fer la revolució que esperaven. Els anarquistes de la CNT i la FAI, més nombrosos i decidits, portaven la veu cantant. En algunes poblacions també el POUM. Els civils armats, de totes les tendències esquerranes, van crear comitès revolucionaris a barris, pobles i comarques. Però també era l'hora dels oportunistes, dels aventurers, dels aprofitats, que, davant de la desintegració de l'Estat republicà, es dedicaven al saqueig, a l'assassinat, a les venjances personals. El mot de moda era fer la revolució. Però, què volia dir això? Primer, buscar i eliminar «feixistes», que sovint no ho eren: només eren persones de dreta, empresaris, catòlics. I controlar les carreteres, fer registres, detencions i crims de tota mena. Objectiu principal de la repressió va ser l'Església catòlica. Molts dels seus representants van ser assassinats. Molts dels seus edificis van ser destruïts.

A Rubí, al Centre Democràtic, aquell diumenge 19 a la tarda no hi va haver ball, però el bar era curull de gent comentant la greu situació. L'alcalde i els regidors, però, no hi eren, continuaven reunits permanentment a l'Ajuntament.³²⁹ Mentrestant, els revolucionaris s'organitzaven. La CNT i la FAI, les forces dominants, van incautar la Cambra Agrícola i s'hi van establir. Aquest seria el punt de referència de l'activitat revolucionària. Es va crear un Comitè Local de Milícies Antifeixistes que intentava coordinar els milicians de les diferents organitzacions, que ben aviat van iniciar la persecució dels «feixistes». Anaven per les cases de gent dretana, catòlica o relacionada amb la Cambra Agrícola buscant-hi objectes religiosos, que confiscaven, i detenint algu-

nes persones d'aquests sectors, que tancaven al local que feia de presó, al carrer Terrassa. Entre la dotzena de detinguts dels primers dies hi havia el rector Josep Guardiet Pujol, Remigi Brustenga Roig, president del Casal Popular, Josep Grau Coromines, de la Cambra i el regidor Antoni Moliner Fuster, de la candidatura Defensa Ciutadana. El dilluns 20 es va produir el saqueig de la rectoria i de l'església. Van calar foc, al carrer, a tot d'objectes i mobiliari que havien anat traient. També dins de l'església es va fer foc. En saber-ho, l'alcalde va ordenar al cap dels bombers que actués. Antoni Pereña, alcalde segon, s'hi va presentar amb algun altre regidor i, discursant els piròmans, van aconseguir que no cremés també la rectoria.³³⁰ Al Ple del 26 de novembre de 1936 el Sindicat Agrícola va sol·licitar la cessió de l'església com a magatzem, el que es va aprovar per unanimitat.³³¹

La masia de Can Xercavins, per exemple, va patir diversos registres els primers dies de la guerra i posteriorment seria incautada. A més, la Societat de Rabassaires va exigir als propietaris el retorn, en diners, de la meitat de les parts de fruits que els pagesos havien hagut de lliurar-los-hi en les veremes de 1934 i 1935. Tot i que la quantitat a pagar per Pere Xercavins era important, amb algunes dificultats va aconseguir recollir els diners. Molt aviat, però, davant del perill del moment, va optar per fer com molts altres propietaris, persones de dreta o religiosos: amagar-se fora de Rubí, en aquest cas a Barcelona.

L'alcalde i tots els regidors d'ERC pintaven ben poc en aquests primers mesos. Una onada immensa els passava per sobre. Pere Aguilera, bregat en tantes lluites sindicals i polítiques, quedava ara en segon terme per moderat i legalista. El que comptava era el Comitè, tot i que hi havia grups armats que actuaven també al marge dels comitès. Però, qui en formava part? Ini-

330 Josep SAPÉS, *Dretes i esquerres...*, p. 55-56. Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 31.

331 Segons una font no acabada de confirmar per altres, aquesta petició es va fer per frenar el projecte d'enderrocar l'església per donar feina als paletes, com es va fer a Manresa o a Granollers. AMR. *Memòries de Josep Bertran Riba (1909-1983)* i AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 26 de novembre de 1936.

329 Josep SAPÉS, *Dretes i esquerres...*, p. 55.

cialment, les mateixes forces que havien creat l'Aliança Obrera a Rubí, la CNT, el POUM i la Unió de Rabassaires, amb l'afegit de la FAI.³³² No sembla que les primeres setmanes de guerra Esquerra Republicana hi sigués. Hi ha alguns documents del mes de juliol amb un segell del Comitè local de Milícies amb el nom de les diferents organitzacions i ERC no hi consta. A partir de finals d'agost, en canvi, hi ha altres documents que porten un altre segell, gairebé igual, però que ja inclou ERC entre les organitzacions del Comitè.

El que passava a Rubí passava arreu de la zona republicana. La victòria sobre els militars colpistes havia comportat l'esmicolament del poder, que en part havia quedat al mig del carrer i qualsevol, amb les armes a la mà, imposava la seva llei al seu poble o barri. Davant d'això, el president Lluís Companys, el govern català i els partits d'esquerra moderada, incapaços d'imposar el retorn de l'ordre, van optar per evitar danys, salvar els perseguits, ajudar-los a escapar, alhora que se sumaven a la revolució i pactaven amb els revolucionaris per intentar moderar-la, suavitzar-la. Durant gairebé un any, mentre la il·lusió i la força de la revolució estaven més vives, els moderats van quedar en segon terme mentre miraven d'anar recuperant posicions.³³³

Pere Aguilera tenia l'alcaldia, però, com arreu, li havia sortit competència, el Comitè Local de Milícies, que prenia decisions en matèria de seguretat (registres, detencions...), defensa (enviament de milicians al front) o economia (incautacions, col·lectivititzacions, impostos, control dels proveïments...). És a dir, coexistien un poder legal, l'Ajuntament —de moment, eclipsat— i un poder revolucionari. És molt significativa una carta de la Peña Ciclista de Rubí, datada el 25 de setembre de 1936, informant el Comitè de Milícies —no pas l'Ajuntament— del desenvolupament d'unes carreres de bicicletes que, prèviament, el Comitè havia autoritzat.³³⁴

332 El Comitè local de l'Aliança Obrera ja havia organitzat recentment una concentració per commemorar l'1 de maig. *Saba Nova*, 26 d'abril de 1936.

333 Joan B. CULLA, *Esquerra Republicana de Catalunya 1931-2012. Una història política*.

334 AMR. Fons del Jutjat. Arxivador 18.

Aquesta multiplicació d'organismes només comportava disfuncions i confusió. El més racional era centralitzar en l'Ajuntament l'activitat política. Això era difícil de fer, perquè la CNT i la FAI no hi tenien representació. El govern de la Generalitat, amb una política de reconducció de la revolució, va crear una plataforma que ho feia possible.³³⁵ D'altres alcaldes potser ho haurien tingut difícil, però Aguilera, tot i pertànyer a Esquerra Republicana, tenia cert ascendent sobre alguns dels revolucionaris, que havien conviscut amb ell al Centre Democràtic Republicà, el coneixien de temps ençà i se l'havien trobat en les lluites socials i polítiques. Tenia opcions, doncs, d'arribar-hi a acords. Sobre aquesta tasca d'Aguilera d'apaivagar els ànims, arribar a acords i evitar estralls, Ramon Rusiñol Font en va dir: «*La seva prodigiosa facultat de negociador va tenir una època d'especial lluïment durant el primer any de la Guerra incivil*».³³⁶ Molt aviat, dues setmanes després del cop, aprofitant el decret de la Generalitat, va convidar els revolucionaris, especialment la CNT i el POUM, a entrar a l'Ajuntament i convertir aquest organisme en l'òrgan de decisió principal a Rubí. El 3 d'agost es va adreçar com a alcalde al Comitè local de Milícies en nom del Centre Democràtic, és a dir, d'ERC:

«*Creient que la composició actual d'aquest Ajuntament no respon a les necessitats pròpies d'aquests moments [...] per encàrrec del Centre Democràtic Republicà [...] seria convenient convoquéssiu una reunió dels organismes que cooperen amb aquest moviment contra el feixisme, a l'objecte que juntament amb nosaltres procedim tot seguit a constituir un ajuntament que respongui a les conveniències i necessitats d'aquesta hora històrica.*»³³⁷

335 Molt aviat, el 22 de juliol, va aprovar un decret que cessava els consellers municipals procedents de llistes dels partits no afectes al Front Popular d'Esquerres de Catalunya i feia possible la seva substitució per altres representants dels partits d'aquest Front. *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 24 de juliol de 1936, p. 673-674.

336 Ramon RUSIÑOL, «Pere Aguilera, polític rubinenc», a *Rubricata*, 6 de setembre de 1991.

337 MR-A. Fons del Jutjat. Arxivador 18. (Comitè de Milícies)

TAULA 8

Equip de govern de l'Ajuntament de Rubí

8 d'agost de 1936

Nom	Càrrec / Presidència de Comissió	Partit
Pere Aguilera Garriga	Alcalde / Hisenda	ERC
Miquel Segura Mitjans	Alcalde Segon / Cultura	ERC
Eliseu Pujol Mora	Alcalde Tercer / Governació	POUM
Antoni Vilardell Puig	Alcalde Quart / Foment	ERC
Tomàs Coll Arenas	Cementiris	ERC

Font: AMR. Llibre d'Actes. Ple. Sessió del 8 d'agost de 1936.

En els dies següents es van celebrar diverses reunions que van portar a la formació d'un nou Ajuntament el 8 d'agost. ERC va aconseguir que CNT, POUM i Unió de Rabassaires entressin al consistori, però, tot i mantenir l'alcaldia i altres càrrecs, perdia pes. Abans tenia 11 regidors de 16 i després de la remodelació va quedar amb 8 de 16, perquè tres dels elegits de la llista del CDR el 1934 havien passat al POUM: Antoni Pereña —que, en marxar al front, va ser substituït per Eliseu Pujol—, Pere Escayol i Jaume Martí. Els cinc regidors conservadors, elegits a la llista Defensa Ciutadana, quedaven fora de l'Ajuntament i van ser substituïts per tres representants de la CNT i dos de la Unió de Rabassaires. Resumint, l'Ajuntament quedava format així: ERC, 8 regidors, POUM, 3, CNT, 3 i Unió de Rabassaires 2. Amb aquesta operació, que pocs ajuntaments van fer tan aviat, Pere Aguilera s'adelantava en dos mesos i mig al que passaria arreu del país a mitjans d'octubre, quan, després que la CNT, el PSUC-UGT i el POUM haguessin entrat al govern català, es va decretar una nova composició dels ajuntaments amb l'entrada d'aquestes organitzacions. L'Ajuntament adquiria més autoritat, però la duplicitat de poders no desapareixia. El Comitè Local de Milícies continuava existint. I no deu ser casualitat que, en un document del mateix 8 d'agost, ERC va nomenar tres representants per a formar-ne part.³³⁸ És molt probable

que, fins a aquesta data, ERC no formés part del Comitè i el 8 d'agost es produís un reconeixement mutu: uns reconeixien el Comitè enviant-hi representants i els altres reconeixien l'Ajuntament fent el mateix.³³⁹

Pere Aguilera es mantenia al capdavant de l'Ajuntament, però es trobava totalment sobrepasat per la situació creada pel cop d'estat militar. A les memòries, explicant l'ambient revolucionari que es respirava en els primers mesos, deia:

«La sublevació franquista del divuit de juliol va comportar un trasbalsament tan enorme que els qui teníem la responsabilitat de controlar la situació topàvem amb dificultats insalvables. La gent, sobretot el jovent, havia perdut el fre i calia molta sang freda per tal d'evitar tragèdies que, dissortadament, alguna no pogué evitar-se. [...] La tensió anava creixent i tothom era revolucionari. La violència s'ensenyoria sobretot de la joventut i els cervells s'ofuscaven, arribant a crear serioses dificultats.»³⁴⁰

339 En el Consell de guerra celebrat el 16 de maig de 1941 Pere Aguilera va assegurar que ERC no havia tingut representants al Comitè revolucionari fins al cap de tres mesos. Tot fa pensar que, en aquella difícil circumstància, va allargar la durada del període sense representants, però confirmaria que, durant les primeres setmanes ERC no hi era present. ATMT3. Consell de guerra contra Pere Aguilera Garriga. núm. 20.365, 1941.

340 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 37-38.

338 MR-A. Fons del Jutjat. Arxivador 18. (Comitè de Milícies)

Rubí, estiu de 1936

Milicians fent instrucció militar a les afores de la població.

AMR-FONS GRAU CAROL

I també:

«No voldria que cap alcalde hagués de passar per la trista experiència amb que em vaig haver d'enfrontar a l'Ajuntament. La tragèdia de la guerra entre germans i les violències que aquesta lluita interna va desencadenar, fent que les persones es comportessin amb instints salvatges. Jo em vaig veure impotent per a frenar els propòsits de venjança, que no tenien res a veure amb la guerra.»³⁴¹

A ell, que deu anys abans es declarava enemic acèrrim de la pena de mort,³⁴² el que més el va impactar, com a tothom, va ser la violència desencadenada, els assassinats, que es feien amb impunitat. Però, més enllà d'una certa força moral com a alcalde, no tenia res per a oposar-hi. A Rubí no hi havia ni un sol policia, els cinc mossos d'esquadra existents havien estat concentrats a Barcelona. Entrevistat, recordava aquells moments:

«Tot el que van fer els primers mesos... recordo la impressió del primer mort. [...] Hi vaig anar, a un camp o a una vinya. I vam quedar tan sorpresos que ja no... [...] Un home de dretes, però no tenia cap significació especial. [...]

Un dia em vaig trobar amb uns que n'anaven a buscar un que també anaven a pelar. Canalla, canalla petita. [...] Anaven dos. I van anar a buscar a un que [...] era a cal barber. El van esperar a cal barber. I quan va estar d'afeitar-se li van dir que jo el demanava a l'Ajuntament i el van portar a l'Ajuntament [...] L'anaven a matar i ell es va posar a cridar com un boig. Eren les set del vespre i va entrar d'una revolada a l'Ajuntament... Cops de porta, pim, pam.

—“Em volen matar!”

Surto. Dos nanos, dos nanos de 15 anys.»³⁴³

341 Entrevista a Pere Aguilera per J. Ferrer-Domingo, a *Endavant*, maig de 1979.

342 Pere AGUILERA. «Tristes realitats», *La Acción*, 30 d'abril de 1926.

343 Entrevista a Pere Aguilera per Ramon Batalla, 31 d'agost de 1986.

Aquest es va salvar, però no va ser el cas del rector Josep Guardiet, d'Antoni Moliner i de Josep Grau, que van ser trets de la presó rubinenca i assassinats a la carretera de l'Arrabassada el 3 d'agost. Pere Aguilera se'n va assabentar quan ja havien estat morts. Parlant de Guardiet, va dir una frase molt significativa: «*era molt intel·ligent i no era contrari a la República*».³⁴⁴ I també va dir:

«No l'havien d'haver mort. No havien d'haver mort a ningú. Matar no s'havia de matar a ningú. Es pot matar amb la guerra, perquè s'han enfrontat. Però matar com es va matar és una canallada. A això no hi ha dret, no té perdó. [...] Un home que és de dretes... ¿Què té que veure?... No, no, jo... I els hi discutia a ells, eh! A aquests que ho volien matar tot.»³⁴⁵

Una quinzena de rubinencs van morir per la repressió revolucionària, gairebé tots el 1936, tant a Rubí com a d'altres poblacions catalanes. Unes accions violentes que, atès el caos existent, tant podien ser responsabilitat dels comitès antifeixistes com d'organitzacions concretes polítiques o sindicals com de grups que actuaven pel seu compte sense control. Tal era el desgavell.

Com el citat anteriorment, sabem de diferents casos en què l'alcalde Pere Aguilera va intervenir directament per ajudar persones que estaven en perill. Un d'aquells primers dies de la guerra, estant a l'Ajuntament amb el secretari Antoni Gimeno i l'únic policia municipal, dit Blai o Blasi, es va presentar un camió amb deu milicians forasters armats i amb emblemes de la CNT-FAI, vuit civils i dos guàrdies civils. Els dos que van entrar a l'Ajuntament van ensenyar a l'alcalde una llista amb trenta noms de rubinencs dient que venien a buscar-los per feixistes. Aguilera els va dir que ells no els coneixien, que algú els havia donat la llista, que es presentessin aquests i discutirien si eren feixistes o no. Els milicians li van replicar que si ell hagués vist els

344 Entrevista a Pere Aguilera per José Eugenio Borao Mateo, aprox. 1988. a *Testimonis de la Guerra Civil al Vallès*.

345 Entrevista a Pere Aguilera per Ramon Batalla, 31 d'agost de 1986.

Rubí, estiu de 1936

Nens jugant a la guerra.

AMR-FONS GRAU CAROL

cent cinquanta morts que ells havien vist a l'Hospital Clínic de Barcelona, producte de la lluita per aturar els colpistes, ho veuria d'una altra forma. L'alcalde va replicar que aquells havien mort lluitant i que ara ells, per venjança, volien matar gent a qui no coneixien. Sortosament l'incident no va anar a més i els milicians van acabar marxant sense endur-se cap rubinenc.³⁴⁶

També, «*Els republicans de sempre*», explica Josep Sapés, van ajudar a escapar a:

*«la comunitat de monges del convent de Carmelites, a la superiora de les quals se li va entregar un document especial per facilitar llur sortida de la vila, que encara estava controlada pels patrullers. Així ho feren totes elles, vestides de seglar, agraint per escrit el gest humà que els va estalviar un moment que podia haver estat compromès per a elles i la seva integritat personal.»*³⁴⁷

Hi ha també el cas del germà marista Casimir Riba Pi, que havia nascut a Rubí i que va venir-hi per refugiar-se a casa d'una tieta seva.³⁴⁸ Aquest religiós, conegut a l'Església com a germà Bernabé, havia estat director de l'escola de Badalona. Quan va ser a Rubí, un cosí seu va comunicar la seva presència a l'alcalde Pere Aguilera, que el va protegir. El va tranquil·litzar dient que s'hi podia estar, però li va recomanar que evités deixar-se veure pel poble. Tot i que sortia diàriament per comprar el diari, no li va passar res mentre va ser a Rubí. Malhauradament, però, el religiós, juntament amb un grup nombrós d'altres germans maris-

tes, va ser víctima d'un engany perpetrat per dirigents de la FAI. Aquests van prometre als maristes que podrien sortir de l'Estat si pagaven una forta suma de diners. Molts germans es van presentar. Alguns van poder passar a França, però molts altres, entre ells el germà Bernabé, van ser detinguts i afusellats el 8 d'octubre de 1936.³⁴⁹

El mateix Aguilera va explicar també el cas de l'industrial Gaspà, que havia estat detingut a Barcelona acusat de feixista.³⁵⁰ Un comissari de policia va telefonar Aguilera a l'alcaldia demanant-li referències del fabricant i aquest va contestar que «*de feixista res de res*», informació que sembla que va ser molt útil a Gaspà.

Un altre regidor d'ERC, el tinent d'alcalde Miquel Segura, també se la va jugar per ajudar els perseguits. Un dels que estaven a la presó de Rubí era Josep Colomer, un dels homes de confiança del Dr. Guardiet. Segura es va moure perquè l'alliberessin i ho va aconseguir.³⁵¹

Acompanyant la violència i les persecucions, es va produir una profunda transformació de la política, de la societat i de l'economia. La pluralitat ideològica es va reduir dràsticament. Els partits, les entitats i la premsa conservadors i/o catòlics van desaparèixer, les seves propietats van passar a mans de les esquerres i van perdre els seus representants a les institucions. Fins i tot la premsa republicana, però no revolucionària, també va emmudir, com és el cas, a Rubí, de *Saba Nova* i *La Lluita*. D'altra banda, les empreses de tots els rams van ser col·lectivitzades, passant a ser governades per comitès obrers, i moltes terres van ser

346 Ho he explicat segons consta a les memòries de Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 32-33. Dels mateixos fets, Josep Sapés en va explicar també una versió, probablement sentida a Aguilera, que coincideix força amb aquesta. Josep SAPÉS, *Dretes i esquerres...*, p. 60-61. Segons el milicià Josep Bertran Riba els que feien guàrdia a la presó i el Comitè van negar-se també a lliurar presoners a un grup de milicians forasters que es va presentar amb aquesta exigència. AMR. *Memòries de Josep Bertran Riba (1909-1983)*.

347 Josep SAPÉS, *Dretes i esquerres...*, p. 62.

348 Entrevista amb Antoni Pi Muntanyola (7 de gener de 2021) per Ramon Batalla.

349 Entrevista amb Miquel Montoliu Martí (3 de setembre de 2020) per Ramon Batalla. Veure també Miquel MONTOLIU, «Perdó i reconciliació», a *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí* núm. 76, 2019, i Miquel MIR i Mariano SANTAMARIA, *El preu de la traïció. La FAI, Tarradellas i l'assassinat de 172 maristes*.

350 Probablement es refereix a l'industrial Josep Gaspà Parra-mon, propietari d'una fàbrica del folres a Rubí.

351 FCT. Declaració de Josep Colomer Fortino al Jutjat Militar que havia processat Miquel Segura Mitjans, 2 de maig de 1939.

també incautades, passant a mans de la Col·lectivitat de Pagesos. I la pagesia rabassaire va deixar de pagar les parts als amos, a més d'exigir a la propietat el retorn dels imports pagats després dels Fets d'Octubre arran del ban del general Batet. En el camp del comerç es va mantenir, amb alguna excepció, la propietat privada, però la Cooperativa de Consum la Rubinenca va estendre molt la seva activitat, arribant a tenir tres botigues.

I, en aquella societat que es transformava, què feia l'Ajuntament de Rubí? Des de l'inici de la guerra fins a la remodelació del 8 d'agost, senzillament, no va celebrar cap sessió oficial. Estava descol·locat, desbordat. Després, fins a finals d'octubre, mentre funcionava el Comitè de Milícies, el consistori va tenir una activitat mínima, es reunia cada 15 dies, principalment per aprovar el pagament de factures pendents i els permisos d'obres.

A mig setembre, però, a tota la zona republicana es començaven a veure les dificultats derivades de la situació creada el juliol. Els colpistes avançaven al front, certs productes començaven a ser escassos, els preus pujaven, la violència a la reraguarda continuava... Malgrat tot, les idees dels partits menys abrandats, com ERC i el PSUC, anaven calant. Calia posar el focus en guanyar la guerra, posar ordre a la reraguarda, concentrar el poder als ajuntaments i a la Generalitat i ordenar l'economia. Aquestes idees eren cada cop més acceptades i durant el setembre es va arribar a l'acord de dissoldre el Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya i fer un nou govern català incloent també la CNT, el POUM i el binomi PSUC-UGT. I una conseqüència lògica va ser dissoldre els comitès locals i reorganitzar els ajuntaments ampliant-ne les funcions amb tot el que feien els comitès i també el ventall ideològic, tal com ja s'havia fet a Rubí l'agost.

El 20 d'octubre es va constituir un nou Ajuntament de Rubí amb la següent composició: 6 regidors d'ERC, 6 de la CNT, 2 del POUM, 2 d'ACR i 2 del Sindicat Agrícola. L'aritmètica municipal s'havia mogut, arribant-se a un cert empat entre els més moderats i els més revolucionaris. A l'hora d'elegir l'alcalde Pere Aguilera va obtenir onze vots favorables, havent-hi set vots en blanc. Podríem especular sobre quins eren aquests 11

vots: els sis d'ERC, els dos d'ACR, un del Sindicat Agrícola i, probablement, els dos del POUM, amb els representants del qual, malgrat el seu caràcter més radical, tenia lligams estrets des de feia temps. Les tasques de govern van ser distribuïdes entre totes les forces polítiques, tan com mostra la Taula 9.

Amb la constitució del nou Ajuntament es va fer una reestructuració organitzativa. Probablement sota l'impuls cenetista, es va nomenar una ponència per elaborar un nou Estatut de règim interior municipal que es van aprovar a la sessió del 12 de novembre. Com es veu a la Taula 9 es va crear una estructura de nou àrees de govern, força més que les existents fins aleshores, un increment potser justificat pel fet que, com veurem, l'Ajuntament havia ampliat molt les seves activitats. La idea subjacent sota l'interès de la CNT en aquesta proliferació de conselleries és que cada conseller tingués una àmplia autonomia per actuar, sense estar supeditat a l'alcalde. De fet, l'única discussió que hi va haver sobre el projecte la van plantejar alguns representants de la CNT que volien abolir el nom d'alcalde per a la primera autoritat municipal i anomenar-la només president del Consell. Pere Aguilera va respondre que ERC era contrària a l'estructura de conselleries, però que per assolir un consens ho acceptaven, però que, si s'hi feien esmenes, ells es considerarien lliures de presentar altres projectes «*segurament completament oposats*» al que es discutia. Es va acabar aprovant sense modificar, només amb el vot contrari de dos representants de la CNT.³⁵²

A la sessió del 4 de febrer de 1937, però, va esclatar una crisi municipal que va fer sortir les contradiccions i desacords existents entre les diverses organitzacions que, des de l'inici de la guerra, es mantenien més o menys larvats. La conselleria de Treball i Obres públiques, en mans de la CNT, va presentar una llista de cases de la vila, afectant 42 propietaris, en les quals era «*necessari*» pintar portes, baranes, persianes i ferros dels balcons. Els pintors tenien poca feina i volien treballar obligant els propietaris a pintar llurs cases. L'alcalde Aguilera no ho veia clar, considerava

352 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 12 de novembre de 1936.

TAULA 9

Equip de Govern de l'Ajuntament de Rubí

20 d'octubre de 1936

Nom	Càrrec / Primer conseller	Organització
Pere Aguilera Garriga	Alcalde-President / Governació i Hisenda	ERC
Miquel Segura Mitjans	Vice-president / Cultura	ERC
Eliseu Pujol Mora	Defensa	POUM
Joaquim Mariné Cornet	Proveïments	CNT
Joan Gaju Pujol	Treball i Obres Públiques	CNT
Joan Jansà Calaf	Agricultura	SA
Francesc Úrsul Vidal	Sanitat i Assistència Social	ACR
Domènec Paloma Carné	Economia	CNT
Ramon Pujol Albó	Indústria	ERC

Font: AMR. Llibre d'actes del Ple. Sessió del 20 d'octubre de 1936

que l'assumpte requeria un estudi minuciós per part de les diferents organitzacions *«per evitar que es cometi cap injustícia»*. S'acordà deixar-ho en estudi. El conseller de Treball també va presentar una relació d'obres a efectuar pel consistori: una claveguera en un carrer, la instal·lació d'un tub de plom en un altre i la continuació de les obres del nou cementiri. L'alcalde i un regidor d'ERC van parlar a favor de continuar les obres del cementiri i de deixar en estudi les altres. Així es va acordar.

A continuació Eliseu Pujol (POUM), conseller de Defensa, va presentar la dimissió del càrrec com a protesta perquè la Col·lectivitat de Pagesos (CNT) havia efectuat recentment incautacions de terres sense demanar autorització al Consell Municipal. La terra era propietat municipal, digué, i l'autorització municipal era imprescindible. A continuació Pere Aguilera va fer un llarg parlament valorant el conjunt de la situació municipal. La dimissió del POUM, digué, no era només per les darreres incautacions, ja que en d'altres ocasions ell, com a Alcalde-president, havia fet notar certes anomalies i el conseller dimissionari no havia dit res. Va dir que creia que la dimissió era motivada per la

«difícil» situació econòmica del municipi, derivada del fet que *«mentre les despeses han estat crescutíssimes els ingressos són migrats»*. Va dir també que el *«daltabaix econòmic»* s'havia originat ja amb la constitució d'aquell ajuntament, afegint que l'error fonamental havia estat organitzar-lo per conselleries, originant *«un augment considerable de despeses que no permet la capacitat econòmica d'aquesta Vila»*. Per tant, va continuar, ERC es negarà a posar nous impostos als ciutadans mentre no disminueixin les despeses. Sobre les incautacions, va dir que es feien en nom del Consell Municipal i que s'havien de fer amb el previ acord del Consell, però que se n'havien fet moltes, la majoria per part de la Col·lectiva de Pagesos, sense aquest acord. Va dir també que, malgrat que es feien moltes coses amb les que ERC no estava d'acord, aquesta havia *«procurat mantenir la unió»*, però que si es creia que era el moment de *«solucions més avançades»* els regidors d'ERC estaven disposats a deixar els llocs de direcció a d'altres sectors polítics. Aquest rellevant discurs d'Aguilera, mostrant un profund disgust per la situació municipal i la disposició de deixar l'alcaldia, no sembla una declaració improvisada, sinó una presa

A tots els ciutadans del poble de Rubí

Essent d'imprescindible necessitat conèixer amb tota exactitud la situació de tots els ciutadans d'aquesta vila, l'Ajuntament creu convenient que sigui emplenada per tots els veïns una fitxa que reflecteixi les característiques de tots, i en la qual consti molt especialment tot el que faci referència a sous, llocs de treball, import de tots els béns que es poseeixin, ja siguin de finques, valors, metàl·lic o gèneres, fent constar també si s'està parat, per quin motiu i temps, malalties que es tinguin o s'hagin tingut, etc.

L'Ajuntament creu que totes aquestes dades són essencialment necessàries per a la immediata normalització de tots els múltiples serveis i per a donar solució al més aviat possible als diferents problemes que ha creat aquest històric moment, i, per consegüent, serà severíssima la sanció que s'imposarà a tots aquells que deixin de complir la seva obligació de donar amb la màxima fidelitat les dades que s'interessen, amb el ben entès que l'ocultació dels béns significarà la seva pèrdua a favor de l'Ajuntament, sense perjudici de tractar-lo com a facciós i aplicar-li, per tant, les màximes sancions.

A l'objecte de donar les màximes facilitats per al seu immediat compliment, hom avisarà per mitjà de pregons públics i per ordre de carrers, tots els veïns que s'hagin de presentar primerament, els quals ho faran a la Secretaria Municipal, de 5 a 8 de la tarda, tots els dies feiners.

Rubí, 27 de novembre del 1936.

Per acord del Consell Municipal,

L'ALCALDE PRESIDENT,

PERE AGUILERA

27 de novembre de 1936

Ban de l'alcalde

Pere Aguilera

ordenant la confecció

d'un cens socioeconòmic

de la població rubinenca.

ACX

de postura meditada prèviament i potser consultada en l'audiència que el president Companys li havia concedit només dos dies abans.³⁵³

El cenetista Joaquim Mariné va defensar les incautacions efectuades dient que el problema econòmic del municipi tenia fàcil solució posant més impostos. Joan Gaju, també de la CNT, va defensar les col·lectives, va parlar d'obtenir diners fent pagar «els propietaris i rendistes» i va obrir la porta a succeir ERC en la direcció del municipi dient que si ERC no volia ocupar càrrecs de responsabilitat «segurament es trobarà qui es farà càrrec de la direcció del municipi».

Aguilera va respondre que la discussió sobre la Col·lectiva de Pagesos era natural, perquè «les col·lectives, al constituir-se, no responen en benefici de la col·lectivitat i sí únicament als beneficis dels que les integren». A més afirmà que la Col·lectiva anava al fracàs, ja que quan s'acabessin «els gèneres i els diners dels comptes corrents dels propietaris» —ja se n'havien tret 140.000 pessetes—, la situació seria «difícilíssima».³⁵⁴

Mesos més tard un rubinenc d'ACR, probablement un regidor, comentava amb aquestes paraules:

«En produir-se la revolta del 19 de juliol, la situació econòmica del nostre municipi era força envejable.

El mal ha estat que la munió de col·lectives que aleshores sorgiren com per art d'encantament, nul·les de tota eficàcia per l'economia rubinenca, però refugi segur de tots els burgesos d'abans de la sublevació militar, algunes ja comptaven a la brestreta amb el suport econòmic de la Caixa Municipal. [...] Llavors l'Ajuntament fou el padrí i el creditor d'algunes col·lectives agonitzants, algunes de les quals no hi ha res que justifiqui l'existència. Tal vegada perquè alguns visquin amb l'esquena dreta.

Així fou com l'Ajuntament veié desaparèixer la major part dels seus ingressos. [...] L'Alcalde, Pere Aguilera, al seu temps oportú va donar el crit d'alerta, que,

*naturalment, no fou escoltat pels qui tenien el deure d'oïr-lo; per una raó poderosíssima; per ésser els qui més directament es beneficiaven d'aquella carrera de despeses.»*³⁵⁵

Vejam com va acabar la sessió municipal del 4 de febrer. Després d'un llarg debat, no es va acceptar la dimissió d'Eliseu Pujol i es va acordar celebrar una sessió extraordinària el 8 de febrer per parlar de la dimissió i, si es creia convenient, parlar de la reestructuració del Consell Municipal.³⁵⁶

En la sessió del 8 de febrer va començar parlant Joan Rossinyol (ACR) per valorar la dimissió de Pujol i va acabar dient que Acció Catalana Republicana posava els seus càrrecs a disposició del Consell. A continuació Aguilera va dir que la dimissió del conseller del POUM estava motivada per una qüestió de fons i que ERC presentava la dimissió de tots els seus càrrecs, afegint també que, «si l'altra organització majoritària d'aquest Ajuntament» —referint-se a la CNT— «es vol fer càrrec de la direcció de la Vila», trobaria en ERC la deguda col·laboració. I encara va insistir a pregar a la CNT que volgués fer-se «càrrec de la direcció del Municipi», per ser en aquells moments l'organització més adequada per fer-ho. Mariné, per la CNT, va manifestar que aquesta organització posava també tots els seus càrrecs a disposició del Consell. El POUM i el Sindicat Agrícola van fer el mateix. Per tant, dimissió total del Consell, acordant-se celebrar una sessió extraordinària el 15 de febrer per resoldre la crisi.³⁵⁷

La sessió del 15 de febrer no es va celebrar, probablement per no haver-se arribat a un acord. La següent sessió va ser el 25 de febrer, quan es va constituir un nou Consell en el qual Pere Aguilera ja no hi era, com tampoc hi era Miquel Segura, d'ERC, ni Eliseu Pujol, del POUM, ni Pelai Jorba, d'ACR, que van ser substituïts per altres membres d'aquests partits. Aquest relleu tan nombrós en el personal polític té a

353 *Última Hora*, 2 de febrer de 1937.

354 Simeó Calaf (CNT) va matisar després que l'import extret dels comptes bancaris no excedia de les 80.000 pessetes.

355 «Rubí. Notes i comentaris», a *Democràcia*, 18 de desembre de 1937.

356 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 4 de febrer de 1937.

357 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 8 de febrer de 1937.

EDICTE

(Classificació i declaració de soldats)

L'infrascrit Alcalde d'aquest Municipi

PAIG SABER: Que el dia 21 de febrer pròxim, i en compliment del que disposa l'Art. 145 del Reglament per a l'aplicació de la llei de Reclutament, modificat per la R. O. del 20 de desembre del 1929, a les 8 del matí, tindrà lloc en aquest Ajuntament, la classificació i declaració de soldats per al reemplaçament de l'Exèrcit de l'any actual, acte en el qual hauran d'assistir tots els minyons inclosos en l'allistament, salvant els que es trobin compresos en l'art. 146 del susdit Reglament, havent d'ésser representats pels seus pares, tutors o algun individu de la seva família, els que no hi puguin concórrer pels motius que assenyalen els casos 2.º i 4.º de l'esmentat article.

Es recorda als referits minyons, als seus pares o tutors, l'obligació que tenen d'al·legar, en l'indicat acte, els motius que tinguessin per a ésser exclosos del servei militar o demanar pròrrogues de primera classe, fent-els-hi avinent que no serà atesa cap exclusió o petició de les esmentades pròrrogues que, essent conegudes pels interessats, no s'al·leguin en el susdit acte, i que si no concorren en ell, se'ls classificarà com a pròfugs.

Així mateix, s'avisava als classificats exclosos temporals i aptes exclusivament per a serveis auxiliars, i als que tinguin concedida pròrroga de primera classe, allistats els anys 1933 i 1935; l'obligació en que es troben de justificar l'existència de les causes que originaren la seva classificació o concessió, a qual efecte es revisaran llurs expedients tant aviat com termini la classificació dels minyons del reemplaçament actual, fent-els-hi avinent que de no compareixer, seran declarats pròfugs. El que es fa públic per a coneixement dels interessats.

RUBI el 11 de fe-
brer de 1937.

L'Alcalde, President, bravo de 1937.

Pere Aguilera

EDICTO

para la clasificación y declaración
de soldados

El infrascrito Alcalde de este Municipio

HAGO SABER: Que el día 21 de febrero próximo, y en cumplimiento de lo prevenido en el artículo 145 del Reglamento para la aplicación de la ley de Reclutamiento modificado por la Real orden de 20 de diciembre de 1929, a las 8 de la mañana, se verificará en la Casa Consistorial de este Ayuntamiento, la clasificación y declaración de soldados para el reemplazo del Ejército en el corriente año, al que deberán asistir todos los mozos incluidos en el alistamiento, salvo los que se encuentren comprendidos en el art. 146 de dicho Reglamento, debiendo ser representados por sus padres, tutores o algún individuo de la familia, los que no puedan concurrir por los motivos que señalan los casos 2.º y 4.º del artículo expresado.

Se recuerda a los referidos mozos, a sus padres o tutores, la obligación que tienen de alegar en el indicado acto todos los motivos que tuviesen para ser excluidos del servicio militar o pedir prórrogas de primera clase, advirtiéndoles que no será atendida ninguna exclusión o petición de las citadas prórrogas que, siendo conocidas por los interesados no se aleguen en dicho acto, y si no concurren a él, se les clasificará como pròfugs.

Asimismo, se avisa a los clasificados excluidos temporales y aptos exclusivamente para servicios auxiliares, y a los que tengan concedida pròrroga de primera clase, alistados en los años de 1933 i 1935, la obligación en que se hallan de justificar la existencia de las causas que originaron su clasificación o la concesión, a cuyo efecto se revisarán sus expedientes tan pronto termine la clasificación de los mozos del reemplazo actual, advirtiéndoles que de no comparecer, serán declarados pròfugs. Lo que se hace público para conocimiento de todos los interesados.

RUBI a 11 de fe-
brero de 1937.

El Alcalde, Presidente,

Pere Aguilera

11 de febrer de 1937

Edicte de l'alcalde
Pere Aguilera
ordenant la classificació
dels joves
per al servei militar.
AMR

veure amb el cansament derivat de la complexitat del moment i de les dificultats de posar d'acord mentalitats tan diverses. Josep Sapés diu: «*Uns quants regidors es cansen. Miquel Segura està fastiguejat*». ³⁵⁸

És a dir, el febrer de 1937 Pere Aguilera i ERC van desistir de portar el màxim comandament de l'Ajuntament rubinenc i el van oferir a la CNT, que el va acceptar. És interessant reflexionar sobre aquest abandonament voluntari de l'alcaldia per part d'Aguilera, un fet no gaire habitual en política. Si repassem els debats que hem vist entre els regidors a la sessió del 4 de febrer hi trobarem diverses pistes. D'una banda, Aguilera i el grup d'ERC es trobaven incòmodes en haver d'avaluar, en ocupar la presidència del Consell, de manera explícita o no, actuacions amb que no estaven d'acord o que, senzillament, ni es portaven a discussió del Consell. Però el que més els neguitejava era la situació econòmica del Consell, que, des del principi de la guerra, i en només mig any, havia canviat moltíssim.

No es tracta, ara, de fer un estudi detallat, però fem-hi una ullada. L'import dels pressupostos anuals ja dona pistes. El del 1936 sumava un total de 338.071,64 ptes., mentre que el de 1937 arribava a les 870.750 ptes. ³⁵⁹ Tot i que els preus i els sous havien pujat força, la xifra s'havia multiplicat per 2,6. En un any! Què havia passat? La guerra i la revolució ho havien capgirat tot. Les despeses havien augmentat molt per un seguit de motius. D'una banda es va prosseguir la dinàmica anterior iniciant les obres de l'esperat Grup Escolar i continuant les del nou cementiri. A més, els milicians voluntaris que eren al front rebien el sou de l'Ajuntament. La revolució havia clausurat les escoles religioses i, per escolaritzar tots els nens i nenes, es va reformar l'exconvent de les monges carmelites per encabir-hi una escola nova que depenia de la Generalitat i es va anomenar Francesc Layret. Es van iniciar també un conjunt d'obres de millora i eixamplament de carrers i voreres, enderrocament i construcció de cases, de clavegueres...

358 Josep SAPÉS, *Dretes i esquerres...*, p. 71.

359 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessions del 8 d'abril de 1936 i del 25 de març de 1937.

Per què aquesta pruija constructiva? Amb la guerra i la revolució l'economia s'havia frenat, la iniciativa privada havia minvat, les comandes havien disminuït... Exceptuant, en part, tot el relacionat amb l'alimentació, una profunda crisi afectava a gairebé totes les branques productives. Una de les solucions que es va trobar, en el cas dels paletes, un dels sectors més afectats per l'atur i també amb més tradició sindical, juntament amb la indústria, va ser obligar certes famílies a fer obres. Així ho explica Pere Aguilera:

«El problema més preocupant era la gran quantitat de paletes als quals s'havia de donar feina. S'intentà pressionar per fer obres a les cases de gent amb possibilitats, però això era difícil i no donava gaires bons resultats. En vista d'això decidírem eixamplar els carrers, avui el de Maximí Fornés i el de Cervantes o carretera de Sant Cugat, aplicant una contribució de millores.» ³⁶⁰

La hiperactivitat municipal, doncs, va ser la solució de la problemàtica laboral i econòmica. Les nombroses col·lectives que s'havien format podien facturar: fusters, paletes, mosaic i ciment armat, serrallers, transportistes, llauners i electricistes, pintors, pagesos, taxis... Mig poble depenia econòmicament de l'Ajuntament. A vegades, fins i tot, l'Ajuntament pagava factures que no eren d'obres municipals, sinó de feines que una col·lectiva feia per a una altra. A més, la situació social s'anava deteriorant i les despeses de beneficiència —el que ara en diem assistència social—, principalment factures de queviures de la Cooperativa La Rubinenca i de la Col·lectiva de Flequers, també pujaven. L'escriptor Josep Pla es feia sovint la pregunta «I, això, qui ho paga?», davant de certes coses que l'admiraven. Aquí podríem dir el mateix, perquè, evidentment, la capacitat econòmica de l'Ajuntament era modesta.

Doncs es va pagar amb impostos i endeutament. A finals d'agost s'havia aprofitat un decret de la Generalitat que autoritzava els Ajuntaments, per atendre despeses relacionades amb la «*defensa nacional*» i amb «*l'atur forçós*», a confeccionar un repartiment extraor-

360 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 35-36

Cognoms: *Aguilera Garriga* Nom: *Pere*
 Domicili: *F. Galán, 5* Ingrés: *23-2-37*
 Edat: *36* Estat: *Casat* Fills: *2* **64**
 Ofici: *Campesol*
 Especialitats: _____
 Armes que maneja: _____
 Servei militar: _____
 Arma pròpia: _____
 Organització a què pertany: *E. R. G.*
 Grup: *Maurin* Centúria: *Septima*
 Observacions: *Esposa Leticia Vidal el mateix domi-*
cili *parentiu muller.*
 MAB
 34 leg 688 63

23 de febrer de 1937

Fitxa de milicià de Pere Aguilera.

ANC

dinari, «sense limitació en quant a la matèria que pugui ésser objecte de la imposició», les quotes del qual serien fixades «en relació a les rendes i rendiments dels contribuents».³⁶¹ És a dir, l'Ajuntament va imposar una contribució extraordinària a més de cinquanta famílies, seleccionades segons un doble criteri: possibilitats econòmiques i/o adscripció ideològica a les dretes. L'objectiu era recaptar 100.000 pessetes.³⁶² Però, clar, era un ingrés puntual. Pocs dies després es va ratificar l'acord d'acceptar el crèdit de 400.000 pesse-

tes de la Caixa de Pensions per a la construcció del grup Escolar.³⁶³ A mig agost el sindicat CNT també va anunciar que, després d'un augment de salari del 15%, havia aprovat que es retingués un 10% dels salaris de tots els treballadors per pagar els milicians voluntaris, que s'ingressava a la Conselleria de Defensa local.³⁶⁴ El 29 de desembre, però, una altra assemblea del mateix sindicat va acordar reduir a un 6% dels salaris l'import lliurat per als milicians, la resta es destinaria a ajudar les col·lectives que tinguessin dificultats.³⁶⁵ Però,

361 Decret-Ilei del 17 d'agost, publicat al *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 20 d'agost de 1936.

362 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 26 d'agost de 1936.

363 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 9 de setembre de 1936.

364 *Combat*, 16 d'agost de 1936.

365 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 7 de gener de 1937.

poc després, l'aportació d'aquest 6% dels salaris també es va suprimir. I, segons va afirmar Aguilera més tard, aquesta reducció d'ingressos va deixar el Consell en una situació tan greu que es van haver de cercar solucions per evitar una «*suspensió de pagaments*», afegint que «*va ser una de les causes que l'obligà a deixar l'Ajuntament*».³⁶⁶ D'altra banda, és molt probable que la municipalització de l'aigua i de les farmàcies que s'havia efectuat, més que per motius ideològics, s'hagués fet per incrementar els ingressos. I a inicis de 1937 també hi havia sobre la taula del Consell Municipal projectes per municipalitzar el comerç i l'habitatge, però no van tirar endavant.

És a dir, l'Ajuntament havia passat, des del punt de vista econòmic, de ser una empresa petita a una de mitjana o gran. Feia moltes més activitats. I de fet ho feia sense un augment significatiu de plantilla. Això sí, l'alcalde i els regidors s'havien professionalitzat i cobraven un sou. El problema era que es veia que les despeses no paraven d'augmentar i els ingressos eren cada cop més insuficients. Davant d'això, ja ho hem vist, uns pensaven en reduir despeses i altres en incrementar els impostos o en imposar més exaccions a certes famílies obligant-los a fer obres o a pintar la casa. Aquesta problemàtica, que podia portar a fer imposicions injustes a certes famílies o a incrementar excessivament els impostos, en un context de forta inflació, devia ser la raó principal que va portar a Pere Aguilera i a Esquerra Republicana a cedir l'alcaldia a la CNT. Sense oblidar la incomoditat i la impotència de veure des de l'alcaldia, lloc de màxima responsabilitat, els episodis de violència, o com les conselleries executaven polítiques amb les quals no sempre estaven d'acord o com algunes col·lectives feien i desfeien en afers que comprometien el conjunt de les organitzacions antifeixistes.

Al cap de poc de deixar el Consell Municipal Pere Aguilera se'n va anar com a milicià voluntari al front d'Aragó, on es va incorporar, el 23 de febrer de 1937, a la Setena centúria de la Columna Joaquim Maurín organitzada pel POUM, on hi havia altres rubinencs que,

com ell, no necessàriament eren d'aquest partit.³⁶⁷ La seva anada al front, en certa forma una fugida davant de les grans pressions que convergien a l'alcaldia, potser ja havia estat pensada cinc mesos abans, ja que, a primers de setembre de 1936, un diari terrassenc donava per feta la seva marxa, tot i que finalment no es va produir:

*«Ens diuen de Rubí que entre els milicians de les diverses organitzacions obreres i sindicals s'organitza una centúria per anar al front, la qual estarà comandada per l'alcalde popular de la vila, Pere Aguilera i Garriga. Bona sort als lluitadors!»*³⁶⁸

Segons explicava el mateix Aguilera, amb la seva marxa les dretes es van espantar. Entenien que la seva presència al capdavant de l'Ajuntament frenava els excessos dels més exaltats. A les memòries, Aguilera parla del cas de Josep Margenat Gabarró, amo de Can Corbera i propietari de la mina d'aigua que havia estat municipalitzada:

«En cert moment es comença a dir que jo me'n vaig al front i un dia que jo entrava a l'Ajuntament en sortia el senyor Margenat que, plorant, va donar-me la mà i va preguntar-me:

—Què diuen, que vostè se'n va al front?

Contestant-li que sí i que per què plorava en saber-ho, si jo tant l'havia perjudicat, va contestar-me exactament així:

*—Perquè, si vostè se'n va al front, a Rubí ni Cristó serà capaç d'entendre's.»*³⁶⁹

De l'estada d'Aguilera al front d'Aragó, del febrer a l'octubre de 1937, no en tenim detalls. Entre aquestes dates les batalles principals s'esdevenien al nord, on

367 ANC. Ps. Madrid 34. Fitxa de milicià de Pere Aguilera.

368 L'Acció, 9 de setembre de 1936.

369 I continua dient que «*al fer referència a aquesta família, que fou una de les més perjudicades en aquells moments anormals, ho aprofito per demanar-los disculpes a ells i a tantes altres famílies que també es vegeren afectades en perjudici seu*». Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 34-35.

366 AMR. Llibre d'actes. Ple, sessió del 30 d'octubre de 1937.

Tu, jove rubinenc...!

Les hores presents, saturades d'una responsabilitat indefugible per a tots aquells qui sentin i vulguin comprendre en tota la seva grandesa la lluita que inicià Espanya a mitjans de l'estiu passat, són les més a propòsit per provar el temps de ciutadania que forçosament ha de tenir un poble com el nostre, que a través de la Història ha mantingut sempre ben enlairades les banderes glòries de la Llibertat i el Progrés. S'ha dit i s'ha repetit, durant el transcurs d'aquest mig any de revolta sagrant, que la nostra terra serà allò que els espanyols voldran que sigui, i aquesta afirmació, nascuda de la confiança que tota la Humanitat conscient té en nosaltres, no podem deixar de cap de les maneres que, per la nostra actuació inconscient, resti desvirtuada per procediments més o menys raonables, però que en essència són contraris a allò que sentim en la nostra ànima de convençuts idealistes de l'anti-feixisme. Queda, doncs, ben sentat, que tots els components d'aquesta gran massa de combatents aplegats, de sempre, sota els plecs de la bandera reivindicadora dels nostres drets seculars, tenim, a la vegada, la imperiosa necessitat de forjar la nova estructuració governamental, jurídica, social, cultural i política de la nostra terra.

Aquesta feina és una feina gegantina si hem de confiar-la a un home o a una organització sola. És, per tant, necessari, que tots aplegats posem el nostre entusiasme i els nostres coneixements, per poca que siguin, a disposició de la causa que ens aplega a tots sense distinció.

Entenem nosaltres, i en això coincidim amb tots aquells qui han estudiat els processos històrics i les evolucions més o menys revolucionàries de tots els pobles, que precisament és a la joventut a qui està reservada la part principal d'aquesta missió, de la qual ningú no ha de tenir la presumpció d'heure'n el més ínfim benefici; ans el contrari, tothom ha d'estar disposat al màxim esforç i a la mínima recompensa.

Hi ha moltes maneres de treballar en aquesta feina que tenim encomanada. Pot treballar-se des del camp, des del taller, des de l'oficina, des de la tertúlia d'amics, des de la tribuna, des del periòdic, etc., o sigui des de tot arreu on tinguem ocasió de freqüentar-nos amb companys de treball o amb aquells a qui puguem, d'una manera o altra, comunicar les nostres ambicions, de cara a un demà millor on la injustícia no trobi el camp abonat per culpa de la nostra pròpia ignorància. Però és necessari, això sí, que tots aquells qui sentin aquesta pruja de millorament en tots els ordres de la vida, ens agrupem en organitzacions que pugui concedir-nos un màxim de garanties per tal que aquesta ambició nostra de millorar entre tots la nostra condició ciutadana, gràcies a la instrucció i a la cultura que aquestes organitzacions, les quals regentem nosaltres, llibres de tota influència nociva pels nostres sentiments i les nostres justes i humanes aspiracions, pugui ésser efectiva.

Per això, veient clarament quins és la feina de la joventut en aquestes hores greus, demanem a tots els joves que vulguin capacitar-se de l'obra que precisa de portar a terme, que s'apleguin en les JOVENTUTS D'ESQUERRA REPUBLICANA que s'estan formant a la nostra vila, patrocinades pel Centre Democràtic Republicà, l'entitat de més solvència política, cultural i recreativa i la qual, en aquests temps de transformació revolucionària en tots els ordres, incorpora les seves joventuts a la magna empresa que, com diem primer, ha d'ésser la nostra màxima preocupació.

I demanem que sigui a Esquerra Republicana de Catalunya perquè és aquest un partit injustament — i això ho sap

tothom — qualificat per algú de contrarevolucionari i d'inadaptat. Pot ésser, preguntem nosaltres, contrarevolucionari un partit que té els seus màrtirs, i no pocs, caiguts en els paviments dels carrers barcelonins el mateix dia de l'aixecament feixista? Pot ésser inadaptat, quan fretura precisament per l'estructuració d'una societat més humana i més justa, i quan té els seus homes en els llocs oficials de més responsabilitat de la nostra terra? Aquestes preguntes les respondran amb la seva actuació, clara en cada cas, com la del nostre Partit, les JOVENTUTS D'ESQUERRA que estem creant a la nostra vila.

Les JOVENTUTS D'ESQUERRA REPUBLICANA han de portar a terme, si per a això troben l'escalf necessari entre el jovent i tot el poble rubinenc, una tasca eficient de la qual n'heu ben prompte els beneficis. En les seccions de Cultura, d'Esport, d'Agitació, d'Estadística, d'Estudis Socials, etc., de les nostres JOVENTUTS, tothom qui vulgui podrà adquirir una formació ciutadana adequada als moments actuals, i posada al servei de la Guerra, de la Revolució i de Catalunya. I no es donarà més el cas de veure dispersada una joventut entusiasta i ben disposada per actuar, per culpa de no saber-se organitzar per tal de donar-se ella mateixa els mitjans suficients de cultura i de capacitat necessaris per a triomfar en la vida i en les múltiples eventualitats que aquesta a cada moment ens depara.

Per a formar part de les JOVENTUTS es necessita estar molt capacitats de la responsabilitat que això comporta. No necessitem ningú per força. Volem ésser tots uns i no volem que hi hagi qui vingui a ésser un més a la nostra organització, sense aportar-li l'únic entusiasme i l'únic coneixement. Les úniques condicions que posem a tots aquells que vulguin ésser dels nostres és que han d'ésser actius, diligents, estudiosos, disciplinats i han de posar-se tothora al servei de Catalunya, la qual cosa vol dir posar-nos al servei de nosaltres mateixos en la nostra condició de catalans, bo i respectant les llibertats dels altres pobles germans com si fossin les nostres pròpies.

Hem de crear una joventut responsabilitzada de la comesa que li està encarregada. Aquesta és la imperiosa necessitat del moment i aquesta és la finalitat que nosaltres anem a complir i per la qual us demanem, joves rubinencs, que vingreu al nostre costat i que, tots aplegats formem aquella harrera infranquejable, el principal suport de la qual és la joventut organitzada, i contra la qual s'han establert sempre la tirania i el despotisme quan ha pretès endogalar un poble jove pel seu esperit i per la força de la seva raó que res ni ningú no pot concular.

Comptem amb el vostre esforç, amics, per a guanyar la guerra i fer possible la revolució que ha de fer del nostre, el poble que esdevingui a no tardar, el mirall de les revolucions futures i la primera pedra posada en el magne edifici de la Humanitat justa i equitativa, sense imposicions i sense cadenes.

Salut, i endavant, amics! Les JOVENTUTS D'ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA us esperen i us necessiten. Com un sol, tots els joves a la lluita. Per Catalunya i per la Llibertat!!

**La Comissió Organitzadora i
El Comitè Politic del C. D. R.**

Rubí, març del 1937.

Març de 1937

Full de propaganda

de les JEREC,

acabades de crear a Rubí

cridant als joves

a incorporar-s'hi.

MR-A

IMPORTANT : Hom convoca tots aquells a qui pugui interessar la formació d'aquestes JOVENTUTS a una reunió que tindrà lloc en el C. D. R., a les 9 del vespre del divendres, dia 12.

TAULA 10
Equip de Govern de l'Ajuntament de Rubí
 Febrer de 1937

Nom	Càrrec / Presidència de Comissió	Organització
Joaquim Mariné Cornet	President / Defensa i Seguretat interior	CNT
Domènec Paloma Carné	Sots-president / Proveïments	CNT
Joan Gaju Pujol	Obres Públiques	CNT
Francesc Riera Corbera	Economia	ERC
Antoni Vilardell Puig	Cultura	ERC
Ramon Pujol Albó	Indústria	ERC
Pere Escayol Coll	Hisenda	POUM
Joan Jansà Calaf	Agricultura	SA
Joan Rossinyol Soler	Sanitat i Assistència Social	ACR

Font: AMR Llibre d'actes del Ple. Sessió del 25 de febrer de 1937

l'exèrcit sollevat atacava la franja costanera fidel a la República, ocupant Bilbao (juny) i Santander (agost). Des del front d'Aragó els republicans, que durant aquests mesos van militaritzar les milícies voluntàries creant l'Exèrcit Popular, van llançar diverses ofensives per alleujar la situació del nord, però no van obtenir una modificació substancial de les línies, que es van mantenir estables.

Mentrestant, a Rubí es va constituir un nou Consell Municipal el 25 de febrer amb la mateixa distribució de conselleries per als diferents partits. Es va arribar a aquest ple amb el repartiment de càrrecs efectuat, de forma que, per unanimitat, es va nomenar a Joaquim Mariné (CNT) president del Consell i les conselleries es van distribuir entre totes les organitzacions com es veu a la Taula 10.

Aquest Ajuntament va haver d'afrontar l'agudització dels problemes apuntats anteriorment. D'una banda hi havia la qüestió del proveïment de queviures i altres productes bàsics, cada cop més escassos i cars. A finals de 1936 ja s'havien creat les targetes de racionament per distribuir-los equitativament i per evitar que els aliments disponibles sortissin fora de la pobla-

ció.³⁷⁰ La presència de refugiats, provinents de zones en guerra, que en un nombre de prop d'un centenar estaven acollits a Rubí des de finals de 1936, agreujava aquesta problemàtica. En un primer moment el seu allotjament es va resoldre amb famílies que voluntàriament els acollien, però amb l'encariment dels productes de primera necessitat això era cada cop més difícil i l'Ajuntament va assumir directament el seu allotjament i sosteniment.³⁷¹ Això va desequilibrar encara més l'economia municipal, pel que el març de 1937 el Consell va començar a pensar en nous impostos. A la sessió de l'1 d'abril es va aprovar la implantació d'un impost a pagar per cada persona amb tarja de racionament de pa que s'aplicaria, de moment, només una vegada. Però, al carrer, els ànims es van escalfar i el 12 d'abril hi va haver una manifestació en contra, amb gent de totes les organitzacions, pel que el Consell es va tirar enrere. El Consell va entrar en una cri-

370 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 24 de desembre de 1936.

371 Sobre la problemàtica dels refugiats veure Ivan BORDETAS JIMÉNEZ (coord.), *L'assistència social en temps de guerra. Refugiats, desplaçats i evacuats a Rubí, 1936-1939*.

Rubí, circa 1937

Construcció de les Escoles Graduades.

AMR-L'ABANS

si, que es va superar amb l'aprovació d'una bateria de nous impostos per atendre els refugiats (a les entrades de cinema i teatre, a les targes del pa i el tabac, als que vivien en cases de propietat...).

³⁷²

D'altra banda, a mitjans de 1937 els diners disponibles per a construir el Grup Escolar s'estaven esgotant pel considerable increment dels costos laborals i dels materials. Els paletes, per posar un exemple, treballaven el juliol de 1936, 48 hores a la setmana, mentre que un any després en treballaven 40. I abans de la guerra cobraven 12 pessetes per jornal, mentre que el juny de 1937 en cobraven 17,60.³⁷³ El Consell Municipal es va adreçar tant al Departament de Cultura com al de Finances de la Generalitat explicant que el préstec de la Caixa s'estava esgotant i que la subvenció del Ministeri no es podia demanar fins que l'obra no estigués més adelantada, pel que sol·licitaven un emprèstit o una subvenció de 400.000 pessetes a la Generalitat per poder continuar les obres, de les quals depenia la feina d'entre 150 i 175 obrers.³⁷⁴ Al setembre, però, ja es parlava de «*paralització de les obres*».³⁷⁵ El 3 de setembre el Consell, dirigit encara per Joaquim Mariné, es va dirigir al ministre d'Instrucció Pública traslladant aquesta situació i sol·licitant que l'Estat es fes càrrec de la continuació de les obres, comprometent-se l'Ajuntament a continuar pagant el préstec de la Caixa.³⁷⁶

El principal projecte de l'Ajuntament republicà s'anava esgotant. Probablement perquè s'havia dissenyat amb un excés d'ambició ateses les modestes possibilitats financeres de l'Ajuntament i la migrada disponibilitat o interès de les administracions superiors a col·laborar-hi. El gener de 1937 el republicà Jo-

sep Sapés ja havia advertit que «a Rubí [...] hi ha obres municipals començades i que potser no s'acabaran degut al seu cost excessiu».³⁷⁷

372 AMR. Llibre d'actes. Sessió del 29 d'abril de 1937.

373 AMR. Ensenyament. Caixa 1566. Carta del president del Consell Municipal al conseller de Finances de la Generalitat, 22 de juny de 1937.

374 AMR. Ensenyament. Caixa 1566.

375 AMR. Llibre d'actes. Sessió del 10 de setembre de 1937.

376 AMR. Ensenyament. Caixa 1566. Carta del president del Consell Municipal al ministre d'Instrucció Pública, 3 de setembre de 1937.

377 J.S.E., «Vénen del front i diuen...», *Combat*, 17 de gener de 1937.

LA LLUITA

ÒRGAN DEL «CENTRE DEMOCRÀTIC REPUBLICÀ»

No tornem els originals - Els autors responen de llurs articles.

ANY XI - - - - - NÚM. 293
Quarta època

Rubí, 29 de maig de 1937

NÚMERO SOLT: 15.- CTS.
Subscripció: 200.- trimestre

NOVAMENT A LA PALESTRA

Amb la mateixa fermesa de sempre, tornem avui a establir contacte amb el poble antifeixista rubenenc, segurs com estem que la nostra campanya, escaminada a donar solucions pràctiques a l'àlgid problema que vivim des de fa prop d'un any, serà mercedada en el seu veritable sentit, i ningú no voldrà veure afanya exclusivistes ni maiquinacions túbols, que nosaltres som els primers en detestar.

Durant els deu mesos que LA LLUITA no ha sortit, han passat moltes coses. A partir de la criminal revolta facciosa, Espanya i Catalunya han viscut dies terribles, i, després d'haver-los viscut i després d'haver-ne tocat les seves conseqüències, no és gens aventurat afirmar que les hores més gràvides, les hores que més dolor ens han produït en la sang i en la carn, no han estat, principalment pels qui parlem des de Catalunya, aquelles provocades per la pressió invasora dels legionaris, espanyols renegats, italians i alemanys en sinistre col·laboració, ans bé les que la nostra pròpia inconsciència ha creat i que a la llarga, de no posar-hi remei, poden reportar-nos danys irreparables que tots plegats haurem de lamentar. Durant aquest llarg període de lluita sanguant, han sobrat moltes paraules i han mancat feix; han sobrat revolucionaris d'estar per casa i han mancat revolucionaris pràctics; han sobrat pistoles assassines que s'han

deparat contra germans de causa i han mancat armes per a esgrimir contra els veritables enemics que tenim a les avantguardes i a les trinxeres feixistes. I tot això, naturalment, ha portat un desgavell a la nostra reraguarda que, a hores d'ara, es fa bastant difícil d'apagadar. Però, precisament ara, hem de fer tots un esforç, encara que ens sigui necessari sacrificar quelcom de la nostra personalitat, en benefici de tots plegats, per tal de fer impossible que sigui Franco i els seus aliats qui vingui a solucionar d'una manera convincent els nostres petits recels, que en els moments presents no tenen raó d'existir.

D'altra banda, acostumats a no voler creure els qui ens governaven en temps de pressió, i influenciats per campanyes de premsa i brillants parlaments amb paraules que feien molt d'efecte, ens resistim a creure i obeir els nostres governants, com si oblidéssim que ara som nosaltres mateixos que ens governem. D'aquest esperit de rebellia ha nascut el temporal que hem hagut de suportar, enrogida la cara, quan pel nostre procedir inadequat i suicida han hagut de venir a Catalunya i ens han hagut de suspendre les garanties d'endegar-nos les coses de l'ordre públic per nosaltres mateixos.

Els moments actuals no són els més propis de discussions ni molt menys d'imposicions violentes. Els camps s'han de delimitar i enfront dels feixistes que ens com-

baten no podem estar-hi més que els veritables antifeixistes. Aquells que des d'aquí no es sotmeten a les exigències que la guerra ens imposi, estan enfront del poble i es posen en pitjor lloc que aquells que ens combaten cara a cara.

Aquí doncs només pot haver-hi un Govern que ens faci guanyar la guerra i endegui la Revolució que s'està gestant, i un Poble que obeeixi sense discussió les directrius del seu Govern. Tot el que no sigui plantejar les qüestions en aquests termes és involucrar les coses i donar possibilitats al feixisme per tal que continuï la seva obra destructora, que sembla la mort i la desolació per tot arreu on passa.

LA LLUITA, doncs, ve a defensar aquest criteri. Antifeixista d'anys—repasseu la nostra col·lecció—continuarà defensant la raó del poble contra totes les imposicions i tots els sectarismes. Nosaltres no posarem llenya en el foc de la discòrdia. Som demòcrates i és per això que acceptem totes les doctrines quan aquestes són exposades i defensades honradament i amb tota lleialtat.

Des d'aquest moment ens tenim, doncs, antifeixistes de Rubí, altra vegada a la vostra disposició. Us saludem a tots i fem els més fervents vots per una prompta victòria, per la Revolució que està en marxa, pel benestar de Catalunya i per la salut de la República.

En reparèixer, LA LLUITA saluda tots els sectors antifeixistes que sostenen amb lleialtat la guerra contra el feixisme i els invasors

També reitera la seva més fervent adhesió al Govern de la Generalitat i al seu digne President LLUIS COMPANYS

VISCA CATALUNYA!!

29 de maig de 1937

Portada

de La Lluita,

que tornava a aparèixer

després d'uns mesos

sense publicar-se.

AMR

1937-1938

President del Consell Municipal

9

La primavera de 1937, quan ell ja era al front, va ser políticament molt agitada a Catalunya. El govern de la Generalitat estava en una crisi continuada entre Esquerra Republicana, la CNT-FAI i el PSUC-UGT. L'ordre públic, la militarització de les milícies, el desarmament de la reraguarda... eren temes de discussió permanent que s'arrossegaven des de l'inici de la guerra. Un sector de la CNT-FAI i el POUM es resistien a la unificació d'esforços i al restabliment de l'ordre públic, que sentien com una traïció a la revolució, mentre ERC i el PSUC empenyien en aquest sentit. D'altra banda, un conflicte domèstic entre comunistes contribuïa també a la crispació. El pro-soviètic PSUC s'enfrontava a l'heterodox POUM. Finalment, el maig de 1937 va esclatar un enfrontament armat que va produir molts morts: els Fets de Maig. Els partidaris de moderar i de rectificar el rumb de la revolució van guanyar. Políticament, el gran derrotat d'aquelles jornades va ser el POUM, que va ser dissolt. La CNT va perdre influència i va quedar fora tant del govern català com del de la República. S'entrava en una nova situació més favorable als partidaris de més ordre i moderació, principalment ERC i el PSUC.

A Rubí els Fets de Maig no van tenir repercussions directes, però els seus efectes sí que hi van arribar. Els homes i dones d'Esquerra Republicana, després de mesos d'encongiment, se sentien més forts. Això es va notar amb la reaparició, a finals de maig, de la seva publicació *La Lluita* i amb la creació, per primer cop, de la secció local de les Joventuts d'Esquerra Republicana de Catalunya. En canvi, *Combat*, la publicació que havia aparegut l'agost de 1936 sota l'impuls de la revolució, va deixar de sortir probablement l'octubre de 1937. I el POUM, el partit que era perseguit i acusat injustament pel comunisme oficial de tenir lligams amb els franquistes, va anar desapareixent de l'activitat pública. El setembre els dos regidors que tenia al Consell van presentar la dimissió, que va ser acceptada per les altres forces a mig octubre. D'altra banda, i no sense dificultats, per l'oposició de la CNT, es va acabar organitzant la UGT a Rubí, sindicat d'escassa presència local fins aleshores. I de la mà d'aquest sindicat es va implantar, també per primer cop, el PSUC.

Producte d'aquests canvis en la correlació de forces el govern de la Generalitat va publicar un decret l'octubre de 1937 establint la formació de nous con-

MR-A

sells municipals. Segons el decret, el Consell rubinenc s'havia de constituir amb sis consellers d'ERC, sis del PSUC, sis de la CNT, dos d'ACR i dos de la Unió de Rabassaires. La seva composició canviava substancialment: desapareixia el POUM, entrava el PSUC per primera vegada i la representació agrària no era per al Sindicat Agrícola, sinó per a la Unió de Rabassaires. Des del punt de vista ideològic, el sector més revolucionari es quedava només amb els sis representants de la CNT.

Semblava una bona oportunitat perquè ERC recuperés l'alcaldia i, sí, Pere Aguilera tornava a estar entre els sis regidors proposats per aquest partit. El nou ajuntament es va constituir el 30 d'octubre de 1937. Abans d'anar a l'elecció de l'alcalde, Aguilera va voler parlar de com s'organitzaria l'Ajuntament, si per conselleries o per comissions —amb un alcalde responsable—, abonant ell aquest segon sistema. La principal diferència entre un sistema i l'altre és que amb el sistema de comissions l'alcalde presidia i supervisava l'activitat de totes les comissions, mentre que amb el de conselleries cada president de conselleria n'era el responsable de la gestió. És un debat que ja havia sortit amb la constitució d'ajuntaments efectuada l'octubre de 1936, triant-se aleshores el sistema de conselleries. Aguilera va afirmar que el sistema de conselleries incrementava la despesa, afegint que, si s'adoptava, ERC no acceptaria la responsabilitat de cap conselleria.

Joan Gaju (CNT) va defensar el sistema de conselleries perquè el problema econòmic no venia d'aquí, sinó de les circumstàncies que hi havia. Unió de Rabassaires va donar suport al sistema proposat per Aguilera. Gens estrany si pensem que els seus dos regidors, Antoni Vilardell i Francesc Riera, ja eren a l'Ajuntament fins aleshores representant ERC. Joan Rossinyol (ACR) va dir que amb un i altre sistema el problema econòmic era el mateix. Manuel Díaz, del PSUC, no es va voler pronunciar per no tenir experiència municipal. Potser, entre els dos sistemes organitzatius, la diferència no era tant un problema de despeses com la capacitat de l'alcalde per controlar les despeses i les activitats de cada conselleria.

Tots coincidien, però, en la gravetat de la situació econòmica, que Gaju va qualificar de «*deplorable*» i

que va fer dir a Aguilera que «*si no es recorre a ingressos o formes noves no hi ha solvència per a gaires més*». Es va parlar del fet que els ingressos municipals havien caigut des del juliol de 1936 per la disminució de les entrades per la contribució, territorial i industrial, i pel mercat i l'escorxador, i també per la desaparició de la transferència del 10% dels salaris. Pel que fa a despeses, es diu que per a la construcció del Grup Escolar, a més de l'import del crèdit de la Caixa de Pensions, l'Ajuntament hi havia posat 100.000 pessetes més. I s'anotà que les despeses de beneficiència s'havien incrementat fins a 1.000 pessetes setmanals, tant per l'augment del preu de les subsistències com per l'increment de l'atur.

Es va votar la forma d'organització de l'Ajuntament, guanyant el sistema de comissions i alcalde responsable per vuit vots contra sis, havent-hi sis vots en blanc. Els vots a favor de les comissions eren els d'ERC i de la Unió de Rabassaires i els favorables al sistema de conselleries corresponien a la CNT. Els vots sumen vint i no vint-i-dos perquè un regidor del PSUC no hi va assistir i perquè un altre, Francesc Griñó, també representant d'aquest partit, no va ser acceptat com a regidor per portar només dos anys empadronat a Rubí quan la llei n'exigia tres. Important anotar —pel que s'esdevindrà al cap de pocs mesos— que qui va llançar el vet sobre aquest regidor va ser la CNT, sindicat que ja havia posat entrebancs a la implantació a Rubí tant del PSUC com de la UGT.

Com a alcalde va ser elegit Pere Aguilera, que va aconseguir tretze vots, els sis d'ERC i els dos la Unió de Rabassaires i probablement els dos d'ACR i tres del PSUC. Els altres set regidors, sis de la CNT i probablement un del PSUC, van votar en blanc.

La CNT, doncs, no va voler assumir cap conselleria i la resta de grups municipals es van repartir els càrrecs tal com es veu a la Taula 11. Des d'un diari d'ACR es definia el nou Ajuntament així: «*Té l'alcaldia ERC, la qual governa amb el suport incondicional del PSUC. La CNT representa la fracció d'oposició*».³⁷⁸ Per primer cop, doncs, durant la Guerra Civil, hi havia un sector

378 «Rubí. Notes i comentaris», *Democràcia*, 25 de desembre de 1937.

TAULA 11

Equip de Govern de l'Ajuntament de Rubí

Octubre de 1937

Nom	Càrrec / Presidència de Comissió	Organització
Pere Aguilera Garriga	Alcalde Primer / Governació i Hisenda	ERC
Tomàs Coll Arenas	Alcalde Segon / Foment i Serveis Públics	ERC
Vicenç Acín Mas	Alcalde Tercer / Cultura	PSUC
Francesc Riera Corbera	Alcalde Quart / Proveïments	UdR
Joan Rossinyol Soler	Sanitat i Assistència Social	ACR

Font: AMR. Llibre d'actes del Ple. Sessions 30 d'octubre, 18 de novembre i 16 de desembre de 1937.

polític que, voluntàriament, quedava sense càrrecs de responsabilitat.

Com el seu antecessor, Pere Aguilera va continuar buscant diners per a les obres del Grup Escolar, també amb poc èxit. El 7 de desembre de 1937, probablement perquè les cartes de l'alcalde Mariné al Ministeri d'Instrucció Pública no havien tingut resposta, va tornar a escriure-hi per demanar el mateix que tres mesos abans, afegint aquest cop que l'Ajuntament renunciaria a la subvenció —no pagada— que el Ministeri havia concedit el març de 1936.³⁷⁹

Però el problema més greu que Aguilera es va trobar sobre la taula era el dels proveïments i les seves conseqüències. A la base de tot hi havia el descens de la producció i del comerç de subsistències. És a dir, l'escassetat. I també l'augment dels preus, resultat de la davallada de l'oferta i de l'encariment dels costos de producció. Dos problemes que les autoritats superiors intentaven abordar amb una política irreal i ineficaç, posant uns preus oficials, de taxa, i intervenint en la distribució. Però, com que aquests preus eren artificialment baixos, molts productors retenien les collites, el que generava més escassetat i l'aparició d'un mercat negre amb preus elevats, al qual molts no podien accedir. La resta, doncs, patia la inflació i les dificultats crei-

xents de posar un plat a taula.³⁸⁰ Conseqüència d'això va ser que el novembre de 1937 es va detectar un augment del robatoris d'aviram i de verdures, que es va intentar resoldre al Ple del 2 de desembre amb la creació, per part de l'Ajuntament, d'unes patrulles de vigilància.³⁸¹ A la mateixa sessió es va comentar la problemàtica dels proveïments. Els preus eren cars i molt gènere sortia a fora, perquè tant rubinencs com forasters el compraven per vendre'l a d'altres poblacions a preus més cars, el que creava desabastiment a la població. Es va acordar prohibir la venda a persones que no disposessin de la tarja de racionament rubinenca.

L'Ajuntament, encarregat, juntament amb la Cooperativa de consum, de l'abastiment de la població, s'havia d'espavilar a buscar el gènere allà on fos, ja que el que arribava pels conductes oficials era totalment insuficient. Calia trobar algú que el vengués i aconseguir també el permís per al trasllat, que estava molt controlat. Els propis regidors i altres encarregats anaven per tot Catalunya, del delta de l'Ebre a les comarques lleidatanes i a poblacions frontereres com Puigcerdà o la Jonquera, buscant arròs, taronges, aviram i articles de tota mena. Un dels problemes greus era l'escassetat de farina, que feia que, a Rubí, el pa no-

379 AMR. Ensenyament. Caixa 1566. Carta del president del Consell Municipal al ministre d'Instrucció Pública , 7 de desembre de 1937.

380 Veure José Luís MARTÍN RAMOS, *Territori capital. La guerra civil a Catalunya, 1937-1939*, p. 331-347.

381 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 2 de desembre de 1937.

més es pogués subministrar quatre dies per setmana. Aleshores, segons explica Pere Aguilera a les memòries, per resoldre-ho, a principis del 1938 se'n va anar a Guissona per tractar amb Josep Pané, un dels dirigents de la Cooperativa Agrícola Comarcal d'aquesta població.³⁸² Aquesta cooperativa disposava de farina, però no la podia vendre, només la podia bescanviar per altres productes. Va resultar que a la cooperativa li interessava el bacallà i van tancar un tracte per a deu setmanes consistent en el fet que l'Ajuntament portaria cada dissabte sis fardells de bacallà a Guissona i, a canvi, rebria 3.000 quilos de farina. Però, d'on treia l'Ajuntament el bacallà? Diu Aguilera que es va intentar comprar a la Cooperativa de Consum La Rubinenca, però no en disposava, i aleshores el va obtenir a partir del comerciant rubinenc Magí Gusi Pidelaserà, que el comprava a França.³⁸³

En el marc d'una economia col·lapsada, amb un comerç ben escàs i amb un mercat negre pròsper, abundaven els negociants que aconseguien el que convingués, sempre que fos ben pagat, encara que, a vegades, no fos del tot legal. Aquest comerç, si d'una banda treia productes del mercat, de l'altra facilitava l'accés a certs aliments per part d'ajuntaments i cooperatives. Però, clar, la policia perseguia l'acaparament i l'especulació alimentàries. I el gener de 1938 la policia de Terrassa es va presentar davant l'alcalde per preguntar-li qui, a Rubí, podia tenir productes emmagatzemats, contestant Aguilera que només la Cooperativa de Consum. Però, poc després, la policia va fer un registre a la casa i magatzems de Magí Gusi. Això va preocupar Aguilera, perquè podia perillar l'abastiment de farina a Rubí i es podia perdre el gènere que tenia Gusi i era de l'Ajuntament. La situació era delicada. Aguilera es va voler assessorar parlant-ne amb el conseller de Governació, Antoni Maria Sbert, però no va ser possible i ho va fer amb el seu secretari, que el va aconsellar.³⁸⁴ El dia següent, el 31 de gener de 1938, Aguilera va escriure a Gusi dient-li:

«Havent comprovat que els 79 bultos de bacallà, 11 sacs d'arròs i 10 sacs de sucre segellats per la policia de Terrassa en el vostre magatzem de Can Alzamora eren adquirits i destinats al proveïment de Rubí, per quines adquisicions esteu debidament facultat per aquest Ajuntament amb papers expedits convenientment a aquest efecte i inclús segellats per la mateixa policia de Terrassa. Tenint en compte que l'adquisició d'aquest gènere s'ha fet seguint tots els tràmits legals de guies i aduanes i a l'objecte de servir, com moltes altres vegades heu fet, gèneres de primera necessitat a l'Ajuntament de Rubí, aquesta Alcaldia té d'indicar-vos que, fins i tant no rebeu ordres en sentit contrari, no debeu permetre que ningú, sense previ acord amb l'Alcaldia, retiri del vostre magatzem cap classe de gènere.»³⁸⁵

Aquesta ordre a Gusi que no permetés la retirada dels productes va fer pensar a la policia que Aguilera estava complicat en activitats especulatives. No era veritat, però sí que, d'alguna manera, Aguilera havia intentat cobrir a Gusi per salvar el gènere que era de l'Ajuntament, per humanitarisme —en el ple del 10 de febrer va dir que sempre procuraria «*salvar els caiguts*»—, pel servei que Gusi havia fet a Rubí facilitant la distribució de pa i per evitar que els aliments que tenia Gusi sortissin de Rubí. De fet, segons Aguilera, la policia ja li havia perdut la confiança a ell en el moment del registre policial del local del POUM, efectuat a mig novembre de 1937, quan havien tingut un «*altercat*».³⁸⁶

Josep Bertran Riba, que tenia responsabilitats a la Cooperativa de Consum i alhora era el secretari del Sindicat Agrícola, era un dels que s'havia de basquejar per obtenir queviures per a Rubí i explica a les seves memòries les dificultats que tenien, com havien d'anar per tot arreu i com, a voltes, com feien els representants de totes les poblacions, havien de fer maniobres no del tot legals. «*No fèiem l'estraperlo, però el protegíem*».³⁸⁷

382 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 39-40.

383 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 10 de febrer de 1938.

384 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 18 de març de 1938.

385 AMR. Correspondència. 1938. Caixa 254.

386 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 10 de febrer de 1938.

387 AMR. *Memòries de Josep Bertran Riba (1909-1983)*.

LA LLUITA

ÒRGAN DEL «CENTRE DEMOCRÀTIC REPUBLICÀ»

No tornem els originals - Els autors responen de llurs articles.

ANY X - - - NÚM. 313
Quarta època

Rubí, 5 de març del 1938

NÚMERO SOLT: 15, CTS.
Subscripció: 200 trimestre

Entorn de l'evacuació de Terol

Totes les victòries que ha obtingut Franco han estat, en absolut, supeditades a Tajur que li ha proporcionat els seus col·laboradors alemanys i italians.

Així veiem cosa, derrotat inicialment, va perdre tota mena d'iniciativa. En fracassar el moviment subversiu, que només podia ésser guanyat per sorpresa, atutit per allò que menys podien esperar-se, el poble armat al seu davant, immobilitzats a les casernes els qui ja n'eren fora, quedaren al nostre poder els nuclis capdavanters del país. La iniciativa era únicament i exclusivament nostra. En uns pocs dies els arrabassàrem Toledo, Guadalajara, Gijón, Albacete... La facció estava vençuda i resignada a capítular, si no hagués rebut la injecció d'uns centenars de moços transportats amb avió a Sevilla, i més tard amb el vaixell alemany «Kamerun».

Davant l'impetuositat dels pobles peninsulars liberals, els pobles reaccionaris recuaven, la partida estava guanyada si... Si no hagués intervingut en els nostres assumptes un tercer, un quart, un cinquè... Portugal, Alemanya, Itàlia, successivament.

Passà l'estiu i primeries de tardor, en què mantinguérem constantment la iniciativa, atacàrem per tots els fronts, fent prodigis d'heroisme, amb armes i avions lamentables, amb organització deficient i improvisada, amb un percentatge esgarriat de defeccions. Però, amb l'ajut de vaixells estrangers, Franco va transportar al seu territori prou moços i legionaris per a formar la famosa columna Yagüe que sortí d'Extremadura, i a l'avantguarda de la qual anaven els únics tancs i artilleria presentable que aleshores actuava a Espanya. Al seu davant els milicians abandonaven les posicions sense defensar-les. Badajoz, Mérida, Navalmaral, Oliva, Toledo, Illescas. Nomen que balayen pels comunicats de guerra d'aquella època agitats, que es succeïen en una cineta cinematogràfica pels titulars dels diaris.

Fins que arribaren a Madrid, on quatre-cents barbers els amaren i les Divisions extremes del front d'Aragó i els centenars d'ideòlogues d'arreu del món que es feren solidaris de la nostra tragèdia els des-

feren. Atacs per la Casa de Campo, atacs per la Ciutat Universitària, atacs pel Jarama, atacs per Pozuelo... Els defensors de Madrid no desistiren, i les operacions quedaren estancades.

Franco, immobilitzat, implora nou ajut dels seus col·laboradors. Itàlia envia a milers els voluntaris. Alemanya a centenars els tècnics i els avions. Sols això feia possible l'ofensiva de Guadalajara, que va constituir un nou fracàs per a Franco. El fang que hi havia a Bribuega no deixava avançar els italians, però si els permetia recular, ajudats per les bayonetes dels nostres soldats. Ensisada de l'exèrcit franquista.

Enlloc després els facciosos les operacions del Nord, on van consumint els milers i milers d'italians, i una quantitat fabulosa de material que, a mestra de cobrir les necessitats, van rebre, d'Itàlia especialment. Aquestes operacions culminen amb l'ocupació completa del Nord, i també amb un desgast tal del seu exèrcit que necessarien prop de dos mesos per a reorganitzar-lo.

Mentrestant la nostra ocupació de Terol i els seus atacs desesperats per a recuperar-lo. Un d'immediat que dirigí Atarida i que fou polvoritzat. El segon, no menys fort, també fracassà rotundament. Franco, per si sol, es veu ja impossibilitat per a recuperar una plaça que nosaltres li varem prendre abans dies, malgrat els reiterats ajuts que ha anat rebent sense interrupció, i demana auxili, car altament Terol no és reconquistat, i de Terol n'ha fet qüestió d'honor.

Els solbris comunicats de guerra del Govern, posteriors a l'evacuació d'aquesta població indiquen que això ha estat possible per la inferioritat de les nostres armes. Del nostre material, ensaguem-nos. No del valor combatiu dels nostres soldats, no de la peritja dels nostres comandaments, no del funcionament dels engranages de la màquina de l'exèrcit. Si en el cel hi ha dos-cents avions i les nostres esquadres són substituïdes per la iniciativa no poden ensauir combat amb gaires probabilitats d'èxit; si en l'aïre hi ha doble quantitat de canons i metralladores en un cantó que en un altre és menysari

de voler resistir quan l'enemic té avantatge estratègic com en aquest cas. És per això que Terol ha estat evacuat. És perquè el nostre Estat Major prefereix perdre una població a sacrificar milers de soldats i desgastar els altres fronts per qüestió de prestigi.

Voldríem fer veure d'una manera lluminosa que si els facciosos han pogut reaccionar després de la derrota aclaparadora en tots sentits que els hem infligit a Terol ha estat tan sols per haver-los abocat Itàlia i Alemanya material a dojo, tant com n'han demanat, fins a superar-nos en aquest aspecte. La història de les revulles de Franco és la història de les injeccions que ha rebut en homes i material. És Tajur massiu i escandalós de l'estranger, vergonya per als seus partidaris, que li ha permès revisar-se en diversos moments de la nostra guerra en què havia entrat ja en el col·lapse que precediria la desaparició del món dels vius. És la seva marxa sincopada, intermitent, condicionada a la conveniència de Hitler i Mussolini. Mal usar no pot durar, ens han ensenyat els nostres avis. L'ascensió, el millorament, la superació en tots els ordres del nostre exèrcit és rítmica, acompanyada, segura, sense defalliments, sense batzegades, que a la llarga no són sinó nocives.

Franco està a mercè de la voluntat d'altri. El nostre Govern compra només, per desgràcia, amb el nostre esforç, amb el que pugim rendir els braços dels seus soldats i els seus obrers. Allò és fictici i transitori. Això és consistent i definitiu.

Mentre Itàlia, pugui especular a base de la nostra guerra amb Anglaterra, pugui continuar explotant aquest tràgic sautatge, per a obtenir concessions del colós britànic, mentre França no actua una mica més decididament que ara, mentre el proletariat mundial vagi dormint el son dels justos com fins ara i mentre el nostre exèrcit no compti amb tots els elements amb què comptaria, podria, encara, haver de consignar en el nostre Debat nous reversos. Tots ho podem perdre, menys la convicció, la seguretat, la certesa del nostre triomf.

TREVOL

ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA és el Partit de la Democràcia Catalana, més fort i ferm com més dures són les proves a què les circumstàncies el sotmeten.

5 de març de 1938

Portada

de La Lluita,

amb consignes de suport

a Esquerra Republicana.

AMR

Cap a principis de febrer, Magí Gusi va ser detingut per «*acaparar comestibles*».³⁸⁸ La Direcció General de Proveïments del Govern de la República va distribuir un comunicat explicant que li havien confiscat un dipòsit clandestí de queviures que, en aquella situació, era realment fabulós: tones de tota mena de productes, des de cereals (blat de moro, civada, ordi, blat, arròs) a una gran diversitat d'aliments (mongetes, faves, figues, garrofes, sucre, bacallà, pernil, oli, llet condensada...) i altres productes com sabó o xampany, amb un valor total aproximat de més de 200.000 pessetes.³⁸⁹

A la Comissió municipal de Proveïments del 31 de gener l'alcalde va informar del registre efectuat a Magí Gusi i, com que aquest havia estat autoritzat diverses vegades a fer compres per compte de l'Ajuntament per assegurar el proveïment de la vila, es va acordar que es faria el possible per conservar a Rubí els «*gèneres destinats a aquest Ajuntament*». Els productes que es van confiscar a Magí Gusi, però, van anar a parar a Terrassa, on, durant el febrer de 1938 es va anunciar a la premsa la venda d'alguns d'ells.³⁹⁰

En saber-se la detenció de Gusi i el decomís que se li havia fet, la CNT rubinenca, que, des de l'octubre, estava en franca oposició municipal, va posar fil a l'agulla. A la sessió municipal del 10 de febrer de 1938, després de documentar-se amb la policia de Terrassa i d'haver consultat les actes de la Comissió de Proveïments, el sindicat anarquista va presentar una «*interpel·lació pública*», «*dirigida a l'alcalde*». Un representant seu va llegir fragments de les actes de la Comissió de Proveïments, que era la més nombrosa i estava integrada per vuit regidors, dos d'ERC, dos de la CNT, dos del PSUC, un d'ACR i un de la Unió de Rabassaires, Francesc Riera, que la presidia.³⁹¹ La CNT va preguntar Aguilera sobre les seves trobades amb la policia, de les quals havien recollit prèviament informació per altres conductes. La sessió va ser molt llarga, però, en resum, els retrets que la CNT va fer a l'alcalde eren que ells no estaven in-

formats ni havien autoritzat els tractes amb Magí Gusi, que el gènere de l'Ajuntament no s'hauria d'haver retirat i que l'alcalde s'havia extralimitat en les seves funcions, acusant-lo d'«*abús de confiança*» i demanant «*un vot de censura*» contra ell. Després d'un estira-i-arrotonsa molt llarg es va arribar a votar la censura a Pere Aguilera i els sis regidors cenetistes es van quedar sols votant sí, mentre ERC, PSUC i ACR votaven no.³⁹² Els regidors de la Unió de Rabassaires, absents del Ple, van qualificar després el vot de censura de «*baixa i ridícula maniobra de la CNT*» i van solidaritzar-se amb «*l'actuació recta i noble*» de l'alcalde.³⁹³ El Comitè Polític del CDR va emetre un dur comunicat contra el sindicat anarquista, a qui acusava de portar a Rubí una «*maniobra empresa simultàniament a molts pobles de Catalunya, dirigida [...] contra Esquerra Republicana*». L'operació del grup municipal cenetista, s'hi llegia, consistia a aprofitar el cas Gusi per desprestigiar Aguilera presentant-lo com a «*encobridor*» d'aquest comerciant. I es felicitava pel fracàs de la jugada.³⁹⁴ En realitat, però, la victòria dels republicans no era definitiva.

Les repercussions del l'afer Gusi no es van acabar aquí. Un mes després, el 9 de març, Aguilera va rebre una citació judicial sense dia ni hora concrets.³⁹⁵ L'endemà es va presentar a la policia i se'l van quedar detingut. El dia 11 va ingressar al Preventori Judicial de Barcelona (la presó Model) en qualitat de processat, acusat d'alta traïció i a disposició del Jutjat número 2 del Tribunal d'Espionatge i Alta Traïció.³⁹⁶ Aguilera estava inclòs en el sumari 54/1938 d'aquest jutjat, que era el de la investigació sobre el cas de Magí Gusi. Aquests tribunals especials veien acusacions molt diverses, tals com desertió, traïció, especulació, cinquena columna o derrotisme. L'imparable avenç franquista als camps de batalla empenyia a la militarització de la zona republicana, que portava, a vegades, a veure

388 L'Acció, 5 de febrer de 1938.

389 El Dia, 14 de febrer de 1938.

390 L'Acció, 15 i 17 de febrer de 1938.

391 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 16 de desembre de 1937.

392 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 10 de febrer de 1938.

393 «Adhesió de la U.R.», La Lluita, 19 de febrer de 1938.

394 «Aclariment al poble de Rubí», La Lluita, 19 de febrer de 1938.

395 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 18 de març de 1938.

396 ANC. Fons de la Presó Model. Exp. 1515, 1938.

SERVEIS CORRECCIONALS DE CATALUNYA

Preventori Judicial de Barcelona

85

Expedient processal d Pere AGUILERA I GARRIGA

M L

Natural d Rubi comarca Barcelona
 veï d id. comarca Barcelona
 domiciliat a C. Ferni Galán nº 5 fill d Salvador i d Rosa
 edat 37 anys, professió perís estat C.
 nombre de fills 2 antecedents no ingressa per 1a vegada

POLZE DRET

Fórmula
Dactiloscòpica

S 2 3 4 3 - V 4 2 4 2

POLZE DRET

CAUSA

Número del Sumari	Any	JUTJAT	DELICTE	Data en que es decretà presó	Data de llibertat

DATES

Hora	Dia	Mes	Any
	11	Març	38

VICISSITUDS

Ingressa en qualitat de processat i a disposició del
 Jutjat nº. 2 del Tribunal d'Espionatge de Catalunya,
 en sumari nº. 54/38 per alta traïció, segons manament
 que s'uneix.- S'acusa rebut.

L'Ofici de Guardes

Vist i plaç,
El Director,

11 de març de 1938

Coberta
 de l'expedient processal
 de Pere Aguilera.
 ANC

més enemics del compte —com era aquest cas amb Pere Aguilera— i a un funcionament de la justícia on sovintejaven les irregularitats.³⁹⁷

Els companys del Centre Democràtic Republicà es van moure de seguida buscant el suport d'ERC. El 13 de març, tres dies després de la detenció, Samuel Morera, exalcalde de Terrassa i amb responsabilitats al Comitè comarcal d'ERC al Vallès Occidental, es va dirigir en una llarga i contundent carta a la secretaria general del partit demanant gestions a favor d'Aguilera. Hi explica que la intenció d'Aguilera en aquest afer havia estat «*evitar que fossin sostrets de l'esmentada vila diversos articles de primera necessitat i que a la mateixa n'estaven mancats*». Morera hi assegura que Aguilera era «*abastament conegut per a tots nosaltres*» com per a «*no posar en dubte la seva actitud, que ha estat ferma i decidida, com sempre de cara al poble, agabellant per a ell sol tota la responsabilitat, tal com ha fet tot-hora, quan s'ha tractat de defensar coses justes*». Aguilera, continuava dient Morera, «*no deu d'ésser jutjat per un Tribunal d'Alta Traïció i Espionatge. Imposar-nos el deure d'evitar-ho sigui com sigui és el mínim que el partit ha d'aconseguir*». I acabava reclamant gestions per aconseguir que fos jutjat per un tribunal ordinari.³⁹⁸ La Lluita es va posar també al costat d'Aguilera. Afirmà que «*és un bé la depuració i extinció dels qui abusen de la gana del poble explotant-lo. Que siguin perseguits i castigats*». Però dient alhora que Aguilera, d'actuació «*recta i netament antifeixista*» era innocent, perquè «*se li segueix una causa per un afer del qual no té cap responsabilitat. El vetllar per proveïment local de queviures es el motiu pel qual ara es veu empresonat*».³⁹⁹

Mentre l'alcalde era a la presó, l'Ajuntament va celebrar algunes sessions, centrades, sobretot, en la situació d'Aguilera. El Ple del 10 de març, el mateix dia de la detenció, es va suspendre per l'escassa assistència de regidors. En el del dia 13 es va crear una comissió de

regidors per buscar informació sobre quina era la situació d'Aguilera. I en el del dia 18 es va donar compte d'haver visitat Aguilera a la presó, es van explicar les circumstàncies de la detenció i es va nomenar, com a Ajuntament, a un advocat triat pel mateix Aguilera, Marià Rubió i Tudurí, diputat a Corts per ERC i director de *La Humanitat*. La comissió de regidors rubinencs s'havia entrevistat també amb Rubió i Tudurí, que els havia dit que «*coneguda la situació de l'Aguilera, era una qüestió senzilla*», aviat sortiria al carrer.⁴⁰⁰

No tenim més detalls del processament, atès que l'expedient judicial no ha estat localitzat. A les seves memòries, Aguilera explica que fins al cinquè dia no va saber els motius de la detenció i que l'advocat li va enviar el president Lluís Companys.⁴⁰¹ En tot cas, sigui per les gestions efectuades o perquè el jutge va veure que no hi havia causa, al cap de vint-i-cinc dies de la detenció va ser alliberat. L'1 d'abril el tribunal va decretar la seva llibertat, però mantenint-lo 48 hores a disposició de la Direcció General de Seguretat i el dia 4, en haver passat aquestes hores, va sortir finalment al carrer.⁴⁰² Molt més tard, a les memòries, va dir que aquesta detenció l'havia afectat «*molt intensament*»⁴⁰³ Sembla que la detenció de Gusi també va ser relativament breu.⁴⁰⁴

El 7 d'abril Pere Aguilera va tornar a presidir el Ple municipal, però es va trobar sobre la taula una proposta conjunta de la CNT i el PSUC favorable a una reestructuració total de l'Ajuntament a partir d'un criteri d'eficàcia. Les circumstàncies, s'hi deia, comportaven molta feina al consistori, que, si es centralitzava en l'alcaldia, no podia ser assumida adequadament i quedaven acords que no es portaven a la pràctica. En canvi, organitzant l'Ajuntament per conselleries, amb un conseller responsable per a cada tema, es faria més

400 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessions del 10, 13 i 18 de març de 1938.

401 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 41.

402 ANC. Fons de la Presó Model. Exp. 1515, 1938.

403 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 42.

404 Josep SAPÉS, *Dretes i esquerres...*, p. 80.

397 Veure Josep Maria SOLÉ i SABATÉ, Joan VILLARROYA i FONT, *La repressió a la rera guarda de Catalunya (1936-1939)*, Vol. I, p. 268-276.

398 FJl. Fons restituits per l'ANC. Arxivador 12, carpeta 203.

399 «Pere Aguilera, detingut», *La Lluita*, 19 de març de 1938.

Preventori Judicial de Barcelona

AL CAP DELS SERVEIS:

Examinats els antecedents existents en aquestes Oficines, posi's en LLIBERTAD el reclus Pere

Aguilera Garriga natural de Rubi comarca d e Barcelona provincia

veí d e id comarca d e id provincia

fill d e Salvador i d e Rosa

de 27 anys d'edat, professió pages

, instrucció estat casat

Barcelona, d 4 ABR. 1938 del 193

P. EL DIRECTOR,

P. Bonni
Revisat i Conforme
EL CAP DEL MAGATZEM

4 d'abril de 1938

Ofici decretant

la llibertat

de Pere Aguilera.

ANC

TAULA 12

Equip de Govern de l'Ajuntament de Rubí

Abril de 1938

Nom	Càrrec / Presidència de Conselleria	Organització
Joan Roba Garcia	President / Hisenda i Governació	CNT
Pere Rosell Vidal	Sotspräsident	CNT
Joaquim Aragonès Campderrós	Treball i Obres Públiques	CNT
Joan Gaju Pujol	Proveïments	CNT
Manuel Díaz Moratilla	Sanitat i Assistència Social	PSUC
Vicenç Acín Mas	Cultura	PSUC

Font: AMR. Llibre d'actes del Ple. Sessions 11 i 12 d'abril i 8 de maig de 1938.

bona feina. Atesa la composició de l'Ajuntament, amb vint-i-dos regidors, si es posaven d'acord dues de les organitzacions majoritàries, com era el cas, amb sis regidors cada una tenien la majoria absoluta. Pere Aguilera, veient-se ja fora de l'alcaldia, va agrair el suport rebut de totes les organitzacions durant el període d'empresonament i va concedir que potser sí que l'alcaldia tenia massa feina.⁴⁰⁵ A la sessió de l'11 d'abril es va elegir un nou alcalde, Joan Roba Garcia, de la CNT, que va obtenir només els vots de la seva organització i els del PSUC, votant la resta d'organitzacions en blanc. I a les sessions del 12 d'abril i del 8 de maig es van acabar de constituir les conselleries de forma que tots els consellers-presidents de conselleria eren de la CNT i del PSUC. Aquestes organitzacions havien proposat que es distribuïssin les conselleries entre totes les minories, però la resta d'organitzacions, ERC, ACR i Unió de Rabassaires, van preferir no ocupar llocs de responsabilitat i quedar a l'oposició.

Què havia passat? Era només un tema d'eficàcia organitzativa? Les diferències de la CNT amb Aguilera i ERC, havien sovintejat durant tota la guerra. La dimissió dels dos regidors del POUM el setembre de 1937 ja havia estat argumentada dient que no podien treballar

amb eficàcia per «la lluita i antagonisme que existeix entre les minories d'Esquerra Republicana i CNT».⁴⁰⁶ El cas és que el PSUC, des que havia entrat a l'Ajuntament l'octubre de 1937, sempre havia donat suport a Aguilera. L'última vegada feia només dos mesos quan, durant la sessió del 10 de febrer, el PSUC havia votat en contra de la censura a l'alcalde amb motiu del cas Gusi. Aquest primer intent de la CNT per treure ERC de l'alcaldia havia fracassat. Dos mesos després les coses van anar diferent. La CNT i el PSUC van trobar la manera d'actuar plegats. Un gir important del PSUC si tenim en compte els molts entrebancs que la CNT havia posat a l'establiment a Rubí de la UGT —sindicat a partir del qual es va desenvolupar el PSUC en aquesta població. En una carta del 6 de juliol de 1937 la Junta directiva de la UGT a Rubí explicava a Francisco Largo Caballero, secretari general del sindicat, que finalment havien pogut constituir el sindicat a Rubí, el que representava «un verdadero heroísmo», ja que «los obstáculos que nos ponen los de la CNT son innumerables, pues controlan el Ayuntamiento y por consiguiente todo el pueblo».⁴⁰⁷

406 AMR. Correspondència. 1937. Caixa 84. Carta d'Eliseu Pujol, secretari general del POUM a Rubí, al president del Consell.

407 «Carta del Sindicat d'Oficis Varis de la UGT de Rubí a Francisco Largo Caballero. 6 de juliol de 1937», *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, núm. 32, 1989, p. 85.

405 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 7 d'abril de 1938.

**Centre Democràtic
Republicà — Rubí**

**ONZE de SETEMBRE
del 1938 • A 2/4 de
4 de la tarda en punt**

Acte a benefici de la Campanya d'Hivern

ORGANITZADA PEL GRUP FEMENÍ I LES J. E. R. E. C.

Actuaran els aplaudits

ELENCES CATALANS

DE

GUERRA

de la Federació Catalana de
Societats de Teatre Amateur

Patronatge de la Generalitat de Catalunya

11 de setembre de 1938

Full de propaganda
d'un acte del Grup Femení
i de les JEREC
en suport
als soldats del front.
MR-A

Un informe intern de la CNT-FAI, datat el 27 d'abril, explicava l'obtenció de l'alcaldia:

*«anteriormente nuestros compañeros no tenían responsabilidad en el Ayuntamiento debido a la política asquerosa que llevaban los Republicanos. Pero se aprovechó una oportunidad y, puestos de acuerdo con el PSUC, se planteó el problema político cuyo resultado ha sido esta acusada preponderancia por parte de la CNT.»*⁴⁰⁸

L'oportunitat havia sigut, sens dubte, el cas Gusi i la detenció d'Aguilera. Aquest, de fet, arriba a relacionar a les memòries la seva detenció amb un *«procediment baix i rastrear de forces que passaven per ésser més revolucionàries i que volien aparentar més netedat que el partit que jo representava —l'ERC—»*.⁴⁰⁹

La iniciativa de l'operació devia sortir del sindicat anarquista, però el que havia canviat en molt poc temps era la posició del PSUC. Aquest partit s'havia creat al poc de començar la guerra i, de mica en mica, havia guanyat espai en la política catalana, gràcies a les posicions moderades, a la influència dins de la UGT catalana i als lligams amb el PCE i la URSS. Després dels Fets de Maig de 1937, un cop separada la CNT del govern català i del de la República, el gran adversari del partit comunista català era Esquerra Republicana. Per tant, no és estrany que pactés per reduir-li poder local. És el que aquest partit ja

havia fet a d'altres ajuntaments propers: el desembre de 1937 a Terrassa i el gener de 1938 a Sant Cugat del Vallès, Viladecavalls i Montcada i Reixac. A totes aquestes poblacions el pacte era entre el PSUC i la CNT, sindicat que va obtenir aquestes alcaldies.⁴¹⁰ L'anàlisi de *La Lluita* deia: *«Com a altres pobles de Catalunya on estava governant l'Esquerra, el PSUC, que a la nostra vila és la sindical UGT, s'ha unit amb la sindical germana i, en perfecte dret, assumeix les funcions de governament»*.⁴¹¹ El cert és que Esquerra Republicana va reaccionar a la pèrdua de l'alcaldia amb una actitud esportiva, sense estridències, desitjant encert al nou equip de govern i oferint-se a col·laborar. Una mostra d'esperit democràtic, sí, però potser també d'alleujament per cedir el comandament en una situació ben compromesa.

Perquè el govern municipal que va agafar les regnes l'abril de 1938 va haver de fer front a una situació que, si ja era difícil, encara va anar empitjorant. La principal problemàtica continuava sent la dels proveïments: escassetat de tota mena de productes, robatoris als horts i camps, preus que pujaven, proliferació del mercat negre, pagesos i gallinaires que venien a casa seva —a preus més cars— i no al mercat. I tot això amb un equip de regidors molt inestable. La intensificació de la crida de llesves afectava també a la composició de l'Ajuntament. D'abril a octubre un 40% dels regidors van haver de ser substituïts

1938

Vinyeta
de l'Ajuntament de Rubí,
a l'escut del qual
s'hi ha incorporat
la falç i el martell
comunistes.
RBG

⁴⁰⁸ «Informe de les federacions comarcals de la CNT i de la FAI al Comitè d'Enllaç comarcal del Moviment Llibertari. 27 d'abril de 1938», *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, núm. 32, 1989, p. 86-88.

⁴⁰⁹ Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 42.

⁴¹⁰ Veure Matias VARGAS PUGA, *La CNT a la política catalana durant la Guerra Civil (1936-1939). Els ajuntaments del Vallès Occidental*, (2009) Fitxer electrònic disponible a Internet: <https://vtechworks.lib.vt.edu/> [vist l'octubre de 2020].

⁴¹¹ «La crisi municipal», *La Lluita*, 16 d'abril de 1938.

LA LLUITA

ÒRGAN DEL «CENTRE DEMOCRÀTIC REPUBLICÀ»

No tornem els originals - Els autors responen de llurs articles.

NÚM. X - - - - - NÚM. 323
Quarta època

Rubí, 1 d'octubre del 1938

NÚMERO SOLT: 30 CTS.
Subscripció: 4.000 trimestre

Un tros de front

Avant, avant, cap a la cima, cap a dalt de tot, que tinc fretura d'abastar aquell tou de boira blanca que s'escasseja tota floja. Que bonic que és d'ascendir entre arboços, i romanins, i podra que s'esllavista i rodola engrocada! Quina estampa de pau i de bellesa puja alçar l'esguard al cel i trobar-lo tan blau, tan nítid, tant com els ulls d'una noia jove! Vet ací que visc un moment d'abstracció, d'absència de mi mateix, de dolça fugida de la guerra que em mena per aquestes ríscs puixeguts. I penso en altres temps, quan també pujava muntanyes. Llavors, els meus companys no duïen pès i pales, i malls i parpalines, i sacs i dinamita, sinó les motxilles que els havien preparat les mares llurs. Aquesta visió i aquest sentiment d'ara, són com la visió i el sentiment que m'ha desvelat a la nit el pas de l'Ebre, per un pont que grinyolava perquè el camió penjava fort, sense planyer-lo. La nit es reflectia en aquella amplada d'aigua brillant i silenciosa i em venien ganes de saltar-hi a dins, a peusar un tros de llum, per a saber-ne el tast. De dia, en anar-lo a pastrar, els avions estrangers van tenir la mala pensada d'averiar-lo. Ho van aconseguir lleugerament, que ja és molt, i vaig quedar-me a la mateixa vora. I se'n anaron ronejant i rondinant tots satisfets, els besties, d'haver després, en un mes, més de quaranta milions de francs per a estellar nos quatre taplons.

Però, epl que jo dirégo. Tornem a la

muntanya i acabem-la de pujar tots junts. Quan serem dalt, aspirarem l'aire perfumat de pl, i jo us mostraré, als vostres peus, on il·luben els nostres soldats, els del poble, els que, defensant la causa de la República, defenen les essències de l'autèntica Catalunya nostra, amarrada com la volem de justícia i de llibertat.

I és per això que cadascun d'ells sap convertir-se en un heroi mitològic, i coneix dignament al front cobrat la corona de roure i llorer.

Mentre aquest soldats van construir l'observatori, arrupiu-vos darrera aquestes mates de ginebra i romaní, i mireu enllà. Aquell campanaret volat de boirina és el de Gandesa. Aquest poble de més ençà, Corbera. A la nostra esquerra, hi ha la serra de Cavalls, amb el seu collar de pics aguts i escorps. I, gairebé a la veïa falda, el serrat de la Vall de la Torre. Cap a la dreta, tots aquells juncos suaus s'enfilen de mica en mica i van a parar a La Fajardella. I aqueix pla de sota nostre, tan ubèrron, tan acolorit! Vegen aquella masia. Va tenir la dissort de néixer prop de l'encreuament de la carretera de Mora d'Ebre a Gandesa i a Flis, i això li ha estat la mort. Cada dia, vint-i-quatre hores de rebre la metralla de les bateries alemanyes. Tots aquells focs que devoren els pins dels turons han estat encesos per l'aviació italiana. Avui n'encendran més. I demà. I demà passar.

Escoltem. No fessin pas cabal dels xiulets dels obusos, ni de les explosions de les bombes de mà, ni de la monòtona música de les metralladores, ni dels espetecs dels morters i dels canons propis i enemics. Escolheu. No ho sentiu? Per damunt d'aquest creuscendo ininterromput i macabre va dominant, de mica en mica, un rum-rum ensorador, que es fica al cervell i para el respir al pit. Vegen. Ja es poden dividir els primers, sota aquesta boira fina tan llunyana. Tres, sis, nou, dotze... vint-i-set... seixanta-tres... noranta-sis... cent trenta! Am si que esorden! I ja veieu. Al capdavall, totes aquestes màquines que maita obres són construïdes pels obres mateixos. Quina misèria, aquesta societat, que viu supeditada als metalls rodons i dansats. Quies! No us mogueu gens. Deixeu-los passar per damunt nostre, deixeu que us amati suoi d'angúnia, deixeu que se us assequi la saliva a la gorga, però NO US MOGUEU! Mireu. Ara enfilen la Serra de Cavalls, com cada dia. Ja no es veu res, sinó glopades de fum negre acolorit amb raigs de foc. D'ací a una segona sentirem les explosions... Ja han arribat, cavalcant les ones de l'èter. Sembla que el món s'ensorri. Quina il·lusió que no s'entoni de delat! Ja estan contents. Ja viren. Ja se'n van!

Bé, ara mireu. Els avions ja han fugit, però comença sobre la serra el foc concentrat d'una trentena de bateries estrangeres. Els oficials que les comanden també són

1 d'octubre de 1938

Portada

de La Lluita,

cridant a l'elaboració

de jersei

per als 400 socis

del Centre Democràtic

Republicà mobilitzats

amb l'Exèrcit.

AMR

Sabeu, dones, que són ja prop de 400 els socis del Centre que estan mobilitzats i que necessiten que cada una de vosaltres treballi perquè tots tinguin un jersei?

per incorporar-se a l'exèrcit. Però, tot i les dificultats, en els últims mesos de guerra l'Ajuntament encara va ser capaç de posar en funcionament un dispensari mèdic i un menjador escolar. I, de les dues obres emblemàtiques de l'Ajuntament republicà, què se'n va fer? Les obres del nou cementiri es van continuar, de forma que cap a final de la guerra, quan ja hi havia 136 nínxols construïts, es va decidir obrir-lo a l'ús, perquè a l'antic ja no hi havia espai.⁴¹² Però, tot i aquesta decisió, el cementiri vell es va continuar utilitzant i el primer enterrament en el cementiri nou no es va fer fins el 9 de setembre de 1944, ja en ple franquisme.⁴¹³

La construcció del somniat Grup Escolar va tenir una pitjor sort. A partir de l'estiu de 1937, per manca de finançament, les obres es van gairebé paraitzar, tot i que s'hi van continuar fent algunes feines esporàdiques. El 24 de maig de 1938, però, la Col·lectiva de Paletes i Peons va enviar una carta al president del Consell anunciant la suspensió de les obres. Tenien factures presentades al Consell pendents de cobrar i, a més, costava molt de trobar materials de construcció.⁴¹⁴ El 4 de juny de 1938 l'alcalde Joan Roba es va adreçar al ministre d'Instrucció Pública reiterant la sol·licitud que l'Estat continués les obres en els mateixos termes en què ho havia demanat l'alcalde Aguilera mig any abans.⁴¹⁵ Aquest cop va haver-hi resposta. El 22 de juliol el sotssecretari del Ministeri va escriure al president del Consell contestant afirmativament. L'Estat acabaria les obres, en el ben entès que el Consell renunciava a la subvenció, es comprometia a pagar el préstec de la Caixa i cedia a l'Estat el terreny i l'edifici.⁴¹⁶ Finalment, després de te-

412 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 22 de desembre de 1938.

413 ACR. Llibre d'enterraments

414 AMR. Ensenyament. Caixa 1566. Carta de la Col·lectiva de Paletes i Peons al president del Consell Municipal, 24 de maig de 1938.

415 AMR. Ensenyament. Caixa 1566. Carta del president del Consell Municipal al ministre d'Instrucció Pública, 4 de juny de 1938.

416 AMR. Ensenyament. Caixa 1566. Carta del sots-secretari del Ministeri d'Instrucció Pública al president del Consell Municipal, 22 de juliol de 1938.

nir inexplicablement el tema força setmanes sobre la taula, el Ple municipal va acordar el lliurament de l'obra a l'Estat en la sessió del 20 d'octubre de 1938, quan ja era materialment impossible que el Govern de la República hi fes res. Altres maldecaps tenia. La dura batalla de l'Ebre estava arribant a la seva fi amb la derrota de l'exèrcit popular, que comportaria la fallida definitiva de la capacitat de resistència de la República.

NYSSSEN
BADALONA

Esplanada, 15 pral.
cantonada Plaça Palau
BARCELONA

1938-1939

Carme Setó

i les petites Ramona i Rosa
en una fotografia d'estudi
per a enviar com a record
al marit i pare al front.

NYSSSEN / MPV

1938-1939

Al front i a l'exili

10

El dia 11 d'abril de 1938 Pere Aguilera va deixar doncs l'alcaldia, quedant com a regidor. Unes setmanes després, quan ERC va distribuir els seus sis regidors entre les conselleries, ell va entrar a formar part de la de Proveïments.⁴¹⁷ Però ja hi va poder fer poca feina. Al front de guerra les coses anaven malament per a la República. De febrer a abril de 1938 l'exèrcit franquista va llançar una ofensiva fulminant que el va portar de Terol al Mediterrani tot ocupant Lleida (4 d'abril). El govern de la República va començar a cridar una lleva darrere l'altra per refer els exèrcits. I també li va tocar a Aguilera. El 17 de maig va adreçar una carta al president del Consell Municipal explicant que havia de deixar el càrrec de regidor «*per haver estat cridada la lleva de 1922 a la qual pertanyo a la secció de treballadors de la terra*».⁴¹⁸

Del seu pas per l'exèrcit a partir de la primavera de 1938 en tenim poc més que les seves memòries, font principal del que narrem a continuació.⁴¹⁹ Per edat i ofici, va ser enviat als batallons d'Obres i Fortificacions, unitats més de treball que de combat. Els pagesos i paletes, diu, van ser mobilitzats «*un any abans del que ens pertocava. De Rubí n'érem vint-i-cinc o trenta, gairebé tots pagesos*», que van ser enviats a Bellvís, prop de Lleida, on havien de recuperar uns tancs que havien quedat ensorrats al riu Segre. Aquests rubinencs, però, sembla que no tenien clar si se'ls considerava soldats o voluntaris. És a dir, si podien tornar lliurement a casa o no. El 21 de juliol van adreçar una carta al Consell Municipal de Rubí demanant un aclariment. Deien que eren de les lleves de 1922, 1923 i 1924, que encara no havien estat cridades a nivell general. I també que a d'altres pobles no se'ls havia cridat. L'Ajuntament, juntament amb dos soldats en representació dels afectats —Pere Aguilera i Josep Vilamala—, va preguntar-ho a diferents organismes oficials i a tot arreu els van dir que eren efectivament soldats. Una altra cosa que els preocupava és que en

417 AMR. Ple de l'Ajuntament. Regidors. Arxivador 659.

418 AMR. Ple de l'Ajuntament. Regidors. Arxivador 659.

419 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 43-48.

LA LLUITA

ÒRGAN DEL «CENTRE DEMOCRÀTIC REPUBLICÀ»

No tornem els originals - Els autors responen de llurs articles.

ANY XI - ... NÚM. 334
Quarta època

Rubí, 7 de gener del 1939

NÚMERO SOLT : 30 CTS.
Subscripció : 400 trimestre

FRANCO L'IMPOTENT O LA DARRERA OFENSIVA

Durant els dos anys i mig de guerra, Franco, el general que no ha vacil·lat a arrasar la seva pàtria, ha començat diverses ofensives. Cadascuna d'elles ha estat la darrera, la que l'havia de coronar amb els florsers de la victòria.

Quan després d'aplegar totes les seves forces i augmentar-les amb milers i estrangers avançava triomfant per les planes estremenyes, durant la tardor del '36, havia iniciat l'ofensiva victoriosa. Cauria Madrid, la capital, i els rojillosos, espaterrats, ens donarien. Madrid no va caure i, d'aquella aventura o desventura, Franco, va haver de lluitar-se, lligat de peus i mans, als seus facinorosos estrangers, perquè li traguessin el carro del podrejar: no podia avançar ni recular. El seu primer atac va ésser l'estrena i la penya de la seva impotència.

L'ajut pròdig dels seus valedors el va retornar i, pel maig del '37, el veiem iniciar l'ofensiva del Nord, que també havia de determinar la nostra capitulació. Es vendria el Nord i Franco no pot assaborir encara la victòria.

L'ofensiva que havia de començar contra Catalunya pel desembre del '37 és ajornada, per la nostra epopeia de Terol, fins al març del '38. Aleshores Franco acumula ma-

terial i homes en proporcions desacomunades fins a aquells moments en la nostra guerra. Desferma la tercera ofensiva, també definitiva, és clar, que facilitada per un seguit de causes propícies el fa caure en la pretensió que havia de guanyar la guerra en un breu termini. No s'estaven de publicar-ho les seves ràdios i els seus diaris, fixant dates amb un desembarac d'irresponsable. I, què?... Novament van fracassar els seus projectes.

Tots sabem per què Franco s'ha estavellat, tantes vegades com ho ha provat, davant el mur de contenció aixecat per la República. Tots sabem per què no ha pogut reduir la nostra obstinació, la nostra tenacitat rabiosa a no deixar-nos vèncer, lluitant contra l'impossible. Ho sabem tots i no cal que inventem motius de lluita ni virtuts heroiques perquè, a part d'ésser innecessari, ens en podem deixar de capítols.

Remarqueu-ho només avui que, novament, en un suprem esforç, les forces invasores intenten subjugar Catalunya. Avui que les nostres oïdes s'avesen al retruny del canó, Franco necessita apoderar-se de Catalunya. No té alternativa. Mentre l'esperit de Catalunya basegui no haurà gua-

nyat la guerra. Catalunya! Nervi i ànima de la resistència; Barcelona, cor i cervell de la República! Si l'enemic rodats a silenci les teves premses tipogràfiques i les teves antenes radiofòniques, a l'obediència els teus llocs de comandament...

I bé Franco! Com tu mateix, esperem que aquesta serà la teva darrera ofensiva. Ha arribat l'hora de la teva posada, el punt i final dels teus crims inerts, el moment en què s'acaben les teves vanitats de militar perjur.

No és aquest moment adequat per a lirismes, sinó per a realitats crues, exposades amb coratge; però, abans que la teva figura sinistra desaparegui en l'obediència, quan encara la victòria de la República no és per a nosaltres altra cosa que la més cara de les il·lusions, deixem exaltar-nos com a responsable màxim del sacrifici d'una generació, víctima de les ambicions bores i els odís mesquins de què tu ets el símbol.

Franco! T'has enfrontat amb Catalunya. No has pas mesurat les teves forces, no t'has adonat que davant de la República ets impotent. Aquesta serà, efectivament, la teva darrera ofensiva i el preludi de la nostra victòria.

Davant la resistència increbantable dels soldats de la República, res no podran els mercenaris estrangers a sou de Hitler i Mussolini.

7 de gener de 1939

Portada

del darrer exemplar

de *La Lluita*,

òrgan del Centre

Democràtic Republicà

de Rubí.

AMR

fer aquests tràmits —juliol de 1938— encara no havien cobrat res.⁴²⁰

Essent al front de Lleida, un vespre, en el curs d'una xerrada que els va fer un comissari, Aguilera es va aixecar per a contradir-lo, quan havia afirmat que els qui volien un pacte entre els franquistes i el govern republicà eren uns feixistes. Era una qüestió que, en aquesta etapa final de la guerra, dividia la política republicana. El cap de govern, Juan Negrín, amb els comunistes i una part de les altres organitzacions amb ell, negava completament la possibilitat de negociar. Només acceptava la lluita i la resistència. Azaña, amb els republicans, els nacionalistes catalans i bascos i també sectors d'altres tendències, veien impossible la victòria republicana i preconitzaven una negociació per buscar la pau a partir d'una mediació internacional. Aquell vespre, al front, Aguilera va aixecar-se per dir que «*no tots els qui parlaven de pacte eren feixistes*», ja que ho acabava de fer el líder socialista Indalecio Prieto. Aquesta opinió sembla que va tenir conseqüències, perquè el dia següent el van cridar a la seu de la divisió, a Castellserà. Allà, el comissari de la divisió li va comunicar que l'havien nomenat comissari i que aquell vespre havia de parlar en un míting. Aguilera no ho va acceptar, perquè ell, digué, era d'ERC i «*vistes les consignes que imperaven al comissariat*» —clarament favorables a les idees de Negrín—, no volia arriscar-se al fet que hi hagués qualsevol malentès i de seguida se sospitès d'ell. Així és que va renunciar al càrrec de comissari i va tornar a Bellvís amb els companys de Rubí.

Unes setmanes després van cridar la seva lleia per incorporar-se a l'exèrcit com a combatent i el van traslladar a Berga, on va fer la instrucció militar. Aleshores, va pensar: «*Ja som soldats, ja fem la guerra*». Però no aporta concrecions sobre combats o moviments de tropes en què hagués participat. Només va explicar que la guerra per a ells, «*que ja som grans i ens hi hem incorporat a darrera hora*» era «*una contínua retirada en direcció a França*». A partir d'aquí Aguilera cita a dos companys de Rubí, Antoni Capel i Francesc Vallhonrat, Cisquet, amb qui seguiria un mateix camí que

els portaria a l'exili i després a les presons franquistes. Un dia, quan en portaven uns quants caminant, el capità va aturar la companyia al mig d'un bosc i els va dir que no sabia on era ni on els portava, pel que, per no portar-los a la mort, els va donar llibertat per abandonar la unitat. Els tres rubinencs, per iniciativa d'Aguilera, van decidir marxar sols, ja que «*era molt més fàcil trobar menjar per tres persones que per dues-centes*». Al cap de poc de marxar pel seu compte van trobar un matxo, que van agafar per portar els fusells, les seves pertinences i, per torns, anar a cavall. En el trajecte cap a França van passar per Besalú, on van trobar ajut i acolliment per sostenir-se. Abans d'arribar a la frontera van tornar a trobar la companyia que havien deixat i finalment van travessar la ratlla de França, obtenint, un cop allà, diu Aguilera, la «*tranquil·litat*».

Les autoritats franceses van tancar els refugiats republicans, que els arribaven a milers, a diferents camps de concentració i Aguilera i els seus dos companys van anar a parar al del Voló, al Rosselló. Les condicions d'aquests camps eren normalment dures, especialment a l'inici, quan tot just s'estaven improvisant. Però, segons Aguilera, ells no hi van estar pas tan malament: «*tret dels dos primers dies en que vàrem haver de dormir a cel obert, ens allotjaren en uns rengles de barracons que es veu que abans havien servit per habitatge dels obrers d'una empresa [...] El menjar i el tracte eren força correctes*».⁴²¹

El govern francès tenia pressa per desfer-se dels refugiats, principalment per raons econòmiques i els oferia diferents opcions per sortir-ne: el retorn a l'Estat espanyol, l'emigració als països que els acceptaven —Mèxic en va rebre molts— o l'enrolament amb l'exèrcit francès, que es preparava per a una altra guerra que s'acostava, com a soldats o en unitats de fortificació. Atesa la dura repressió que exercia l'Estat franquista, la primera opció només era factible per als joves soldats o per a persones sense una trajectòria política. Molts milers van anar tornant. Però el cas de Pere Aguilera era diferent. El perill de tornar era gran: havia fet un llarg camí de compromís sindi-

420 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 15 d'agost de 1938; AMR. Correspondència. 1938. Caixa 254.

421 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 48-49.

Centre Democràtic Republicà

TELEFON 37

Rubí, 17 de gener del 1939

En Josep Terradellas

Ciutat

Dilecte amic: Tenim a có preuçar-vos demanar-vos l'aval polític de Concepció Gusi que es una veia militant del nostre partit.

Esperant que ens ateneu i el lliurareu al portador restem com sempre vostres,

el Secretari

P. D. Junt amb l'aval abans-dit us acompanyem que hi adjunteu també el de Miquel Segura i Mitjans.

Val

17 de gener de 1939

Sol·licitud del Centre Democràtic Republicà d'un aval polític per a una militant del partit, Concepció Gusi, adreçat pel secretari del CDR, Pere Sapés, al secretari general d'Esquerra Republicana, Josep Tarradellas, a les acaballes de la Guerra Civil.

FJI

cal i polític, a la Unió de Rabassaires, a Esquerra Republicana, a l'Ajuntament de Rubí, on havia estat alcalde en temps de República, de guerra i de revolució. Amb tot, la França de 1939 tampoc no era un lloc idíl·lic per als refugiats republicans. De moment, estaven tancats en camps i la guerra amb l'Alemanya nazi era una perspectiva molt probable. L'elecció no era fàcil, però tornar, amb el seu currículum, comportava molt de risc. Era segur que seria detingut i tenia molts números que li passés quelcom pitjor. Malgrat tot va decidir tornar ben aviat. Així ho argumentava ell:

«Van començar a arribar noves de Rubí, perduda la guerra i sabent que tres o quatre regidors del nostre partit, entre ells el primer tinent d'alcalde Miquel Segura, estaven empresonats, això significava per a mi l'obligació de tornar a Rubí, ja que no podia ni devia admetre que companys del consistori haguessin de respondre de fets que només jo coneixia en detall. Com més ho rumiava més convençut estava que sempre havíem actuat lleialment i amb honradesa i justícia i, per tant, em tocava a mi defensar la nostra gestió fins a arrostrar-ne tota la responsabilitat.»⁴²²

El context no era precisament favorable al fet que Aguilera tornés immediatament. En la immediata postguerra Esquerra Republicana de Catalunya va ser el partit polític més perseguit pel franquisme, juntament amb la CNT —però una part dels afiliats al sindicat pertanyien alhora a ERC. Durant la República havia estat la força hegemònica a Catalunya, la que tenia més càrrecs representatius. Les dades són fragmentàries, però podem dir que almenys 793 militants d'ERC van ser afusellats.⁴²³ El màxim símbol d'aquesta repressió és l'execució del president de Catalunya, Lluís Companys. Una investigació xifra en 42 els alcaldes d'ERC afusellats.⁴²⁴ Havien estat alcaldes de poblaci-

ons com Badalona, Olesa de Montserrat, Berga, Martorell, Mollet del Vallès, Santa Coloma de Gramenet o Tortosa. Tenint en compte que el gruix dels militants que havien tingut responsabilitats van poder marxar a l'exili, són xifres escruixidores.

Per tant, tornar era una decisió arriscadíssima, però és la que va prendre. A part de la responsabilitat respecte als regidors empresonats, Aguilera era un home optimista, convençut, a més, que no se'l podria relacionar amb cap acte de violència. A sobre, va tornar molt aviat, el 1939, abans que acabés la guerra, justament l'any en què es va produir el nombre més gran d'afusellaments. Tornar el 1942, el 1943 o més enllà hagués estat una altra cosa.

Doncs bé, va dir que volia tornar i les autoritats franceses el van portar a ell i als dos companys de Rubí, Vallhonrat i Capel, amb tren, cap a Irun. Pel camí, diu Aguilera, «*vàrem veure que hi havia espanyols com nosaltres que baixaven dels vagons i es quedaven, fent els ulls grossos els policies francesos que eren allí per impedir-ho*». Arribats a Irun, al pont fronterer sobre el riu Bidasoa, «*vegérem la presència a la mateixa entrada a Espanya, d'un grup de cinc o sis capellans i set o vuit guàrdies civils. Alguns dels que pensaven retornar es varen repensar i es quedaren a l'altre cantó. Nosaltres tres, no*».⁴²⁵

422 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 49.

423 Josep Maria SOLÉ i SABATÉ, *La repressió franquista a Catalunya, 1938-1953*, p. 218.

424 Josep Maria SOLÉ i SABATÉ, Oriol DUEÑAS i ITURBE, *El franquisme contra Esquerra*, p. 56-59.

425 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 49.

Lleó, 1939

Sala 10 del camp de concentració de San Marcos amb milers de presos.

1939-1943

A les presons franquistes

11

A partir del seu relat i d'alguns documents, calculem que a inicis de març de 1939 Aguilera i els seus dos amics rubinencs van arribar a l'Espanya de Franco, aleshores una immensa presó on els vencedors tancaven els vençuts. Centenars de milers de persones eren investigades, classificades i, sovint, castigades amb depuració laboral, empresonament i, fins i tot, afusellament. Segons Aguilera, era ben conscient del que li esperava:

«Haviem perdut la guerra i, com en qualsevol joc, el que perd ha de pagar. Jo hi estava ben disposat, arrostrant totes les conseqüències previsibles, sabent com les gastaven els guanyadors. Passàrem per Sant Sebastià i ens tingueren uns dies a la presó. D'allà cap a Bilbao, a la plaça de braus, en les condicions que podeu suposar, fins que hi hagué lloc a la presó i ens hi encabiren un parell de setmanes, al cap de les quals ens carregaren en vagon, dels que es fan servir per traslladar-hi bestiar, per portar-nos cap a Lleó.»

Sant Sebastià-Bilbao-Lleó. Presó-plaça de braus-presó-camp de concentració. Així van transcórrer les primeres setmanes d'Aguilera i els seus companys a l'Espanya de Franco. Una realitat que patien centenars de milers de vençuts. El convent de San Marcos de Lleó, una joia de l'art renaixentista —avui un parador nacional—, el 1939 era un camp de concentració dels més durs, on s'amuntegaven milers de presos en espera de ser classificats, traslladats a d'altres camps o presons o afusellats. En arribar-hi, diu Aguilera, *«del primer que se'ns va avisar era que dels quinze mil estadants forçosos, cada dia hi havia sis o set defuncions, la majoria a conseqüència de les pallisses o maltractaments soferts al prendre'ls declaració per tal de fer-los confessar»*.⁴²⁶ Ell mateix va ser un dels apallissats, probablement en aquestes mateixes circumstàncies.⁴²⁷ Un rubinenc va explicar, sense especificar detalls, que Aguilera, *«rebé moltes pallisses i, si no morí, fou gràcies a la providència, ja que en una ocasió tant l'estomacaren que ja el van*

426 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 50.

427 Pere AGUILERA. Entrevista a Ràdio Rubí, 11 de desembre de 1984.

CAPITANIA GENERAL DE LA IV REGION MILITAR

Juzgado Militar núm. *archivo*

núm. *11.047*, instruido contra

tos *Revolución Militar*.

ron principio las actuaciones el c de *Julio* de 194

ituación de procesado *en prisión preventiva el 6 de Junio 1942.*

risión el de

el de

el de

20265

AGENCIA DE GUERRA
12 DIC 1942

JUEZ INSTRUCTOR

SECRETARIO

de Infantería D.

no habidos más.

Colgado Angel Ballón Salas

AGENCIA DE GUERRA
MILITAR
10 ABR 1943
20 JUN 1943

1939-1944

Expedient

del Consell de guerra

instruït

contra Pere Aguilera,

per la justícia militar

franquista.

ATMT3

deixar per mort».⁴²⁸ Devia ser per això que Aguilera explicava que si et peguen amb un fuet, una eina habitual en aquells camps de concentració, el millor que pots fer és tirar-te a terra. La fuetada la reps igual, però l'arma no se't cargola al cos multiplicant el dolor.⁴²⁹ Aquest era l'ambient en què viuria durant els quatre anys que va passar entre camps i presons. Un ambient hostil —especialment per als catalans—, tancat, mal alimentat, en deficientes condicions sanitàries i higièniques, en permanent adoctrinament patriòtic i religiós, sotmès a amenaces, menyspreu i càstigs físics i, durant llargs períodes, amb l'amenaça de la pena de mort.

A San Marcos, els tres rubinencs van trobar-hi dos més que ja hi eren. S'hi van ajuntar: «*atapeïts, com en tots aquests llocs, ens feren espai per dormir a terra, com sempre*». Els dos rubinencs eren Pau Alzamora i un altre que es va posar malalt i al qual Aguilera va ajudar, demanant als que manaven que l'enviessin a Rubí, cosa que no es va aconseguir, però almenys a l'hora de menjar el deixaven repetir.⁴³⁰

Estant a San Marcos es va trobar amb un noi que li va explicar una història que li va anar bé per al consell de guerra que vindria després. Sabent que havia estat alcalde de Rubí li va explicar que a l'hospital de Santander havia mort un noi de Rubí «*de la paliza que le dieron los nacionales*». El noi, li digué, es deia Roviralta, un soldat republicà de transmissions —on només s'enquadrava gent de confiança— que s'havia passat al bàndol franquista. Aquests se n'havien malfiat i creient-lo un espia republicà l'havien maltractat brutalment per fer-li confessar el suposat espionatge, pel que, després d'estar dos mesos enllitat a l'hospital, hi va morir. Justament, en el consell de guerra que es preparava contra Aguilera, el pare d'aquest noi acusaria l'excalde de Rubí de la mort del seu fill i aquesta informació de com havia mort Roviralta li aniria molt bé per a defensar-se.⁴³¹

428 Afirmacions de Daniel Sàbat, a Maria COMAS, *Rubí abans que l'aigua...*, p. 52.

429 Entrevista a Rosa AGUILERA SETÓ i a Josep CATASÚS MESTRE per Ramon Batalla, 17 de setembre de 2019.

430 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 51.

431 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 52-53.

Entrem ara a veure com es va posar en moviment l'engranatge de la repressió franquista en el cas d'Aguilera. L'exèrcit tenia a les seves mans l'aplicació de la «justícia» contra els republicans. El 3 d'abril de 1939 la Comissió Classificadora de Presoners de Lleó va escriure a la Guàrdia Civil de Terrassa demanant informació sobre Aguilera. El dia 19 la benemèrita contestava: «*es persona de mala conducta y antecedentes; íntimo amigo de COMPAÑYS. [...] Su boca, ya antes de la iniciación del Glorioso Movimiento Nacional, era un volcán de injurias para todo lo que representaba a nuestra Patria querida* [sic]». El sis de juny un guàrdia civil retirat destinat a l'Oficina d'Informació del camp va redactar un atestat on, suposadament, ell mateix s'autoinculpava de ser d'ERC, haver estat alcalde, haver imposat multes a persones adinerades, haver anat voluntari amb l'exèrcit... En quines condicions ho va signar? A Barcelona, mentrestant, començaven a preparar el judici militar. El 5 de juliol l'Auditoria de Guerra de la regió militar transferia el cas al Jutjat Militar de Terrassa, que el dia 17 començava la paperassa del procediment sumaríssim ordinari número 11.093 contra Pere Aguilera Garriga.⁴³²

A les memòries Aguilera explica el trasllat a Catalunya. De Lleó a Saragossa, en tren, en dos vagons de presoners, «*amanillats i, a més a més, lligats de peus*». A la capital aragonesa els van deslligar els peus i, en arribar a Lleida, «*a alguns els tragueren les manilles i fins i tot a algun dels que portaven diners els deixaren anar a comprar alguna cosa per menjotejar*».⁴³³ Arribats a Barcelona, els van ingressar el 15 de juliol a la presó provisional del convent de Sant Elies.⁴³⁴

La repressió franquista s'exercia, en aquests primers anys, a través d'una xarxa molt extensa de camps de concentració, batallons de treballadors i presons. La presó Model barcelonina, degut al gran nombre d'ingressats, va haver d'habilitar tres presons provisionals més: el convent de Sant Elies, El Cànem i el Palau de

432 ATMT3. Consell de guerra contra Pere Aguilera Garriga. núm. 20.365, 1941.

433 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 53-54.

434 ANC. Fons de la Presó Model. Exp. 147924.

Circa 1939

Vinyeta de l'Ajuntament de Rubí, a l'escut del qual s'hi ha incorporat el jou i les fletxes falangistes.

RBG

les Missions. Perquè es vegi el volum de presos anotarem algunes xifres corresponents al 2 de gener de 1940. Sense comptar camps de concentració ni batallons de treballadors, només a les presons de Catalunya hi havia 27.303 presos, dels quals 15.801 a la província de Barcelona, 13.325 a la capital i la resta a les presons dels caps de partit judicial. A la presó de Terrassa, per exemple, n'hi havia 537.⁴³⁵

El juliol de 1939 ell probablement no ho sabia, però faltava encara un any per al consell de guerra. Mentrestant la maquinària judicial militar començava a actuar. Militar, perquè l'Estat era una dictadura militar i perquè, tot i que havia acabat feia tres mesos, l'Estat estava oficialment en guerra. El 28 de juliol de 1936 els colpistes havien declarat, en un ban, l'estat de guerra, que va estar vigent, de facto, fins el 1948. I per a la repressió aplicaven el codi de justícia militar, tot i que la majoria dels processats no eren militars i no hi havia guerra. Els judicis o consells de guerra, on no els calia demostrar res, consistien a dotar d'una aparença de legalitat a la repressió política més descarnada, posar una llaçada burocràtica amb paperassa, fiscals i defensors per a fer una farsa i aplicar la justícia a l'inrevés: els que havien fet un cop d'estat acusaven els que havien defensat la legalitat republicana del delictes de «*rebelión militar*».

Així és com, al jutjat militar de Terrassa, depenent de l'Auditoria de Guerra de Girona, s'iniciava la instrucció del sumari. El juliol de 1939, a requeriment d'aquest jutjat, l'alcalde de Rubí, el cap local de Falange i la Guàrdia Civil de Terrassa van emetre uns informes semblants on, al costat d'acusacions que en democràcia serien totalment insubstancials (com participar en mitings, partits polítics o sindicats) se'l feia responsable dels actes violents i revolucionaris succeïts a Rubí mentre n'era alcalde. Afirmaven que ho havia consentit o que n'era inductor, però sense aportar ni una sola prova factual.⁴³⁶

El setembre de 1939 una nova denúncia es va incorporar a l'expedient. Isidre Roviralta hi deia que Aguilera era «*el autor de la muerte*» del seu fill Manuel Roviralta, que, deia el pare, essent soldat de l'exèrcit republicà se l'havia destinat a un batalló disciplinari, on havia mort «*después de horribles palizas y crueles martirios*». La relació amb Aguilera és que, segons el pare, com a alcalde havia signat un informe dirigit al Ministeri de Defensa dient que Roviralta era d'idees dretanes i que era perillós per a la República, el que hauria motivat la persecució.⁴³⁷

El 14 de desembre el jutge instructor va ordenar a la Guàrdia Civil la redacció d'un nou informe sobre l'acusat «*en el que a lo menos depon-*

435 Aram MONTFORT i COLL, *Barcelona 1939: ocupació i repressió militar. El camp de concentració d'Horta i les presons de la ciutat*, Tesi doctoral presentada a la UAB, 2007. p. 400.

436 ATMT3. Consell de guerra contra Pere Aguilera Garriga. núm. 20.365, 1941.

437 Ibídem.

drán tres personas de reconocida solvencia moral y patriótica». Aquestes persones «solvents» serien tres falangistes notoris, tal era la imparcialitat dels tribunals. Pocs dies després el cos armat va recollir aquestes opinions, que van repetir aproximadament el que ja constava als informes inicials: el consideraven responsable de tot el succeït a Rubí. En alguna ocasió carregaven les tintes i deixaven anar la paraula «autor», però sense aportar cap prova, sempre era el que ells creien o havien sentit a dir. Quan s'acostava el judici, el juny i el juliol de 1940 aquests tres falangistes, així com l'alcalde, un altre falangista i alguns familiars de persones assassinades durant la guerra van fer noves declaracions, ratificant-se en els mateixos termes, que es pot resumir dient que el consideraven «inductor» de tot el que havia succeït.⁴³⁸

El sumari recull també cinc declaracions favorables a Pere Aguilera, que es van signar entre el desembre de 1939 i l'abril de 1940. El seu cunyat, Martí Sala, va trucar a diverses portes de Rubí per aconseguir opinions positives, però no sempre s'obrien.⁴³⁹ Un dels que va declarar a favor seu va ser Pere Ricart, dient que va ser cridat a files i, com que era de dretes, no es va presentar i es va amagar. Pere Aguilera ho sabia i «a pesar de estar enterado, no me perjudicó en lo más mínimo ni molestó a mi familia para nada». Rafael Sala, fill de la propietària de Ca n'Alzamora, que també es declarava de dretes, hi diu que va ser detingut i portat a la presó Model. Però «la actitud enérgica y bondadosa del entonces alcalde de Rubí [...], quién me amparó en todo momento cuando supo mi detención, hizo que saliera unos días después de la cárcel y me pusieran en libertad». Antoni Gimeno afirma que també va ser detingut i acusat de feixista a Portbou, quan intentava passar a França, i va ser conduït al Departament de Governació de la Generalitat. Va recuperar la llibertat gràcies a Aguilera, «el cual, personalmente, hizo cuantas gestiones fueron necesarias y logró se me pusiera en libertad». Pere Gaju, pel seu cantó, hi explica que Aguilera

va aconseguir que l'eliminessin d'una «llista negra» feta pels «rojos», li va proporcionar documentació per a poder sortir de l'Estat, li va donar facilitats per traslladar els mobles de la seva torre a Barcelona i, durant els mesos en què la torre va estar desocupada, la va posar «bajo la custodia de la Alcaldía». I, finalment, Joaquim Muxí, aleshores cap dels bombers de Rubí, va explicar com, el dia que van calar foc a l'església, quan Aguilera ho va saber, «me ordenó, por mediación de un empleado, que inmediatamente acudiéramos a la iglesia y extinguiéramos el fuego por todos los medios que estuvieran a nuestro alcance, cuya orden fue cumplida».⁴⁴⁰

Quan ja s'acostava el judici, el 6 de juny de 1940 va ser traslladat de la presó de Sant Elies, a Barcelona, a la presó del partit judicial, a Terrassa.⁴⁴¹ El 21 de juny va ser cridat a declarar, reconeixent els detalls fàcilment comprovables del seu currículum, com la militància política, els càrrecs institucionals, l'empresonament arran dels Fets d'Octubre o la participació com a voluntari a l'exèrcit, però assenyalant que «no tuvo participación» en els saquejos i assassinats de 1936, «que no estaba relacionado con los del comité y que el Ayuntamiento sólo se ocupaba de asuntos administrativos» i que «no se mostró partidario del asesinato de las personas de orden».⁴⁴² Pel que fa a l'advocat defensor, va sol·licitar-ne un d'ofici.

El 6 de juliol de 1940 Isidre Roviralta va fer també una nova declaració, mantenint l'acusació sobre la mort del seu fill, però fent alguns canvis. Continuava dient que havia mort per les tortures que li havien aplicat al batalló disciplinari de l'exèrcit republicà, però ara afegia que, després de les pallisses, s'havia passat a les files franquistes i que, poc després, havia mort.

El 24 de juliol de 1940, a l'Escola Industrial de Terrassa, es va celebrar el consell de guerra «sumarísimo de urgencia». Presidia el comandant Antonio Pa-

440 ATMT3. Consell de guerra contra Pere Aguilera Garriga. núm. 20.365, 1941.

441 ANC. Fons de la Presó Model. Exp. 147924.

442 ATMT3. Consell de guerra contra Pere Aguilera Garriga. núm. 20.365, 1941.

438 Ibidem.

439 Entrevista a Maria SALA AGUILERA per Ramon Batalla, 26 de novembre de 2020.

PRISIÓN CELULAR DE BARCELONA

Expediente procesal de *Pedro Aguilera Gamiga*

Natural de *Rubi* Provincia de *Barcelona*
 Vecino de *id.* Provincia de *id.*
 Hijo de *Salvador* y de *Rosa*
 Edad *39 años* Profesión *labrador*
 Instrucción *si* Religión *C. A. R.*
 Estado *Casado* Hijos *si* N.º de ellos *dos*
 Antecedentes *Menor, 5* Ingresos por *P. Tanasa*
 Domicilio *Menar, 5*

CAUSA

Número del sumario	Año	JUZGADO	DELITO	Fecha en que se decretó prisión	Fecha de libertad
				31-7-40	

FECHAS

Hora	Día	Mes	Año
	31	Julio	1940

VICISITUDES

Ingreso en calidad de detenido procedente del Consejo de Guerra de TARRASA competición fiscal de 3115 AÑOS Y UN DÍA según oficio que se une al Ex. num. 66.746 de A. Carreras de fecha recibo.

El Director

El Subdirector

J. C. Carreras

Guillermo Pina

31 de juliol de 1940

Fitxa de Pere Aguilera de la Presó Celular de Barcelona.

ANC

lau Muñoz i n'eren vocals: el tinent Pascual Candial Tomás i els capitans Francisco Cabaña Ruíz i Manuel González Ceballos. Exercia de vocal-ponent el capità Tomás González Román-Fernández, de fiscal el tinent Leopoldo Remolino Pardo i de defensor l'alferes de complement Francisco Ràfols Cerdà. A la documentació, el relat del consell no és gaire detallat. Va començar parlant el fiscal Remolino, que *«pone de relieve los hechos delictivos cometidos por el procesado y termina solicitando para el mismo la pena de muerte»*. A continuació el defensor *«procura desvirtuar los cargos que se le imputan a su defendido, para quién solicita la pena inmediata inferior»*. I, preguntat Aguilera si tenia res a dir, va negar *«todos cuantos cargos se le imputan, excepto los que reconoce en su declaración indagatoria»*.⁴⁴³

Del succeït en aquest judici, en Pere Aguilera va dir:

*«El primer consell de guerra [en] contra nostre [...] era [...] tant sumaríssim i d'urgència que es va limitar a llegir-nos el plec de denúncies i acusacions sense dir qui les presentava i les signava. A mi se'm carregaven totes les morts ocorregudes de forma violenta a Rubí des del divuit de juliol del 36 en endavant, fent-me'n totalment responsable. Per tant, era culpable de tretze assassinats i quan em varen deixar dir alguna cosa els vaig dir que els morts a conseqüència de la guerra, que algú havia començat i no pas jo, eren més de cent a la població. El militar que presidia em va tallar en sec la paraula anunciant que la condemna seria a mort i declarant tancat el consell.»*⁴⁴⁴

Aquest anunci de la màxima pena sembla que Aguilera se'l va agafar amb certa serenitat. Aquell dia, en tornar a la presó, amb el trasbals del consell, es va adormir aviat. En canvi, els amics d'aquella sala, uns seixanta, estaven desperts, nerviosos, en saber que l'havien condemnat a mort. El van acabar esperant per fer-li notar la paradoxa: ell, l'afectat, dormia tranquil·lament, mentre els companys estaven preo-

cupats. Els va dir que el que volien els que el tenien tancat era fer-li insuportable el poc temps que li quedava de vida i, per no complaure'ls, mirava d'estar tranquil, perquè amb el neguit no hi guanyava res.⁴⁴⁵

El mateix dia del judici el consell va dictar una sentència que, considerant provades totes les acusacions que li havien fet, que constituïen un delictes de *«adhesión a la rebelión militar»*, el condemnava a la pena de mort, afegint, a més, que *«no procede conmutar la pena»*. El següent tràmit era enviar la sentència a l'auditor de guerra, funcionari del cos jurídic militar, per què opinés sobre el cas i assessorés el capità general. Aquí es va produir un cop de sort, perquè l'auditor va trobar a faltar a l'acta del consell de guerra un document important, la *«calificación fiscal»*, una valoració dels fets, dels delictes i de les penes a aplicar per part de la fiscalia. Aquesta mancança afectava a la validesa del judici, pel que va decidir tornar *«la presente causa al estado de sumario y su devolución al Instructor para la práctica de las diligencias que se mencionan»*. És a dir, el judici quedava anul·lat i caldria fer-ne un altre, gràcies a haver trobat un auditor estricte en els procediments. Atesa la gravetat de la sentència, això era un alleujament enorme, tot i que la situació de presó continuaria. A finals de juliol el jutge militar de Terrassa va dictaminar que el cas tornava a la fase d'instrucció i que la situació de presó quedava ratificada, tornant Aguilera a la Model el 31 de juliol, aquest cop a la presó cel·lular de Barcelona i no a l'habilitada de Sant Elies. Ara bé, la comunicació oficial que el procediment tornava a la fase d'instrucció no es va emetre fins tres mesos més tard...⁴⁴⁶

El 26 de novembre de 1940 el jutge militar de Terrassa va enviar el sumari del *«procedimiento sumarísimo ordinario»* (ja no era d'urgència) al governador militar de Girona. El 10 de desembre el fiscal signava les seves conclusions provisionals, probablement l'informe que l'auditor havia trobat a faltar en el consell de guerra del juliol. Les conclusions no diferien dels

443 Ibidem.

444 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 56.

445 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 57.

446 ATMT3. Consell de guerra contra Pere Aguilera Garriga. núm. 20.365, 1941.

documents acusatoris anteriors i tampoc no aportaven proves. Dels crims succeïts a Rubí n'era responsable per «*inducción a los mismos*». I, a partir del seguit d'acusacions, se'l continuava acusant d'«*adhesión a la rebelión*» i se li demanava la pena de mort. El febrer de 1941 es va fer el tràmit de nomenar el defensor, que finalment va ser el tinent Teodoro Miralles Carnicer. El 5 de maig es va fer la lectura de càrrecs al processat, en presència del defensor, manifestant Aguilera que no havia de modificar la seva declaració i que no estava d'acord amb les acusacions del fiscal.⁴⁴⁷

El segon consell es va fixar per al 16 de maig de 1941 al Govern Militar de Barcelona. El tribunal estaria format per: a la presidència, el comandant Fidelio Torres Anglés, com a vocals, el capità Emilio Blanco Cabezón i els tinents Ernesto Bretón López i Francisco J. Sala de Q., com a vocal ponent, José María Franqués Bru, com a fiscal el tinent Juan Lozano Prieto i com a defensor el tinent Teodoro Miralles. A l'acta del consell es diu que Aguilera va ser interrogat pel fiscal, negant qualsevol relació amb els desordres i assassinats comesos a Rubí. Sobre el cas de la mort del soldat Roviralta, la denúncia contra Aguilera era perquè, estant mobilitzat amb l'exèrcit republicà, des de la seva unitat s'havien adreçat a l'alcaldia de Rubí demanant un informe sobre el seu posicionament polític. Segons el pare del noi l'informe hauria estat negatiu i això hauria comportat els maltractaments que li haurien produït la mort. Però, segons va dir Aguilera al consell, en l'informe fet sobre el soldat Roviralta s'hi deia que, per la seva joventut, no havia destacat en política, pel que l'informe no podia ser la causa de la mort.

Buscats els informes fets des de l'alcaldia i enviats a l'exèrcit republicà, aquests confirmen la declaració d'Aguilera. El primer, del 15 de novembre de 1937, diu que els pares del soldat «*son de tendencias políticas francamente de derechas*», però afegeix: «*Ahora bien; por lo que se refiere estrictamente a la conducta política observada por el referido Manuel Roviralta Roviralta, dada la juventud del mismo, esta Alcaldía ignora si ha intervenido en actividad política alguna*». Des

de la unitat militar, però, poc després, van demanar un segon informe amb «*la expresión de un criterio definitivo*» sobre el soldat. En un nou informe signat el 21 de gener de 1938 Aguilera va contestar, després d'haver-ho consultat amb els altres sectors polítics representats a l'Ajuntament, que «*el referido individuo, según los antecedentes que se han podido obtener, ha procurado estar siempre alejado de toda actuación política, pudiendo ser considerado como elemento afecto al actual régimen republicano*». Queda clar que, si algú li va posar una mà a sobre, sigui de l'exèrcit republicà o del franquista, no era a causa dels informes de l'alcalde de Rubí.⁴⁴⁸

Tornant al judici, a continuació va parlar el fiscal, que va dir de Pere Aguilera que «*en su persona radica toda la personalidad roja de Rubí*», que era «*el alma*» d'Esquerra Republicana i destacant també «*su acción sobre la masa del pueblo por medio de la oratoria*». Tot això, va dir, constituïa un delictes d'«*adhesión a la rebelión militar*», sol·licitant-li la pena de mort. Va acabar assenyalant que els testimonis favorables a Aguilera no estaven avalats per cap autoritat (franquista), pel que es desconeixia «*el concepto de los firmantes con relación a su adhesión al G.M.N. —Glorioso Movimiento Nacional—*».⁴⁴⁹ És a dir, que només tenia valor el testimoni de persones provadament franquistes. El caràcter esbiaixat i tendenciós del judici no podia ser més evident.

A continuació va parlar el defensor, Teodoro Miralles, que va dir:

«*ningun testigo de los que deponen en el sumario le señalan como autor directo y material de ningún delito, que la acción inductora de que se le acusa a su defendido carecía de eficacia en los días de revuelta de plena revolución, haciendo constar además los favores prestados por el Aguilera a personas de derechas que fueron perseguidas [...] [y que] volvió voluntariamente a España.*»⁴⁵⁰

448 AMR. Correspondència. 1937-1938. Caixa 254.

449 ATMT3. Consell de guerra contra Pere Aguilera Garriga. núm. 20.365, 1941.

450 Ibidem.

447 Ibidem.

Per al defensor es tractava d'un delictes d'auxili a la rebel·lió, sol·licitant una pena de reclusió temporal. Preguntat l'acusat si tenia res més a afegir, Aguilera, encara que el defensor li havia insistit que, es digués el que es digués, ell no parlés, va voler parlar, dient:

*«Mi más grande alegría en la vida ha sido la proclamación de la República en España y la convalidación del artículo de la constitución que abolía la pena de muerte, porque ni Uds. ni nadie pueden disponer de la vida de una persona. Se me acusa de la muerte de trece personas y los muertos en Rubí a consecuencia de la guerra han sido más de cien.»*⁴⁵¹

En aquell moment, el fiscal, *«talment com si es tornés boig»*, va dir: *«¿Habrase visto la sinvergüenza y desfachatez del procesado? Intenta convencer a los componentes de éste tribunal militar para convertirnos en republicanos, cuándo tengo en mi mano la prueba concluyente y acusatoria que debe condenarle»*, mostrant la denúncia d'Isidre Roviralta sobre la mort del seu fill. Aleshores, diu Aguilera, utilitzant la informació que havia obtingut al camp de Lleó, va defensar-se dient:

*«Éste hijo que yo maté murió de forma violenta en la España de Franco, en el hospital de Santander, a consecuencia de la paliza recibida de los nacionales, por creer que se había pasado a sus filas haciendo ver que desertaba del frente republicano para un servicio de espionaje, puesto que siendo del cuerpo de transmisiones lo más lógico era que fuera persona de toda confianza de los mandos.»*⁴⁵²

El que realment havia passat a Roviralta és que, en el curs de l'ofensiva franquista de la primavera de 1938 al front d'Aragó, l'exèrcit republicà el va donar per desaparegut.⁴⁵³ Sigui perquè es va passar al bàndol fran-

quista —com diu el pare i també Aguilera— o perquè el van fer presoner, el cas és que sembla que el van enviar al camp de concentració de Santoña i que va morir el 8 de juny de 1938 en un hospital de presoners de guerra.⁴⁵⁴ Tot plegat quadra força bé amb el que explicava Pere Aguilera.

El mateix dia del judici el tribunal va dictar sentència, que li atribuïa els mateixos delictes que a del primer consell de guerra, però afegint algunes consideracions atenuants, com que *«no aparece debidamente probada la calidad de inductor que en dichos asesinatos se atribuye al encartado»* o que hagués enviat els bombers a apagar el foc de l'església. S'hi considerava també que el delictes no era d'adhesió a la rebel·lió, com demanava el fiscal, sinó d'auxili a la rebel·lió, com demanava el defensor, però amb circumstàncies agravants, la *«perversidad en el delincuente [?]»* i la *«trascendencia del mal causado»*. La condemna tornava a ser la pena de mort, però afegint aquest cop que es proposava la commutació per la pena de trenta anys de reclusió major. El 19 de juny va ser traslladat a una cel·la de règim ordinari per estar en tràmit la commutació de la pena de mort per una de presó. Però perquè fos una decisió ferma, encara faltaven alguns tràmits. El 9 de juny l'auditor de guerra afirmava en un document que, revisada la documentació, el judici s'havia fet conforme a dret i que procedia la commutació de la pena. Aquest informe es va fer arribar al capità general Alfredo Kindelán, que el 12 d'agost va signar una ordre acceptant la proposta. És a dir, Pere Aguilera va ser condemnat a trenta anys de presó.⁴⁵⁵

Per què el juliol de 1940 va ser condemnat a pena de mort i el juliol de 1941 a 30 anys? És difícil d'esbrinar, a vegades la sort d'una persona depèn de petits detalls, però el marc havia canviat una mica. És sabut que, per raons internes i, sobretot, externes, el furor repressiu franquista es va anar apaivagant una mica amb el pas dels anys. El judici del 1940 es va fer quan l'entusiasme de la victòria estava encara fresc i, en

451 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 58.

452 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 58.

453 AMR. Correspondència. 1939. Caixa 86. Carta del sots-secretari de l'Exèrcit de Terra a l'alcalde de Rubí, 14 de juny de 1938.

454 Informacions facilitades per l'historiador Eduard Puigventós.

455 ATMT3. Consell de guerra contra Pere Aguilera Garriga. núm. 20.365, 1941.

Càrnel Modelo 15-9-41

PERE AGUILERA

Cua. Dna.

mirada, 3

5

Aurelia Aguilera

Viladran

de 19

Querida hermana hija y sobrinas: desearia que al recibo de la presente, gozeis todas de buena salud como la mia que por ahora es muy buena.

Aunque 5 dias demasiado tarde para poderla contestar la semana pasada, pues aqui solo podemos escribir los viernes, recibí las cartas conjuntas de tí y Rosa, que como podéis suponer me ha causado mucha alegría al ver como aprovechais el saludable clima de esos bellas cantoneras, tan poblado de fuentes de buena agua, para despertar el apetito y claro que con tan buen clima y buena compañía. Rosa debe cambiar su delgaditas por un poco mas de gordura.

Por cierto que segun me explica por carta Carmen, la Ramona no vendrá a Viladran y así la Rosa habrá aprovechar mas tiempo, pues se ve que a la pequeña ya le gusta estar en Pauli mientras su madre la deje venir a verme cada vez que viene, como tambien me gusta Aurelia, eso que me dices que diariamente plantear a Rosa operaciones aritmeticas pues la afición al juego tan natural a su edad, seria capaz de hacerle olvidar todo lo que sabe, de no tener una guia inteligente como eres tí.

Y ahora Rosa a ver si cuando me contestes me haces una carta mas larga que la otra, explicandome las cosas mas interesantes de Viladran y aunque olvidadas y pasas el tiempo, eso tiene muchas ventajas que lo hagas, primero que a mi me gustaria saberlo, segundo que tí te irás practicandolo en el escribir pues tiempo de sobre debes tener para jugar y a ver si no haces enfadar ni a la tíe ni a las primas aunque creo que así debes hacerlo pues siempre has sido buena chica y Rosa ya espero verte cuando regreses de Viladran, pues siempre pienso contigo, claro que con alegría al saber que estéis tan bien.

5 de setembre de 1941

Carta de Pere Aguilera
a la seva germana
Aurèlia.

Al paper de carta
personalitzat hi ha
guixada l'adreça
del màrtir republicà
Fermin Galán.

La llengua catalana
era prohibida
fins i tot per a
les comunicacions
familiars.

MPV

l'aspecte internacional, —molt important per al capteniment de la dictadura— l'Eix feixista estava en fase ascendent: Hitler tenia una gran part d'Europa a les seves mans, feia molt poc que Itàlia havia entrat a la guerra i encara menys que França s'havia rendit a les tropes de l'Alemanya nazi. El maig de 1941 havia passat menys d'un any i les coses no havien canviat gaire, però el Regne Unit, després d'un any d'atacs aeris alemanys, continuava resistint. La guerra ja no semblava un ràpid passeig triomfal de les tropes de l'Eix.

Tenim, doncs, l'estiu de 1941, Pere Aguilera a la presó Model amb molts anys de condemna per endavant. El 18 d'agost el Jutjat militar de Terrassa va calcular, a partir de la pena imposada i de la data d'ingrés a presó —comptant-li des del juny de 1940, quan ja portava més d'un any tancat—, que li quedaven per complir 28 anys, 9 mesos i 24 dies. És a dir, acabaria el compliment de la pena el 5 de juny de 1970!⁴⁵⁶

Sobre les condicions de vida a la presó, Aguilera, poc donat a explicar penalitats, no dona gaire detalls. Només es refereix a l'amuntegament:

«a la presó, hi estàvem com arengades al barril, marcat l'espai del qual disposàvem cada u de nosaltres amb una ratlla amb tinta a la paret cada vint-i-vuit centímetres, que no és gaire, que diguem, fent que, en molts casos haguéssim de dormir amb el nas d'un ensumant els peus del del costat.»⁴⁵⁷

Sens dubte era un dels problemes principals. Tots els estudis sobre la presó Model en aquests primers anys de franquisme coincideixen a dir que encabia un nombre exageradament gran de presos. Les instal·lacions estaven pensades per a 820 presos i el 1941 n'hi havia fins a 8.685.⁴⁵⁸ A més les condicions mèdico-sanitàries eren pèssimes i l'alimentació molt pre-

cària, amb el que proliferaven les malalties. Pel que fa a l'ambient i als ànims, cal tenir en compte l'extracció diària de presos que sortien... i ja no tornaven perquè eren executats al Camp de la Bota, on es van afusellar 1.029 persones només en el període entre el 18 de febrer de 1939 i el 30 d'abril de 1940.⁴⁵⁹

Com Pere Aguilera, una xifra aproximada d'uns 128 rubinencs i rubinenques van ser sotmesos a consell de guerra.⁴⁶⁰ Aquesta xifra mostra la importància d'aquest aspecte de la repressió, tenint en compte que la major part dels que es podien sentir amenaçats havien pogut escapar-se. Pere Aguilera devia trobar-se amb una colla d'aquests rubinencs en el seu deambular per les presons. A les memòries, explica com un d'aquests rubinencs va influir perquè es decidís a redactar-les. A la presó Model s'hi va trobar el mestre Martí Tauler Pruneda, director de les Escoles Ribas i amic seu. Tauler li va dir: *«Heus ací el nostre volgut alcalde de Rubí que ha viscut tan intensament la vida del poble durant tants anys que no té perdó si no escriu un llibre explicant tot el que ha viscut, de bo i de dolent»*.⁴⁶¹

Anem ara a desgranar una altra persecució de la que Aguilera va ser objecte. Fins aquí hem vist la dels tribunals militars, encarregats de la repressió física, de l'aplicació de la seqüència detenció-presó-condemna. Però també hi havia la repressió econòmica, mitjançant la qual l'estat confiscava els béns i propietats de les organitzacions i persones considerades desafectes. La llei que emparava tal llacrimini és la Ley de Responsabilidades Políticas (de 9 de febrer de 1939), que posava fora de la llei a totes les organitzacions del Front Popular, a les «separatistas» i a qualsevol contrària al Movimiento Nacional, a més de sancionar els que n'havien format part amb multes, pèrdua total de

456 Ibidem.

457 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 56.

458 Aram MONTFORT i COLL, *Barcelona 1939: ocupació i repressió militar. El camp de concentració d'Horta i les presons de la ciutat*, Tesi doctoral presentada a la UAB, 2007, p. 292, Josep GONZÁLEZ (coord.), *La Model: cent anys i un dia d'històries*, p. 54.

459 Aram MONTFORT, *Barcelona 1939...*, p. 297.

460 No disposem d'un estudi exhaustiu dels consells de guerra a Rubí. Aquesta xifra procedeix de la Llista de reparació jurídica de les víctimes del franquisme, actualitzada l'1 d'octubre de 2020, feta en aplicació de la Llei 11/2017, de 4 de juliol. Consultable a <http://anc.gencat.cat/> [consulta: 19 d'octubre de 2020].

461 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 1.

béns, inhabilitació per a certes activitats o amb la limitació de la llibertat de residència. El 19 d'octubre de 1939 la Falange local va emetre una denúncia contra sis rubinencs afectats per aquesta llei.⁴⁶² Entre ells, tres regidors municipals d'ERC: Pere Aguilera, Miquel Segura i Joan Jansà. El 19 de novembre els hi era obert un expedient per part del Tribunal Regional de Responsabilidades Políticas, que va anar avançant lentament.⁴⁶³ Entre abril i maig de 1940 la Falange, l'alcalde de Rubí i la Guàrdia Civil van emetre informes sobre els antecedents polítics i les propietats de Pere Aguilera, que en aquest cas era només la casa on vivia, que la Falange valorava en 50.000 pessetes i l'alcaldia, en canvi, en 12.000. El Jutjat de Responsabilitats Polítiques número 1 de Barcelona va citar l'inculpat, però com que era a la presó de Sant Elies, la seva esposa, Carme Setó, s'hi va haver de presentar l'1 de maig de 1940 per explicar que no podia anar-hi.⁴⁶⁴ Els expedients de responsabilitats polítiques, com dèiem, avançaven amb una gran lentitud, tant perquè els jutjats estaven col·lapsats per tanta repressió com perquè sovint no hi havia béns a incautar o, com en aquest cas, una casa al Rubí de 1940 no els devia servir de gran cosa, tenint en compte que, a més, hi vivia la família de l'acusat. L'expedient, malgrat tot, seguia i el setembre de 1943 va ser traslladat al Jutjat d'Instrucció de Terrassa, que el va deixar dormint en un prestatge.

Hem parlat de la Carme Setó, la seva esposa, una dona, com tantes d'aquella època, sense inquietuds polítiques però a qui, com moltes també, li va tocar patir les batzegades de la política, la seva inhumanitat. Perquè la repressió no només afecta a les víctimes directes, sinó també a les parelles, als fills, als familiars dels represaliats. Amb dues nenes petites a casa, la Rosa amb dos anys i la Ramona amb mesos, li van em-

presonar el marit l'octubre de 1934. Després, les vicissituds de la guerra, el marit mobilitzat, després a l'exili i després a les presons de Franco. La solitud, les dificultats econòmiques —en un context de misèria general en la postguerra— i l'estigmatització social que queia sobre els vençuts i les seves famílies li van fer passar moments difícils. En Pere, a les seves memòries, va voler recordar els patiments de la Carme i de les dones en general:

«L'empresonament i els consells de guerra, condemnes a mort... què sé jo... Privacions i la constant lluita per anar pujant les filles. [...] Les dones, durant els anys de guerra i la consegüent repressió, han sofert molt, més que nosaltres, els homes. Més sensibles i més febles, han pagat un preu molt alt i cal deixar constància de la seva abnegació i del seu sacrifici. La Carme Setó i Vidal, la noia d'Anglesola, va ésser una d'elles.»⁴⁶⁵

També és cert, però, que eren temps de famílies àmplies, d'amistats fondes i de solidaritats intenses. A Rubí hi vivia una germana de la Carme amb el seu marit. I a Sabadell vivia l'Aurèlia Aguilera, germana del Pere, casada amb Martí Sala, que tenien tres filles, Rosa, Maria i Ramona. Eren empresaris, tenien una petita indústria de corretges industrials i és de suposar que una posició econòmica que els permetia ajudar la Carme i les seves filles, que passaven temporades a Sabadell amb tiets i cosines. A partir d'unes poques cartes que hem pogut consultar de l'estiu de 1941 sabem que la seva filla Rosa va passar unes setmanes amb els tiets a Viladrau. Per les cartes sabem també que el Pere s'escrivia, des de la presó, amb la seva dona Carme, amb la seva germana Aurèlia i amb la seva filla Rosa. I que els divendres era el dia en què la Carme anava a veure'l a la presó, a vegades amb les filles.⁴⁶⁶

Martí Sala, el seu cunyat, va proposar-li que la Carme i les nenes anessin a viure a Sabadell i ell, quan

462 En total, fins a 62 rubinencs van ser encausats a partir d'aquesta llei.

463 ATSJC. Expedients de Responsabilitats Polítiques. Núm.1.569, 1939.

464 ACVOC. Expedients de Responsabilitats Polítiques. Pere Aguilera Garriga. Núm. 46, 1943.

465 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 68.

466 Aurèlia FARELL SALA entrevistada per Ramon Batalla, 10 de març de 2020. Per a les cartes, Rosa Aguilera Setó (RAS)

pogués, també. Van ser molts els republicans més o menys significats que es van traslladar a altres poblacions per allunyar-se dels inductors de la persecució. A Sabadell estarien més protegits dels que els volien mal. El Pere, però, sempre s'hi va negar. «*Jo enyorava Rubí i no vaig acceptar-ho*», anotà. La Carme i les nenes es quedarien a Rubí.⁴⁶⁷ El lligam que tenia amb el seu poble de naixement era molt intens. A més, l'ofici de pagès també comporta una compenetració molt viva amb la terra.

També hi havia molta amistat amb la família Llugany. Miquel Llugany, paleta, era amic del Pere des de jove. Eren de la mateixa corda política, s'havien conegut al Centre Democràtic Republicà, però en Miquel no havia tingut càrrecs de responsabilitat. La seva esposa, Lola Pallejà, també era molt amiga de la Carme. I tenien també dos fills, Joan i Maria. Mentre el Pere era fora, la Carme va rebre molt de suport dels Llugany. La Rosa i la Ramona, aquells anys, es van criar força junts amb el Joan i la Maria.⁴⁶⁸

Per raons diverses la fúria repressiva es va anar moderant. Els empresonats eren tan nombrosos que el sistema estava col·lapsat i les despeses que ocasionava l'empresonament eren elevades. A més, l'efecte desitjat, enviar els opositors a l'exili o eliminar-los, i emmudir a la resta, ja s'havia assolit durant l'etapa de violència extrema, entre 1936 i 1940. L'evolució de la Segona Guerra Mundial era també un factor important. El 1943 el bloc nazi-feixista va patir derrotes prou clares —el febrer a Stalingrad i el maig al nord de l'Àfrica— com per veure que el conflicte canviava de signe i el camaleònic règim franquista s'adaptava a la situació. L'aplicació d'indults i la reducció i revisió de condemnes van anar reduint la població reclusa. A la Model hi havia 8.685 presos el 1941, 2.971 el 1943 i 1.764 el 1945.⁴⁶⁹

467 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 62. Entrevista amb Maria SALA AGUILERA per Ramon Batalla, 26 de novembre de 2020.

468 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 61. Entrevista a Miquel Llugany Paredes per Ramon Batalla, 26 de novembre de 2019.

469 Josep GONZÁLEZ (coor.), *La Model...*, p. 54.

Aquestes mesures van arribar també a Pere Aguilera. El 1943 va viure canvis que millorarien la seva situació. El 10 d'abril de 1943 la Comisión Provincial de Examen de Penas en Barcelona va considerar procedent la commutació de la pena de trenta anys que tenia, anomenada també de reclusió perpètua, a una pena de 20 anys de reclusió menor. El 9 de juny l'auditor de guerra ho va trobar pertinent i el capità general també hi va donar la conformitat.⁴⁷⁰ La commutació, però, encara havia de passar un parell més de filtres. El 16 de juliol de 1943 la Comisión Central de Examen de Penas va donar la conformitat a la commutació i, poc després, el ministre de l'Exèrcit també.⁴⁷¹ El 20 d'agost va arribar a la Presó Model l'ordre de commutació de la pena. Fets els càlculs corresponents, amb la commutació el pres no extingiria la pena fins el 6 de juny de 1959...

De 30 a 20 anys, doncs, però quan Aguilera ho va saber ja no era a la Model. Mentre els seus papers anaven amunt i avall, el 17 de juny de 1943 l'havien portat al destacament penal de Blanes. Una de les formes de descongestionar les presons era enviar els presos a treballar tant per a l'Estat, en obres públiques diverses, com per a empreses privades que ho sol·licitaven. A Blanes l'empresa SAFA (Societat Anònima de Fibras Artificials) feia obres de construcció a la fàbrica amb el concurs d'un nombrós destacament penal. Aguilera explica que hi va anar amb una

«expedició de cent-cinquanta presos que, juntament amb altres cent-cinquanta que ja hi eren, formaven un grup de treball de tres-cents presoners, pel servei dels quals l'empresa pagava un jornal diari de catorze pessetes que les autoritats franquistes repartien de la següent manera: quatre pessetes a la muller si el treballador era casat i una per cada fill del pres. Resultant d'aquesta manera que, en el cas d'una família de quatre persones, se'n destinaven sis als familiars i les vuit restants per l'Estat. El menjar ja podeu suposar-lo i gràcies que l'empresa hi posava un suplement d'arròs o alguna

470 ATMT3. Consell de guerra contra Pere Aguilera Garriga. núm. 20.365, 1941.

471 AGMG. Documentació sobre Pere Aguilera Garriga.

Indulto d'urgència

leg. _____ exp. *2701*

APELLIDOS *Aguilera Garriga* NOMBRE *Pedro*

Naturaleza *Rubí* Provincia *Barcelona*

Años de edad *43* Hijo de *Salvador* de *Rosa*

Estado *cdo.* Número de hijos *2* Profesión *jornalero*

Lugar donde residía durante el Movimiento *Rubí.- Menart 5.- Barcelona*

Prisión de procedencia *Provincial de Verona*

Delito *Auxilio a la "Rebelión"*

Condena impuesta *Pena de muerte* Conmutación *20 años*

Tiempo extinguido *1.575 días*

Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido *20 Septiembre 1943*

Si está sujeto a destierro *SI*

Lugar donde no puede residir *Rubí*

Si perteneció a la masonería *NO*

Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo _____

Residencia actual *Sabadell.- Leonor de Moncada 65.*

63

20 de setembre de 1943

Fitxa de seguiment de la llibertat condicional de Pere Aguilera de la «Delegación Provincial de Barcelona del Patronato Nuestra Señora de la Merced».

ANC

altra llegum, perquè veien clar que sense aquest afegitó la gent no podia rendir ni el més mínim.»⁴⁷²

La seva feina era «muntar l'ànima dels envigats de ciment armat per tal que els encofradors facin la resta a fi d'anar pujant noves construccions per engrandir la factoria».⁴⁷³

⁴⁷² Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 60.

⁴⁷³ Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 61.

D'altra banda, entre les mesures per descongestionar les presons, el 13 de març de 1943 s'havia aprovat una llei que també el beneficiaria: concedia la llibertat condicional als presos condemnats a 20 anys o menys. Potser per això li havien rebaixat la pena precisament a 20 anys. Dins del procediment per atorgar la llibertat condicional era preceptiu un informe de les autoritats del seu lloc de residència (alcaldia, cap local de Falange i Guàrdia Civil) sobre si acceptaven que el pres residís a la seva localitat. Si des del seu municipi la resposta era negativa s'imposava el des-

terrament.⁴⁷⁴ El 30 d'agost es va demanar aquest informe a l'Ajuntament rubinenc, però no hem localitzat la resposta. El cas és que el 10 de setembre la Junta de Disciplina de la presó de Girona, de la qual depenia el destacament de Blanes, va proposar la llibertat condicional, que va ser acceptada per la Direcció General de Presons el 19 de setembre.⁴⁷⁵ La resolució va concedir la llibertat provisional, que es va fer efectiva el 25 de setembre de 1943, però alhora li va caure una ordre de desterrament, el que significava viure a 250 quilòmetres de Rubí, a Saragossa per exemple, o més lluny, fins a complir la meitat de la condemna.⁴⁷⁶ Per tant, hem de suposar que l'alcaldia de Rubí, ocupada aleshores per Luís Iglesias, un falangista dels durs, o no va contestar o va desaconsellar la residència d'Aguilera a Rubí. Va tenir la sort, però, que en aquell règim les influències tenien molta força i el director de la SAFA el va cridar per dir-li que, si continuava treballant a l'empresa, es podia aconseguir que es quedés a viure a Blanes, molt més a prop de Rubí. I ho va acceptar.⁴⁷⁷

474 Domingo RODRÍGUEZ TEIJEIRA, «Configuración y evolución del sistema penitenciario franquista (1936-1945)», *Hispania Nova*, núm. 7, 2007, p. 20.

475 AGA. Direcció General de Presons. Secció de Llibertat Condicional.

476 AHG. Fons de la Presó de Girona. Fitxa de Pere Aguilera Garriga.

477 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 61.

30 d'octubre de 1949

Pere Aguilera

i la seva esposa

Carme Setó

en una jornada de lleure.

MPV

1943-1975

Lliure, però reduït a l'ostracisme

12

A Blanes s'hi va estar uns mesos, o potser un any. Sabem que l'11 d'abril de 1944 encara hi era.⁴⁷⁸ Suposem que va ser poc després quan es va poder fer una combinació per apropar-lo a Rubí. El seu amic Miquel Llugany, paleta que feia el manteniment de la fàbrica de Can Sedó, va parlar amb Apolinar Landajo Martín, director de l'empresa. Aquest falangista i aleshores regidor de l'Ajuntament el va ajudar a fer algunes gestions que el van afavorir. Landajo i Aguilera es coneixien, almenys, des de 1936.⁴⁷⁹ Landajo va trobar la manera de simular que Manufactures Sedó el contractava, així va poder deixar Blanes i anar a viure a Sabadell, on treballaria a la fàbrica del seu cunyat Martí Sala. Bé, aquí el Peret ens dona una mostra més del seu caràcter agosarat, perquè oficialment vivia a Sabadell, a casa de la seva germana, però només ho aparentava. Treballava a la fàbrica del seu cunyat a Sabadell, sí, però quan plegava de la fàbrica, a l'hora que el sol començava a caure, agafava la bicicleta i se n'anava a sopar i dormir a Rubí. L'endemà, a primera hora, feia el camí contrari. El seu cunyat prou que l'advertia: a Rubí n'hi havia uns quants que el volien perjudicar. Si l'haguessin descobert... Però ell, cap a Rubí cada dia.⁴⁸⁰ A l'anada o a la tornada encara aprofitava per «*conrear i mantenir productiva una vinya que tenia prop de Can Ferran, a la carretera de Sabadell*». ⁴⁸¹ Estava lliure, podia tre-

478 AHS. Fons municipal. Delegación Local del Patronato Central de Nuestra Señora de la Merced para la Redención de Penas por el Trabajo. Ofici al director del Destacamento Penal de Blanes, 11 d'abril de 1944.

479 Apolinar Landajo Martín (?-1980), director de la fàbrica de Rubí de Manufactures Sedó, del ram tèxtil. Abans de la guerra havia format part de les juntes de la Cambra Agrícola i la UE Rubí. El març de 1936 Aguilera i Landajo van ser els dos oradors d'un acte que es va celebrar al Centre Democràtic Republicà en memòria de Joaquim Vendrell. Després, Landajo va estar afiliat a Falange i va formar part de l'Ajuntament de Rubí, com a regidor, del desembre de 1942 a l'octubre de 1945. I va tenir una destacada actuació com a dirigent de les penyes del RCD Espanyol. Sobre l'acte del març de 1936 veure *La Lluita*, 14 de març de 1936.

480 Entrevista a Maria Sala Aguilera per Ramon Batalla, 26 de novembre de 2020.

481 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 61.

Sabadell, 1 de juny de 1950

Pere Aguilera amb la seva esposa Carme Setó i les filles Ramona i Rosa
al casament de la neboda Maria Sala amb Ramon Garcia,
al Santuari de Nostra Senyora de la Salut.

J. LLOBET / MSA

ballar i anava a dormir d'amagat a Rubí, malgrat que la vigilància a què estava sotmès, com tots els presos en llibertat condicional, era estreta: s'havia de presentar cada mes, sense falta, al Jutjat de Primera Instància de Sabadell.

Durant els anys 1944 i 1945 el curs de la guerra va ser molt favorable als aliats, de forma que, per aquest motiu i per altres raons ja citades, el règim anava afluint, a poc a poc, la pressió, almenys sobre els presos perseguits per fets anteriors al final de la Guerra Civil. Volia maquillar la seva realitat. «*La situació, al pas dels anys [diu el mateix Aguilera] s'anava posant una mica més suau*». ⁴⁸²

Un exemple. Recuperem ara la causa que se li seguia, al Jutjat d'Instrucció de Terrassa, per la Ley de Responsabilidades Políticas. El 1945 molts processos originats per aquesta llei van ser sobresseguts. Els jutges desistien de continuar amb el procés i de dictar sentència. El procés contra Aguilera també va ser sobressegut i, sorprenentment, dues vegades, el 9 de setembre i el 24 d'octubre, una duplicitat que denota la saturació i el col·lapse de la burocràcia repressiva. La comunicació a Aguilera d'aquesta decisió, però, no es va fer fins el 1946, també dos cops, el juliol i l'octubre. De fet, a Rubí, aquestes comunicacions les va rebre la Carme, la seva esposa, perquè ell vivia encara —oficialment— a Sabadell. De totes formes, molts d'aquests sobresseïments, com el d'Aguilera mateix, eren «provisionals», el que volia dir que, en qualsevol moment, el jutge podia reobrir el procés. L'indult definitiu dels encausats per la Ley de Responsabilidades Políticas, però, no va arribar fins el 1966! ⁴⁸³

Amb la derrota dels feixismes en la Segona Guerra Mundial, una de les mesures que l'Espanya franquista va prendre per millorar la deteriorada imatge internacional va ser promulgar, el 9 d'octubre de 1945, un indult per als empresonats per delictes comesos fins al final de la Guerra Civil. Era una mesura propagandística que també volia atraure els exiliats, però va ser

poc efectiva per als reclusos. ⁴⁸⁴ Pere Aguilera s'hi va acollir, signant la sol·licitud d'indult a Sabadell el 5 de juny de 1946. El 20 de juliol, però, el fiscal es va mostrar partidari de denegar-lo, argumentant que havia estat «*alcalde rojo de Rubí durante cuyo mandato se cometieron varios asesinatos*», «*actos que por su propia índole y naturaleza supone una mayor gravedad*». El problema, doncs, era haver estat alcalde de Rubí. El 24 de juliol l'auditor de guerra abonava també la denegació i, per tant, el 5 d'agost el capità general la va decidir. ⁴⁸⁵ El compliment de la pena, doncs, es mantindria.

El 1947 Pere Aguilera va poder, finalment, tornar legalment a Rubí. Apolinar Landajo es va oferir per tramitar el traspàs del permís de treball de Sabadell a Rubí, que es va aconseguir, i va començar a treballar a la fàbrica de Can Sedó. Continuava, però, amb l'obligació de presentar-se un cop al mes al Jutjat de Primera Instància de Sabadell. I, com els altres alliberats condicionals, estava estretament vigilat pels falangistes, pels que anaven bé amb el nou règim i per la Guàrdia Civil, a part del propi sistema judicial. Per calibrar l'ambient, és significatiu el cas del cenetista Joaquim Aragonès, que el setembre d'aquell mateix 1947 va tornar de França amb la família a Rubí, d'amagat, i el dia següent a l'arribada ja va rebre la visita de la Guàrdia Civil a casa ordenant-li que es presentés a la caserna. ⁴⁸⁶ A finals dels anys 1940 Rubí era una població petita, amb uns 6.500 habitants, on tothom es coneixia i on era molt difícil passar desapercebut, per això alguns dels vençuts se'n van anar a Barcelona o a d'altres poblacions.

Estava en llibertat, però era un «*liberado condicional*». La condemna que se li havia imposat en el consell de guerra de 1941 no l'havia acabat de complir. El compte seguia. I tardaria molt, encara, a quedar lliure

484 Domingo RODRÍGUEZ TEIJEIRO, «Configuración y evolución del sistema penitenciario franquista, 1936-1945», *Hispania Nova*, núm. 7, 2007.

485 ATMT3. Consell de guerra contra Pere Aguilera Garriga. núm. 20.365, 1941.

486 Josepa GARDENYES, *Joaquim Aragonès...*, p. 153.

482 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 62.

483 ACVOC. Expedients de Responsabilitats Polítiques. Pere Aguilera Garriga. Exp. núm. 46 i exp. núm. 71.

Rubí, 7 de maig de 1953

Pere Aguilera
acompanya
la seva filla Rosa
a l'entrada de l'església
on es casaria
amb Josep Catasús.
MPV

d'aquesta condemna. Les presentacions al Jutjat de Sabadell es van anar espaiant, però continuaven. Finalment, el 3 de març de 1959 el capità general, a partir d'una proposta de la presó de Girona, de la qual depenia, i d'un dictamen de l'auditor de guerra, va decretar el llicenciament definitiu per al dia 13 de maig de 1959.⁴⁸⁷ És a dir, des del 1943 en què el van deixar sortir en llibertat condicional, el van tenir setze anys més amb l'ai al cor: per qualsevol motiu li podien suprimir la llibertat condicional i retornar-lo a la garjola. I, fins i tot després de 1959 li valia més no posar-se en segons que. Primer perquè, havent estat alcalde, tot-hom el coneixia i segon perquè estava al capdamunt de la llista dels «desafectos» al règim.

Així és que l'home que fins a la guerra havia tingut una vida pública molt activa, movent-se contínuament pel Centre Democràtic, l'Ajuntament i diferents entitats locals, es va haver de recloure en una vida on hi entrava poc més que la família i la feina, la discreció i el perfil baix. D'altra banda, a partir de 1939 les coses havien canviat molt. La gent d'esquerres, entre els qui tenia grans amics, s'havia dispersat molt. Uns havien mort a la guerra, altres havien hagut de marxar a l'exili —com Antoni Pereña— i altres s'havien traslladat a Barcelona, com Miquel Segura. A més, els partits i sindicats havien estat prohibits, i entitats com el Centre Democràtic Republicà, que havia estat com casa seva durant anys, havien estat incautades per l'estat. No podent-se significar socialment, només podia fer una activitat social, la conversa. Li encantava parlar amb la gent, per exemple, amb el seu amic Miquel Lluçany.⁴⁸⁸ En coneixia molta i, gràcies a això, però sempre vigilant amb qui parlava i què deia, podia mantenir les amistats i intercanviar idees, explicant un a un, camí del tros o de la fàbrica, el que havia viscut durant la República, la guerra i la postguerra. Com tota una generació, li va tocar viure llargs anys de silenci i d'ostracisme, però, sent un home optimista, segur que mai va deixar de pensar en un futur en llibertat.

487 ATMT3. Consell de guerra contra Pere Aguilera Garriga. núm. 20.365, 1941.

488 Entrevista a Miquel Lluçany Paredes per Ramon Batalla, 26 de novembre de 2019.

Econòmicament, els anys 1940 eren una època molt dura. S'havia de treballar molt per viure. I encara. A més de treballar a Can Sedó al torn de tarda —teixint—, al matí feina feines de pagès a la mateixa fàbrica i encara treballava algunes terres.⁴⁸⁹ Una font diu que hauria estat desposseït d'algunes terres amb l'entrada del franquisme, però per ell mateix sabem que conservava, almenys, una vinya a la carretera de Sabadell.⁴⁹⁰ I sempre va tenir també un hortet per al consum familiar. Només amb la feina de pagès no hauria pogut viure. L'activitat agrària, per als que tenien poca terra i, a més, no era seva, era cada cop més difícil. Aguilera, com centenars de pagesos en aquells anys 1950 i 1960, va fer de la fàbrica la seva feina principal.⁴⁹¹

Entre guerra i postguerra va estar uns sis anys fora de Rubí i tres més de presència només nocturna i familiar. En tornar —a les nits— el 1944, les seves filles havien crescut molt. La Rosa ja tenia dotze anys i la Ramona deu. Però els anys van passar i el 1953 la Rosa es va casar amb Josep Catasús Mestre, que treballava a l'Azamon, la fàbrica de cremalleres, on va arribar a ser cap tècnic. La Rosa també hi va treballar fins a tenir el primer i únic fill, Jordi, el 1954. Després es va quedar a casa fins que, quan en Jordi va ser més gran, va incorporar-se a la Cooperativa de Consum.⁴⁹² El 1957 el Pere va deixar Can Sedó per anar a treballar, també als matins, a la fàbrica Azamon, on anava en bicicleta i portava el magatzem. Una feina amb poc contacte amb la resta dels treballadors.⁴⁹³ I va conti-

489 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 62.

490 Sobre la desposseïció de terres, veure «Pere Aguilera», *Esquerra de Catalunya*, 6 de juny de 1977.

491 Sobre l'evolució econòmica durant el franquisme veure Ramon BATALLA. «Rubí. Creixement i transformació de la ciutat industrial durant el franquisme», *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, núm. 64, 2015, p. 2-38.

492 Entrevista a Montserrat Planell Vidal per Ramon Batalla, 17 de desembre de 2019.

493 Entrevistes a Jaume PARRAS SAVADOR i Antoni PI MUNTANYOLA per Ramon Batalla, 22 de gener de 2020 i 7 de gener de 2021 respectivament.

Rubí, circa 1960

Pere Aguilera amb el seu net Jordi Catasús a l'hort.

MPV

nuar, com sempre, les feines agrícoles, tant de terres menades per ell com anant a jornal per a d'altres pagesos.⁴⁹⁴ Durant disset anys va treballar a la fàbrica de cremalleres, fins que el 1974 es va retirar, però no va deixar el seu hortet.⁴⁹⁵

L'altra filla del Pere, la Ramona, va entrar també a les cremalleres, al despatx, on va treballar molts anys, arribant-hi a ocupar un càrrec directiu. No es va casar i va continuar, en certa forma, l'activisme del seu pare, però no en el camp polític sinó en el cultural. Als anys 1960 va formar part de la junta de la Cooperativa de Consum la Rubinenca, una de les poques entitats —més enllà de les lligades a la parròquia—, que va sobreviure al daltabaix del 1939. En acabar la guerra va ser clausurada, però l'1 de gener de 1945 va poder tornar a obrir. I, sota el seu aixopluc, en una època en què l'estat volia controlar-ho tot, amb els anys van anar sorgint un munt d'associacions com el Centre Excursionista i d'altres dedicades als escacs, el ball, la biblioteca, el teatre (Estudi de Teatre Selecte), el cant coral (Unió Rubinenca), el bàsquet, el cinema i la cultura (Secció Joventut Rubinenca), l'esplai infantil i juvenil (L'Esquella) o el certamen de la Pubilla de Rubí. La Ramona va participar en les activitats del Centre Excursionista i també en una agrupació sorgida al seu interior, el Grup Fotogràfic El Gra, nascut el 1966. També va formar part del Grup 64, que va intentar impulsar l'activitat cultural, però va ser perseguit per les autoritats municipals i va haver de dissoldre's.

Ramona Aguilera, fervent catalanista, va formar part de la generació de rubinencs i rubinenques que, de mitjans dels anys 1960 a finals dels 1970 va treballar per bastir una nova cultura catalana, democràtica i progressista, que abastava tots els camps, de l'excursionisme a la dansa tradicional i del teatre a l'art o a la Nova Cançó. D'altra banda, mantenia contacte amb la família Úrsul, exiliats rubinencs que vivien a Mèxic, on va fer alguns viatges. El 1973 va participar, juntament amb el fotògraf Josep Maria Roset, en la creació de la Galeria d'Art Doble Sis. I també, en aquells anys de la

Transició, va estudiar la carrera de Dret, tot i que no va arribar a exercir-la.⁴⁹⁶

Durant els anys 1960 i primers 1970 l'economia rubinenca va créixer molt, sobretot per la implantació de moltes indústries. També la població va incrementar-se ràpidament per l'arribada d'immigrants d'arreu de l'Estat espanyol i van sorgir nous barris del no-res, mentre camps i vinyes desapareixien i els antics pagesos, com al mateix Aguilera, esdevenien obrers industrials. La provisió de serveis (escolars, sanitaris, transport, aigua, ajardinaments...) no seguia el ritme del creixement poblacional i urbanístic, pel que es van acumular greus dèficits en tots aquests camps. La tímida obertura informativa i cultural que el règim va permetre en aquests anys obria els ulls a més gent, de forma que eren cada cop més els que es distanciaven de les tesis oficials.⁴⁹⁷ Sobretot a partir de finals dels 1960, les noves generacions, que no havien viscut la guerra, participaven cada cop més en les activitats reivindicatives, ja fos des de la universitat o des de la fàbrica. En aquell marc dictatorial, qualsevol reclamació laboral o veïnal adquiria aviat un caràcter polític. Lentament, es va desenvolupar l'oposició política i sindical, sempre molt minoritària i clandestina. El sector opositor que es va desenvolupar més va ser l'esquerra marxista, enquadrada principalment en el PSUC, però també en altres organitzacions més radicals i petites.

El partit que havia dirigit el Peret a Rubí, Esquerra Republicana, com la gran majoria de partits, a les aca-

496 Entrevistes a Enric MAJÓ MIRÓ i a Montserrat PLANELL VIDAL per Ramon Batalla, el 9 de març de 2021 i el 17 de desembre de 2019, respectivament.

497 Sobre l'evolució política i social durant el franquisme veure Jaume PARRAS, «Temps de canvis. Els darrers alcaldes del franquisme a Rubí: Manuel Murillo i Pere Comellas», a: *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, núm. 66, 2016, p. 20-42; Eduard PUIGVENTÓS, «Els primers alcaldes franquistes: Casanovas, Armengol i Iglesias (1939-1949)», a: *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, núm. 68, 2017, p. 2-15, i Ramon BATALLA, «La política oficial al Rubí dels anys 50. El temps dels alcaldes Josep Fortino i Miquel Rufé, 1949-1962», a: *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, núm. 68, 2017, p. 16-29; Ramon BATALLA i altres, *Rubí a l'abast*.

494 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 62.

495 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 62.

Rubí, 1974

Aspecte del Centre Democràtic Republicà després de trenta-cinc anys de la incautació franquista i d'haver estat utilitzat com a seu del sindicat oficial, de la Falange... i com a magatzem municipal en un procés de degradació continuada fins el seu enderrocament a les acaballes del 1975.

JOSEP MARIA ROSET / ERC-R

balles del franquisme era molt poca cosa. Només quedaven petites xarxes de relacions personals dirigides per persones com Heribert Barrera o Josep Andreu Abelló i Abelló, amb escassa incidència social. ERC havia quedat molt delmada per la repressió dels anys 1940. Com a partit més representatiu de la Catalunya republicana i autònoma, els seus homes i dones havien estat els més perseguits en la immediata postguerra. Eren la cara més visible del règim vençut. Molts militants havien sigut alcaldes, regidors, diputats, dirigents sindicals o associatius. I van patir presó, exili o van ser afusellats. Malgrat tot, el partit es va reorganitzar en la clandestinitat. La policia, però, el va desarticlar gairebé totalment entorn de 1947-1948. Diversos factors van dificultar el seu creixement posterior: la repressió, la manca d'experiència en l'activitat clandestina —havia estat el partit del Govern, acostumat a treballar dins de la legalitat— i la constatació, des de finals dels anys 1940, que la dictadura estava ben consolidada. A més, l'Esquerra d'abans de la guerra era un partit d'afiliació indirecta. La gent s'apuntava al Centre Democràtic i aquest a ERC. Els socis del Centre seguien les consignes i votaven ERC, però no hi havia una estructura disciplinada ni una militància amb un ferm compromís individual com, en canvi, hi havia als partits marxistes. A més, el fluxe migratori que va rebre Catalunya dels anys 50 als 70 va transformar profundament la societat catalana. La dictadura franquista, amb la imposició política, cultural i lingüística del marc espanyol, va dificultar l'aproximació de sectors importants de la joventut als valors del catalanisme. Això, a un partit d'àmbit català on la reivindicació nacional tenia un fort pes, havia entorpit el recanvi generacional. Era molt més fàcil, en canvi, que les noves generacions s'incorporessin a lluites de caire sindical o veïnal i a organitzacions d'àmbit estatal.

Diumenge 7 Novembre - 11 hores

XERRADA - COL·LOQUI

**Presentació a Rubí
del Partit
d'Esquerra Republicana
de Catalunya**

Intervendrà: **Josep Fornas, Roger Lluís,
Enric Llistosera, Manuel
Rich, Josep M.ª Poblet,
Alfons Peidro i Heribert
Barrera.**

**Lloc: Sala d'actes de A.R.C. «La Rubinense»
Sant Sebastià, 35 - RUBÍ**

7 de novembre de 1976

Cartell del primer míting
organitzat per ERC a Rubí
després del Franquisme,
que va ser finalment
prohibit.
ARC

1976-1979

La reconstrucció d'Esquerra Republicana

A mig octubre de 1975 Franco, que ja portava mesos greument malalt, va recaure. Entre els cercles oficials la sensació de final de règim s'estenia. Va ser en aquest moment, mentre el dictador estava entre la vida i la mort, que l'Ajuntament va decidir enderrocar el Centre Democràtic Republicà, edifici que tenien, de feia temps, abandonat i en desús. La interpretació que des d'Esquerra Republicana sempre s'ha fet és que, gairebé quaranta anys després d'incautar-lo, el CDR encara feia por. El que havia estat fogar de cultura, de catalanitat, de democràcia i de progressisme havia d'anar a terra. No només per l'ús que se'n podia fer, sinó també perquè simbolitzava tot el que aquell règim havia prohibit, censurat i marginat. Quan l'edifici ja era a terra, el setmanari *Rubricata* va treure una nota sense firma explicant que: «*el viejo y popular edificio de la plaza del Doctor Guardiet ha sido demolido en vista de su situación ruinosa y amenazadora de derrumbamiento total en que se encontraba*».⁴⁹⁸ Imaginem els sentiments que, en veure'l enderrocant, van viure Pere Aguilera i tots els antics socis.

Ara bé, era una excusa o realment estava malament i hi havia perill d'ensorrament? Hem localitzat una carta de l'alcalde Manuel Murillo al Jefe Provincial del Movimiento datada el 28 de novembre de 1974, un any abans de l'enderrocament total, on li deia que anteriorment ja se li havia enviat un expedient exposant el mal estat de l'edifici, que «*hace temer un total derrumbamiento que podría ser fatal debido a su situación frente al mercado de abastos y en la zona más concurrida de Rubí*». I recordant que també se li havien proposat unes obres. I acabava dient que, si no s'autoritzaaven les obres, es demanava permís per al «*derribo total*» de l'edifici. Gairebé un any després, el 25 d'octubre de 1975, Murillo tornava a escriure al Jefe Provincial dient que aquell mateix dia s'havia produït el «*derrumbamiento del edificio*» i que s'havia ordenat «*el desescombro, y en su caso cierre del solar*».⁴⁹⁹ Dels documents fins ara localitzats, doncs, es dedueix que seria cert el suposat pèssim estat de l'edifici i el seu ensorrament més o menys espontani. Malgrat tot, caldrien més evidències per a

⁴⁹⁸ *Rubricata*, 9 de novembre de 1975.

⁴⁹⁹ AMR. Expedient de ruïna de la Plaça Dr. Guardiet, 10, 1975 (Centre Democràtic Republicà)

**Barcelona,
2 d'abril de 1977**

Pere Aguilera és felicitat
per Salvador Grau Mora
després d'una vibrant
intervenció
al 8è Congrés Nacional
d'Esquerra Republicana.
CIVIL / FJI

donar per tancat el tema, perquè les dates d'aquestes cartes, que podrien ser una cortina de fum, són sospitoses. El 1974 Franco va estar greument malalt, pel que durant un mes i mig va cedir el poder al príncep Joan Carles, i un any després estava a les portes de la mort. Té tota la lògica que els seus peons, alarmats pel final de règim, fessin certes coses. A més, és xocant que un edifici semblant, el de la Cambra Agrícola-Casino Espanyol, remodelat també els anys 1920, hagi aguantat dret durant quaranta-cinc anys més.

En tot cas, la mort del general va alliberar les ments i va esvaïr les pors, de forma que les mobilitzacions de tot tipus van proliferar. Moltes negociacions de convenis laborals s'afrontaven amb vagues que servien per muscular uns sindicats que començaven a sortir de la clandestinitat. Als nous barris nascuts els anys seixanta, amb grans mancances, van sorgir-hi associacions de veïns que reivindicaven zones verdes, enllumenat, escoles... Les entitats culturals es movien per coordinar-se, organitzant activitats conjuntes i remouent un ambient reclòs després de tants anys de societat controlada. I darrere d'aquestes mogudes, a més de molts independents, hi havia també alguns militants dels partits, encara il·legals, que feien proselitisme per engruixir les seves files i agafar posicions de cara a la democratització que ja es veia venir.⁵⁰⁰

El gener de 1976 es va crear l'Assemblea Democràtica de Rubí, delegació local de l'Assemblea de Catalunya, que aglutinava l'oposició d'una forma encara semiclandestina. La formaven militants de partits i persones independents. Només dos mesos després de la mort del dictador, a Barcelona es van fer dues manifestacions importants, el febrer de 1976 (els diumenges 1 i 8), convocades per l'Assemblea de Catalunya per reivindicar la llibertat, l'amnistia i l'Estatut d'Autonomia. A Rubí van tenir un eco el mateix mes, amb dues manifestacions pro-amnistia els dies 2 i 16, que van aplegar un centenar i tres-cents persones. Totes, mobilitzacions no autoritzades.⁵⁰¹ La societat empenyia i el règim esta-

500 Sobre el Rubí de la transició veure Jaume PARRAS i SALVA-DOR, *La transició a Rubí. Retalls d'història d'uns anys viscuts acceleradament*.

501 *Tele-eXpres*, 3 i 18 de febrer de 1976.

va en retirada: al Ple del 25 de febrer l'ajuntament franquista rubinenc es va afegir a la reclamació d'amnistia. En el procés de transició que s'obria, la cúpula —franquista— de l'Estat, sabent que ni la població ni internacionalment s'acceptaria la continuïtat del règim, pretenia concedir unes mínimes llibertats, amb un procés controlat, que evités un trencament amb la situació anterior. I l'oposició, que inicialment pretenia la ruptura amb la Dictadura, i conscient de la pròpia feblesa, va acabar acceptant negociar la reforma del sistema, assolint-se una democràcia formal que arrossegava molts dèficits democràtics, com ara ja es veu clarament. La Transició, doncs, no va ser ràpida ni fàcil ni idíl·lica i va tenir moments de reculada.

A principis de 1976 hi havia tres grups que reclamaven ser reconeguts com la direcció d'Esquerra a l'interior, un a l'entorn d'Heribert Barrera, un altre proper a Josep Andreu i Abelló i un altre format per alguns dels col·laboradors del president Josep Tarradellas. Va ser el grup de Barrera el que, després de rebre el vist-i-plau de Joan Sauret, el secretari general d'ERC a l'exili i de Tarradellas, es va erigir en la cara visible d'Esquerra en un moment de florida democràtica, quan una munió de partits i partidets cercaven un lloc al sol. La reconstrucció del partit, iniciada la primavera de 1976, partia de febleses importants: la base militant era molt escassa i el programa polític no estava gens actualitzat, car encara es fonamentava en el de l'etapa republicana. Com a punt fort tenia la història: havia estat el partit hegemònic a la Catalunya autònoma i republicana. I els presidents Macià i Companys, símbols de l'última etapa democràtica, eren homes d'Esquerra. A més, per tot el país hi havia, malgrat els anys transcorreguts, antics militants i votants que es podien recuperar.⁵⁰²

Per iniciar la represa, el juny va sortir un butlletí mensual i es va convocar una assemblea per al 4 de juliol a Barcelona, al Col·legi d'Advocats. La reunió, que va aplegar més de cinc-cents persones, va servir per reafirmar uns principis força genèrics (catalanitat, autogovern, obrerisme no dogmàtic, retorn de Tarradellas), però sobretot va ser un retrobament públic després del

502 Veure Joan B. CULLA, *Esquerra Republicana de Catalunya, 1931-2012. Una història política*.

llarg silenci. Entre els nombrosos oradors que van voler sortir a l'estrada, hi havia dos rubinencs, Manuel Rich Casanovas i, com no, Pere Aguilera Garriga! En Peret tornava a l'acció. Amb setanta-cinc anys fets! Allà estava, per donar testimoni de la seva llarga trajectòria. Com va escriure Ramon Rusiñol Font, que el conegué bé, l'entusiasme polític era «*innat en ell*».⁵⁰³

Aquell estiu del 1976 Esquerra, encara il·legal com tots els partits, va iniciar una intensa campanya de presentació per pobles i ciutats, amb l'esperança de revifar l'organització després de tants anys de repressió. Calia demanar permís al Govern Civil per a cada acte, especificant els temes a tractar, qui hi parlaria, si hi hauria col·loqui... I mai es sabia si s'autoritzaria o no. Una d'aquestes presentacions es volia fer a Rubí el diumenge 7 de novembre de 1976, i hi havien de parlar, entre d'altres, Heribert Barrera i Josep Maria Poble, a més del rubinenc Manuel Rich.⁵⁰⁴ Es van penjar cartells pels carrers i botigues... Però, arribat el dia, quan el públic va arribar al local va trobar-hi la Guàrdia Civil dient que l'acte no es podia fer. Heribert Barrera havia rebut una comunicació del Govern Civil el dia anterior prohibint la presentació amb l'excusa que els cartells, que deien clarament «Presentació del partit Esquerra Republicana de Catalunya», no coincidien amb el tema anunciat prèviament. La repressió i l'arbitrarietat continuaven. Però, no havent-se pogut convocar la gent, Barrera va anar igualment a Rubí. En saber que no es podia fer alguns se'n van tornar cap a casa i d'altres van anar fins al bar Sírius on es va fer una tertúlia improvisada.⁵⁰⁵

Un mes després, el 7 de desembre, l'Assemblea Democràtica local va fer un acte de presentació que va

reunir a moltíssima gent per reivindicar democràcia, amnistia i l'Estatut d'autonomia. Un dels protagonistes d'aquell acte, Joel Cortés, recordava recentment que aquell dia «*el Pere Aguilera estava assegut a la primera fila escoltant tots els parlaments que vàrem fer, cosa que em va emocionar molt*». I la Comissió gestora rubinenca d'ERC es va adherir a l'acte.⁵⁰⁶

L'ERC rubinenca va aconseguir fer la presentació pública el 7 de gener de 1977. El local tornava a ser el de l'Associació Recreativa i Cultural «La Rubinenca». Aquest cop es va poder fer i amb èxit d'assistència. Entre 250 i 300 persones, va dir *Rubricata*.⁵⁰⁷ Va ser la primera presentació d'un partit a Rubí. Van parlar-hi fins a vuit oradors, el darrer el secretari general Heribert Barrera, però no Pere Aguilera, que hem vist que mig any abans ho havia fet a l'assemblea de Barcelona. Per què? Probablement no volia entorpir la realització de l'acte incloent el seu nom, «fitxat» i conegut a Rubí, en la sol·licitud de l'acte. Aquesta presentació va servir per constituir la delegació local del partit, de la qual Manuel Rich era el secretari i on, entre d'altres, hi havia Pere Aguilera, Albert Roma Cabeza, Antoni Nicolau Carné, Màrius Claveria Ferré i Jaume Busquets Elias.⁵⁰⁸ Les primeres reunions les feien a les aules de l'escola Schola i després van obrir un local al carrer Mossèn Cinto Verdaguer, número 9.⁵⁰⁹

El 2 d'abril, en un moment en què a la direcció d'ERC es vivia una certa divisió, es va fer el 8è Congrés Nacional a Barcelona, que va servir per conciliar posicions. Aquell dia, en Peret sabia que no podia anar a l'hort i es va mudar per anar a Barcelona. Sabent el que havien comportat les divisions a l'etapa republicana hi anava decidit a exigir als dirigents que aparquessin les

503 Ramon RUSIÑOL, «Remarques al contingut de Què saps de Rubí?», *Endavant*, gener de 1979.

504 Militant històric d'ERC a Barcelona que s'havia traslladat a Rubí. Durant la República havia estat tècnic en administració local i funcionari de la Generalitat. Un cop a Rubí havia col·laborat com a poeta en la Festa de la Poesia i va ser un dels impulsors d'ERC en la represa a partir de 1976. Morí el gener de 1981 amb 73 anys, *Endavant*, 17 de gener de 1981.

505 Entrevista a Albert Roma Cabeza per Ramon Batalla, 19 de gener de 2019.

506 Comentari de Joel Cortés Casals a un post de Facebook del Centre d'Estudis Rubinencs del 7 de juny de 2021. Recuperat de: <https://www.facebook.com/centrestudisrubinencs.gcmr/photos/a.155699406457352/2991793064428771/>

507 *Rubricata*, 16 de gener de 1977

508 *El Bullidor*, febrer de 1977.

509 El gener de 1978 ja eren a aquest local del carrer Mossèn Cinto Verdaguer. Entrevistes a Albert ROMA CABEZA (19 de gener de 2019) i Màrius CLAVERIA FERRÉ (7 de gener de 2021) per Ramon Batalla.

diferències. Efectivament, es va adreçar al Congrés i el parlament devia fer efecte, perquè la crònica de *La Vanguardia* destacava que: «*La intervención de un anciano militante de Rubí, solicitando a los nuevos dirigentes que preservaran, ante todo, la unidad, emocionó a más de uno de los congregados*».⁵¹⁰

Aquell mateix mes, la revista local *El Bullidor*, sorgida recentment i amb un missatge proper al de l'oposició democràtica, va acollir diverses col·laboracions dels homes d'Esquerra. Manuel Rich, en nom del partit, desgranava el programa de cara a les eleccions que s'apropaven i parlava de la recuperació de la Generalitat, del Parlament i de l'Estatut de 1932. ERC volia afrontar les eleccions amb la formació d'un Front d'Esquerres.⁵¹¹ Pere Aguilera també feia la primera col·laboració a la premsa des de la guerra, que era també la primera intervenció política pública a Rubí. Signava com a representant del CDR i manifestava una total desconfiança davant de les eleccions, ja que: «*els mateixos que les potencien són els qui han de tenir cura de que siguin imparcials*» i «*sempre han combatut el que ara prediquen*». El Centre, però, s'atindria «*a les directrius que dispensi l'organització on estem vinculats: Esquerra Republicana de Catalunya*».⁵¹² En el mateix número, sortia encara un altre article, signat conjuntament per Aguilera i Rich, sobre el Centre Democràtic, explicant-ne la història i activitats, blasmant-ne la incautació de 1939 i l'enderrocament de 1975 i reivindicant

«*el retorn dels seus béns i la reconstrucció de l'edifici com a estatge social i que corrin les despeses de construcció, naturalment, a càrrec dels que van decretar el seu enderrocament; a part, també de les responsabilitats jurídiques que els pugui correspondre, per la incautació, possessió i enderrocament il·legal.*»⁵¹³

510 *La Vanguardia*, 3 d'abril de 1977.

511 M. RIC, «Esquerra Republicana de Catalunya», *El Bullidor*, abril de 1977.

512 Pere AGUILERA. «Centre Democràtic Republicà», *El Bullidor*, abril de 1977.

513 P.A. i M. RIC, «Centre Democràtic Republicà», *El Bullidor*, abril de 1977.

L'hora de les urnes s'apropava i el partit continuava sent il·legal. El 14 de març es va sol·licitar la inscripció al registre de partits, però, des de l'entorn del ministre Martín Villa es va fer arribar que Esquerra només es legalitzaria si es renunciava a la referència republicana en el nom. La coalició d'esquerres promoguda per ERC no va quallar i, per tant, estava sola, pel que, sent il·legal, no es podia presentar. Aleshores va aparèixer la possibilitat de fer una coalició amb el Partit del Treball d'Espanya, que tampoc era legal, però que havia tingut la precaució de legalitzar alguns noms de partit «fantasmes», pel que es podria presentar candidatura. El PTE era un partit comunista i maoista que aportava a la coalició una certa base de joventut militant, present al món obrer i estudiantil, mentre que ERC hi posava una trajectòria i unes sigles amb un pes històric important en un moment en què es tractava de recuperar les llibertats perdudes. El pacte era sorprenent tenint en compte que ERC havia estat reticent a col·laborar amb partits comunistes com el PSUC arrel de les diferències dels anys de la guerra i de la postguerra, però, la política a vegades fa estranys companys de viatge i, en aquest cas, uns i altres es complementaven força bé. La coalició es va dir Esquerra de Catalunya i va presentar un programa proposant una constitució de base federal, un referèndum per triar entre monarquia i república i, per a Catalunya, el restabliment de la Generalitat, el retorn del president Tarradellas i un nou Estatut basat en el de 1932.⁵¹⁴ ERC, doncs, en ser il·legal, va haver de triar el mal menor. Es va poder presentar però no podia exhibir el seu principal patrimoni, les seves sigles. A Rubí la coalició va organitzar un míting per al 3 de juny al Rubí Cinema. Es va organitzar des de Barcelona, amb molt poca participació de les seccions locals dels partits. L'assistència, però, va ser nombrosa, sobretot de votants d'Esquerra. Pere Aguilera era dalt de l'escenari, però no era previst que parlés. Però quan les intervencions van acabar va demanar la paraula. Es va posar dret i va parlar durant una bona estona. Era el seu primer míting a Rubí des de la Guerra Civil i va parlar bé, arribant a la gent. En

514 Joan B. CULLA, *Esquerra...*, p. 133-140.

Rubí, 3 de juny de 1977

Mítin, al Rubí Cinema, de la candidatura Esquerra de Catalunya,
en la campanya de les primeres eleccions democràtiques celebrades després del Franquisme.
D'esquerra a dreta: Joan Domingo i Linde, x, Anna Mercadé, Pere Aguilera i x.

FJI

cara estava en forma.⁵¹⁵ Els organitzadors de l'acte van quedar tan impressionats que van incloure el seu nom, amb una fotografia seva a l'acte i un petit text, en la revista de campanya, *Esquerra de Catalunya*.⁵¹⁶

El veredict de les urnes no va ser gaire satisfactori en el conjunt de Catalunya: un 4,72% dels vots i un sol diputat, Heribert Barrera. A Rubí, en canvi, es van recollir 1.577 vots, un 8,49% del vot vàlid, un percentatge força elevat si el comparem amb els resultats de ciutats sociològicament semblants: 2,2% a Terrassa, 2,48% a Sabadell o 2,17% a Cerdanyola del Vallès.⁵¹⁷ A Rubí hi havia un factor diferencial, la forta persistència dins de la memòria col·lectiva, almenys en un sector de la població, del paper d'ERC i del Centre Democràtic Republicà en l'etapa republicana, alimentada poderosament per la presència d'Aguilera, l'alcalde republicà de 1934, al capdavant del projecte d'ERC a Rubí.

Aquell mateix any hem de consignar un fet familiar important, el casament del seu únic net, Jordi Catasús Aguilera, amb Montserrat Planell Vidal el 10 d'agost de 1977. Just el dia següent, però, es produïa un fet trist, la defunció del seu cunyat Martí Sala, que tant l'havia ajudat en els moments delicats de la postguerra. Aurèlia, la seva germana, ja havia traspassat el març de 1968.

El 10 de setembre de 1977, en commemoració avançada de la Diada, es va fer a Rubí una cercavila festiva i reivindicativa, amb participació de partits i d'entitats, per a catalanitzar i canviar simbòlicament el nom d'alguns carrers. Venia a ser una celebració de la llibertat que s'anava conquerint i alhora una demanda dels drets que encara estaven pendents. S'hi van produir alguns parlaments, com el de Joan Raventós, líder del PSC, i el de Pere Aguilera, que el va fer davant de la façana de l'Ajuntament, on a sobre de la placa es va posar un paper amb el nom de «Plaça de la Vila». S'hi

va produir una imatge molt simbòlica i premonitòria, la del Peret parlant a la gent, enfilat dalt d'una escala, amb Miquel Llugany escoltant-lo just a sota i subjeçant-lo pel cinturó perquè no caigués. L'alcalde de la República i el jove dirigent del PSUC, que poc després seria el primer alcalde democràtic, com esperant el relleu.

Malgrat la victòria, a tot l'estat, de l'UCD, el partit dels franquistes «democratitzats» a tota velocitat, a Catalunya havia quedat clar que hi havia un altre panorama. Les forces de l'oposició democràtica, amb el PSC i el PSUC al capdavant, havien guanyat clarament les eleccions. I eren partidaris del restabliment de les institucions autonòmiques catalanes. Aquesta demanda era un clam popular. Només cal recordar la massiva manifestació de l'Onze de Setembre de 1977. Aleshores l'Estat va pactar amb Josep Tarradellas, el president exiliat, el seu retorn i el de la institució. Amb aquest moviment es donava satisfacció a les demandes populars, encara que fos amb una institució de caire provisional, alhora que es treia protagonisme als partits d'esquerra que havien guanyat les eleccions a Catalunya. Però cal considerar també que el restabliment de la Generalitat el 29 de setembre de 1977 i el retorn de Tarradellas el 23 d'octubre van ser un cas únic de recuperació de la legitimitat de les institucions republicanes. En aquest context ERC era un partit modest que tot just havia estat legalitzat el 2 d'agost d'aquell any, després de les eleccions, però que havia destacat en la insistència en què la recuperació de l'autonomia passava necessàriament pel restabliment de la Generalitat i pel retorn de Tarradellas. Quan aquest va crear, el desembre, el Govern d'unitat a ERC li va correspondre la cartera d'Agricultura.

A nivell municipal es va obrir un temps estrany. La societat havia manifestat les seves preferències, però a l'Ajuntament continuaven els elegits pel franquisme. En aquesta situació l'alcalde Manuel Murillo Iglesias, al·legant fidelitat a les seves conviccions, va dimitir al Ple del 30 d'agost de 1977. S'inaugurava un període d'interinitat i inestabilitat a l'Ajuntament. Els problemes a resoldre eren greus, especialment en ensenyament, però l'Ajuntament estava mancat de legitimitat. I s'havia format una Comissió Municipal de Partits, de

515 Entrevistes a Jordi BONELL RAMENTOL i a Josep Lluís PASTOR TÀPIAS per Ramon Batalla, 27 i 16 de novembre de 2020, respectivament.

516 *Esquerra de Catalunya*, 6 de juny de 1977.

517 Generalitat de Catalunya. Resultats electorals [Internet: eleccions.gencat.cat, consultat l'11 de novembre de 2020].

Rubí,

10 de setembre de 1977

Pere Aguilera

—sostingut a l'escala

pel líder del PSUC,

Miquel Llugany—

s'adreça

als participants

de l'acció reivindicativa

de retolar la Plaza

de Juan Monmany

com a Plaça de la Vila.

IGNASI MARROYO /

ANC-ARXIU MARROYO

la qual formava part ERC, per fiscalitzar i pressionar el consistori. Es va iniciar un diàleg Ajuntament-partits del que va sortir una comissió conjunta per començar a pensar el Pla General d'Ordenació que s'havia d'elaborar. Cada partit va nomenar un representant i el d'ERC era l'arquitecte Miquel Gaju Marcet.⁵¹⁸ No es va poder avançar gaire perquè la situació era molt inestable. Es van produir dimissions de regidors, no acceptades pel Govern Civil. La Comissió de Partits es va reunir amb el governador civil i amb el conseller de Governació Frederic Rahola per explorar solucions. En una d'elles aquest va proposar de fer una Comissió gestora que governés l'Ajuntament interinament, però havia d'estar presidida per Pere Comellas. Segons Miquel Montoliu, que representava a Unió Democràtica de Catalunya a la Comissió, tots els partits van estar disposats a acceptar-ho, «*excepte Pere Aguilera, que [...] no volia a ningú que hagués col·laborat amb el franquisme. Rahola, que sabia que Aguilera havia estat el darrer alcalde democràtic durant la República, li va oferir que fos l'alcalde gestor. Tots hi hauríem estat d'acord, però no va voler*».⁵¹⁹ No hi va haver Comissió gestora, doncs. Aviat hi haurien les eleccions municipals del 3 d'abril de 1979.

El modest resultat de les eleccions del 1977 va evidenciar la feblesa d'ERC, un partit amb escassa incidència als moviments socials —com l'obrer o el veïnal—, molt actius en aquells anys, i que, si es va reorganitzar, va ser, sobretot, per la iniciativa dels antics militants i d'alguns de nous. Un factor a favor del partit, però, va ser l'activitat del seu únic diputat al Congrés, Heribert Barrera, que va assolir un perfil propi, caracteritzat per la fidelitat a uns principis. En els debats sobre la nova constitució, Barrera va fer brillants discursos defensant idees com el republicanisme, el dret a l'autodeterminació o el fet que Catalunya és una nació, idees que d'altres opcions, com els socialistes o els comunistes, abandonaven en ares del consens. Finalment, respecte a la constitució, ERC es va

abstenir a la votació a les Corts i va recomanar la mateixa opció en el referèndum.⁵²⁰ A les eleccions generals de 1979, celebrades l'1 de març, el resultat d'ERC a tot Catalunya va ser semblant al de 1977, un 4,18% dels vots, obtenint un sol diputat, mentre a Rubí hi va haver una forta disminució, passant dels 1.577 als 870 vots i d'un 8,49% a un 4,65%, encara que el percentatge era encara superior al d'altres ciutats semblants de la comarca.⁵²¹

L'activitat de l'ERC rubinenca durant aquests anys de la Transició no va ser gaire intensa. Formava part de la Comissió Municipal de Partits Polítics i de tant en tant feia algun acte o sortia un article a la premsa, però tenia poca incidència en la vida social.⁵²² El nucli actiu era reduït, però va saber dotar-se d'una certa base creant una associació anomenada Centre Democràtic Republicà a finals de 1977, l'objectiu de la qual era recuperar almenys el solar que aquesta entitat havia tingut i que havia sigut espoliat pel franquisme, pel que els socis pagaven una quota.⁵²³ ERC i CDR eren dues entitats paral·leles, que anaven sempre juntes. Per exemple, en un anunci aparegut a la premsa el gener de 1978 on es donava a conèixer el local que era la seu d'ambdues.⁵²⁴ En aquells moments l'enderrocament era recent i provocava una lògica indignació entre els que l'havien conegut abans de la guerra. La majoria dels que se sentien atrets per la memòria del Centre Democràtic tenien simpaties per ERC, però no tots, el que ajudava a ampliar la influència del partit. El tema del Centre estava molt present en els missatges del partit a Rubí, potser massa. El febrer de 1979, en un número especial d'una revista local dedicat a les eleccions —generals i locals—, imminents, amb un ar-

520 Joan B. CULLA, *Esquerra...*, p. 164-167.

521 Generalitat de Catalunya. Resultats electorals (Internet: eleccions.gencat.cat, consultat l'11 de novembre de 2020).

522 Pere AGUILERA. «Ajuntaments democràtics», *Avui*, 10 de febrer de 1978; Antoni NICOLAU CARNÉ, «La constitució del consens», *Endavant*, abril de 1979.

523 Jaume DELS DOMENYS, «Entorn a l'enderrocament del Centre Democràtic Republicà», *El Bullidor*, desembre de 1977.

524 *El Bullidor*, gener de 1978, p. 10.

518 Entrevista a Miquel Gaju Marcet per Ramon Batalla, 22 de desembre de 2020.

519 Miquel MONTOLIU, «La transició a Rubí», *Rubricata*, 13 de setembre de 1997.

Rubí, 22 de febrer de 1979

Mítinq d'ERC de les eleccions a Corts espanyoles celebrat a l'escola Schola.

D'esquerra a dreta: Enric Vidaurre, Pere Aguilera, Antoni Nicolau i Antoni Nogués.

JOAN OLLER SIMÓ / JOS

ticle de cada partit, el d'Esquerra, que es presentava com a CDR-ERC, anava íntegrament dedicat a la reivindicació del Centre Democràtic, sense referències a altres temes d'actualitat.⁵²⁵ Aquest recurs continuat a la història segur que satisfia els incondicionals, però alhora podia donar la imatge d'un partit ancorat en el passat.

525 *Endavant*, Especial eleccions, febrer de 1979.

Rubí, 3 d'abril de 1979

La nit de les eleccions municipals i ja coneguts els resultats que atorgaren la victòria al PSUC i la tornada a l'Ajuntament d'ERC, el nou regidor Pere Aguilera s'adreça a la ciutadania que ho celebrava, envoltat del futur alcalde Miquel Llugany, de Jordi Margarit, regidor del PSUC —amb la bandera catalana— i d'Alfons Carmona, militant d'ERC.

JOAN OLLER I SIMÓ / JOS

1979-1983

La tornada a l'Ajuntament

14

S'acostava el 3 d'abril de 1979, la data de les primeres eleccions municipals. Esquerra Republicana comptava amb l'avantatge de que havia estat l'última llista elegida pels rubinencs per dirigir l'Ajuntament... però havia estat el 1934, ja feia quaranta-cinc anys. Per encapçalar la llista es va triar justament Pere Aguilera, la mateixa persona que havia estat alcalde el 1934. Era un fet excepcional, com es pot constatar amb el fet que dels més de 5.000 militants d'ERC en la represa de finals dels anys 1970, s'ha pogut documentar que hi havia, com a mínim, una trentena de regidors i una vintena d'alcaldes de l'etapa republicana, però cap d'ells —excepte Pere Aguilera a Rubí— va tornar a encapçalar la llista del partit a les eleccions de 1979 al seu municipi ni va esdevenir-ne regidor.⁵²⁶ Ara bé, el Rubí de 1979 era molt diferent del de 1934. Tenia més de 40.000 habitants, sis vegades més que als anys 1930. La pagesia, que ell havia liderat, es pot dir que ja no existia. Moltes vinyes i camps, que havien estat el seu marc habitual de treball, havien quedat engolides sota nous barris, fàbriques i urbanitzacions.

Aguilera ja tenia setanta-nou anys, és cert, però no li faltava energia. Va ser un acte de valentia i de passió política el decidir-se a encapçalar la llista. El seu full de serveis li atorgava un indubtable pes específic: sindicalista agrari, republicà, alcalde, represaliat pel franquisme. A favor seu es podia anotar un ampli coneixement del passat rubinenc —i del país—, així com del funcionament de l'administració municipal, tot fruit de l'experiència viscuda. Uns coneixements que, en aquell moment, sortint d'una llarga i castradora dictadura, no eren freqüents. A més, tenia una bona memòria i parlava bé en públic, feia uns parlaments clars i entenedors que arribaven a la gent. Però aquell Rubí era una ciutat jove, amb una nova classe obrera engruixida per la immigració dels darrers anys. I, per edat i per manca de connexió amb els moviments socials del moment, li era molt difícil arribar a les noves generacions.

Darrere d'ell, Màrius Claveria, Albert Roma i Antoni Nicolau. La revista *Endavant* va fer una enquesta als caps de llista demanant per les prioritats del

526 Dec a Josep Vall aquestes dades sobre la militància d'ERC el 1979.

Rubí, 19 d'abril de 1979

Pere Aguilera
i Manuel García,
els regidors
més gran i més jove
conformant
la mesa d'edat
en la votació
per a l'elecció
de l'alcaldia.
MPV

nou ajuntament i Aguilera va dir que Rubí tenia múltiples deficiències que s'havien afrontar amb unitat, tant entre les forces polítiques com entre aquestes i la població. Unitat, un concepte que repetí sovint en aquells anys. I, sobre les prioritats a resoldre, es va referir al greu problema que hi havia amb l'ensenyament: *«mientras quede un niño o una niña sin escolarizar la obligación del ayuntamiento es resolverlo»*, segons recollia i traduïa la premsa.⁵²⁷ El fulletó electoral, titulat amb l'eslògan de campanya, «Honradesa i treball a l'Ajuntament», no gaire detallat, feia èmfasi en temes com l'urbanisme, la cultura i la sanitat. El 25 de març es va fer un míting electoral, amb la presència d'Heribert Barrera, al solar del Centre Democràtic: la tria del lloc era ja una reivindicació. I el dia 31 es va fer un altre acte a la Schola, sota el lema «El nou Ajuntament democràtic».

La Taula 13 mostra els resultats. Rubí, seguint la tradició, va votar un ajuntament d'esquerres. Aquest cop, però, ERC, l'antic partit hegemònic, va treure un resultat molt discret, molt per sota del PSC i del PSUC, el gran triomfador d'aquell dia, tot i que sense majoria absoluta. Però el resultat d'ERC a Rubí, comparativament parlant, era francament bo: 1.096 vots i 6,36% era força més que el 3,86% aconseguit a tot Catalunya.⁵²⁸ I un regidor, Pere Aguilera, que tornava a entrar a l'Ajuntament, com el 1931 i el 1934! Pensem que ERC, en aquelles eleccions, va aconseguir regidors a molt poques poblacions de l'àrea metropolitana. Cap a ciutats com Sabadell, Terrassa o Cerdanyola del Vallès. Per què a Rubí sí? Tornem-ho a dir. Hi havia dos factors diferencials: l'empremta del CDR en la memòria de tot un sector de Rubí i el propi Pere Aguilera, el Peret, el Torrelleta. Era la mateixa persona que havia liderat les esquerres als anys 1930. Era el punt de referència política per a tot un nucli de gent que havia viscut aquells anys o n'havia sentit a parlar. Tenint en compte d'on partien, tot un triomf del Peret i dels seus companys d'ERC.

527 Entrevista a Pere Aguilera, *Endavant*, abril de 1979.

528 El resultat d'ERC a les municipals de 1979 no seria superat fins a les del 2003.

Març-abril de 1979

Portada del programa electoral municipal d'Esquerra Republicana amb la imatge dels quatre primers candidats. D'esquerra a dreta: Albert Roma, Màrius Claveria, Pere Aguilera i Antoni Nicolau.
ERC-R

Rubí, 19 d'abril de 1979

Els vint-i-un regidors del nou ajuntament democràtic: Miquel Llugany, Fernando Moreno, Maria Teresa Borrajo, Llorenç Blanco, Josep Anton Pombo, Llätzer Cañizar, Jordi Margarit, Andrés Salcedo i Manuel García (PSUC); Josep Maria Marfà, Miquel Raso, Martí Pujol, Francesc Botella, Miguel Cabrera, Josep Robirosa i Evarist Gibanell (PSC); Miquel Sugrañes, Ramon Rusiñol i Miquel Montoliu (CiU); Josep Viladiu (UCD) i Pere Aguilera (ERC).

MLP

TAULA 13

Eleccions municipals a Rubí

3 d'abril de 1979

Candidatura	Vots	%	Regidories
PSUC Partit Socialista Unificat de Catalunya	6.029	35,03	9
PSC Partit dels Socialistes de Catalunya	4.948	28,75	7
CiU Convergència i Unió	2.422	14,07	3
UCD Unió del Centre Democràtic	1.278	7,42	1
ERC Esquerra Republicana de Catalunya	1.096	6,36	1
LCR Lliga Comunista Revolucionària	692	4,02	-
CC Comunistes de Catalunya	661	3,84	-
MCC Moviment Comunista de Catalunya	82	0,47	-

La nit electoral els militants del PSUC, en saber-se guanyadors, van recórrer la ciutat amb una caravana de cotxes per celebrar-ho. En passar per la plaça de l'Ajuntament el cap de llista, Miquel Llugany Paredes, va anar a saludar al seu domicili, pròxim a la Casa de la Vila, Pere Aguilera, últim alcalde democràtic i regidor electe. Aguilera va fer un breu parlament a la porta de l'Ajuntament reclamant *«la necesidad de unión entre todas las fuerzas políticas progresistas rubinenses para afrontar los graves problemas en que se halla Rubí»*.⁵²⁹ Aquest gest de Llugany mostrava la gran estima que sentia pel Peret, amic íntim del seu avi, a qui coneixia des de ben jovenet, quan el trobava a casa fent tertúlia.⁵³⁰ Era, a més, un acte altament simbòlic de transferència de legitimitat de l'alcalde republicà al guanyador de les eleccions.

Just després de les eleccions el periodista Josep Ferrer-Domingo va publicar dues entrevistes a *Endavant*, una a l'alcalde electe i l'altra a Pere Aguilera, preguntant-li per la seva experiència com a regidor i alcalde. Sobre la tasca municipal del moment, Aguilera

va insistir en la unitat entre les forces polítiques: *«la solució dels molts problemes que ens ofeguen ha de trobar-se no en uns determinats partits polítics, amb més o menys majoria, sinó en tots els partits polítics representats a l'ajuntament»*.⁵³¹

Després d'aquelles eleccions, en el moment fundacional de la democràcia local, a molts municipis catalans es van fer Pactes de Progrés Municipal entre les quatre principals forces de tradició antifranquista: PSC, PSUC, CiU i ERC. La idea era deixar fora a la dreta provinent del franquisme i governar a partir d'idees de consens com eren la consolidació democràtica, el progrés social, la catalanització, el suport a la Generalitat provisional i l'aprovació del nou Estatut d'Autonomia. La migradesa dels resultats va impedir a Esquerra Republicana participar gaire en aquests pactes. Era absent de molts ajuntaments, especialment a l'àrea metropolitana barcelonina, tot i que tenia representació a l'Ajuntament de Barcelona. A Rubí ERC també va formar part, en certa forma, del pacte, i va donar suport al govern en les principals votacions.

El 19 d'abril de 1979 es va fer la constitució del nou ajuntament. Pere Aguilera va presidir la mesa d'edat i,

529 «Anecdotario de unas elecciones», *Endavant*, maig de 1979.

530 Entrevista a Miquel Llugany Paredes per Ramon Batalla, 26 de novembre de 2019.

531 Josep FERRER-DOMINGO, «L'entrevista del mes. Pere Aguilera i Garriga», a *Endavant*, maig de 1977.

Rubí, 5 de juliol de 1980

Pere Aguilera intervenint en la celebració de la Diada Mundial de la Cooperació celebrada a pista de «La Rubinense».

PERE EMBUENA / ANC-ARXIU MARROYO

com mana el protocol, va ser l'encarregat de passar la vara de comandament al nou alcalde, Miquel Llugany, que va ser elegit amb 17 vots de 21, votant els altres 4 en blanc. L'últim alcalde democràticament elegit el 1934 lliurava simbòlicament el poder, en un d'aquells actes de justícia poètica amb que a vegades ens sorprenen la història, a l'alcalde electe. Un moment molt emotiu i representatiu del moment que es vivia.⁵³² Es va procedir després a constituir la Comissió Municipal Permanent, formada per l'alcalde i vuit consellers: quatre del PSUC, tres socialistes i un de CiU, tot i que CiU es va desmarcar aviat de l'equip de govern i va passar a l'oposició. ERC donava un suport extern al govern, ja que va quedar fora de la Comissió Permanent, on el PSUC tindria la majoria absoluta. A continuació, abans de fer el seu discurs, Llugany, subratllant l'enllaç del nou Ajuntament democràtic amb el darrer republicà, va cedir la paraula a Aguilera, que va parlar de la seva experiència municipal i va recordar la tasca feta pels antics regidors democràtics de l'Ajuntament.⁵³³

El consistori va començar a funcionar amb vuit comissions de treball i Aguilera es va incorporar a la d'Interior i Relacions Públiques, però sense cap responsabilitat concreta de gestió. Es pot dir que Aguilera formava part de la coalició de govern fent-hi una funció representativa, com a símbol de la memòria democràtica i també d'assessor en certs temes. Segurament això responia tant al paper en què ell se sentia còmode com al que ell representava per als companys d'ajuntament. En tot cas, malgrat no ser tinent d'alcalde, no tenia un paper marginal en la vida municipal. Al contrari, un home amb el seu historial i amb la seva empenta irradiava, en aquell moment, autoritat moral. Fins i tot van sovintejar les situacions en què tenia un paper protagonista, encara que fos secundari. Per exemple, hi va haver certs dubtes sobre els límits exactes del municipi i el setembre de 1980 Aguilera, juntament amb Miquel Llugany i altres regidors i tècnics, va recórrer els límits del terme. Aguilera sabia on

hi havia les fites de delimitació del terme, que coneixia perfectament. També va intervenir en alguna de les reunions de preparació del Pla General d'Ordenació, que es va aprovar el 1981.⁵³⁴

En aquella primera legislatura municipal la majoria de les coses s'aprovaven per consens. Les necessitats del municipi, després de quaranta anys de dictadura, eren prou òbvies i hi havia molts temes en què, entre les forces democràtiques, no hi havia discussió. En urbanisme es tractava de posar una mica de seny i de recosir tot el que havia quedat esquinçat pel creixement descontrolat: llums, clavegueres, paviments, voreres, cobertura de torrents... També, dotar la població amb serveis sanitaris, esportius, culturals i especialment educatius. I muscular l'estructura municipal amb personal i pressupost per executar aquesta feina.

Les relacions d'Aguilera amb l'alcalde i amb el govern municipal eren molt bones, de forma que gairebé sempre votava a favor del que proposava el govern, almenys en les votacions principals, com les dels pressupostos i la del Pla General d'Ordenació. Per això, a finals de 1980, va ser notícia la primera vegada que Aguilera va votar diferent del PSUC. Va ser en un afer menor, de típica lluita partidista, relacionat amb la rivalitat entre CCOO i UGT a la fàbrica Josa. Era època d'eleccions sindicals i la central socialista va portar-hi el secretari general Nicolás Redondo, però els de Comissions Obreres van impedir físicament que entrés al recinte. El PSC va portar al Ple una moció defensant la llibertat d'expressió que es va aprovar amb els vots socialistes, els de CiU i el d'ERC, votant-hi en contra només el PSUC. En l'explicació de vot Aguilera va dir que «l'Ajuntament deu fer una obra de conjunt i emparar a tothom per igual, i combatre els actes contra la democràcia i la llibertat».⁵³⁵

A continuació sintetitzarem l'actuació d'Aguilera en aquesta primera legislatura municipal democràtica a través d'alguns conceptes clau de la seva actuació.

532 Entrevista a Martí PUJOL BRUSTENGA per Ramon Batalla, 28 de desembre de 2020.

533 Josep PRAT i CASTAN, «Toma de posesión del nuevo ayuntamiento», *Endavant*, juny de 1979.

534 Entrevista a Miquel Llugany Paredes per Ramon Batalla, 26 de novembre de 1919.

535 Veure *Rubricata*, 29 de novembre i 6 de desembre de 1980; *Endavant*, 6 de desembre de 1980. AMR Llibre d'actes. Ple. sessió del 28 de novembre de 1980.

Rubí, 27 de juliol de 1980

Pere Aguilera i Carme Setó celebrant les noces d'or envoltats de la família:
Josep Catasús, Rosa Aguilera, Ramona Aguilera, Jordi Catasús, Montse Planell, x
i el president del Parlament de Catalunya, Heribert Barrera.
MPV

Democràcia. Absent de la Comissió Permanent, el Ple era el seu àmbit d'acció. La seva llarga experiència política, dels anys 1920 al Franquisme, que li havia fet veure en directe els estralls del fanatisme, la intolerància, la violència i els partidismes, l'havien posat en guàrdia davant d'aquestes actituds i havien accentuat en ell, com en molts de la seva generació, l'estima pels valors democràtics, dels quals feia pedagogia sempre que podia. Aquesta frase, pronunciada el 1986, sintetitza aquesta posició:

«La gent, jo crec, cada dia tindrà més tendència a ser demòcrata, a ser liberal, a defensar idees, que pugui parlar tothom, que tothom tingui dret a explicar les seves qüestions, perquè el que no és això ja... Si a una persona li priven equis coses ja no hi ha llibertat, perquè la llibertat no vol dir anar a prendre els quartos dels altres, la llibertat vol dir respectar cadascú la seva situació i això és el perill més gros que tenim.»⁵³⁶

Pau. En aquesta línia, el rebuig de la volència política és un dels principis bàsics i s'hi va referir quan va qualificar de greus els incendis intencionats dels locals del PSUC i de Bandera Roja durant la Festa Major del 1979.⁵³⁷ També va lamentar, el novembre de 1981, l'actuació de la Guàrdia Civil en desallotjar per la força, ocasionant onze ferits, els treballadors d'Estampacions Sabadell que estaven en vaga i volien evitar que l'empresa en tragués la maquinària.⁵³⁸ Igualment, amb ocasió de l'intent colpista del 23-F. El 24 de febrer de 1981 l'Ajuntament va fer un Ple extraordinari per respondre amb un gest democràtic a la militarada del dia anterior. Aguilera hi va parlar per demanar als representants de totes les forces polítiques que manifestessin la seva opinió respecte al cop d'estat i, un a un, es van posicionar. Igualment, va enviar a *Endavant* un escrit de condemna que no es va publicar per falta

536 Entrevista a Pere Aguilera per Ramon Batalla, 31 d'agost de 1986.

537 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 20 de juliol de 1979.

538 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió de l'11 de novembre de 1981. El País, 6 de novembre de 1981.

d'espai.⁵³⁹ Però no en va tenir prou amb declaracions tan boniques com inconcretes, calia actuar i, a la sessió del 27 de març, va presentar una moció recordant que la nit del 23 de febrer de 1981 algun grup armat ultra s'havia mogut per Rubí i que l'alcalde havia rebut una amenaça telefònica. Per tant, demanava a l'alcalde que s'informés *«amb exactitud»* de

«totes les llicències d'ús d'armes que existeixen actualment a la Vila i en quines condicions i èpoques foren lliurades per a poder-ne treure les degudes conclusions, doncs podria donar-se molt bé el cas que algunes de les armes que aleshores defensaven l'ordre ara servissin per subvertir-lo.»⁵⁴⁰

Conciliació de punts de vista diversos. Era molt actiu contra les discussions buides de contingut, dirigides més a perjudicar l'adversari que a la recerca del bé comú. Ja hem vist el cas de la fàbrica Josa. A mitjans de 1980 les discrepàncies entre CiU i l'equip de govern PSUC-PSC eren cada cop més sovintejades. Una d'elles va esclatar entorn del Centre d'Orientació Sanitària, sobre el qual CiU va publicar un document crític amb la gestió municipal. Comunistes i socialistes van respondre al Ple amb una dura moció amb atacs a la coalició nacionalista. Pere Aguilera va depurar aquest conflicte i va declarar *«lamentar profundament que s'hagi arribat a aquest extrem tan contrari als pactes que en el seu dia van armonitzar l'actuació dels partits»*.⁵⁴¹ Situats ja al 1982, quan la legislatura entrava en la seva darrera etapa i les següents eleccions municipals s'acostaven, les discrepàncies també s'accentuaven. El febrer va blasmar el partidisme al final d'un ple en què havien sovintejat les discussions, demanant que

«a les sessions no es parli tant com a membre d'un partit, i més com a regidor d'un Ajuntament. Els partits

539 *Endavant*, 7 de març de 1981.

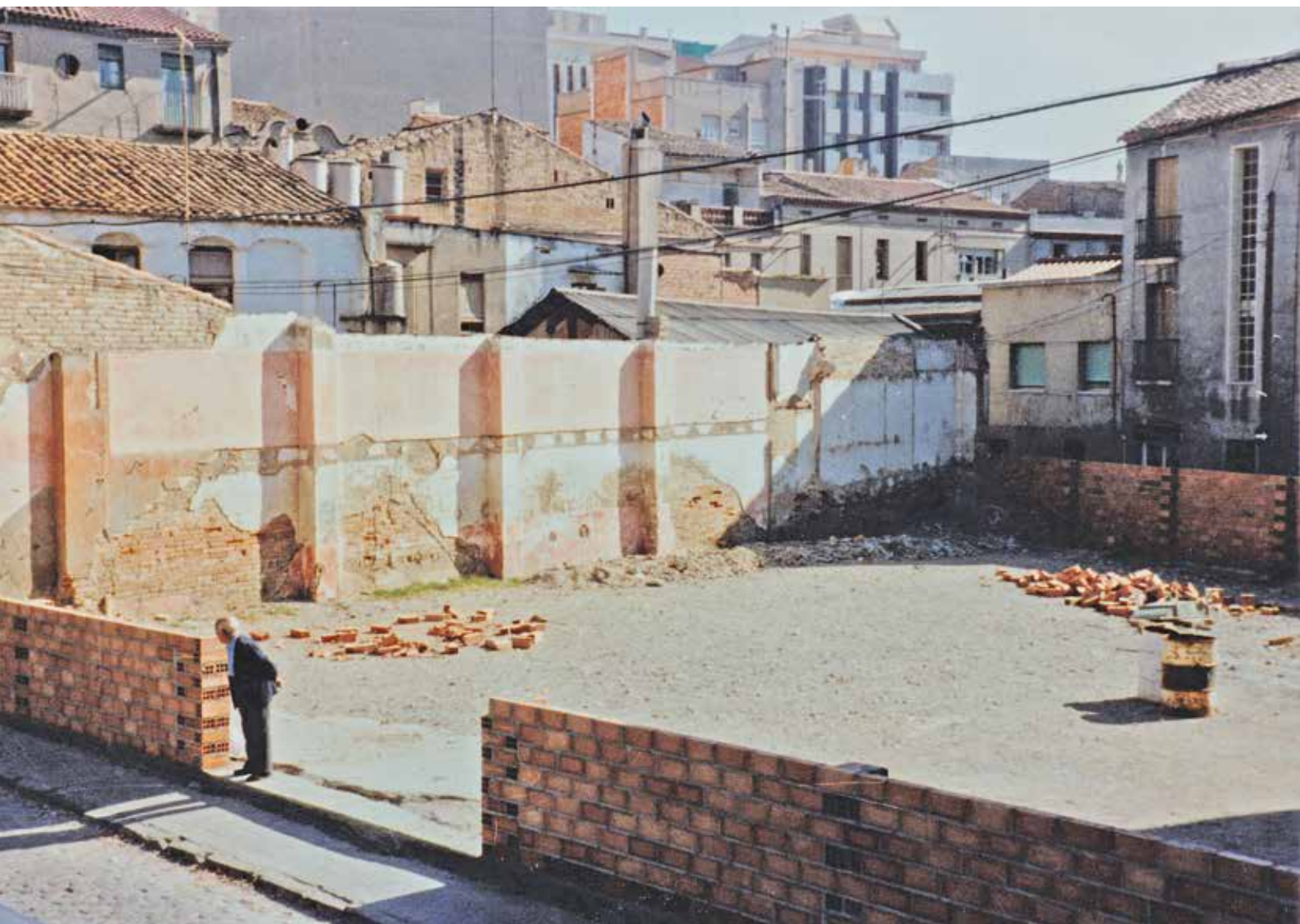
540 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 27 de març de 1981.

541 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 19 de juny de 1980. La transcripció està en castellà i l'hem traduïda al català.

Rubí, circa 1981

Pere Aguilera a l'entrada del solar del Centre Democràtic Republicà
supervisant la construcció de la tanca.

ALBERT ROMA CABEZA / ERC-R

*polítics, diu, tots tenen prou feina a fer, fora d'aquí. La població ha confiat a nosaltres els seus interessos, i no podem defraudar-los. Tot allò que no sigui vetllar pels interessos de Rubí és perdre el temps.»*⁵⁴²

El març la contractació d'un conserge va fer saltar espurnes entre el PSC i el PSUC, pel que Aguilera va dir: «és una llàstima que a Rubí no es logri ajuntar els esforços dels diferents grups integrats a l'Ajuntament».⁵⁴³ El mes següent PSUC i PSC van presentar una moció criticant per electoralista un acte sobre política esportiva fet per la Generalitat a Rubí, el que va comportar la consegüent discussió. Aguilera es va abstenir en la votació «per no acréixer les divergències entre els grups polítics que integren l'Ajuntament».⁵⁴⁴ El maig, el mateix, en aquest cas el PSC, integrat a l'equip de govern, trobava pegues al pressupost, defensat pel PSUC. Aguilera va tornar a lamentar aquestes discussions.⁵⁴⁵ I a l'octubre, una altra pugna sobre la contractació de l'Equip Psicopedagògic va fer dir a Aguilera, sorneguer, que «si es continua amb discussions com aquesta aviat els psicòlegs els necessitem per a nosaltres».⁵⁴⁶

Integració. Aguilera era un rubinenc de tota la vida. El Rubí de principis dels 1980 tenia molt poc a veure amb el que l'havia vist néixer. Però sabia que la integració de tots els rubinencs, els nous i els vells, els del centre i els dels barris, en un sol cos era una necessitat ineludible. S'hi va referir amb ocasió d'un debat sobre la Casa d'Andalusia, quan va dir que calia anar amb compte per evitar que els rubinencs d'origen andalús ho prenguessin com un atac.⁵⁴⁷ Igualment, el 1982, quan l'atur havia pujat molt i l'Ajuntament contractava aturats per a fer obres a la via pública, ell, un home que sempre havia viscut al centre, a tocar de

l'Ajuntament, va dir que calia començar per les zones on aquestes obres fossin més necessàries i arribar al «major nombre possible de barriades».⁵⁴⁸

Contenció en la despesa. Quan es parlava de pressupostos o de contractació de personal demanava prudència. Sortia la mentalitat del pagès modest que sabia que no es podia estirar més el braç que la màniga. Vegem-ne alguns exemples. El gener de 1980, en la discussió del pressupost anual, va dir que tothom voldria molts serveis i no haver-los de pagar, però que «les despeses han d'estar anivellades amb els ingressos».⁵⁴⁹ El desembre, sobre la compra d'un terreny per a ús escolar, va demanar «que sigui ben a prop de la Vila» i que «fóra interessant» que «els propietaris cedissin els terrenys a un preu raonat».⁵⁵⁰ I a finals de 1981, sobre la contractació d'un economista, va votar sí, però va dir també que «els serveis municipals han de ser ben dotats de personal, però no amb excés».⁵⁵¹

Memòria democràtica. Moltes de les seves intervencions públiques tenien a veure amb la preservació de la memòria i amb la representació d'un cert paper no partidista o unitari. A finals de 1979 es va formar una comissió per organitzar un homenatge a Pere Esmendia, periodista i escriptor republicà i activista rabassaire com ell, que havia mort, molt jove, el 1924. Aguilera va publicar un article sobre Esmendia i va ser un dels capdavaners d'aquesta comissió.⁵⁵² Es va publicar un recull de la seva obra literària i el 9 de març de 1980 es va celebrar l'acte d'homenatge, a més d'inaugurar-se la placa del carrer que porta el seu nom. Aguilera va parlar en tots aquests actes com a amic que havia estat de l'homenatjat.⁵⁵³ El maig de 1980 va estar entre

542 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 26 de febrer de 1982.

543 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 29 de març de 1982.

544 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 30 d'abril de 1982.

545 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 17 de maig de 1982.

546 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 18 d'octubre de 1982.

547 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 31 d'agost de 1979.

548 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 22 de març de 1982.

549 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 9 de gener de 1980. La transcripció està en castellà i l'hem traduïda al català.

550 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 23 de desembre de 1980.

551 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 27 de novembre de 1981.

552 Pere AGUILERA. «Qui era Pere Esmendia?», *Endavant*, 23 de febrer de 1980.

553 Pere Esmendia. *Antologia de la seva obra literària*; BERTO-LÍN, «Acte d'homenatge pòstum a Pere Esmendia», *Endavant*, 15 de març de 1980.

Rubí, 29 de novembre de 1981

Intervenció de Pere Aguilera en l'acte de commemoració del 30è aniversari de la inauguració del monument a Josep Anselm Clavé, a la plaça dedicada a l'il·lustre músic i promotor del cant coral a Catalunya.

JOSEP MARIA ROSET / AMR (FOTOGRAFIA CEDIDA PER LA FAMÍLIA ROSET)

els regidors que van assistir a la inauguració de l'exposició «Rubí tiene su historia», organitzada per Glòria Camarero, professora de l'Institut de batxillerat.⁵⁵⁴ El 5 de juliol de 1980 va parlar també en un acte commemoratiu de la Diada Mundial de la Cooperació organitzat per la Cooperativa de Consum la Rubinenca.⁵⁵⁵ A finals de 1980 Aguilera es va encarregar de distribuir i vendre a Rubí el llibre de memòries del seu amic Ramon Ratés, que aleshores vivia a Poboleda. L'històric republicà i maçó havia estat, en la llunyana data de 1930, amb el seu germà Xies, testimoni en el casament d'Aguilera. L'import de la venda dels llibres es va ingressar a la caixa del Centre Democràtic.⁵⁵⁶ El 9 de setembre de 1981 va fer una xerrada al Casal d'Avis sobre «Qui érem i què volíem els rabassaires». Segons el cronista de l'acte, Josep Sapés, el Peret encara estava en forma:

«l'Aguilera té taules. Sap adreçar-se a aquell qui l'escolta, pronunciant un bon discurs, amanit amb la sal i el pebre d'algunes vivències personals que mantingueren l'interès dels qui escoltàvem i que trobarem curta l'hora i mitja de passada que durà l'acte.»⁵⁵⁷

I el mateix mes, amb motiu de l'Onze de Setembre va participar en un acte commemoratiu llegint la crida unitària.⁵⁵⁸ A finals de 1981 va fer un parlament a l'acte commemoratiu del 50è aniversari de la inauguració del monument a Josep Anselm Clavé de la plaça del seu nom.⁵⁵⁹ A l'Ajuntament també va protagonitzar un combat per la memòria del seu amic el mestre Martí Tauler Pruneda, defensant que mereixia que se li de-

diqués el nom d'un carrer. El cas és que inicialment, el juny de 1979, s'havia acordat donar el seu nom al carrer Príncep. Però un grup de veïns es van posicionar contra el canvi de nom i la majoria de govern va decidir rectificar, deixant el nom de Príncep per al carrer i proposant a la Diputació que es donés el nom de Martí Tauler a la biblioteca. Així es va decidir a la Comissió Permanent del 15 de desembre de 1980. Aguilera, però, no hi va estar d'acord i així ho va manifestar i votar al Ple.⁵⁶⁰ Va quedar sol en aquesta posició, malgrat que, des de la premsa, persones destacades del món de la cultura com Josep Ferrer-Domingo i Josep Sapés Esmendia havien defensat també el carrer Martí Tauler.

Centre Democràtic Republicà. Poc després de les eleccions municipals de 1979 a la premsa local es va parlar, com si ja fos un fet, de la recuperació pel Centre Democràtic del seu solar i es va arribar a fer un acte amb la presència d'Heribert Barrera, però després es va veure que no era cert.⁵⁶¹ La recuperació del solar del CDR era una veritable obsessió per a Aguilera, per a Albert Roma i per a tota la gent d'ERC, que van dedicar-hi molts esforços. El març de 1980 el van entrevistar per preguntar-li pel resultat electoral a les eleccions al Parlament i, després de parlar-ne breument, va treure el tema del Centre, demanant als antics socis de l'entitat que «ens donin suport, puix que intentarem —no sabem encara com— pels mitjans legals que siguin necessaris, que ens sigui retornat l'edifici que al seu dia fou l'orgull de tot Rubí, com a expansió cultural i distracció rubinenca».⁵⁶² Poc després va publicar un article, tant a la premsa rubinenca com a la del seu propi partit, fent una crida tant a ERC com a la nova Generalitat, sorgida de les eleccions al Parlament, a treballar pel retorn de les propietats incautades pel franquisme als seus legítims propietaris.⁵⁶³ En veure que la propietat del terreny, llargament reivin-

554 J. F.-D., «Rubí tiene su historia», a *Endavant*, 24 de maig de 1980.

555 Josep PRAT, «Diada de la cooperació», a *Endavant*, 12 de juliol de 1980.

556 Ramon RATÉS, *Memòries d'un cafeter de noranta-sis anys*.

557 J.S., «Pere Aguilera parlà dels rabassaires», *Butlletí de la Llar de la Tercera Edat*, octubre de 1981.

558 «Crida al Mercat Vell», a *Endavant*, 19 de setembre de 1981.

559 J.FERRER-DOMINGO, «Homenatge als promotors del monument a Clavé», a *Endavant*, 5 de desembre de 1981.

560 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 23 de desembre de 1980.

561 *Endavant*, maig de 1979, p. 11 i 25.

562 «ERC: Pere Aguilera», a *Endavant*, 29 de març de 1980.

563 Pere AGUILERA. «Les propietats incautades, l'ERC i la Generalitat», *Endavant*, 24 de maig de 1980; *La Humanitat*, 15 d'agost de 1980, p. 6.

Rubí, 22 d'octubre de 1982

Mítinq d'ERC de les eleccions a les Corts espanyoles.

D'esquerra a dreta: Antoni Atmetller, Amadeu Cuito, Marc-Aureli Vila i Pere Aguilera.

MPV

dicada per tots els canals possibles, no hi havia forma d'aconseguir-la, almenys el novembre de 1981 Aguilera va demanar i aconseguir que l'Ajuntament posés una tanca al solar del Centre.⁵⁶⁴ A finals de 1982, agafant-se a la possibilitat que l'entrada dels socialistes al govern espanyol obrís alguna possibilitat en la recuperació de la propietat del solar del Centre, Aguilera va presentar una moció reclamant el retorn de les propietats incautades pel franquisme als seus legítims propietaris i que la moció fos tramesa al govern de l'Estat.⁵⁶⁵ Es va aprovar per unanimitat, però no va servir de res. Ironies de la història, el que es demanava en aquella moció no es va aconseguir fins molt més tard. El desbloqueig de la devolució de les propietats incautades pel franquisme es va iniciar el 1996 amb una negociació entre el PNV i el PP, aprovant-se la llei el 1998 i produint-se la devolució del solar del Centre Democràtic a ERC el juliol del 2001.⁵⁶⁶

A Pere Aguilera li agradava parlar, opinar, tant amb els amics i coneguts que es trobava com també als plens municipals, ja fos discutint un tema com, al final, a l'hora dels precs i preguntes. Per tant, sovint hi deia la seva, que tant podia ser una opinió com un fet de la seva dilatada vida política. I, a l'acabar la intervenció, sempre deia «He dit». A més, si s'esqueia, li agradava salpebrar els discursos amb detalls xocants o divertits. Per això un cronista va escriure: «*Pere Aguilera, siguiendo su costumbre de instruir deleitando, contó una de sus muchas anécdotas de su etapa anterior en el consistorio, allá por 1934*».⁵⁶⁷ I un periodista, fins i tot, en va fer un rodolí: «*L'Aguilera, visionari, del pasat obre l'armari*».⁵⁶⁸ Li agradava molt llegir el diari i, lògicament, les cròniques que es publicaven de la seva tasca al consistori. Sempre va ser un home combatiu i

més d'una vegada va respondre amb escrits a la premsa local queixant-se de la manera com s'explicava una cosa que ell havia fet o dit o del fet que alguna de les seves intervencions no s'esmentés. Igualment, es va queixar en certes ocasions al Ple perquè les actes no recollien prou fidelment els seus posicionaments. Per això, va presentar una moció al ple del 25 d'abril de 1980 proposant que els plens fossin gravats en cinta de cassat perquè quedés constància exacta de totes les intervencions. Es va aprovar per unanimitat.

Vivia amb una gran intensitat els afers públics. Per això, la celebració de les noces d'or matrimonials, el 27 de juliol de 1980, van ser tant una festa familiar com política. A més de la família hi van participar companys del partit i també el secretari general d'ERC Heribert Barrera.

564 *Endavant*, 17 d'octubre de 1981; J. FERRER-DOMINGO, «ERC ja té solar ¿Tindrà edifici?», a *Endavant*, 21 de novembre de 1981.

565 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 20 de desembre de 1982.

566 Llei 43/1998 de 15 de desembre de Restitució o compensació als partits polítics de béns i drets incautats.

567 T.M., «Vida municipal», a *Endavant*, 2 de febrer de 1980.

568 *Endavant*, 20 de desembre de 1980.

Rubí, circa 1984

Pere Aguilera, Carme Setó i Ramona Aguilera

amb Francesc Úrsul —regidor d'Acció Catalana Republicana a Rubí durant la Guerra Civil,
que a l'exili mexicà esdevingué militant d'ERC— i la seva esposa Teresa Solana.

MPV

1984-1991

La baula democràtica.

Reconeixements

El 1983 acabava la primera legislatura municipal i el 8 de maig se celebrarien noves eleccions. El 9 d'abril, ERC va publicar un anunci a *Rubricata* amb els seus candidats i candidates. També hi havia un escrit de comiat de Pere Aguilera on deia que ja era massa gran per encapçalar la llista i que hi havien posat uns «*primers noms que donen joventut a l'Esquerra de Rubí*». Ell, però, encara hi era, a la llista. Això sí, en un lloc, el quart, que ja es veia que no sortiria.⁵⁶⁹ El nou cap de llista era Màrius Claveria Ferré, que durant la campanya va explicar que, darrere del canvi en el cap de llista hi havia la voluntat de fer un «*canvi d'imatge*» del partit posant-hi una persona més jove.⁵⁷⁰

Pere Aguilera va participar en alguns actes de la campanya electoral, però, de fet, aquells dies estava fent el comiat de l'activitat política que havia començat seixanta anys abans. El rejueniment del cap de llista, però, no va solucionar les moltes mancances que el partit tenia durant els anys 1980. Esquerra es va quedar sense representació a l'Ajuntament traient un 2,12% dels vots, una tercera part dels de 1979.

Durant els anys de la transició ERC partia de dos dèficits importants. Un era la dificultat de penetrar en les noves generacions, que el veien com un partit de gent gran, poc adaptat a les preocupacions del moment. Un altre era que una gran part dels nous catalans eren impermeables al seu discurs. I, d'altra banda, la seva identitat política es diferenciava poc d'altres opcions. Per l'esquerra, el seu tarannà socialdemòcrata no s'allunyava del que podia proposar el PSC o el PSUC, molt més actius políticament i en el terreny sindical. I, en el camp de la política nacionalista, el seu posicionament estava poc allunyat del de CiU, que presentava una imatge més possibilista i negociadora, atractiva per als molts que recordaven amb temor els traumes de la Guerra Civil i de la Dictadura. Esquerra era un xic més crítica i tenia un programa de màxims més rotund —república, autodeterminació. Però, en aquell moment encara estava per veure el que podia donar de si el marc estatutari i les propostes més agosarades tenien poc ressò.

⁵⁶⁹ *Rubricata*, 9 d'abril de 1983.

⁵⁷⁰ *Rubricata*, 29 d'abril de 1983.

Rubí, circa 1986

Retrat de Pere Aguilera.

GRUP FOTOGRÀFIC EL GRA /

ANC-ARXIU MARROYO

TAULA 14

Resultats d'ERC a les eleccions municipals a Rubí i a Catalunya

1979-1991

	1979	1983	1987	1991
Rubí	6,34%	2,12%	1,93%	5,40%
Catalunya	3,86%	2,88%	2,45%	3,35%

El gran actiu del partit, i el va jugar a fons, era la seva mateixa història. El partit i el país es confonien en la memòria de l'etapa republicana: era el partit de Macià i de Companys. I existia encara molta gent que ho havia viscut. Això va donar uns certs fruits a les eleccions al Parlament de 1980. ERC va aconseguir un 8,9% dels vots i va poder decidir el govern. Els primers anys, a més, la situació política era encara fluïda, el sistema de partits no estava configurat. Amb l'entrada a la dècada dels 1980, Esquerra va quedar fora dels ajuntaments més importants del país. Per llei de vida, una gran part de la seva base electoral anava desapareixent i, en la Catalunya autonòmica que es consolidava, hi havia dos partits que comptaven, CiU i el PSC, quedant poc marge per als altres. Va passar a tot el país i també a Rubí, on ERC no va entrar a l'Ajuntament ni el 1983 ni el 1987. Però, malgrat tot, Pere Aguilera es va mantenir fidel a Esquerra, al peu del canó i creient que, en el futur, tenia un gran camp per córrer. Mireu el que deia el 1982:

«El jovent pensa que l'Esquerra és una cosa passada. I això us ho dic de cor, perquè si no ho creguéis no ho diria. Crec que l'Esquerra té moltes possibilitats. El dia que s'apaivagui, el dia que la gent faci números, que la gent calculi unes actuacions i altres, crec que l'Esquerra té moltes possibilitats. I, si no, al temps.»⁵⁷¹

A finals de la dècada dels 1980, una part important de l'esquerra independentista que s'havia desenvolupat a organitzacions com la Crida a la Solidaritat, Nacionalis-

tes d'Esquerra i d'altres grups van anar confluint a ERC alhora que el partit adoptava una posició independentista explícita. Això va renovar el partit programàticament i el va rejuvenir, amb el que els resultats electorals van millorar, com a les municipals de 1991. Era un avenç modest, però Esquerra començava a sortir del pou. I a Rubí es va recuperar el regidor en la persona de Joan Ridao, que més tard seria el secretari general del partit. És interessant destacar que Rubí, pel que fa als resultats obtinguts a l'àrea metropolitana, tornava a ser una ciutat capdavantera. Tant el 1979 com el 1991, els resultats van ser minsos en aquesta zona, però a Rubí es va treure regidor i un percentatge més alt que la mitjana catalana. El 1991 es notaven les recents incorporacions, que havien injectat força al projecte, però també tenien encara el seu pes la memòria del que havia estat el Centre Democràtic Republicà i la trajectòria dels seus homes, de forma molt destacada Pere Aguilera.

Un cop fora de l'Ajuntament Aguilera va deixar la política activa i es va recloure en la vida casolana. Fets familiars importants d'aquests darrers anys van ser el naixement dels besnets Marta i Aleix Catasús el 29 d'octubre de 1982 i el 3 de desembre de 1984. Poc després, però, l'11 d'abril de 1985, va patir la mort de la seva dona, la Carme, de qui va dir a les memòries:

«Vull tenir un record, també, per a la meva muller, una noia senzilla, simpàtica i agradable [...] Va compartir amb mi totes les vicissituds, començant per aquells primers moments d'implantació de la República sense aldarulls, com la cosa més normal i senzilla [...] No em perdonaria mai el no recordar-me d'ella a l'escriure aquestes notes, lamentant només no saber-ne fer un elogi millor, però en que, això sí, hi poso cor i sentiment.»⁵⁷²

Justament aquells anys estava enllestint les memòries, que anava redactant a partir de converses amb la seva filla Ramona que després ella passava a paper. Comptem que, aproximadament, les devia acabar el 1986. Tal com ja hem dit, el primer que li havia insistit perquè les redactés havia estat el mestre Martí Tau-

571 Intervenció a l'assemblea del Centre Democràtic Republicà, 13 de juny de 1982.

572 Pere AGUILERA. *Pàgines viscudes*, p. 67-68.

Rubí, 25 d'abril de 1987

Pere Aguilera intervé en l'homenatge que li tributà el seu partit i l'Ajuntament de Rubí, en presència de l'alcalde Miquel Llugany, l'expresident del Parlament Heribert Barrera i el president i secretari d'Esquerra Republicana a Rubí, Antoni Nicolau i Albert Roma.

MPV

ler Pruneda, amb qui va coincidir després de la guerra a la presó Model. Però no sembla que comencés a escriure-les fins molt més tard, en aquests darrers anys.

El Peret era un home popular i estimat, pels seus, pels companys de partit i pels molts amics i coneguts que tenia. Per a Ramon Rusiñol, «*tenia un do de gents que el feia ser amic d'una infinitat de persones que s'hi havien relacionat per qualsevol concepte*». ⁵⁷³ El poeta Gabriel Valente li va dedicar un poema, poc després de la seva mort, que descriu el seu tarannà:

«Acróstico

*Por pedírmelo un día hoy yo lo recuerdo
En esta fecha que festejamos con RAZÓN:
Relatos mil contaba siempre sereno y cuerdo,
Este buen Republicano que era todo corazón.*

*A veces en el hogar... allá junto al Villar
Graciosamente hablando de algo ya pasado;
Una sonrisa muy plácida solíale iluminar.
I con aquella risa de Payés ienamorado!,
Lo escuchábamos lo mismo que a un Juglar.
Era... y aún es, en el recuerdo aún VIVE;
Relatador preciso cual SABIO SECULAR.
Allá por donde more seguro es que cautive,*

I con fina palabra se ha de ihacer escuchar!

*Genial y fino a sus años aún EL-ERA!
Aunque ya algo cansado de tanto trabajar.
Risueño al explicarse de muy fina manera
Regalo era su risa junto a lo que contaba;
I junto a su figura formábamos un iHAZ!
Grácil y buen Amigo, Hombre que enamoraba,
Ahora ya no padece porque descansa en PAZ!*

Jorn de la Diada de 1991» ⁵⁷⁴

573 Ramon RUSIÑOL, «Pere Aguilera, polític rubinenc», a *Rubricata*, 6 de setembre de 1991.

574 Gabriel VALENTE, «Acróstico», a *Aquí Vallès*, 21-27 de setembre de 1991.

També com a homenatge pòstum, Josep Espert i Mulé va publicar aquesta poesia: ⁵⁷⁵

«*La foguera
Recordant en P.A.G. (e.p.r)*

*Mireu quina foguera,
mireu que encesa està.
S'hi crema una delera,
i el fum, Cap a on va?...*

*Al mig d'aquestes flames,
tot, és son cos postrat,
s'hi cremen pentagrames
de cants de llibertat.*

*Com vells tions crepiten,
molts anys capdavaners;
els vells records palpiten,
calius... De quins brasers!...*

*D'un símbol de justícia
de pau i de ben fer,
dels homes sens malícia,
com ell, homes de bé.»*

Com a cloenda de la seva dilatada vida política Esquerra Republicana, el seu partit de sempre, li va fer un homenatge el 1987 i el va nomenar president d'honor de la secció local. El setmanari *Rubricata* s'hi va adherir. ⁵⁷⁶ L'alcalde Miquel Llugany va proposar a les altres forces polítiques l'adhesió a l'acte com a Ajuntament i la concessió del títol de Fill Predilecte i de l'Escut d'Or de la ciutat. El conjunt del Ple, format aleshores pels partits PSUC, PSC, CiU, PCC i AP, va votar-hi a favor. El 24 d'abril es va celebrar un Ple extraordinari amb motiu d'aquests reconeixements. Al text de la moció es podia llegir:

575 Josep ESPERT I MULÉ, «La foguera», *Butlletí del Casal d'Avis*, setembre de 1991.

576 «Pere Aguilera i Teresa Casals, homenatjats», *Rubricata*, 10 d'abril de 1987.

Torrelles de Llobregat, 25 d'abril de 1987

Pere Aguilera —ja vidu— envoltat de la seva família el dia de l'homenatge que li tributà ERC i l'Ajuntament de Rubí, que anaren a celebrar amb un dinar al Restaurant Can Balasch de Baix.

D'esquerra a dreta: Josep Catasús, Rosa Aguilera, Pere Aguilera, Ramona Aguilera, Jordi Catasús, Montse Planell i els petits Aleix i Marta.

MPV

«A vegades en els pobles hi ha persones que per motius diferents sobresurten i es converteixen, en el curs de la seva vida, en punts de referència i d'admiració per al conjunt dels seus habitants.

En el nostre poble, una d'aquestes persones és en Pere Aguilera i Garriga. Ell ha sabut, al llarg dels seus vuitanta-sis anys, mantenir una personalitat i una dignitat prou admirables per a tots els qui el coneixem.

En Pere Aguilera, el Peret, el Torrelleta, va saber afrontar des de les seves responsabilitats polítiques com a regidor i com a Alcalde de Rubí, en nom d'ERC, els difícils moments de la Guerra Civil. Va suportar amb el coratge, la força i sobretot amb l'enteresa que sols persones com ell solen tenir, les humiliacions, les pallisses i fins i tot les condemnes a mort que li varen imposar els tribunals franquistes. [...]

La fidelitat i la confiança amb la gent l'impulsen, però, a continuar lluitant per tal de recuperar la llibertat i tot el que comporta. Les eleccions municipals de 1979 fan justícia i en Pere Aguilera torna a ser càrrec públic a l'Ajuntament de Rubí.»

El 26 d'abril de 1987 es va celebrar l'acte d'homenatge al pati de l'Ateneu. El secretari de la secció local d'Esquerra Republicana, Albert Roma, va llegir les adhesions a l'acte i va fer les presentacions. El president del partit a Rubí, Antoni Nicolau, va agrair la presència dels assistents, va reivindicar la recuperació del solar del Centre Democràtic Republicà i va lliurar a l'homenatjat una placa de record de l'acte. L'alcalde Miquel Llugany es va afegir a la reclamació del terreny del Centre, va manifestar que havia après molt del Peret i que l'homenatge era un acte de justícia a un home que havia lluitat per la democràcia. Heribert Barrera va explicar que Aguilera havia estat amic del seu pare, Martí Barrera, conseller de Treball de la Generalitat republicana, amb qui l'homenatjat havia tractat per resoldre alguns conflictes laborals rubinencs. I va afirmar que actes com aquell eren necessaris. Finalment, l'alcalde va imposar a l'homenatjat l'Escut d'Or de la ciutat. Pere Aguilera es va aixecar per agrair el reconeixement, tot i considerar-lo «excessiu». L'acte va acabar amb la intervenció de la coral Unió Rubinenca. Hi van assistir representants de

tots els partits excepte del PSC, que l'homenatjà separatament.⁵⁷⁷

Amb aquest acte podem dir que finalitzava la vida política de Pere Aguilera. Llarga i atzarosa, sí, però amb una recompensa final a tants anys de lluita, perquè va ser un cas excepcional que encapçalés una llista municipal el 1979 i que sortís elegit altre cop, aquesta vegada com a regidor. És un cas molt diferent però alhora paral·lel al de Josep Tarradellas, que va tornar com a president després d'anys de mantenir la Generalitat en unes condicions molt difícils.⁵⁷⁸ Dos exemples de persones que van actuar de baules democràtiques que enllaçaven amb l'etapa republicana.

Era un home fort que va gaudir de bona salut. En els últims anys de la vida encara *«s'aixecava de bon matí, se n'anava a l'hort a cuidar les plantes i, després de dinar, s'encaminava al Casal d'Avis a trobar-se amb els amics i a jugar una partida de billar»*. Però tenia, lògicament, les xacres pròpies d'una edat ja avançada. El 1982 ell mateix explicava que ja li costava d'arribar al Casal dels Avis, però que, en canvi, treballant estava bé:

«Em passa un cas molt xocant, a mi. Només estic bé treballant. Només quan treballo la terra no em sento de res. I, en canvi, el caminar m'és una creu. [...] Passo tot el dematí treballant amb eines pesants i fortes i no em sento de res. Com si no tingués res.»⁵⁷⁹

Ramon Rusiñol Font, parlant dels últims anys de la seva vida, també deia:

577 El PSC, interpretant que hi havia una instrumentalització de l'acte per l'alcalde —faltava un mes per a les eleccions municipals—, va homenatjar privadament a Aguilera i li va lliurar un rellotge amb la inscripció «A Pere Aguilera, símbol de la llibertat recobrada». Josep PRAT i CASTAN, «Pere Aguilera, homenatjat», a *Rubricata*, 30 d'abril de 1987; «Emotivo homenaje a Pere Aguilera en el Ateneo», a *Diario de Terrassa*, 28 d'abril de 1987.

578 Entrevista a Martí Pujol Brustenga per Ramon Batalla, 28 de desembre de 2020.

579 Intervenció a l'assemblea del Centre Democràtic Republicà, 13 de juny de 1982.

Rubí, 8 de febrer de 1992

L'expresident del Parlament Heribert Barrera s'adreça als assistents a l'Homenatge a Pere Aguilera en presència, d'esquerra a dreta: Lluís Ridao (CiU), Josep Anton Pombo (IC-V), l'alcalde Miquel Llugany (IC-V), Joan Ridao (ERC), Miquel del Pino (PSC) i la família: Ramona i Rosa Aguilera i Josep Catasús.

MPV

«en conservaré la imatge del pagès matiner que treballava els horts del clos interior de cal Xercavins del carrer de St. Pere i també aquell posat una mica sorneguer amb que explicava les anècdotes de la seva vida.»⁵⁸⁰

Al Casal d'Avis hi trobava els companys de generació i de lluites i hi col·laborava, també al seu *Butlletí*.⁵⁸¹ Com va escriure el seu amic Josep Sapés, «el vèiem moltes tardes fent la seva partideta de subhastat o intentant de fer quatre caramboles seguides al tapisat verd del billar». Però, finalment, «l'home dur com la teia, l'home que fangava a l'hort del costat de la serradora del carrer Sant Pere quan ja havia deixat enrere els vuitanta anys, va haver de claudicar i va haver de recloure's a casa».⁵⁸²

La seva salut va patir un cop fort el 1988, quan es va trencar el fèmur i va passar cinc setmanes a l'hospital.⁵⁸³ Pocs anys després, el 4 d'agost de 1991, va morir, als noranta anys. L'alcalde, Miquel Llugany, va suspendre les vacances i va decretar tres dies de dol municipal. El dia 6 es va fer l'enterrament civil. Segons la crònica,

«acudiren a l'acte rubinencs de tots els estaments i tendències, així com autoritats i polítics de gairebé tots els partits. Prengueren la paraula Josep Maria Reguant, president del Consell Nacional d'ERC [...] i Miquel Llugany, que va assenyalar els lligams entre les famílies Aguilera i Llugany, destacant el comportament exemplar d'en Peret Aguilera en les difícils etapes de la guerra. [...] L'acte va finalitzar amb el cant dels Segadors i visques a Catalunya lliure i a la República.»⁵⁸⁴

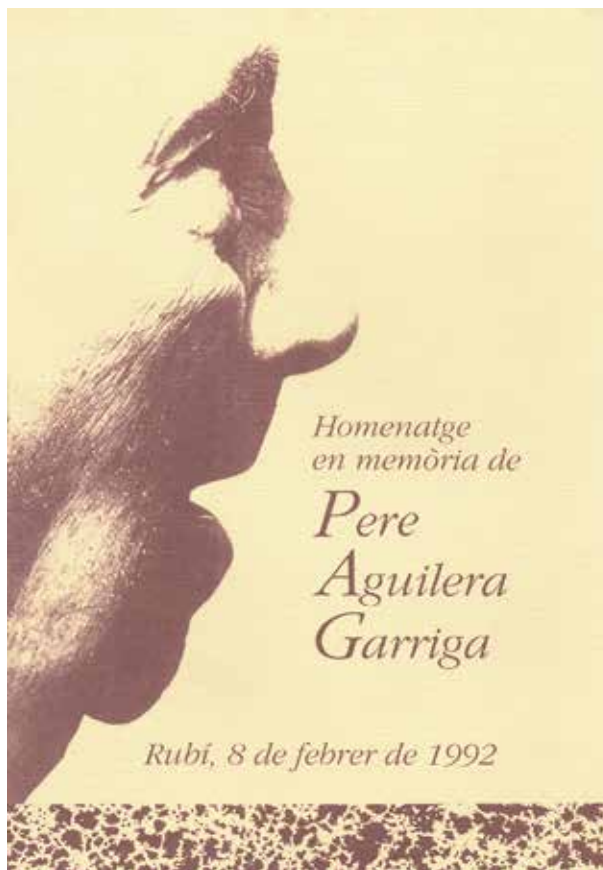
580 Ramon Rusiñol: «Pere Aguilera, polític rubinenc», a *Rubricata*, 6 de setembre de 1991.

581 Pere AGUILERA. «Anècdota curiosa», *Butlletí del Casal de la Gent Gran*, juliol-agost de 1984. I «Dues curioses sorpreses», *Butlletí del Casal de la Gent Gran*, desembre de 1985.

582 J.S.E., «Ha mort el Peret», *Butlletí del Casal d'Avis*, setembre de 1991.

583 Entrevista a Pere Aguilera per Ramon Batalla Farran, *Rubricata*, 10 de juny de 1988.

584 «Mor Pere Aguilera als 90 anys d'edat», *Rubricata*, 6 de setembre de 1991.

8 de febrer de 1992

Programa de mà de l'Homenatge en memòria de Pere Aguilera i Garriga organitzat per l'Ajuntament de Rubí. ARC

Rubí, 8 de febrer de 1992

Inauguració de la placa que donava el nom de Pere Aguilera i Garriga
a la fins aleshores plaça de la Vila.

MPV

Un mes després, en el primer ple municipal, es va presentar una moció d'alcaldia on, a més de recordar que Pere Aguilera havia viscut tota la vida ben a prop de la Casa de la Vila, es deia:

«aquesta presència, aquest veïnatge, ens recordava constantment, a tots, la seva talla moral, el seu coratge cívic, el seu amor a la ciutat de Rubí. Orfes ja per sempre d'aquesta presència i aquest veïnatge, i a fi que la seva memòria perduri entre tots nosaltres, proposo al ple d'aquest Ajuntament el següent acord:

Donar a la Plaça de la Vila el nom de Plaça de'n Pere Aguilera.»

La moció es va aprovar per unanimitat.⁵⁸⁵ Per solemnitzar-ho i inaugurar la placa, se li va fer un homenatge pòstum el dissabte 8 de febrer de 1992. La plaça es va ambientar amb una exposició documental i fotogràfica de la seva trajectòria. L'alcalde Miquel Llugany va iniciar l'acte descobrint la placa i després la coral Unió Rubinenca va cantar un parell de peces. Una filla de l'homenatjat, Ramona Aguilera, va començar els parlaments, afirmant que el seu pare havia estat un polític per vocació, no per atzar, que tenia un profund sentit de la justícia i recordant una frase que repetia sovint, *«quasi de manera obsessiva: Cal fer bé les coses»*. Heribert Barrera, president d'ERC, va manifestar que Aguilera havia estat *«un símbol de la continuïtat històrica del país»*. Miquel Llugany va dir que es feia un acte senzill, *«perquè és així com a ell li hauria agradat»*, que ell *«ens ensenyà un estil net, senzill, prudent i coherent de fer política»* i que li havia emocionat que *«fos precisament ell qui li hagués donat el testimoni de l'autenticitat democràtica [...] recuperada l'any 1979»*.⁵⁸⁶

Efectivament, se n'anava un home representatiu del Rubí del segle XX, una etapa conflictiva en què no va ser fàcil viure ni fer política, la seva passió. Treballador de la terra, va estimar Rubí, del qual coneixia bé la

585 AMR. Llibre d'actes. Ple. Sessió del 6 de setembre de 1991.

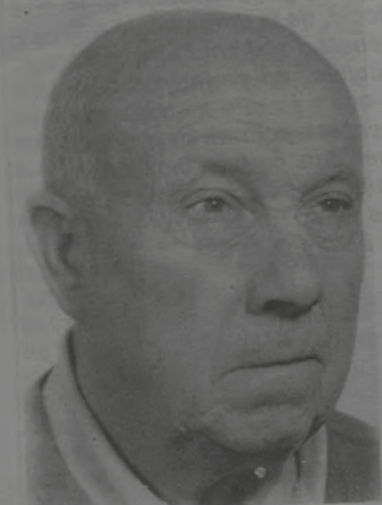
586 Josep PRAT i CASTAN, «Des de dissabte, Pere Aguilera dona nom a la Pl. de la Vila», *Rubricata*, 14 de febrer de 1992.

Fons documentals i gràfics

ACR	Arxiu del Cementiri de Rubí
ACVOC	Arxiu Comarcal del Vallès Occidental
ACX	Arxiu de Can Xercavins, Rubí
AGA	Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares
AGCMR	Arxiu del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí
AGMG	Archivo General Militar de Guadalajara
AGSGB	Arxiu General de la Subdelegació del Govern a Barcelona
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHG	Arxiu Històric de Girona
AHS	Arxiu Històric de Sabadell
AJMRC	Arxiu Josep Maria Roset i Camps, Rubí
AMR	Arxiu Municipal de Rubí
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya
ARC	Albert Roma i Cabeza, Rubí
ATMT3	Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero, Barcelona
ATSJC	Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya
ERC-R	Esquerra Republicana de Catalunya - Rubí
FCT	Família Colomer-Torrella, Rubí
FJI	Fundació Josep Irla
JOS	Joan Oller i Simó, Rubí
JSI	Jaume Segura Illa, Barcelona
MLP	Miquel Llugany i Paredes, Rubí
MPV	Montserrat Planell i Vidal, Sabadell
MR-A	Museu de Rubí - Arxiu
MSA	Maria Sala i Aguilera, Sabadell
RBG	Ramon Batalla Galimany, Rubí
RCR	Registre Civil de Rubí

GENT DE FETS

Pere Aguilera i Garriga

Ex-Alcalde de Rubí

- Nascut a Rubí en el 1901, a la mateixa casa on viu actualment. Fill d'una família pagesa, tradició i feina que ell ha mantingut tota la vida. Assistí a l'Escola Pública i després al Col·legi Marista. S'inicià a l'activitat política als 24 anys, en defensa de la pagesia, agafant una notòria anomenada amb els seus parlaments, plens de vehemència i catalanitat, fins al punt d'esser designat per pronunciar mitings a diferents indrets de Catalunya, especialment al Maresme i tot el Vallès.

Fou elegit regidor i alcalde de Rubí durant la República, sempre representant el seu partit, Esquerra Republicana. A l'esclatar la Guerra Civil, ell era alcalde, amb la gran quantitat de problemes de tota mena que això significà. Enmig de la nefasta tragèdia, vingué la sortida de Rubí dels voluntaris per la defensa de les llibertats, la major part d'ells sortits

del Centre Democràtic Republicà, d'Esquerra Republicana, que els destinaren al front d'Aragó. Ell s'hi aplegà com un voluntari més.

Perduda la guerra, seguint la retirada, passà a França. Volgué tornar a casa, acabada la lluita armada, amb el motiu principal de defensar i justificar els actes o accions dels companys de consistori. Només arribar, fou agafat i empresonat en camps de concentració. Va estar tancat a Lleó, per tres consells de guerra, essent condemnat per dues vegades a la pena de mort, cosa que fou commutada al demostrar-se la rectitud en el seu procedir.

En Pere Aguilera, conegut pel «Torrelleta», als seus 87 anys, i al llarg de la seva vida, ha sabut mantenir una personalitat i una dignitat al davant de l'Alcaldia, a la Unió de Rabassaires, a la pre-

só, i, després del franquisme, en les primeres eleccions democràtiques que fou elegit regidor.

En homenatge celebrat a l'abril del 1987, promogut per la secció local d'Esquerra Republicana, i amb l'adhesió de l'Ajuntament de Rubí, assistint el president del partit Heribert Barrera, li fou imposat l'Escut d'Or de la ciutat.

Reunit el Ple de l'Ajuntament, fou anomenat, per unanimitat, votant tots els partits a favor, «FILL PREDILECTE DE RUBÍ»

En la seva trajectòria política fou gran amic de Francesc Layret, Marcel·lí Domingo, Lluís Companys, i principalment de Francesc Macià, qui, algunes vegades l'havia cridat a consulta per solucionar problemes del po-

ble i també de la comarca.

Actualment roman convalencent d'una trencadura de fèmur. Ha estat 5 setmanes internat a la clínica i ara ja comença a caminar ajudat d'un bastó.

Volem fer constar la fortaleza i salut que ha disfrutat sempre en Pere Aguilera. Abans de l'accident que li provocà la malesa de la cama, s'aixecava de bon matí, se n'anava a l'hort a cuidar les plantes, i després de dinar, s'en-caminava al Casal d'Avis a trobar-se amb els amics i jugar una partida de billar. Fem vots per complet restabliment, perquè pugui tornar a la seva activitat quotidiana. Salut i per molts anys.

Ramón Batalla

De la XXII Festa de la Poesia

Amb l'auditori de «la Caixa» ben ple, va tenir lloc, diumenge passat, la festa que congrega l'estol de rubinencs animants del cultiu de la vena poètica. La participació d'escriptors va ser més selectiva que l'any anterior i l'acte tingué la novetat complementària d'una actuació de la coral in-

certamen, el rubinenc foraviler i bon escriptor, Miquel Martí i Castanyer, tan amic del Rubí dels anys trenta com el d'ara. El seu parlament queda escrit en el llibre que edita l'Arca amb la producció dels poemes de l'any. Tal com va assenyalar l'animadora de l'ARCA, Cati Curet, ja fa vint-i-

Fonts orals

Entrevistes a Pere Aguilera i Garriga

- «Què saps de Rubí?», *El Bullidor*, núm. 13, 1978. p. 80-83.
- Entrevistat per Josep Ferrer-Domingo, a *Endavant*, maig de 1979.
- Entrevistat a Ràdio Rubí, 11 de desembre de 1984.
- Entrevistat per Ramon Batalla Galimany, 31 d'agost de 1986.
- Entrevistat per José Eugenio Borao Mateo, circa 1988.
a *Testimonis de la Guerra Civil al Vallès*, (Terrassa, 1988).
[Monografia inèdita, AHS].
- Entrevistat per Ramon Batalla Farran, a *Rubricata*, 10 de juny de 1988.

Altres entrevistes

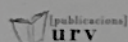
- Rosa Aguilera Setó, 17 de setembre de 2019
- Jordi Bonell Ramentol, 27 de novembre de 2020
- Joaquim Brustenga Miquel, 13 de febrer de 2020
- Josep Catasús Mestre (epd), 17 de setembre de 2019
- Màrius Claveria Ferré (epd), 7 de gener de 2021
- Aurèlia Farell Sala, 10 de març de 2020
- Miquel Gaju Marcet, 22 de desembre de 2020
- Miquel Llugany Paredes, 26 de novembre de 2019
- Enric Majó Miró, 9 de març de 2021
- Miquel Montoliu Martí, 3 de setembre de 2020
- Jaume Parras Salvador, 22 de gener de 2020
- Josep Lluís Pastor Tàpias, 16 de novembre de 2020
- Antoni Pi Muntanyola, 7 de gener de 2021
- Josep Maria Pijuan Utgés, 10 de novembre de 2020
- Montserrat Planell Vidal, 17 de desembre de 2019
- Martí Pujol Brustenga, 28 de desembre de 2020
- Albert Roma Cabeza, 19 de gener de 2019
- Maria Sala Aguilera, 26 de novembre de 2020
- Jaume Segura Illa, 11 d'octubre de 2019

VITICULTURA, DESIGUALTAT I CONFLICTE AGRARI

La lluita per la terra a la Catalunya vitícola, 1900-1936

RAIMON SOLER-BECERRO

Ministerio de las Culturas del VI de Catalunya
VINSEUM

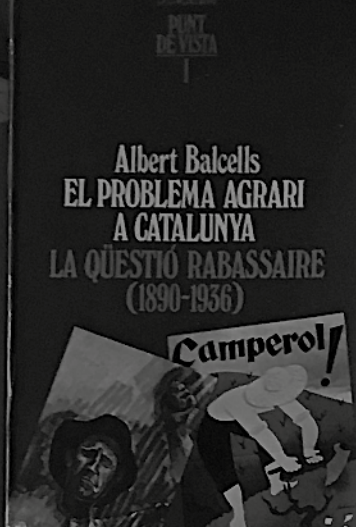

MANEL LÓPEZ ESTEVE

ELS FETS DEL 6 D'OCTUBRE DE 1934

Pròleg de Josep Fontana

EDITORIAL BASE

Albert Balcells
EL PROBLEMA AGRARI A CATALUNYA
LA QÜESTIÓ RABASSAIRE (1890-1936)

Camperol!

EL GENERAL BATET

ABAT OLIBA

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

EL FRANQUISME CONTRA ESQUERRA

ELS ALCALDES I DIPUTATS AFUSELLATS D'ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA

JOSEP MARIA SOLÉ I SABATÉ
ORIOI DUENAS I ITURBE

Joan B. Culla

Esquerra Republicana de Catalunya
1931-2012
Una història política

La Campana

J.M. Solé i Sabaté / J. Villarroja i Font

LA REPRESSIÓ A LA PERAGUARDA DE CATALUNYA
(1936-1939)

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Jordi P

LA U
DE RABA

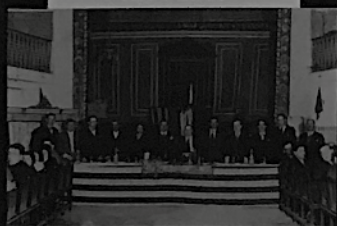

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Anna Sallés
QUAN CATALUNYA D'ESQUERRA

RAMON BATALLA I GALIMANY
ELS CASINOS REPUBLICANS: POLÍTICA, CULTURA I ESBARJO
EL CASINO DE RUBÍ 1884-1939

Josep M. Solé i Sabaté
La repressió franquista a Catalunya

1938-1953

M. Dolors Ivern i Salvà
Esquerra Republicana de Catalunya /1
(1931-1936)

Bibliografia

A. MONOGRAFIES

- AGUILERA I GARRIGA, Pere. *Pàgines viscudes*. [Memòries inèdites mecanografiades, finalitzades aproximadament el 1986].
- BALCELLS I GONZÁLEZ, Albert. *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*. Barcelona: La Llar del llibre, 1983.
- BAR CENDÓN, Antonio. *La CNT en los años rojos*. Madrid: Ed. Akal, 1981.
- BATALLA GALIMANY, Ramon. et al. *Rubí a l'abast 1. Ciències Socials*, Rubí: Ajuntament, 1994.
- *Els casinos republicans, política, cultura i esbarjo. El Casino de Rubí, 1884-1939*. Barcelona: Ajuntament de Rubí-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.
- BORDETAS JIMÉNEZ, Ivan (coord.). *L'assistència social en temps de guerra. Refugiats, desplaçats i evacuats a Rubí, 1936-1939*. Rubí: Ajuntament, 2007.
- CALLAHAN, William J. *La Iglesia católica en España*. Barcelona: Crítica, 2002.
- COMAS SÀBAT, Maria. *Rubí abans que l'aigua s'endugués els horts. Història de vida de Daniel Sàbat Aumasqué (1906-1991)*. Rubí: El Castell-Ecomuseu Urbà, 2000.
- Corona fúnebre dedicada pel Centre Democràtic Republicà i la redacció de La Lluita al company En Pere Esmendia*. Rubí: 1924.
- CULLA I CLARÀ, Joan Baptista. *Esquerra Republicana de Catalunya 1931-2012. Una història política*. Barcelona: La Campana, 2013.
- ESMENDIA I CASASSAIES, Pere. *Antologia de la seva obra literària*. Rubí: Amics de Pere Esmendia, 1980.
- FREIXES I TRUJILLO, Josep Maria. *Unió Esportiva Rubí: 85 anys de futbol (1912-1997)*. Rubí, 1997.
- *La Unió Esportiva Rubí, una història (1912-2004)*. Rubí, 2004.
- GARDENYES I PEDROL, Josepa. *Joaquim Aragonès. De Rubí a Mauthausen*. Mataró: Llibres a Mida, 2014.
- GONZÁLEZ, Josep (coord.). *La Model: cent anys i un dia d'històries*. Barcelona: Centre Penitenciari d'Homes, 2004.

- GRUP FOTOGRÀFIC «EL GRA». *Motius de Rubí. Una ullada amable a la gent d'abans*, Rubí, 2008.
- IVERN I SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, 2 volums, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988 i 1989.
- JULIÀ I FOSAS, Núria. *La vinya a Rubí. Un passeig per la història*, 2015.
- LÓPEZ ESTEVE, Manuel. *Els Fets d'Octubre de 1934 a Catalunya: més enllà de l'acció governamental*, Tesi doctoral. Universitat Pompeu Fabra, 2012.
- Llei Municipal de Catalunya. Recopilada de conformitat amb les lleis del Parlament català del 14 d'agost 1933 i 5 i 8 de gener 1934*, Barcelona: Tipografia Santiago Vives.
- MARTÍN RAMOS, José Luís. *Territori capital. La guerra civil a Catalunya, 1937-1939*. Barcelona: L'Avenç, 2015.
- MIR I SERRA, Miquel; SANTAMARIA RODRÍGUEZ, Mariano. *El preu de la traició. La FAI, Tarradellas i l'assassinat de 172 maristes*. Barcelona: Pòrtic, 2010.
- MOLINERO I RUIZ, Carme i YSÀS I SOLANES, Pere. «Rubí al segle XX. Una vila en transformació», a Carmen BENCOMO i altres, *Aproximació a la història de Rubí*. Rubí, 1986.
- MONTFORT I COLL, Aram. *Barcelona 1939: ocupació i repressió militar. El camp de concentració d'Horta i les presons de la ciutat*. Tesi doctoral presentada a la UAB, 2007.
- PARRAS I SALVADOR, Jaume. *La transició a Rubí. Retalls d'història d'uns anys viscuts acceleradament*. Rubí: Ajuntament, 2004.
- SANTIRSO, Manuel. *Rubí als pupitres. Una crònica escolar de 1812 a 2006*. Tarragona: Edicions El Mèdol, 2007.
- POMÉS I VIVES, Jordi. *Sindicalisme pagès i republicanisme popular a Catalunya (1918-1930). La Unió de Rabassaires, entre el radicalisme obrerista i la via cooperativista*. Bellaterra: UAB, 1998.
- *La Unió de Rabassaires. Lluís Companys i el republicanisme, el cooperativisme i el sindicalisme pagès a la Catalunya dels anys vint*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- PUIGVENTOS I LÓPEZ, Eduard. *Els Germans Maristes a Rubí (1889-1916 i 1967-2017)*, 2017.
- RAGUER I SUÑER, Hilari. *El general Batet*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
- RATÉS I PORQUERAS, Ramon. *Memòries d'un cafeter de noranta-sis anys*. (1980).
- Reglament de la societat Centre Democràtic Republicà de Rubí*. Rubí: Establiment tipogràfic de Salvador Casanovas, 1921.
- SALLÉS I BONASTRE, Anna. *Quan Catalunya era d'Esquerra*. Barcelona: Edicions 62, 1986.
- SÀNCHEZ I FERRÉ, Pere. *La maçoneria en la societat catalana del segle XX, 1900-1947*. Barcelona: Edicions 62, 1993.
- SAPÉS I ESMENDIA, Josep. *Poti-poti rubinenc*. Rubí, 1986.
- «Més d'un segle de teatre rubinenc d'aficionats», a *XXXII Assemblea intercomarcal d'estudiosos*, vol. II, p. 421-427. Rubí: Fundació Museu-Biblioteca de Rubí i Centre d'Estudis Rubinencs, 1989.
- *Dretes i esquerres o la guerra del 36 a Rubí*. Rubí: 1991.
- SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria, *La repressió franquista a Catalunya, 1938-1953*. Barcelona: Edicions 62, 1985.
- VILLARROYA I FONT, Joan. *La repressió a la rera-guarda de Catalunya (1936-1939)*, 2 volums. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.
- DUEÑAS I ITURBE, Oriol. *El franquisme contra Esquerra*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2007.
- SOLER-BECERRO, Raimon. *Viticultura, desigualtat i conflicte agrari. La lluita per a terra a la Catalunya vitícola, 1900-1936*. Tarragona-Vilafranca, Publicacions URV, 2019.
- TERMES I ARDEVOL, Josep. «De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)», volum VI de Pierre VILAR. *Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1987.
- UNIÓ DE RABASSAIRES DE CATALUNYA. *Els desnonaments rústics a Catalunya*. Barcelona: 1935.
- VARGAS PUGA, Matías. *La CNT a la política catalana durant la Guerra Civil (1936-1939). Els ajuntaments del Vallès Occidental*, (2009). Fitxer electrònic disponible a Internet: <https://vtechworks.lib.vt.edu/> (vist l'octubre de 2020).

B. ARTICLES EN PUBLICACIONS

- BATALLA GALIMANY, Ramon. «El moviment rabassaire rubinenc entre 1922 i 1931», a *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, núm. 34, 1991, p. 148-156.
- «6 d'octubre de 1934. Proclamació de l'Estat Català a Rubí», *Rubricata*, 14 d'octubre de 1994.
 - «Rubí. Creixement i transformació de la ciutat industrial durant el franquisme», a: *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, núm. 64, 2015, p. 2-38.
 - «La política oficial al Rubí dels anys 50. El temps dels alcaldes Josep Fortino i Miquel Rufé, 1949-1962», a: *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, núm. 68, 2017, p. 16-29.
- MONTOLIU I MARTÍ, Miquel. «Perdó i reconciliació», a *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, núm. 76, 2019.
- SANTIRSO, Manuel. «Temps de canvis. Els darrers alcaldes del franquisme a Rubí: Manuel Murillo i Pere Comellas», a: *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, núm. 66, 2016, p. 20-42.
- PLANAS, Jordi, «Expansió i crisi de la vinya al Vallès (1860-1940)», a *Ponències. Revista del Centre d'Estudis de Granollers*, núm. 19, 2015, p. 109-150.
- PUIGVENTOS I LÓPEZ, Eduard. «Els primers alcaldes franquistes: Casanovas, Armengol i Iglesias (1939-1949)», a: *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí*, núm. 68, 2017, p. 2-15.
- RAGUER I SUÑER, Hilari. «La cuestión religiosa», *Ayer*, núm. 20, 1995, p. 215-240.
- RODRÍGUEZ TEIJEIRA, Domingo «Configuración y evolución del sistema penitenciario franquista (1936-1945)», *Hispania Nova*, núm. 7, 2007.

C. PREMSA

Barcelona

Humanitat, La
Opinió, L'
Terra, La
Última Hora
Vanguardia, La

Madrid

Gaceta

Rubí

Endavant
Lluita, La
Rubricata
Saba Nova

Sabadell

Poble, El

Terrassa

Acción, La / Acció, L'

Índex onomàstic

- Abd el-Krim 47
Acín i Mas, Vicenç 83, 168, 175
Aguilar, Antoni 93, 125
Aguilera i Casas, Josep 55
Aguilera i Garriga, Aurèlia 23, 66, 196, 198
Aguilera i Llugany, Àngela 23
Aguilera i Llugany, Dolors 23
Aguilera i Llugany, Llorenç 23
Aguilera i Llugany, Maria 23
Aguilera i Llugany, Salvador 23, 63, 66
Aguilera i Llugany, Vicenç 23
Aguilera i Marcet, Jaume 111, 125
Aguilera i Serra, Francesc 23
Aguilera i Setó, Ramona 67, 180, 199, 204, 207, 209, 232, 240, 243, 246, 248, 251
Aguilera i Setó, Rosa 21, 67, 180, 198, 199, 204, 206, 207, 232, 246, 248
Aiguader i Miró, Jaume 95, 108
Alcalá-Zamora y Torres, Niceto 131
Alfons XIII 67
Ametlla i Coll, Claudi 83
Andrés, Bartomeu 73
Andreu i Abelló, Josep 211, 215
Anguera de Sojo, Josep Oriol 99
Aragay i Daví, Amadeu 38, 45, 51, 71, 108, 127
Aragay i Sastre, Ignasi 7
Aragonès i Campderrós, Joaquim 175, 205
Arís i Sellarès, Alfons 110
Arís, Rosa Maria 21
Arís, Xavier 21
Armendarès i Torrent, Salvador 78
Arnau i Cortina, Francesc 78
Atmetller i Mor, Antoni 238
Azaña Díaz, Manuel 80, 87, 107, 138
Aznar-Cabañas, Juan Bautista 67
Barceló, Maria 106
Bargalló i Serra, Maria Dolors 82, 100
Barjau i Riera, Felip 108
Barrera i Costa, Heribert 12, 211, 215, 216, 219, 221, 227, 232, 237, 239, 244, 247, 248, 251
Barrera i Maresma, Martí 247
Barrera Luyando, Emilio 105
Bassas, Ramon 34
Batet i Mestres, Domènec 123, 129
Berenguer y Fusté, Dámaso 65, 67
Bertran de Quintana, Josep Maria 90
Bertran i Riba, Josep 79, 126, 169
Blanch, Manuel 140
Blanco Cabezón, Emilio 194
Blanco i Escudero, Llorenç 228
Boladeras i Maruny, Joan 55
Bonet i Sintès, Romà 98
Borrajó Vázquez, Maria Teresa 228
Botella i Martínez, Francesc 228
Bové i Vallhonrat, Miquel 57, 110, 136
Bretón López, Ernesto 194
Brunet, Eduard 21
Brustenga i Roig, Remigi 99, 130, 145
Busquets i Elias, Jaume 216
Cabaña Ruiz, Francisco 193
Cabrera Cabrera, Miguel 228
Cahís, Miquel 51
Calles, Plutarco Elías 61
Calvet i Mora, Josep 108

Camarero, Glòria 237
 Campalans i Puig, Rafael 17, 42, 51
 Candial Tomàs, Pascual 193
 Cañizar i Alegre, Llätzer 228
 Capel, Antoni 183, 185
 Cardona i Vila, Joan 39
 Cardona, Joana 102
 Carmona, Alfons 224
 Carraté, Jaume 61
 Casanelles i Ibarz, Joan 78
 Casanova i Maristany, Joan 45
 Catasús i Aguilera, Jordi 207, 208, 219, 232, 246
 Catasús i Mestre, Josep 21, 206, 207, 232, 246, 248
 Catasús i Planell, Aleix 243, 246
 Catasús i Planell, Marta 243, 246
 Clavé i Camps, Josep Anselm 236, 237
 Claveria i Ferré, Màrius 216, 225, 227, 241
 Coll i Arenas, Tomàs 69, 70, 74, 95, 100, 113, 127, 136, 147, 168
 Colomer, Josep 151
 Comas i Calvet, Pere 78
 Comas i Jo, Jaume 86, 108
 Comellas, Pere 221
 Companys i Jover, Camil 29
 Companys i Jover, Lluís 17, 35, 38, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 53, 55, 57, 71, 77, 79, 107, 113, 114, 115, 116, 123, 125, 135, 138, 146, 164, 173, 185, 189, 215, 243
 Corbera i Gaju, Xavier 21
 Corbera, Joan 55
 Coromines i Muntanya, Pere 27, 87
 Cortés, Joel 216
 Cuito i Hurtado, Amadeu 238
 Curet, Josep 56
 Díaz Moratilla, Manuel 167, 175
 Dolcet i Carmen, Manuel 78
 Dolcet, Carme 106
 Domingo i Linde, Joan 218
 Domingo i Sanjuan, Marcel·lí 17, 27, 35, 43, 45, 47, 51, 139
 Duran i Cañameras, Fèlix 38
 Embuena, Conxita 21

Escayol i Coll, Pere 56, 110, 127, 147, 161
 Escayol i Illa, Gervasi 56, 126, 127
 Escayol, Isidre 56
 Escayol, Miquel 56
 Escofet i Andreu, Josep 78
 Escofet, Enric 21
 Escudé i Bacardí, Francesc 45
 Esmendia i Casassaies, Pere 45, 48, 49, 51
 Espanya i Sirat, Josep Maria 141
 Espert i Mulé, Josep 245
 Esteve, Miquel 126
 Estrada i Mateu, Francesc 33
 Estrenjer i Macià, Avel·lí 69, 78
 Ferrer i Vilches, Miquel 38
 Ferrer-Domingo, Josep 229, 237
 Ferrer, Josep 97
 Ferret i Navarro, Joan 108
 Folch i Folch, Josep 78
 Fontanet i Ribas, Anton 70, 74, 91, 92, 97, 101, 130
 Fornas i Martínez, Josep 212
 Fortuny i Fontanet, Jaume 16
 Franco Bahamonde, Francisco 49, 74, 213
 Franqués Bru, José María 194
 Freixa, Joan 126
 Freixes i Trujillo, Josep Maria 92
 Gaju i Marcet, Miquel 221
 Gaju i Pujol, Joan 153, 155, 161, 167, 175
 Galán Rodríguez, Fermín 67, 97, 99, 196
 Galimany, Miquel 56
 Galofré, Pepita 102
 García Hernández, Àngel 67
 García Ruíz, Manuel 226, 228
 Garcia, Ramon 204
 Garriga i Coma, Antoni 23
 Garriga i Serra, Ramon 23
 Garriga i Serra, Rosa 23, 66
 Gaspà 151
 Gassol i Rovira, Ventura 100
 Gatx, Antoni 51
 Gibanell i Loren, Evarist 228
 Gil Robles, José Maria 131
 Gimeno, Antoni 149, 191
 González Ceballos, Manuel 193

González Román-Fernández, Tomás 193
 Gorchs, Joan 126
 Grau i Coromines, Josep 145, 149
 Grau i Jassans, Josep 108
 Grau Mora, Salvador 214
 Griñó, Francesc 167
 Guardiet i Pujol, Josep 27, 35, 97, 99, 101, 103, 104, 105, 138, 145, 149, 151
 Guardiet i Xipell, Joan 101
 Guillelmí, Joan 66
 Gusi i Pidelaserra, Magí 169, 171, 173, 175, 177
 Gusi, Concepció 184
 Hitler, Adolf 107, 197
 Iglésias i Pujadas, Ignasi 62
 Iglésias, Luis 201
 Illa, Rosa 136
 Izquierdo Curt, Antonio 127
 Jansà i Calaf, Joan 110, 127, 153, 161, 198
 Jiménez Arenas, Francisco 141
 Joan Carles I 215
 Jorba, Joan 125
 Jorba, Pelai 155
 Jorge i Vinaixa, Josep 38
 Juncà i Vallhonrat, Josep 70, 74
 Kindelán y Duany, Alfredo 195
 Landajo Martín, Apolinar 203, 205
 Largo Caballero, Francisco 175
 Layret i Foix, Francesc 17, 27, 35, 40, 43, 157
 Lerroix García, Alejandro 27, 57
 Llistosella, Enric 212
 Llobateras i Canet, Mercè 92
 Llopard i Clariana, Esteve 110
 Llugany i Pallejà, Joan 199
 Llugany i Pallejà, Maria 199
 Llugany i Paredes, Miquel 12, 219, 220, 224, 228, 229, 231, 244, 245, 247, 248, 249, 251
 Llugany i Ribas, Maria Rosa 23
 Llugany, Miquel 199, 203, 207
 Lluhí i Vallescà, Joan 82
 Lluís, Roger 212
 Lozano Prieto, Juan 194

Macià i Llussà, Francesc 33, 67, 73, 74, 77, 79, 87, 103, 113, 215, 243
 Malet i Serra, Gumersindo 101
 Mallofré i Domingo, Josep 55
 Marcet i Carreras, Joan 110, 127
 Marcet i Torres, Enric 110
 Marfà i Albàs, Josep Maria 228
 Margarit i Sanmartí, Jordi 224, 228
 Margenat i Gabarró, Josep 159
 Mariné i Cornet, Joaquim 153, 155, 161, 168
 Martí i Serrano, Jaume 110, 127, 147
 Martín Villa, Rodolfo 217
 Martínez Anido, Severiano 105
 Martrat i Porta, Jaume 38
 Mas i Escursell, Genís 66
 Mas, Ramon 87
 Matas, Isabel 106
 Melet, Carme 102
 Menard, Narcís 97, 99
 Mercadé i Ferrando, Anna 218
 Mestres, Pepeta 102
 Miralles Carnicer, Teodoro 194
 Miras, Manuel 21
 Moliner i Fuster, Antoni 120, 125, 145, 149
 Monmany i Molins, Joan 53, 55, 57
 Montoliu i Martí, Miquel 221, 228
 Mora i Vilatarrano, Climent 45, 47, 55, 57
 Moreno Yera, Fernando 228
 Morera i Ribas, Samuel 173
 Morros, Gabriel 91
 Mulé, Josep 66
 Muñido i Domènec, Rafael 126, 127
 Murillo Iglesias, Manuel 213, 219
 Navarro i Cano, Pau 21
 Negrín López, Juan 183
 Nicolau i Carné, Antoni 216, 222, 225, 227, 244, 247
 Nogués i Pàmies, Antoni 222
 Oller, Joan 21
 Palau Muñoz, Antonio 191, 193
 Palet i Barba, Domènec 45, 51, 108
 Palet i Riba, Josep 29, 35, 45
 Pallejà, Lola 199
 Paloma i Carné, Domènec 153, 161

Pané, Josep 169
 Parellada, Joan 139
 Parras, Jaume 21
 Pearson, Fred Stark 30
 Peidró i Monllor, Alfons 212
 Pereña i Sales, Antoni 47, 55, 57, 67, 73, 107, 110, 112, 113, 115, 121, 126, 127, 132, 137, 147, 207
 Pernas i Grau, Josep 56, 92
 Petchamè, Miquel 127
 Pi i Margall, Francesc 49
 Picasso González, Juan 47
 Pino, Miquel del 248
 Pla i Casadevall, Josep 157
 Plaja i Tapis, Bonaventura Maria 65, 97
 Planell i Vidal, Montserrat 21, 219, 232, 246
 Poblet i Guarro, Josep Maria 212, 216
 Pombo i Marcos, Josep Anton 228, 248
 Pomés i Vives, Jordi 47
 Portela Valladares, Manuel 131
 Portillo Quintana, Francesc 91, 115
 Pozas Perea, Sebastián 127
 Prat, Ramon 125, 126
 Primo de Rivera y Urbaneja, Miguel 47, 49, 55, 62, 65, 105
 Puig i Ferreter, Joan 82
 Puig i Gairalt, Ramon 93
 Puig i Rius, Joan 92
 Puig i Saló, Francesc 125, 127, 129, 130, 131, 139
 Puigventós i López, Eduard 21
 Pujol i Albó, Ramon 70, 74, 91, 93, 110, 113, 127, 153, 161
 Pujol i Brustenga, Martí 228
 Pujol i Mora, Eliseu 67, 73, 126, 147, 153, 155
 Pujol i Munt, Dolors 101
 Pujol, Josep 126
 Pujolà, Anicet 87
 Querol, Enrique de 127
 Ràfols Cerdà, Francisco 193
 Rahola d'Espona, Frederic 221
 Raso i Serrano, Miquel 228
 Ratés i Porqueras, Ramon 55, 61, 66, 67, 130, 237

Ratés i Porqueras, Xies 67, 70, 73, 74, 97, 237
 Ratés, Elies 55
 Ratés, Joan 57
 Raventós i Carner, Joan 219
 Redondo Urbieta, Nicolás 231
 Reguant i Gili, Josep Maria 249
 Remolino Pardo, Leopoldo 193
 Riba i Pi, Casimir 151
 Rich i Casanovas, Manuel 212, 215, 217
 Ridao i Martín, Joan 248
 Ridao i Martín, Lluís 248
 Riera i Claramunt, Francesc 38, 78
 Riera i Corbera, Francesc 70, 74, 95, 161, 167, 168, 171
 Roba i Garcia, Joan 175
 Robirosa i Boltes, Josep 228
 Rodríguez, Encarna 21
 Roig i Casanelles, Vicenç 129
 Roma i Cabeza, Albert 21, 216, 225, 227, 237, 244, 247
 Rosàs, Magdalena 106
 Rosell i Vidal, Pere 175
 Rosés, Enric 126
 Rosés, Miquel 126
 Rosés, Rosa 102
 Rosés, Sebastià 141
 Roset i Camps, Josep Maria 209
 Roset, Gemma 21
 Rossetti i Sánchez, Francesc 86
 Rossinyol i Soler, Joan 34, 155, 161, 167
 Rouret i Callol, Martí 140
 Rovira i Canals, Josep 55
 Rovira i Riba, Francesc 66, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 83, 93, 95, 97, 103, 104, 113
 Rovira i Virgili, Antoni 27
 Rovira, Àngela 102, 107
 Rovira, Joan 127
 Roviralta, Isidre 190, 191, 195
 Roviralta, Manuel 190, 194
 Rubió i Tudurí, Marià 173
 Rubio, Isidre 21
 Rusiñol i Font, Ramon 73, 216, 228, 245, 247

- Rusiñol i Prats, Santiago 54, 58
 Sabat i Russinyol, Pere 70, 74
 Sala de Q., Francisco J. 194
 Sala i Aguilera, Maria 198, 204
 Sala i Aguilera, Ramona 198
 Sala i Aguilera, Rosa 198
 Sala i Argemí, Alfons 53, 105
 Sala i Torres, Martí 23, 66, 191, 198, 203, 219
 Sala, Rafael 191
 Salcedo Segura, Andrés 228
 Salsas, Mercè 107
 Samper i Ibàñez, Ricard 120
 Sampons, Maurici 21
 Sánchez Plaza, Pedro 127
 Sanjurjo Sacanell, José 104
 Sapés i Esmendia, Josep 71, 136, 151, 157, 237, 249
 Sapés, Pere 184
 Sauret i Garcia, Joan 215
 Sbert i Massanet, Antoni Maria 169
 Seguí i Rubinat, Salvador 33
 Segura i Mitjans, Miquel 45, 47, 57, 66, 69, 70, 71, 74, 91, 92, 93, 97, 99, 101, 104, 110, 112, 113, 115, 127, 132, 136, 137, 138, 139, 147, 153, 155, 157, 198, 207
 Senyal i Ferrer, Francesc 108
 Serra i Llunell, Pere 110, 127
 Serra i Majó, Mariana 23
 Serra i Moret, Manuel 45, 78, 82
 Serraboguñà i Archs, Pere 23
 Serraboguñà i Serra, Àngela 23
 Setó i Piqué, Esteve 66, 67
 Setó i Vidal, Carme 64, 66, 158, 180, 198, 199, 202, 204, 205, 232, 240, 243
 Solana i Guitart, Teresa 240
 Solsona i Ronda, Brauli 38
 Sugrañes i Roca, Miquel 228
 Tapiolas i Badiella, Judit 21
 Tarradellas i Joan, Josep 184, 215, 219, 247
 Tauler i Pruneda, Martí 42, 136, 197, 237, 243, 245
 Termes i Ardèvol, Josep 71
 Tomàs i Piera, Josep 108
 Torné, Carme 102
 Torras, Joan 127
 Torres Anglès, Fidelio 194
 Tortosa, Maria 102, 106
 Trabal i Sans, Josep Antoni 82, 108
 Trabal i Torres, Ramon 87, 119, 129
 Tresserras i Gaju, Joan Manuel 21
 Ulled Altemir, Jesús 78
 Úrsul i Vidal, Francesc 34, 153, 240
 Vàchier i Pallé, Jaume 78
 Valente, Gabriel 245
 Vall i Segura, Josep 21
 Vallès i Pujals, Joan 79
 Vallhonrat, Candelària 56
 Vallhonrat, Francesc 183, 185
 Vendrell i Marcet, Joaquim 110, 115
 Ventosa i Roig, Joan 108
 Vidal i Martí, Calamanda 66
 Vidaurre, Enric 222
 Vila i Comaposada, Marc-Aureli 238
 Vila, Candelària 102
 Vila, Joan 126
 Vila, Paula 102
 Viladiu i Alzamora, Josep 228
 Vilalta i Vidal, Antoni 78
 Vilalta, Jordi 21
 Vilamala, Annita 102
 Vilamala, Josep 181
 Vilardell 56
 Vilardell i Puig, Antoni 110, 113, 127, 136, 140, 141, 147, 161, 167, 168
 Vivancos i Ferrés, Santiago 82
 Vives i Estover, Antoni 78
 Xercavins i Ambrós, Pere 60, 104, 133, 138
 Xercavins, Enric 21
 Xiberta i Raig, Antoni 78

Pere Aguilera i Garriga (Rubí, 1901-1991) pagès i fill de pagesos, inicia de ben jove una sòlida militància social i política que no abandonarà en tota la vida: cooperativista; dirigent del Centre Democràtic Republicà i impulsor del seu òrgan *La Lluita*; vicepresident de la Unió de Rabassaires de Catalunya; regidor i, a partir de 1934, alcalde de la ciutat per Esquerra Republicana de Catalunya...

La proclamació de l'Estat Català, l'octubre de 1934, el porta a la destitució com a alcalde i a la presó per primer cop. La victòria del Front d'Esquerres, el febrer de 1936, el restitueix al capdavant de l'Ajuntament que continua liderant amb l'esclat de la Guerra Civil fins que s'incorpora al front com a milicià voluntari.

De nou alcalde i de nou incorporat al front, amb la derrota és empresonat i condemnat a mort pel règim franquista. Commutada la pena i ja en llibertat, la seva generació viu en un exili interior, maldant per tirar endavant la família.

Recuperada la democràcia, lidera la nova etapa d'Esquerra Republicana a la ciutat i el 1979 esdevé de nou regidor. A partir de 1983, retirat de la vida pública, rep el reconeixement públic i l'escalf popular a una llarga trajectòria de compromís i lluita per la justícia social i la llibertat nacional.

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Ajuntament de Rubí

Ramon Batalla Galimany (Rubí, 1959)

Doctor en Història Contemporània per la UAB. Ha treballat en la docència a l'ensenyament primari, al secundari i a les escoles d'adults. Ha orientat les recerques cap a la història política, social i cultural, sobretot en el camp del republicanisme. El llibre *Jaume Miravittles i Navarra. Els anys de joventut (1906-1939)* és una síntesi de la seva tesi doctoral.

També ha tingut cura de l'edició de diverses obres. I ha treballat sobre la història de Rubí.

Col·laborà en l'obra col·lectiva *Rubí a l'abast* i ha publicat altres articles

i llibres com *El teatre a Rubí: diversió, cultura, ideologia 1920-1930*

i *Els casinos republicans: política, cultura i esbarjo. El casino de Rubí, 1884-1939*.